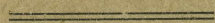


KARL KAUTSKY

MARX'IN TALOUDELLISET OPIT

TEKIJÄN LUVALLA SAKSASTA SUOMENTANUT

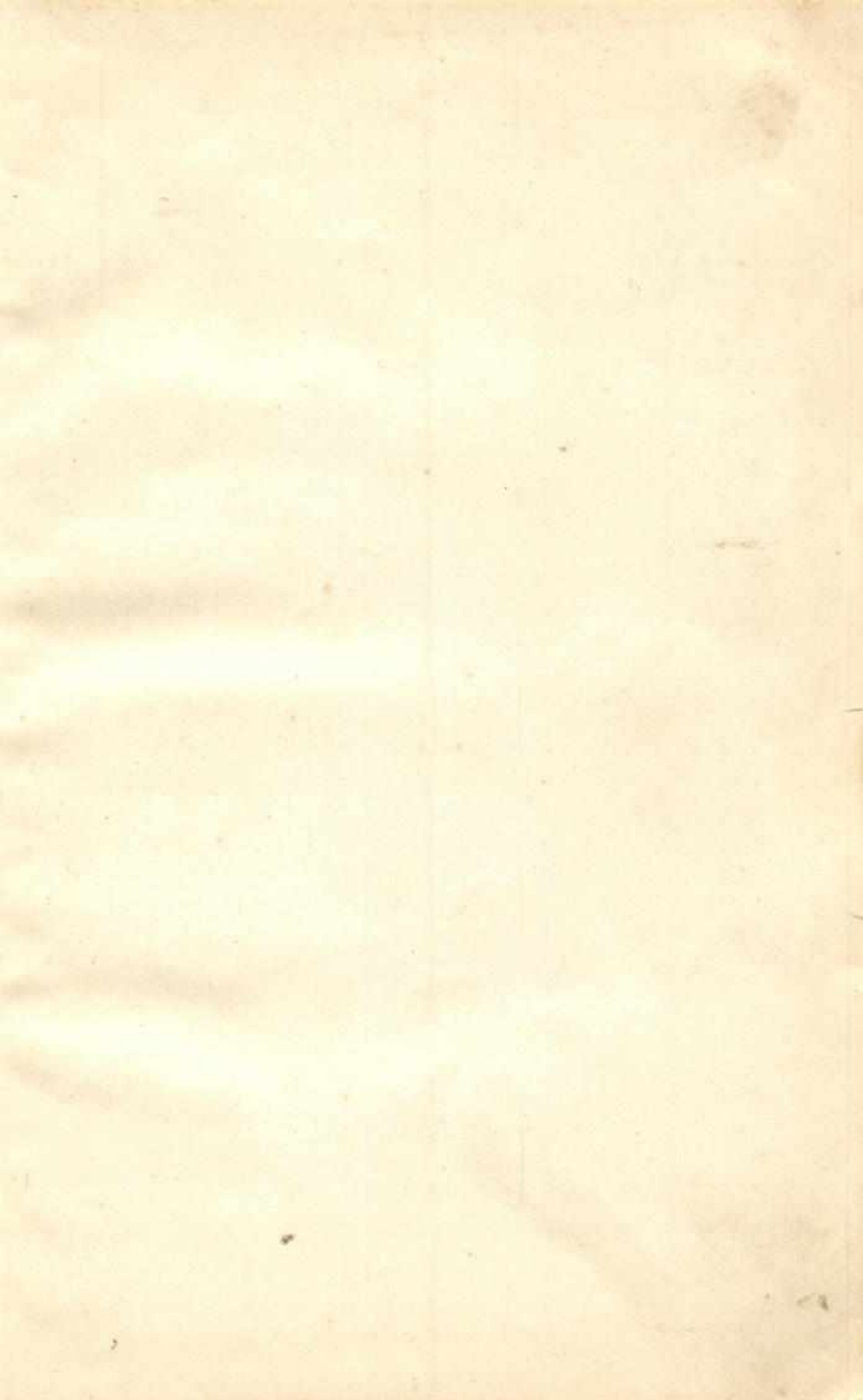
VÄINÖ TANNER

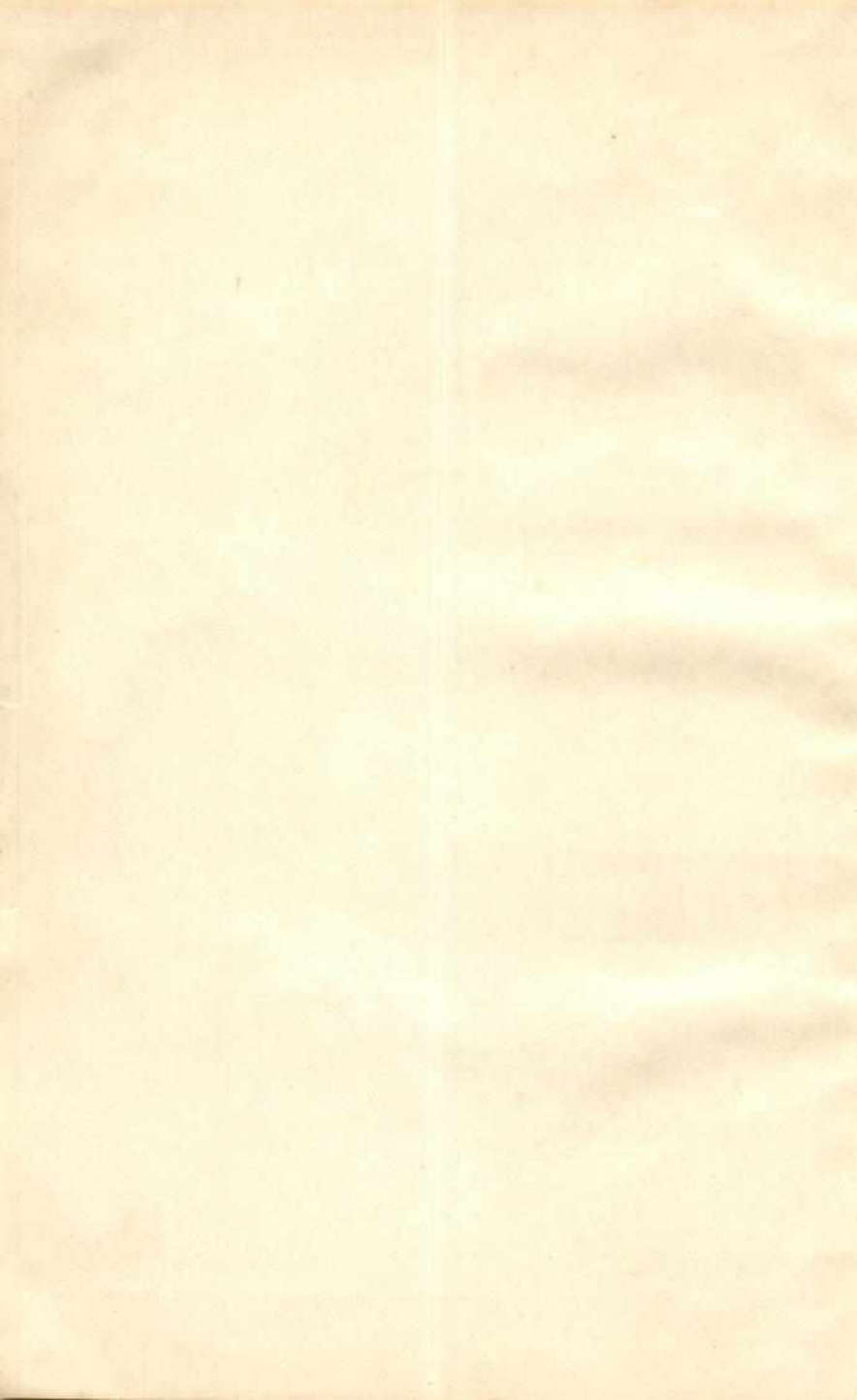


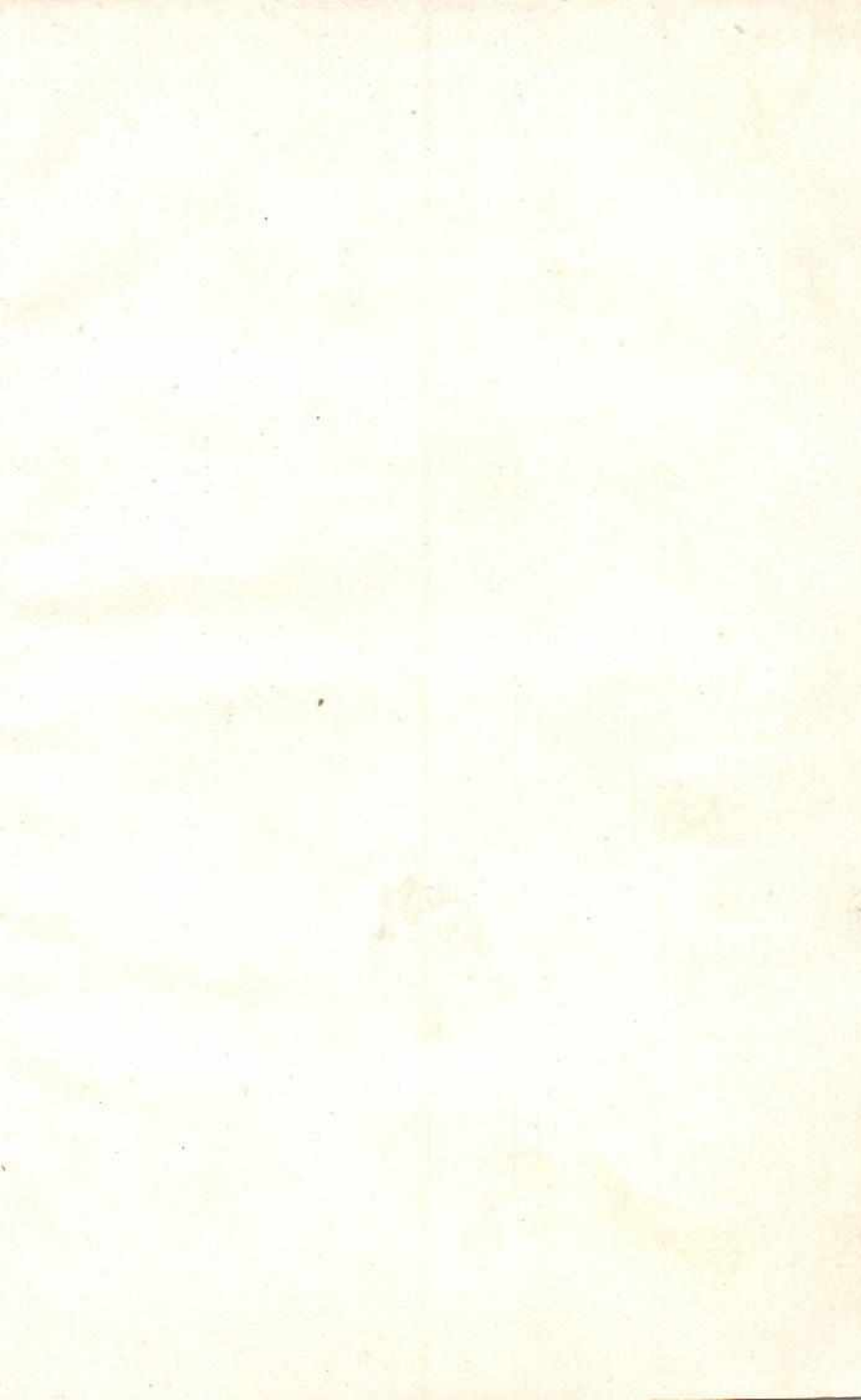
KUSTANTAJA  
OSUUSKUNTA KEHITYS R. L. PORI

---

HINTA 3: 75









KARL MARX.

Syntynyt  $\frac{2}{4}$  1818, kuollut  $\frac{14}{3}$  1883.

*dupl.*

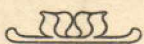
KARL MARX'IN  
TALOUDELLISET OPIT

KIRJOTTANUT

KARL KAUTSKY

SEITSEMÄNNESTÄ SAKSALAISESTA PAINOKSESTA  
SUOMENSI TEKIJÄN LUVALLA

VÄINÖ TANNER



KUSTANTAJA  
OSUUSKUNTA KEHITYS R. L. PORI

TYÖVÄENLIIKKEEN  
KIRJASTO

Raumalla 1906  
Osuuskunta Länsi-Suomi r. l. kirjapainossa.

## SISALLYYS.

	Sivu
Tekijän esipuhe . . . . .	V
Suomentajan huomautus . . . . .	XI

### I OSA: TAVARA. RAHA. PÄÄOMA.

1. LUKU. <b>Tavara.</b>	
I. Tavarantuotannon luonne . . . . .	3
II. Arvo . . . . .	16
III. Vaihtoarvo . . . . .	28
IV. Tavaravaihto . . . . .	34
2. LUKU. <b>Raha.</b>	
I. Hinta . . . . .	39
II. Myynti ja osto . . . . .	44
III. Rahan liikkuminen . . . . .	48
IV. Metalliraha. Paperiraha . . . . .	51
V. Rahan muut tehtävät . . . . .	54
3. LUKU. <b>Rahan muuttuminen pääomaksi.</b>	
I. Mitä on pääoma? . . . . .	61
II. Lisäarvon synty . . . . .	66
III. Työvoima tavarana . . . . .	70

### II OSA: LISÄARVO.

1. LUKU. <b>Tuotannon kulku . . . . .</b>	81
2. LUKU. <b>Pääoman suhde arvonmuodostumiseen. . . . .</b>	91
3. LUKU. <b>Työvoimasta hyötymisen määrä . . . . .</b>	97
4. LUKU. <b>Työpäivä . . . . .</b>	104



5. LUKU. „Pikkumestarin“ lisäarvo ja kapitalistin lisäarvo . . . . .	121
6. LUKU. Suhteellinen lisäarvo . . . . .	126
7. LUKU. Yhteistoiminta . . . . .	132
8. LUKU. Työnjako ja käsiteollisuus.	
I. Käsiteollisuuden kaksinainen synty. Sen edistäjät: osatyöntekijä ja hänen työkalunsa . . . . .	141
II. Käsiteollisuuden molemmat perusmuodot . . . . .	144
9. LUKU. Koneet ja suurteollisuus	
I. Koneiden kehitys . . . . .	151
II. Arvo, jonka koneisto luovuttaa tuotteelle? . . . . .	160
III. Koneellisen työn ensimmäiset vaikutukset työmiehiin . . . . .	163
IV. Kone työmiehen „kasvattajana“ . . . . .	174
V. Kone ja työmarkkinat . . . . .	181
VI. Kone vallankumouksen aikaansaajana . . . . .	189

### III OSA: TYÖPALKKA JA PÄÄOMATULO.

1. LUKU. Työpalkka.	
I. Vaihtelut työvoiman ja lisäarvon hinnansuuruudessa . . . . .	205
II. Työvoiman hinnan muuttuminen työpalkaksi . . . . .	211
III. Aikapalkka . . . . .	214
IV. Kappalepalkka . . . . .	218
V. Työpalkkojen kansalliset eroavaisuudet . . . . .	222
2. LUKU. Pääomatulo . . . . .	225
3. LUKU. Yksinkertainen jatkuva tuotanto . . . . .	229
4. LUKU. Lisäarvon muuttuminen pääomaksi.	
I. Miten lisäarvo muuttuu pääomaksi . . . . .	235
II. Kapitalistin kieltäytyminen . . . . .	239
III. Työmiehen kieltäytyminen ja muita seikkoja, jotka vaikuttavat akkumulatsioonin laajuuteen . . . . .	243
5. LUKU. Liikakansotus.	
I. Rautainen palkkalaki . . . . .	247
II. Teollisuuden varajoukko . . . . .	252
6. LUKU. Kapitalistisen tuotantotavan aamusarastus . . . . .	267
7. LUKU. Kapitalistisen tuotantotavan loppu . . . . .	277

## Cekijän esipuhe teoksen ensimmäiseen painokseen.

Ken Klopstockia ei ylistäis' ?  
Vaan lukeeko häntä kaikki? — Ei!  
Me luetuksi tulla pyydetäis',  
Niin kunniasta väliä ei.

Nämä *Lessing*'in sanat sopivat tuskin kehenkään nykyaikaiseen kirjailijaan paremmin kuin *Marx*'iin. Tämän kirjottaja on ammattinsa takia pakotettu seuraamaan uudempaa saksalaista taloudellista kirjallisuutta ja hän on huomannut, ettei mitään nimeä mainita siinä niin useasti kuin *Marx*'in, jonka opit ovat sinä saranana, jonka ympärillä nykyajan useimmat välttelyt liikkuvat. Tämä tosiseikka ei kuitenkaan mitenkään täytä tämän kirjusen tekijää tyydytyksellä, jota voisi odottaa marxilaisen „koulun“ jäseneltä, jos semmoisesta voi puhua, sillä hänellä on valittavasti liiankin usein ollut tilaisuutta panna merkille, että ne, jotka *Marx*'ista ovat kirjottaneet, joko eivät ensinkään ole lukeeet hänen teoksiaan tai ovat tehneet sen ainoastaan pintapuolisesti. Jos tämän ohessa vielä ottaa huomioon, että useimmat tekijät ja tiedemiehet, jotka *Marx*'ia tutkivat ja hänestä kirjottavat, eivät tee sitä puolueettoman, tieteellisen käsityksen levittämiseksi, vaan määrättyjen hetkellisten etujen käsittelemistä varten, niin ei hämmästy huomattavasti, että yleensä on liikkeellä mitä järjettömpimpiä miellpiteitä *Marx*'in oppien suhteen.

*Marx* ei voinut yksityiskohdissaan käydä oikasemaan näitä erehdyttäviä mielipiteitä. Hänen yksityiset oppinsa ovat lujasaumaisen järjestelmän osia ja niitä voidaan ymmärtää ainoastaan kokonaisuuden yhteydessä. Joka ei tätä kokonaisuutta käsitä, hän jää yksityisten lauseiden ymmärtämisessä aina pinnalle. Erehdyttäviä mielipiteitä ei voinut senvuoksi ottaa muutamalla sanalla, vaan ainoastaan viittamalla *Marx*'in teosten perinpohjaisen tutkimisen välttämättömyyteen tai laajasti esittämällä *Marx*'ille ja *Engels*'ille ominaista tieteellistä katsantokantaa. Semmoinen on meillä todella olemassa *Engels*'in klassillisessa väittelyssä *Dühring*'iä vastaan, mikä teos on enemmän edistänyt *Marx*'in oppien käsittämistä, kuin kaikki *Marx*'in lyhyet, vastaanvälttämättömät selvittelyt siitä, miten häntä missäkin kohdassa on ymmärrettävä, olisivat voineet tehdä.

Esillä oleva teos koittaa poistaa sitä puutetta, mikä vallitsee kirjallisuudessa lyhyiden, *Marx*'in oppia käsittelevien teosten alalla. Se nojaa luonnollisesti *Marx*'in pääteokseen „*Kapital*“ ja seuraa sen asijärjestystä. Toisia *Marx*'in taloudellisia kirjoituksia on voitu ainoastaan siellä täällä ottaa huomioon vaikeimpien kohtien selvittämiseksi tai „*Kapital*“ teoksessa kosketellun laajempaa käsittelemistä varten.

Esityksen tarkoituksena on ensikädessä tutustuttaa niitä „*Kapital*“ teoksen ajatuksenjuoksuun, joilla joko ei ole aikaa tai varoja tämän teoksen tutkimiseen. Tekijä toivoo kuitenkin, että hänen esityksensä helpottaa „*Kapital*“ teoksen tutkimista monelle, jotka sen omistavat, ja että se vihdoin saattaa monen lukemaan alkuperäistä teosta, josta heillä joko on väärä käsitys tai jonka tutkimisesta heitä ovat ensimmäisen osan vaikeudet pelottaneet.

Ei mikään ole erehdyttävämpää kuin luulo „*Kapital*“ teoksen kuivasta ja vaikeatajuisesta kirjoitustavasta. Tekijä ei tunne ainoatakaan taloudellista teosta, jota esityksen selvytydessä ja

ja vilkkauudessa, jopa toisinaan kirjoitustavan klassillisessa kauneudessa, voisi verrata „*Kapital*“ teokseen.

Ja kuitenkin on se vaikeatajuinen!

Niin on tosiaan laita joissakin kohdissa. Mutta se ei ole esityksen vika.

Tavallisesti luullaan, että kansallistalous on tiedon alue, jota kuka tahansa ilman vähimpiäkään esitietoja voisi käsittää. Mutta se onkin tiede, ja vaikeimpia tieteitä, sillä on tuskin olemassa mitään muodostumaa, joka on niin monimutkainen kuin yhteiskunta. Tosin ei sen pintapuolisuuksien kokoelman ymmärtämiseen, jota *Marx* kutsuu tusinataloustieteksi, tarvita enemmän tietoja, kuin mitä jokainen ihminen jokapäiväisessä elämässä itsestään hankkii itselleen. Sensijaan *Marx*'in „*Kapital*“ teoksen käsittäminen, joka kansallistalouden arvostelun muodossa on luonut uuden historiallisen ja taloudellisen järjestelmän, ei ainoastaan edellytä määrättyä historiallista tietämistä, vaan myöskin niiden selkkain käsittämistä, jotka esiintyvät suurteollisuuden kehityksessä.

Joka ei ainakin osaksi tunne niitä tosiseikkoja, joista *Marx* johtaa taloudelliset lakinsa, hänelle jää näiden lakien sisällös tosiaan hämäräksi ja hän voi sitte vaan valitella niissä olevan salaperäisyyttä ja hegelianismia. Selvinkään esitys ei hyödyttäisi häntä.

Tässä on mielestämme vaarallinen kari kaikille niille, jotka yrittävät tehdä „*Kapital*“ teosta kansantajuemmaksi. *Marx* on kirjoittanut niinj kansantajuisesti kuin se suinkin on ollut mahdollista. Missä hän on vaikeatajuinen, siinä ei syy suinkaan ole hänen kielellään, vaan aineessa ja *lukijassa*. Jos tämän vaikeatajuiselta kaikuvan kielen kääntäisi ilman muuta helposti käsitettävään, sointuisaan kieleen, voisi tämä tapahtua ainoastaan tarkkuuden kustannuksella. Sen kansantajuiseksi muokkaaminen johtaisi pintapuolisuuteen.

Tehtävänsä ryhtyessään käsitti tekijä tämän. Siihen ei kuulunut ainoastaan kielen muuttaminen. *Marx* on, kuten sanottu, kirjottanut niin kansantajuisesti ja sen ohella niin lyhyesti ja täsmällisesti, että poikkeaminen hänen sanoistaan olisi useimmissa tapauksissa mahdollinen ainoastaan tarkkuuden kustannuksella. Tekijä on senvuoksi monessa kohden sananmukaisesti toistanut *Marx*'in omia ajatuksia. Nämä kohdat ovat lainausmerkkien sisässä ja ovat peräisin „*Kapital*“ teoksesta, ellei toisin ole motettu.

Tehtävään kuului osaksi lukijan huomauttaminen niistä tosiseikoista, jotka ovat teoreettisen esityksen pohjana. Tämä oli välttämätöntä etenkin ensimmäisessä osassa. *Marx* on enimmäkseen itse viitannut äihin tosiseikkoihin, mutta on tehnyt usein sen niin hämärästi, ettei niitä tavallisesti huomaa. Toisissa kohdoin on tekijä rohjennut itse ja omalla vastuullaan huomauttaa näistä tosiseikoista. Niin on tapahtunut etenkin ensimmäisen luvun ensi pykälissä. Tässä teoksessa voivat kuitenkin ainoastaan viitaukset tulla kysymykseen. „*Kapital*“ teoksen pohjana olevien tosiseikkain esittäminen ei ainoastaan nousisi paljon korkeammalle tämän teoksen tilan myöntämiä rajoja, vaan myöskin tekijän voimia korkeammalle. Se olisi samaa kuin kirjottaa ihmiskunnan kehityshistoria alku-ajoista saakka. „*Kapital*“ on pohjaltaan historiallinen teos.

Niissä kohdoin, joissa käsitellään nykyaikaista teollisuutta, astuu tämä sen luonne selvästi jokaisen nähtäväksi. Ne eivät sisällä ainoastaan teoretisia esityksiä, vaan myöskin laajoja historiallisia retkeilyjä semmoisilla aloilla, joita siihen saakka oli käsitelty joko aivan puutteellisesti taikka ei ensinkään. Näissä kohdoin on teoreettisen esityksen pohjana olevia tosiseikkoja mainittu niin runsaassa määrässä, että niiden käsittäminen on ilman esitietojakin mahdollinen jokaiselle ajattelevalle ihmiselle. Tässä teoksessa on tehtävä ollut toisenlainen. Tila on sallinut otta-

maan mukaan ainoastaan tärkeimmän. Siitä huolimatta oli teoretisen esityksen historiallinen luonne säilytettävä. Ilman yhdistäviä tosiseikkoja olisi tämä teoretinen esitys toisinaan saanut toisen luonteen ja olisi saattanut jonkin väitteen näyttämään ehdotomalta, siitä huolimatta, että se pitää paikkansa ainostaan määrättyjen historiallisten edellytysten yhteydessä.

Esilläoleva ei halua olla ainoastaan esitys *Marx*'in opeista, vaan myöskin johtona alkuperäisten *Marx*'in teosten tutkimiseen. Tekijä katsoi senvuoksi olevansa oikeutettu käsittelemään semmoisia kohtia, joita hänen mielestään on tähän saakka liian vähän huomattu, tai joissa helposti voi sattua väärinkäsityksiä, perinpohjaisemmin kuin niiden merkitys teoretiselle esitykselle vaatii. Sensijaan katsoi hän voivansa lyhyemmin käsitellä toisia kohtia, jos ne jo ovat yleisemmin tunnettuja ja tunnustettuja eikä väärinkäsityksiä ollut peljättävissä. Teoksen käytännöllisen arvon kohottamiseksi on todellisten olosuhteiden kuvausta, esim. tehdaslainsäädännön suhteen, jatkettu monessa kohden *Marx*'in käsittelemän ajankohdan ohitse uusimpaan aikaan saakka.

Esillä olevan teoksen sisältö on voittanut suurella määrällä *Eduard Bernstein*'in ystävällisestä avustuksesta. Se ei ole rajottunut neuvoihin, viittauksiin ja käsikirjoituksen läpilukemiseen, vaan on hän itsenäisesti kirjoittanut useita lukuja. Siten on esim. suuri ja tärkeä suurteollisuutta käsittelevä luku (toisessa osassa) melkein kokonaan hänen kynästään.

Tämän avun ja kannatuksen merkityksen tunnustaa tekijä sitä kernaammin, mitä selvemmin hän tuntee tehtävän vaikeuden. Suurten, alkuperäisten nerontuotteiden kansantajuisesta esittämisestä pitää paikkansa se, mitä Lessing antaa prinssi Contin sanoa maalauksesta:

„Haa! Miksemme voi maalata välittömästi silmillämme! Niin paljon menee hukkaan tällä pitkällä tiellä silmästä käden kautta siveltimeen!“

Jos kaksi maalaria maalaa saman esineen, tulee se näyttämään erilaiselta kummassakin kuvassa. Minkä toinen näkee, jää toiselta huomaamatta, mikä toisesta näyttää tärkeältä, sitä pitää toinen sivuseikkana, ja minkä he näkevät eri tavalla, jäljentävät he vielä eri tavalla. Kaiken alkuperäisen käsittäminen on vaikeaa ja sen tarkka mukaileminen vielä vaikeampaa.

Tekijä ei anna „*Kapital*” teoksesta valokuvaa, joka jäljentäisi alkuperäistä pienemmässä mittakaavassa, viivan toisensa jälkeen ja värittömästi, vaan kuvan, jossa on subjektivista vääristystä ja subjektivista kuvaamista.

Lukijaa pyydetään aina pitämään mielessään, ettei *Marx* puhu hänelle, vaan tekijä, joka *kertoo Marx*'in taloudellisista opeista. Pidettäköön tätä vaatimattomana tehtävänä. Näiden rivien kirjottaja tuntee itsensä kuitenkin korkeammassa määrässä tyydytetyksi, jos hänen on onnistunut kantaa roponsa niiden totuuksien levittämiseksi, joita uupumaton tutkija, perinpohjainen tiedemies ja suuri ajattelijä on tuonut päivän valoon koko elämänsä työn hedelmänä.

*K. Kautsky.*

## Suomentajan huomautus.

---

Jos *Marx*'in ajatusten esittäminen kansantajuisemmassa muodossa jo niiden alkukielellä ei ole helpompia tehtäviä, niin kohtaa niiden pukeminen suomenkieliseen asuun toisinaan miltei voittamattomia vaikeuksia. Olen senvuoksi enimmäkseen koettanut esittää alkuperäisen tekstin ajatusta, mutta joskus olen ollut pakotettu sananmukaisestikin kääntämään joitakin lauseita. Puutteellisuuksia löytää lukija niin ollen runsaasti.

Kun olen toivonut tämän käännökseni avulla voivani myötävaikuttaa *Marx*'in oppien leviämiseen ennenkaikkea työväestön keskuudessa, jolle ne ovat tarpeellisia taisteluaseina paremman yhteiskunnallisen ja taloudellisen aseman saavuttamiseksi, olen välttänyt vieraskielisiä sanoja ja lausetapoja, mikäli suinkin mahdollista. Missä tämä puuttuvan suomenkielisen taloudellisen sanaston takia ei ole ollut mahdollista, on sanan merkitystä selvitetty sulkumerkkien sisäpuolella. Joistakin seikoista, jotka osalle lukijakuntaa lienevät hämäriä, on sitäpaitsi lyhyesti tehty selvää muistutuksissa sivun alareunassa.

*Suomentaja.*

---





I OSA

TAVARA. RAHA. PÄÄOMA.

---



## ENSIMÄINEN LUKU.

### TAVARA.

---

#### I. Tavarantuotannon luonne.

Se mitä *Marx* otti tutkiakseen „*Kapital*“ teoksessaan, oli *kapitalistinen tuotantotapa*, joka nykyään on vallitseva. Hän ei käsittele tässä teoksessaan niitä *luonnonlakeja*, jotka ovat kaiken tuotannon pohjana; niiden tutkiminen on koneopin ja kemian eikä kansantalouden tehtävä. Hän ei toiselta puolen myöskään ota tutkiakseen niitä tuotantotapoja, jotka ovat kaikille kansoille yhteisiä, sillä sellainen tutkimus saattaa tuoda ilmi vaan yleisesti tunnettuja totuuksia, kuten esim, että ihminen tuottaakseen aina tarvitsee työkaluja, maata ja elintarpeita. *Marx* tutki etupäässä liikelakeja jossakin määrättyssä yhteiskunnallisessa tuotannossa, joka on ominaista jollekin määrätylle ajalle (viime vuosisadoille) ja määrätuille kansoille (europalaisille tai Europasta peräisin oleville; viime aikoina alkaa tämä meidän tuotantotapamme tulla käytäntöön myöskin muiden kansojen keskuudessa, esim. japanilaisilla ja hinduilla). Nykyään vallitseva kapitalistinen tuotantotapa, jonka

omituisuuksia tulemme vielä lähemmin tuntemaan, on aivan erilainen kuin muut tuotantotavat, esim. feodaalinen, joka vallitsi Euroopassa keski-ajalla, tai alkuperäinen kommunistinen, joka on ollut olemassa kaikkien kansojen kehitysajan alussa.

Jos tarkastamme nykyistä yhteiskuntaa, niin huomaamme, että sen rikkaus riippuu *tavaroista*. Tavara on työn tuote, jota ei valmisteta *omaa tarvetta varten*, ei itse tuottajaa eikä hänen kanssaan yhdessä olevia ihmisiä varten, vaan *vaihdettavaksi* toisiin tuotteisiin. Eivät siis *luonnolliset*, vaan *yhteiskunnalliset* ominaisuudet tee tuotetta tavaraksi. Esimerkki selvittää tämän. Lanka, jonka tyttö kehrää pellavista alkuperäisessä talonpojan perheessä, jotta siitä saataisiin liinakangasta, jota perhe itse käyttää, on *kulutusesine* mutta ei *tavaraa*. Mutta kun kehrääjä kehrää pellavia vaihtaakseen lankaa vastaan naapurilta vehnää, tai kun tehtailija antaa päivittäin kehrätä sadottain lankakiloja myyntiä varten, niin on tämä *tavaraa*. Se on tosin myöskin kulutusesine, mutta semmoinen, jolla on erityinen tehtävänsä, s. o. jonka tarkoituksena on olla vaihdonvälineenä. Pellavalangasta ei näe onko se tavaraa vai ei. Sen laatu voi olla aivan sama, olkoon se kudottu talonpojan töllissä tai tehtaassa tehtaantytön käsissä, joka mahdollisesti ei millöinkaan tule itse käyttämään siitä säijettäkään. Vasta sen *yhteiskunnallisesta tehtävästä* voi tietää onko se tavaraa, vai ei.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa muuttuvat työn tuotteet yhä suuremmassa määrässä tavaraksi. Syynä siihen, etteivät vielä kaikki työntuotteet ole tavaraa,

on se, että löytyy vieläkin jäännöksiä entisistä tuotantotavoista. Ellei näitä ota lukuun, ne kun ovat aivan vähäpätöisiä, voi sanoa, *että nykyään ovat kaikki työn tuotteet tavaraa*. Emme voi ymmärtää nykyistä tuotantotapaa, elleimme ole selvillä tavarantoiminnasta. On senvuoksi alotettava tavarantoiminnan tarkastamisella.

Tämä tarkastaminen on kuitenkin paljon helpommin suoritettu, jos ennen kaikkea esitämme tavarantoiminnan olemuksen kaikkien muiden tuotantotapojen rinnalla. Saavumme sitä tietä helpoimmin sen kannan ymmärtämiseen, jolle *Marx* on asettunut tavaraa tutkiessaan.

Niin pitkälle kuin voimme silmätä taaksepäin ihmiskunnan historiassa, huomaamme, että ihmiset ovat aina hankkineet elantonsa joko pienemmissä tai suuremmissa yhdyskunnissa ja että tuotannolla siten on aina ollut *yhteiskunnallinen* luonne. *Marx* on selvittänyt tämän perinpohjin jo „*Neue Rheinische Zeitung*’issa“ v. 1849 olleissa kirjoituksissaan „Palkkatoiminnasta ja pääomasta“.<sup>1)</sup>

„Tuotannossa eivät ihmiset ole tekemisissä ainoastaan luonnon kanssa“, sanotaan niissä. „He tuottavat työskentelemällä määrättyllä tavalla yhdessä ja vaihtamalla tehtäviään. Voidakseen tuottaa asettuvat he määrättyihin suhteisiin toisiinsa nähden ja ainoastaan näiden yhteiskunnallisten suhteiden ja vuorovaikutusten sisäpuolella tapahtuu suhtautuminen luontoon, tapahtuu tuotanto“.

Nämä yhteiskunnalliset suhteet, joihin tuottajat astuvat toisiinsa nähden ja ne ehdot, joiden alaisina

---

<sup>1)</sup> Nämä ovat nykyään ilmestyneet myös saksankielisinä lentokirjasina.

he tuotteitansa vaihtavat ja ottavat osaa kokonaisuutuontoon, tulevat olemaan erilaisia riippuen tuotantovälineistä. Uuden sota-aseen, ampuma-aseen keksinnön kautta muuttui välttämättömästi sotajoukkojen sisäinen järjestäytyminen ja ne suhteet, joiden alaisina yksilöt voivat muodostaa sotajoukon sekä semmoisena toimia ja silloin muuttui myöskin eri sotajoukkojen suhde toisiinsa.

„Yhteiskunnalliset suhteet, joiden alaisena yksilö tuottaa, muuttuvat samalla tavalla ja vaihtelevat tuotantovälineiden ja tuotantovoimien muuttuessa. Tuotantosuhdet kokonaisuudessaan muodostavat sen, mitä tavallisesti kutsutaan yhteiskunnallisiksi suhteiksi ja yhteiskunnaksi. Ne muodostavat yhteiskunnan jollakin määrättyllä, historiallisella kehitysteella, yhteiskunnan sille ominaisella ja toisista selvään eroitettavalla luonteella“.

Valaiskoot muutamat esimerkit sitä, mitä ylempänä on sanottu. Ottakaamme tarkastettavaksi jokin alkuperäisellä tuotanto-asteella oleva kansa, jolle metsästys on pääelinkeinona, kuten esim. intiaaneilla. *Dodge* kertoo kirjassaan „Kaukaisen lännen nykyisistä intiaaneista“ seuraavaa niiden metsästystavoista:

„Kun pään ja sydämen apua tarvitaan vaan satunnaisesti, mutta vatsan vaatimukset eivät milloinkaan lakkaa, on heimo tavallisesti „kolmannen säädyn“ herruuden alaisena. Tämän mahdin muodostavat heimon kaikki metsästäjät, muodostaen jonkinlaisen ammattikunnan, jonka päätöksistä sen omassa keskuudessa ei ole mitään valitusoikeutta. „*Cheyennes'*ien“ heimossa kutsutaan näitä miehiä

„koirasotilaiksi“. Nuorimmat ja ripeimmät päälliköf kuuluvat aina näihin „koirasotilaihin“, mutta eivät saa niitä komentaa. „Sotilaat“ ratkaisevat itse suullisella päätöksellä yhteiset asiat, jättäen yksityiskohdat keskuudestaan valittujen, mainehikkaimpien ja huomiokykyisinten metsästäjain ratkaistavaksi. Näiden „koirasotilaiden“ joukossa on paljon poikiakin, jotka eivät vielä ole suorittaneet sotilaan ammattiin oikeuttavaa koetta. Sanalla sanoen: tämä metsästäjä-ammattikunta sitoo itseensä koko heimon työvoiman, suojelee vaimoja ja lapsia ja hankkii näille ravinnon“.

„Joka vuosi pidetään suuri syysmetsästys mahdollisimman suuren riistamäärän kaatamista ja tyydyttävän lihavaraston hankkimista varten talveksi. Silloin ovat „koirasotilaat“ päivän sankareita ja onneton se, joka uskaltaa olla tottelematta vähäpätöisintäkään heidän mielivaltaisista tai kansanvaltaisista määräyksistään. Kun kaikki on valmiina, lähtevät paraat miehet varhain ennen päivänpäivänsä liikkeelle. Jos keksitään useampia puhvelilaumoja, valitaan se niistä teurastettavaksi, jonka asema helpoimmin sallii sen saartamisen ja paraiten estää teurastaessa tapahtuvan melun ja ampumisen häiritsemästä toisia laumoja . . . Koko tämän ajan kuluessa pysytteleikse koko heimon miehinen joukko, joka pystyy avustamaan tapahtuvassa puhveliteurastuksessa, ratsain yhdessä ryhmässä jossakin lähellä olevassa rotokossa puhvelien näköpiirin ulkopuolella, vaieten ja jännityksestä vapisten. Niinpian kuin lauma on metsästykseseen sopivassa asemassa, ryhmittävät johtavat metsästäjät joukkonsa ja lähettävät nämä ryhmät vä-



liikaisten johtajien käskettävinä ennakoita sovittuihin paikkoihin. Kun johtava metsästäjä näkee, että jokainen mies on oikealla paikallaan ja että kaikki on valmiina, koettaa hän ratsastajineen saartaa lauman ja sulkee vielä vapaana olevan sivustan, antaa senjälkeen merkin ja silloin hyökkää koko joukko puhvelilauman kimppuun ääneen kiljuen, niin että kuolleet melkein voisivat herätä. Muutamien minuuttien kuluttua on teurastus täydessä käynnissä, ainoastaan harvat puhvelit ovat voineet tunkeutua saaroksen lävitse ja pelastautua, mutta näitä ei seurata, jos toisia laumoja on läheisyydessä“.

„Silloin kun vielä käytettiin jouta ja nuolia, tunsu jokainen soturi nuolensa eikä ollut ensinkään vaikea tarkalleen määrätä kunkin kaatamat otukset. Nämä olivat täydellisesti hänen yksityistä omaisuuttaan, paitsi milloin häntä veroitettiin jollakin saaliin osalla leskien ja niiden perheiden hyväksi, joilla ei ollut miehistä turvaa. Jos samassa otuksessa oli useampia nuolia, niin ratkaistiin sen omistusoikeus nuolien aseman mukaan. Jos jokainen nuoli oli tuottanut kuolettavan haavan, jaettiin puhveli tai annettiin usein myös jollekin leskelle. Ylin metsästäjä ratkaisi kaikki tällaiset kysymykset, mutta hänen ratkaisustaan voi vielä vedota „koirasotilaitten“ yleiseen päätökseen. Mutta senjälkeen kun ampumaseitten yleinen käytäntö teki mahdottomaksi ratkaista kenen kaatama kukin puhveli oli, ovat intiaanit tulleet mielipiteissään kommunistisiksi<sup>1)</sup> ja koko

---

<sup>1)</sup> Oikeampi olisi kai sanoa, että he ovat tulleet *uudelleen* kommunistisiksi. Alkuperäisin oli intiaanien talous kommunistinen ja sen mukaan siis myöskin metsästyssaaliin jako kommunistinen.

lihamäärä ja nahat jaettiin jonkin heidän itse keksimänsä menettelyn mukaan suhteellisesti". (Katso siv. 206—211.)

Me näemme, että tämän metsästyskansan keskuudessa tuotetaan *yhteisesti*; erilaiset työt vaikuttavat yhdessä, hankkiakseen kokonaistuloksen.

Me näemme jo täällä työjaon ja järjestelmällisen yhteistyön (yhteistoiminnan<sup>1)</sup>) alkeita. Riippuen erilaisista kyvyistä tekevät metsästäjät erilaisia töitä, mutta kuitenkin menetellen yhteisen suunnitelman mukaan. Tulosta eri työlaatuojen yhteistoiminnasta, „tehtävien vaihtamisesta“, „niinkuin *Marx* sitä kutsuu kirjoituksessaan „Palkkatyöstä ja pääomasta, ei *vaihdeta*, vaan *jaetaan*."

Ainoastaan [sivumennen huomauttatakoon siitä, miten muutos tuotantovälineiden alalla — kun uuden aikainen ampuma-ase korvaa jousen ja nuolen — aikaansa muutoksen myöskin jakamistavan suhteen.

Tarkastakaamme nyt toista, korkeammalla asteella olevaa yhteiskunnallista tuotantotapaa, esim. maanviljelyksestä riippuvaa *intialaista kyläkuntaa*. Alkuperäisestä kommunismista, joka semmoisessa vallitsi, on Intiassa [enää surkuteltavia jäännöksiä jällellä. Mutta *Nearch*, Aleksanteri suuren amiraali kertoi vielä, mikäli *Strabo* tietää, semmoisista seu-

---

<sup>1)</sup> „Sitä työmuotoa, jolloin samassa tuotantoprosessissa tai monessa erilaisessa, mutta silti yhteenkuuluvassa tuotantoprosessissa useat henkilöt työskentelevät järjestelmällisesti yhdessä, kutsutaan yhteistoiminnaksi“. Kymmenen vuotta myöhemmin sanoo *Marx* eräässä muistutuksessaan: „*Linguet* teoksessaan „*Theorie des Lois civiles*“ on ehkä oikeassa kutsuessaan metsästyistä ensimmäiseksi yhteistoimintamuodoksi“.

duista Intiassa, joissa maa oli yhteistä omaisuutta, viljeltiin yhteisesti ja tulos jaettiin elonkorjuun jälkeen kylän asukkaiden kesken. *Elphinstonen* mukaan on tällaista yhteisomaisuutta ollut olemassa muutamissa seuduin Intiaa vielä 19-vuosisadan alussa. Jaavassa on kyläkuntakommunismia siinä suhteessa edelleenkin olemassa, että peltomaa jaetaan tuon tuostakin kylän asukkaiden kesken, jotka eivät sitä kuitenkaan saa yksityisomaisuudeksi, vaan määrätyn ajanjakson kuluessa käytettäväksi.

Etu-Intiassa on viljelysmaa enimmäkseen jo siirtynyt yksityisten kylän jäsenten yksityisomaisuudeksi; metsä, niityt ja viljelemätön maa ovat kuitenkin vielä enimmäkseen yhteisomaisuutta, johon kaikilla kunnan jäsenillä on nautinto-oikeus.

Mikä mieltämme kiinnittää semmoisessa kyläkunnassa, joka ei vielä ole joutunut englantilaisen herruuden hajottavan vaikutuksen alaiseksi, eikä varsinkaan sen käytäntöönottaman verotusjärjestelmän uhriksi, on *työnjaon* luonne niissä. Me huomasimme jo intiaaneilla olevan semmoisen, mutta paljon korkeammalla asteella olevan tarjoo intialainen kyläkunta nähtäväksemme.

Kylän hallinnon rinnalla, jota kutsutaan nimellä *pateel*, jos sen muodostaa yksi henkilö, *pantsch* sitä vastoin, jos siinä on korkeintaan viiden henkilön muodostama neuvosto, on intialaisissa kyläkunnissa vielä koko sarja virkamiehiä: *karnam* tai *matsaddi*, kirjanpitäjä, jonka valvottavana ja johdettavana ovat kunnan taloudelliset suhteet jäseniinsä ja toisiin kuntiin sekä valtioon; *tallier*, jonka tehtävänä on rikosten ja lainrikkomusten tutkiminen ja samalla mat-

kustavaisten suojaaminen sekä niiden turvallinen johtaminen alueen läpi toisen kunnan rajalle; *toti*, kenttävartija ja maan mittaaja, jonka on valvottava, etteivät naapurikunnat siirrä peltojen rajoja, mikä etenkin riisinviljelyksessä helposti voi tapahtua; vesi-johtojen tarkastaja, jonka on pidettävä johdot kunnossa ja huolehdittava, että ne asianmukaisesti avataan ja suljetaan sekä että jokainen pelto saa tarpeeksi vettä, mikä seikka on erittäin tärkeä riisinviljelyksessä; *bramaani*, joka hoitaa tarpeellisen jumalanpalveluksen; opettaja, joka opettaa lapsille lukemis- ja kirjoitustaitoa; *kalenteri-bramaani* tai tähtitieteilijä, jonka on etsittävä onnelliset ja onnettomat päivät kylvöä, elonkorjuuta, puimista ja muita tärkeitä töitä varten; seppä, kirvesmies, pyöräntekijä, savenvalaja, pesijä, parturi, lehmänpaimenet, lääkäri, *devadashi* (tanssijatyttö) jopa välistä laulajakin.

Kaikkien näiden on työskenneltävä koko kuntaa ja sen jäseniä varten ja heille korvataan tämä työ joko pelto-osuudella tai osuudella elonkorjuusta. Myöskin tämän korkealle kehittyneen työnjaon ohella näemme *töiden yhtenäisyyden ja tuotteiden jaon*.

Katsokaamme vielä erästä esimerkkiä, jonka pitäisi olla jokaiselle tunnettu: patriarkaalisen talonpojan perhettä, joka itse tyydyttää tarpeensa. Se on yhteiskunnallinen kokonaisuus, joka on kehittynyt semmoisesta tuotantomuodosta, jota juuri olemme kuvanneet intialaisessa taloudellisessa yhteisössä joka on huomattavissa kaikilla sivistyskansoilla niiden kehityksen alkuaikoina.

Semmoisessa talonpoikaisperheessä ei myöskään huomaa eristettyjä ihmisiä, vaan yhteiskunnallisen yhteistyön eri töiden alalla, jotka vaihtelevat iän, sukupuolen ja vuodenaikojen mukaan. Siinä kynnetään, niitetään, paimennetaan karjaa, lypsetään, kerätään polttopuita, kehrätään, kudotaan kangasta, neulotaan, vuollaan, tehdään kirvesmiehen töitä j. n. e. Mitä erilaatuisimmat työt riippuvat toisistaan ja tähtäävät samaan tulokseen; tuotteita ei *vaihdeta* yhtävähän kuin edellä olevissa esimerkeissä, vaan ne *jaetaan* perheen jäsenten kesken kunkin tarpeen mukaan.

Otaksukaamme<sup>1)</sup>, että työvälineet semmoisessa maanviljelysyhteisössä, jota olemme kuvanneet, tulisivat niin täydellisiksi, että maanviljelykseen tarvittaisiin omistaa vähemmän työtä kuin ennen. Työvoimia vapautuu, joita, jos teknilliset apuneuvot ovat niin pitkälle kehittyneet, mahdollisesti voidaan käyttää kunnan alueella olevan piikivivuoren louhimiseen ja piikivi-työkalujen valmistamiseen. Tämän työn tuottavaisuus on niin suuri, että voidaan valmistaa paljon enemmän työkaluja ja aseita kuin mitä kunta tarvitsee.

Vaeltava paimentolaisheimo tulee kosketukseen tämän yhteisön kanssa. Työn tuottavaisuus on tässäkin heimossa kohonnut, se on noussut niin kor-

---

<sup>1)</sup> Sarja tosiseikkoja todistaa, että tavarantuotannon ensi kehitys on käynyt siihen suuntaan kuin tuleamme seuraavilla riveillä kuvaamaan. Tietenkään ei se ole tapahtunut niin yksinkertaisesti, kuin tässä kerrotaan, mutta kuvauksellamme ei ole tarkoituksena esittää tavarantuotannon *historiaa*, vaan ainoastaan sen erityisiä *omituisuuksia*, jotka helpoimmin huomaa vertaillessa eri tuotantotapoja keskenään.

kealle, että heimo voi kasvattaa enemmän karjaa, kuin mitä se itse tarvitsee. On helposti otaksuttavissa, että tämä heimo kernaasti vaihtaa liian karjansa työkaluja ja aseita vastaan. Liika karja ja liiat työkalut muuttuvat tämän vaihdon kautta *tavaraksi*.

Tavaravaihto on luonnollinen seuraus tuotantovoimien kehittymisestä alkuperäisen yhteisön omien tarpeiden ahtaiden rajojen ulkopuolelle. Alkuperäinen kommunismi tulee määrätyltä teknillisen kehityksen asteelta alkaen esteeksi yhteisön edistymiselle. Tuotantotapa vaatii yhteisen työpiirin *laajennusta*, mutta kun eri yhteisöt olivat toisilleen vieraita ja toisistaan riippumattomia, ei tämä laajennus ollut mahdollinen kommunistisen, järjestelmällisen työn laajentamisen kautta, vaan ainoastaan eri yhteisöjen työn liikatulosten molemminpuolisen vaihdon kautta.

Miten tavaravaihto vaikutti takaisin yhteisöihin, kunnes tavarantuotanto tuli toisistaan riippumattomien *yksityisten* työntekijäin suoritettavaksi, joille tuotantovälineet ja heidän työnsä tuotteet kuuluivat yksityisomaisuutena, ei ole nyt selvitettävänä. Me haluamme [näyttää, että tavarantuotanto on *yhteiskunnallinen* tuotantomuoto; se on ulkopuolella yhteiskunnallisia oloja mahdoten ajatella, vieläpä se merkitsee *yhteiskunnallisen tuotannon ulottamista* sen edelläkäyvän kommunistisen tuotantomuodon (heimossa, kyläkunnassa tai patriarkaalisessa perheessä) ulkopuolelle. Sen yhteiskunnallinen luonne ei kuitenkaan astu selvästi näkyviin.

Katsokaamme savenvalajaa ja maanviljelijää, ensiksikin intialaisen kommunistisen kyläkunnan jäse-

ninä, myöhemmin kahtena tavarantuottajana. Edellisessä tapauksessa tekevät molemmat työtä samalla tavalla kuntaa varten; toinen antaa sille astiansa, toinen pellonantimet, toinen saa osansa pellonantimista, toinen savi-astioista. Jälkimmäisessä tapauksessa harjoittaa kumpikin riippumattomasti yksityisammattiaan, mutta molemmat työskentelevät (ehkä samassa määrässä kuin ennenkin) ei ainoastaan itseään varten, vaan myöskin toisen hyväksi. Tämän jälkeen vaihtavat he tuotteitaan ja mahdollisesti saa toinen juuri saman verran pellonantimia ja toinen yhtä paljon savi-astioita kuin ennenkin ovat saaneet. Ei mikään näytä muuttuneen ja kuitenkin on kumpikin prosessi perinpohjin erilainen.

Ensimmäisessä tapauksessa näkee jokainen heti, että se on yhteiskunta, joka yhdistää erilaiset työt, antaa kunkin työskennellä toisten hyväksi ja antaa kullekin suoranaisesti osansa toisten työn tuloksista. Jälkimmäisessä tapauksessa työskentelee kukin näennäisesti itseään varten, ja se tapa, jolla kukin pääsee nauttimaan toisten työn tuloksista, ei näy olevan riippuvainen kunkin työn yhteiskunnallisesta luonteesta, vaan *tuotteen omista ominaisuuksista*. Nyt ei enää näytä siltä, että saventalaja ja maatyöntekijä tekevät työtä toistensa hyväksi ja että siis saventalaminen ja maatyö ovat yhteiskunnalle välttämättömiä töitä, vaan että savi-astioissa ja pellonantimissa on salaperäisiä ominaisuuksia, jotka erityisissä olosuhteissa vaikuttavat niiden vaihtoon. *Henkilöiden* suhde toisiinsa semmoisena kuin työn yhteiskunnallinen luonne sitä vaatii, muuttuu *tavarant-*

*tuotannon* valtaan päästyä *esineiden*, nimittäin tuotteiden suhteeksi toisiinsa. Niinkauan kuin tuotanto oli suorastaan yhteiskunnallinen prosessi, oli se yhteiskunnan määräysten ja johdon alaisena ja silloin oli tuottajain suhde toisiinsa selvä ja helposti ymmärrettävä. Mutta niinpian kuin työnteko muuttui yksityistöiksi, joita tehdään toisistaan riippumatta, niinpian kuin tuotanto täten muodostui ilman järjestelmää olevaksi, esiintyvät tuottajain suhteet toisiinsa heidän tuotteittensa suhteen toisiinsa. Lisäksi ei tuottajain suhde toisiinsa ollut enää näiden itsensä määrättävissä. Nämä suhteet kehittyivät riippumatta ihmisten tahdosta, yhteiskunnalliset voimat kasvoivat heitä voimakkaammiksi, ne esiintyivät menneiden vuosisatojen lapselliselle käsityskannalle *jumalallisina* voimina ja myöhemmille „valistuneille“ vuosisadoille *luonnon* voimina.

Tavaran luonnollisilla muodoilla luulotellaan nyt olevan ominaisuuksia, jotka näyttävät salaperäisiltä, elleivät ne saa selitystään tuottajain suhteesta toisiinsa. Kuten fetishin rukoilija kuvailee tällä olevan ominaisuuksia, joilla ei ole mitään tekemistä sen luonnollisten ominaisuuksien kanssa, samoin esiintyy tavara porvarilliselle taloustieteilijälle näkyväisenä esineenä, joka on näkymättömillä ominaisuuksilla varustettu. *Marx* nimittää tätä „fetishismiksi, joka tarttuu työn tuotteisiin niin pian kuin niitä valmistetaan tavaraksi ja joka senvuoksi on tavarantuotannosta eroittamaton“.

Tämän fetishiluonteen tavarassa — ja, kuten myöhemmin tulemme näkemään, myöskin pääomas-  
sa — on *Marx* ensinnä huomannut. Tämä feti-



shismi vaikeuttaa, jopa tekee mahdottomaksi tavaran ominaisuuksien tuntemisen niinkauan kuin sitä ei ole voitettu; on mahdotonta täysin ymmärtää tavararvoa, ellei tunne sen fetishiluonnetta. Luku „Tavaran fetishiluonteesta ja sen salaisuudesta“ on mielestämme yksi „*Kapital*“ teoksen tärkeimpiä lukuja, jolle jokaisen tämän teoksen lukijan tulisi osoittaa erikoista huomaavaisuutta.

Ja kuitenkin syrjäyttävät useimmat vastustajat ja monasti *Marx*'in oppien kannattajatkin juuri tämän luvun.

## II. Arvo.

Jos olemme tavaran fetishiluonteesta selvillä, tarjoo sen tutkiminen verrattain vähän vaikeuksia.

Kuten olemme nähneet on tavaran tarkoituksena olla vaihdon esineenä. Tämä edellyttää kuitenkin, että se tyydyttää jonkin inhimillisen tarpeen, olkoon se sitte todellinen tai ainoastaan kuviteltu. Kukaan ei vaihda tuotettaan toiseen tuotteeseen, jos tämä on hänelle arvoton. Tavarana tulee senvuoksi olla hyödyllinen esine, sillä tulee olla *käyttöarvoa*. Käyttöarvon määräävät tavarakappaleen *aineelliset* ominaisuudet. Käyttöarvot muodostavat aina rikkauksien aineellisen sisällön, olkoon niiden yhteiskunnallinen muoto mikä tahansa. Käyttöarvo ei siis ole mikään yksistään tavaralle oleellinen ominaisuus. Löytyy käyttö-arvoja, jotka eivät ole tavaraa, kuten esim. ylempänä huomasimme kommunistisen yhteiskunnan tuotteista; löytyy käyttöarvoja, jotka eivät edes ole työn tuloksia, kuten esim. aarniometsän

hedelmät ja joen vesi. Sitävastoin ei löydy mitään tavaraa, jolla ei olisi käyttö-arvoa.

Niinpian kuin käyttö-arvoista tulee tavaroita, s. o. kun ne tulevat keskenään vaihdetuiksi, huomaamme, että tämä tapahtuu aina jossakin määrätysssä laskusuhteessa. Sitä suhdetta, joka tavaralla on toiseen tavararaan vaihdon tapahtuessa, kutsutaan sen *vaihto-arvoksi*. Tämä suhde saattaa vaihdella ajan ja paikan mukaan; määrätysssä paikassa ja määrättyllä hetkellä on sillä kuitenkin aina määrätty suuruus. Jos me vaihdamme 20 metriä palttinaa 1 takkiin ja yhtä aikaa 20 metriä palttinaa 40 kiloon kahvia, niin voimme olla varmat, että samaan aikaan voisi 1 takin vaihtaa 40 kiloon kahvia, jos vaihto tulisi kysymykseen. Takin vaihto-arvo on aivan toisen näköinen ja toisilla sanoilla ilmoitettava, jos sen vaihtaa palttinaan tai kahviin. Mutta näyttäköön vaihto-arvo miten erilaiselta tahansa, on sillä kuitenkin määrättyllä ajalla ja määrätysssä paikassa sama pitoisuutensa pohjana. Tämän yhteiskunnallisen ilmiön selvittämiseksi otettakoon samanlainen ilmiö kappaleiden maailmasta. Jos sanon kappaleen painavan 16 kiloa, 32 naulaa tai venäläisen puudan, niin tiedän, että kaikilla näillä ilmaisumuodoilla on perustana määrätty pitoisuus, kappaleen määrätty paino. Samaten on myöskin tavarain vaihto-arvon ilmaisumuodoilla määrätty pitoisuus perustana ja tätä kutsumme *arvoksi*.

Siten olemme saapuneet tärkeimpään kansantalouden pohjana olevaan osaan, jota ilman nykyään vallitsevan tuotantotavan kulkua ei ole mahdollista oikein ymmärtää.

*Mikä muodostaa tavaran arvon?* on kysymys, joka on vastattavanamme.

Ottakaamme kahta lajia tavaraa, esim. vehnän ja raudan. Olkoon niiden vaihtosuhte mikä tahansa, on se aina ilmoitettavissa laskuopillisella verrannolla, esim. 1 hehtolitra vehnää = 100 kiloa rautaa. Kansakoulussa on jo kuitenkin opittu eräs tunnettu sääntö, joka sanoo, että laskuopillisia tehtäviä voi suorittaa ainoastaan samanlaisilla suuruuksilla; voi esim. vähentää 10 omenasta 2 omenaa, mutta ei koskaan 2 pähkinää. Näissä tavaroissa, vehnässä ja raudassa täytyy senvuoksi olla jotakin yhteistä, joka tekee vertailemisen mahdolliseksi ja se on juuri niiden arvo. Onko tämä yhteinen ominaisuus siis jokin tavaran luonnollinen ominaisuus? Käyttö-arvoina vaihdetaan niitä ainoastaan senvuoksi, että niillä on *erilaisia eikä yhteisiä* luonnollisia ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet määräävät ainoastaan vaihdon syyn, mutta eivät voi määrätä *suhdetta*, jossa se tapahtuu.

Jos ei ota lukuun tavaran käyttöarvoa, jää sille enää ainoastaan yksi ominaisuus, nimittäin *työntuotteen* ominaisuus.

Mutta jos ei ota lukuun tuotteiden käyttöarvoja, silloin ei myöskään saa ottaa lukuun niitä erilaisia ja määrättyjä työtapoja, joiden tuloksena ne ovat. Silloin ne eivät enää ole puusepäntyön, kehruutyön j. n. e. tuotteita, vaan ainoastaan *yleensä inhimillisen työn* tuotteita. Ja semmoisina ne ovat *arvoja*.

Tavaralla on siis ainoastaan senvuoksi arvoa, että siihen sisältyy yleensä inhimillistä työtä. Miten on nyt mitattava sen arvon suuruus? Siihen sisäl-

tyvän arvonmääräjän, työn paljouden mukaan. Työn paljouutta taas mitataan ajan avulla.

Voisi näyttää siltä, että kun tavaran valmistamiseen käytetty aika määrää sen arvon, tulisi tavara sitä arvokkaammaksi, mitä laiskempi ja taitamattomampi valmistaja on. Tässä ei ole kuitenkaan kysymys *mieskohtaisesta* vaan *yhteiskunnallisesta* työstä.

Muistakaamme, että tavarantuotanto on järjestelmä eri töitä, joiden harjoittaminen tapahtuu *yhteiskunnallisesti* yhtenäisesti, joskin muuten toisistaan riippumatta. „Yhteiskunnan yhteinen työvoima, joka esiintyy tavaramaailman arvoissa, pidetään tässä *yhtenä inhimillisenä työvoimana*, vaikkakin se on kokoonpantu lukemattomista yksilöllisistä työvoimista. Jokainen näistä yksilöllisistä työvoimista on sama inhimillinen työvoima kuin toisetkin, mikäli se omaa *yhteiskunnallisen keskimääräisen työvoiman* luonteen ja toimii semmoisena sekä tarvitsee siis myös jonkin tavaran tuotannossa *keskimääräisesti* tai *yhteiskunnallisesti* välttämättömän työajan. Yhteiskunnallisesti välttämätön työaika vaaditaan jonkin käyttöarvon valmistamista varten olemassa-olevien, yhteiskunnallisesti säännöllisten tuotanto-ehtojen vallitessa ja yhteiskunnallisesti keskimääräisellä taitavuudella sekä työn uutteruudella“. Jos työn tuotantovoima vaihtelee, vaihtelee myöskin yhteiskunnallisesti välttämätön työaika ja siis myöskin arvo.

Ihmiselle täytyy aina ja kaikkien tuotantotapojen vallitessa olla tarpeellista tietää, miten paljon aikaa tarvitaan määrätyn tuotteen valmistamiseen. Tämä aika on samoin aina, myöskin kommunistisen

tuotantotavan vallitessa, määrävänä sen suhteen asettamisessa, jossa erilaiset työt tulevat yhdessä vaikuttamaan.

Palatkaamme uudelleen esimerkkiin intialaisesta kommunistisesta kyläkunnasta. Se pitää työssä kaksi seppää peltokalujensa valmistamista varten. Jokin keksintö lisää työn tuottavuutta siinä määrässä, että tarvitaan enää ainoastaan yksi seppä tarpeellisten maanviljelyskalujen valmistamista varten määrätyssä ajassa. Nyt ei enää käytetä kahta seppää tähän työhön, vaan ainoastaan yhtä; toinen pannaan mahdollisesti takomaan aseita tai korukaluja. Maatyön tuottavuus sitä vastoin jää ennalleen. Tarvitaan yhtä paljon työaika kuin ennenkin kyläkunnan tarpeiden tyydyttämiseksi pellonantimien suhteen.

Jokainen kyläkunnan jäsen tulee näin ollen saamaan yhtä suuren osan pellonantimista kuin tähänkin saakka, mutta yksi muutos on kuitenkin tapahtunut: sepäntyön tuottavuus on tullut kaksinkertaiseksi. Maanviljelyskapineiden valmistamista varten erotetaan tästä lähin ainoastaan *yksi* osuus pellonantimista eikä *kaksi* niinkuin tähän asti. Muutos eri työlajien keskinäisessä suhteessa on tässä hyvin yksinkertainen ja helposti huomattava. Se tulee vaikeatajuiseksi vasta silloin, kuin eivät maatyö ja sepäntyö enää ole suoranaissessa yhteydessä toistensa kanssa, vaan tulevat johdetuiksi toistensa yhteyteen vasta tuotteittensa kautta. Sepäntyön tuottavuudessa tapahtunut muutos ilmenee silloin sepäntyön tuotteiden vaihto-arvon muuttumisessa toisiin tuotteisiin nähden ja siis myös sen arvon muuttumisessa.

Jo *Ricardo* oli huomannut, että jonkin tavaran arvon suuruus riippuu sen valmistamiseen käytetyn työn paljoudesta. Mutta hän ei jaksanut käsittää työn *yhteiskunnallista* luonnetta, joka piilee tavaran arvossa, s. o. tavaran fetichismiä. Yhtävähän erotti hän nimenomaisesti ja selväkäsitteisesti työn tavara-arvoa muodostavan puolen sen käyttö-arvoa muodostavasta puolesta. Tavaran fetichiluonteen olemme jo esittäneet. Seuratkamme nyt *Marx'*ia hänen tutkimuksissaan tavarahan sisältyvän työmäärän kah-  
talaisesta luonteesta.

Tavara esiintyi meille käyttö-arvona ja arvona. Aineen siihen antaa luonto. Työ muodostaa sen arvon, mutta samalla myös käyttö-arvon. Millä tavalla muodostaa työ arvoa, millä tavalla käyttö-arvoa?

Toiselta puolen näyttäytyy meille työ inhimillisen työvoiman tuottavaisena käyttämisenä yleensä ja toiselta puolen määrättynä inhimillisenä toimintana jonkin erikoisen tarkoituksen saavuttamiseksi. Ensimmäinen puoli työstä on yhteistä yleensä kaikelle inhimilliselle tuottavalle toiminnalle. Toinen puoli taas on erilainen eri tuotantotoimissa. Jos katsoimme maatyötä ja sepäntyötä, niin huomaamme molemmille olevan yhteistä, että ne molemmat ovat yleensä inhimillisen työvoiman käyttämistä. Mutta kumpikin niistä on erilainen tarkoitukseensa, työtapansa, esineihinsä, välineihinsä ja tuloksiinsa nähden.

*Määrätty*, tarkoituksenmukainen inhimillinen työskentely muodostaa *käyttö-arvon*. Sen moninaisuus muodostaa tavaratuotannon perustan. Tavaraita vaihdetaan ainoastaan silloin kuin ne ovat eri-

laisia; kukaan ei vaihda vehnää vehnään tai viikatteita viikatteihin, mutta kyllä vehnää viikatteihin. Käyttö-arvot voivat esiintyä vastakkain tavarana ainoastaan siinä tapauksessa, että niihin sisältyy *kvalitatiivisesti* (laatuunsa nähden) *erilaista* hyödyllistä työtä.

*Arvoina* eivät tavarat kuitenkaan ole *kvalitatiivisesti* vaan *kvantitatiivisesti* (paljouteensa nähden) erilaisia. Niitä vaihdetaan senvuoksi, että ne ovat erilaisia käyttö-arvoina. Niitä vertaillaan vaihdossa ja asetetaan määrättyyn suhteeseen toisiinsa senvuoksi, että ne arvoina ovat samanlaisia. Ei työ määrättynä, tarkoituksenmukaisena toimintana *kvalitatiivisessa* erilaisuudessaan määrää arvoa, vaan sen tekee ainoastaan työ kaikissa työnhaaroissa samanlaisen luonteensa kautta inhimillisen työvoiman käyttämisenä ylimalkaan. Semmoisena työvoiman käyttämisenä eivät erilaiset työt, samoinkuin eivät myöskään arvot, ole laatunsa vaan paljoutensa puolesta erilaisia. Se on: arvoa määrätessä pidetään jokaista työtä *yksinkertaisena keskimääräisenä* työnä, yksinkertaisen työvoiman käyttämisenä, jonka jokainen ihminen ruumiissaan omistaa. Monimutkainen työ on tässä suhteessa samassa asemassa kuin monistettu yksinkertainen työ. Pieni määrä monimutkaista työtä asetetaan saman arvoiseksi kuin suurempi määrä yksinkertaista työtä. Tavarantuotannon luonteen mukaan on se menetelmä yhteiskunnallinen, mutta samalla itsetiedoton, joka määrää erilaisten työmuotojen suhteen toisiinsa, kunkin otettuna yksinkertaisessa muodossaan. Tavaramaailman fetishiin perehtymättömän mielestä kuitenkin *luonnolli-*

set eivätkä *yhteiskunnalliset* syyt panevat monimutkaisen työn erilaiset muodot näyttämään yksinkertaisen työn monisteluina. Joukko pikkuporvarillisia sosialistia, jotka tahtoivat „säätää“ arvon, s. o. määrätä sen kerta kaikkiaan, „puhdistaa tavarantuotannon kuonasta“ ja ikuistuttaakseen sen, koettivat määritellä nämä luulotellut luonnolliset syyt, ja arvioida jokaisesta työstä, missä määrin se loi arvoa. (Vertaa *Rodbertus'*en „*Normaalityöpäivää*“). Todellisuudessa ovat nämä syyt yhteiskunnallisia ja vaihtelevat lakkaamatta.

Löytyy harvoja aloja, joissa esiintyisi niin paljon erehdyttäviä mielipiteitä, kuin arvon käsitteen alalla. Muutamia on *Marx* itse oikaissut.

Erittäinkin *yhteen* erehdykseen tekevät itsensä niinhyvin *Marx'*in teorian kannattajat kuin sen vastustajat itsensä helposti syypääksi, nimittäin *arvon* ja *rikkauten* keskenään vaihtamiseen. *Marx'*in suuhun asetetaan usein sanat: „työ on rikkauten alku-perä“. Joka on seurannut tähänastista selontekoa, huomaa, että nämät sanat ovat selvään ristiriidassa *Marx'*in katsantokannan kanssa ja edellyttävät täydellistä tietämättömyyttä tavaramaailman fetishiluonteesta. *Arvo* on historiallinen olomuoto ja on voimassa ainoastaan tavarantuotannon aikakaudella. Se on yhteiskunnallinen suhdeluku. *Rikkaus* sensijaan on jotakin aineellista ja on pantu kokoon käyttö-arvoista. Rikkautta tuotetaan kaikilla tuotantotavoilla. On olemassa rikkautta, jonka pelkkä luonto on tuottanut, ilman että siihen sisältyy mitään työtä, mutta ei löydy mitään rikkautta, joka olisi syntynyt yksinomaan inhimillisen työn vaiku-



tuksesta. „Työ ei ole tuottamiensa käyttöarvojen ja aineellisen rikkauden ainoa lähde“, sanoo *Marx*. *William Petty* sanoo: „työ on rikkauden isä ja maa on sen äiti“.

Työn tuottavaisuuden kasvaessa kohoo muuten samanlaisten olosuhteiden vallitessa maan rikkaus ja sen vähetessä vähenee rikkauskin. Olemassa-olevien arvojen summa voi jäädä samaksi, jos käytetyn työn paljous on sama. Edullinen sato lisää maan rikkautta, mutta tavara-arvojen summa, joita sato edustaa, voi olla sama kuin edellisenäkin vuonna, jos käytetyn, yhteiskunnallisesti välttämättömän työn määrä on pysynyt samana.

Ellei *Marx* ole sanonut, että työ on kaiken rikkauden alkuperä, jos tämä lause riippuu käyttöarvon ja tavara-arvon käsitteiden sekoittamisesta, silloin tulevat kaikki ne johtopäätöksetkin mahdottomiksi, joita tämän lauseen pohjalla on tehty. Samalla näkee myös, miten perusteeton se monien *Marx*'in vastustajien väite on, että hän on jättänyt huomioon ottamatta luonnon osuuden tuotannossa. Sensijaan ovat nämä vastustajat jättäneet jotakin huomioonottamatta, nimittäin eron tavarakappaleen ja sen edustaman yhteiskunnallisen suhteen välillä. „Miten suuresti osa taloustieteilijöitä tulee petetyksi tavaramaailmaan imeytyneen fetishismin tai yhteiskunnallisten työmääräysten aineellisen ulkomuodon kautta, selviää m. m. kauan vireillä olleesta riidasta luonnon osuudesta vaihto-arvon muodostamisessa. Kun vaihto-arvo on vaan yhteiskunnallinen tapa ilmoitua, miten paljon työtä johonkin esineeseen on

käytetty, ei se voi sisältää enemmän luonnonainetta kuin esimerkiksi vekseli-kurssi“.

Näemme ettei *Marx* ole „jättänyt huomioonottamatta“ luonnon osuutta käyttö-arvojen tuottamisessa. Kun hän eroitti sen arvonmääräämisestä, ei se tapahtunut unhottamisen vuoksi, vaan senvuoksi, että hän ymmärsi tavarantuotannon yhteiskunnallisen luonteen, mitä ei näy voivan sanoa niistä taloustieteilijöistä, jotka johtavat yhteiskunnalliset lait siitä, missä yhteiskuntaa ei ole, nimittäin yksityisestä ihmisestä.

Eräs toinen erehdys, joka *Marx*'in arvoteoriaan nähden on hyvin levinnyt, on se, että sekoitetaan *työn* arvoa muodostava voima *työvoiman* arvoon. Nämä molemmat ovat tarkalleen pidettävät erillään. Työllä arvon lähteenä voi yhtä vähän olla arvoa kuin painolla painavuutta ja lämmöllä lämpö määrää. Olemme tähän saakka puhuneet vaan arvosta, jonka yksinkertainen tai monimutkainen työ *muodostavat*, emmekä arvosta, jonka työvoima *omaa* ja joka tulee näkyviin työmiehen — työvoiman käyttäjän — työpalkassa.

Olemme tähän saakka edellyttäneet vaan yksinkertaista tavarantuotantoa ja yksinkertaista tavarantavaihtoa. Työvoimasta tavarana emme vielä tiedä mitään.

Ihmisen työvoimasta ja sen arvosta tulemme vielä myöhemmin seikkaperäisesti puhumaan. Riitäköön tässä erhetyksien estämiseksi tämä viittaus.

Semmoisiin erhetyksiin nojautuvat useimmat vastaväitteet *Marx*'in arvoteoriaa vastaan, elleivät ne ryhdy kumoomaan väitteitä, joita *Marx* ei ole

milloinkaan tehnytkään tai elleivät vaan ole luulot-  
telua, kuten kernaasti tehty moite *Marx*'in dogmaat-  
tisuudesta.

Jos tahtoo suojella itseään tämmöisestä virheel-  
lisestä käsityksestä, täytyy alati pitää lakien — joihin  
arvolakikin kuuluu — luonteen silmänsä edessä.

Jokainen luonnontieteellinen tai yhteiskunnalli-  
nen laki on yritys selvittää ilmiöitä luonnossa tai  
yhteiskunnassa. Mutta tuskin minkään näistä ilmiöistä  
aiheuttaa yksi ainoa syy. Mitä erilaisimmat ja sok-  
keloisimmat syyt ovat erilaisten ilmiöiden pohjana  
ja nämä ilmiötkään eivät ole erikseen huomattavissa,  
vaan koskettelevat toisiaan mitä erilaisimmissa suun-  
nissa. Luonnon tai yhteiskunnallisten ilmiöiden tar-  
kastelijalla on senvuoksi kaksinkertainen työ. Hänen  
on ensiksikin eroiteltava toisistaan erilaiset ilmiöt ja  
eristettävä ne; toiseksi täytyy hänen eroittaa ne syyt,  
jotka ovat näiden ilmiöiden pohjana, säännöllisiin ja  
satunnaisiin. Molemmat tutkimistavat ovat mahdol-  
lisia ainoastaan sen kautta, että vaan pääkohdat ote-  
taan käsiteltäväksi. Luonnontutkijalla on tässä apu-  
naan joukko äärimmäisyyteen saakka täydellisiä ko-  
neita ja tarkastus- sekä kokeilumenetelmiä. Yhteis-  
kunnallisten lakien tutkija ei voi käyttää jälkimäisiä  
ensinkään ja ensinmainittujenkin suhteen tyytyä hy-  
vin epätäydellisiin apuneuvoihin.

Eristämisen kautta saatujen pääkohtien avulla  
tutustuu tutkija lakiin, joka on niiden ilmiöiden poh-  
jana, joita hän tahtoo tutkia. Ilman sen tuntemista  
ei kysymyksessä-olevia ilmiöitä voida selittää, mutta  
tämä yksi laki ei myöskään missään tapauksessa  
riitä tuomaan täyttä valoa noihin ilmiöihin. Jonkin

syyn voi toinen heikentää, jopa kokonaan tehdä mitättömäksi, mutta olisi kuitenkin väärin tehdä semmoisesta tapauksesta sitä johtopäätöstä, ettei tuota syytä olekaan. Maan vetovoiman laki esim. pitää paikkansa ainoastaan ilmapapaassa paikassa. Ainoastaan semmoisessa paikassa putoavat lyijypalane ja höyhen yhtä nopeasti maahan. Ilmalla täytetyssä huoneessa on tulos ilman vastustuksen takia toinen. Siitä huolimatta on painolaki oikea.

Samoin on arvonkin laita. Niinpian kuin tavarantuotanto oli tullut tuotannon päämuodoksi, täytyi tavaranhintojen lainmukaisuus pistää tähän tuotantotapaan osallisten silmiin ja johtaa heitä tutkimaan niitä syitä, jotka tämän aiheuttivat. Tavaranhintojen tutkiminen johti arvonsuuruuden määrittämiseen. Mutta yhtävähän kuin painovoima on yksin määrävänä syynä putousilmiössä, yhtävähän on jonkin tavarana arvo sen hinnan ainoana määräjänä. *Marx* itse osoittaa, että on olemassa tavaralajeja, joiden hinta ei ainoastaan satunnaisesti, vaan pysyväisestikin on alle niiden arvon. Niinpä ei esim. kullasta ja timantista ole vielä koskaan maksettu niiden täyttä arvoa. Samoin voidaan työvoimasta pitempiaikaisesti maksaa alle sen arvon.

Suuri osa vastaväitteistä *Marx*'in teoriaa vastaan riippuu myös hinnan ja arvon sekoittamisesta. Molempia on pidettävä tarkasti erillään.

Samoin on myös alituisesti pidettävä silmällä edessä *Marx*'in arvoteorian historiallinen luonne. Sen on ainoastaan muodostettava pohja *tavarantuotannon* ilmiön selvittämiseen. Mutta joka taholta pistää vielä tänäpäivänäkin toisten tuotantotapojen jään-

nöksiä tavarantuotannon alueen sisäpuolelle. Talonpoikaistaloissa valmistetaan esim. vielä nytkin useita elintarpeita sekä työkaluja ja pukuja omaa tarvetta varten eikä tavaraksi, s. o. myytäväksi. Jos tällaisissa tapauksissa tulee esiin ilmiöitä, jotka näyttävät olevan ristiriidassa arvoteorian kanssa, eivät ne tietenkään todista sitä vastaan.

Ennen kaikkea ei saa antaa, kuten jo on lausuttu, tavarana fetishiluonteen häikäistä itseään eikä pitää niitä yhteiskunnallisia suhteita, jotka tulevat tavarassa näkyviin, sen luonnollisina ominaisuuksina. Ellei koskaan unohda, että tavarantuotanto on laji yhteiskunnallista tuotantoa, jossa yksityiset taloudelliset yritykset tuottavat toisiaan varten joskaan ei toistensa kanssa, ja että tavarana arvo ei esitä *esineiden* suhdetta, vaan aineellisen kuoren alle piilotettua *ihmisten* suhdetta toisiinsa, silloin tietää myöskin, miten se *Marx'*in lause on käsitettävä, joka muodostaa „*Kapital'* teoksen tutkimusten pohjan: „*ainoastaan yhteiskunnallisesti tarpeellisen työn paljous tai jonkin käyttö-arvon valmistamiseen yhteiskunnallisesti välttämätön työ-aika määräävät sen arvon suuruuden*“.

### III. Vaihtoarvo.

Tavarana arvon suuruuden määrää sen valmistamiseen tarvittava, yhteiskunnallisesti välttämätön työ-aika. Arvon suuruutta ei kuitenkaan ilmaista sen mukaan. Ei sanota: „tämä takki on neljäkymmenen työtunnin arvoinen“, vaan ehkä: „se on saman

arvoinen kuin 10 metriä palttinaa tai 10 grammaa kultaa“.

Takki semmoisenaan ei ole vielä mikään tavara; se tulee siksi vasta silloin kun sitä halutaan vaihtaa. Jonkin tavaran arvo ei siis myöskään tule näkyviin, ellen vertaa sitä jonkin toisen tavaran arvoon aikoesani vaihtaa sen. Tavaran arvosuuruuden *määrää* kyllä sen valmistamiseen välttämätön yhteiskunnallinen työ, mutta se *ilmoitetaan* suhteellaan johonkin toiseen tai toisiin arvosuuruuksiin, *vaihtosuhteensa* avulla. Porvarillinen taloustiede otaksuu kuitenkin useasti, että tavaran vaihtosuhte määrää sen arvosuuruuden.

Eräs esimerkki selvittää tämän käsityskannan ristiriitaisuuden. Ottakaamme sokerikeko. Sen paino on etukäteen määrätty, mutta voin ilmoittaa sen ainoastaan vertaamalla sitä jonkin toisen aineen, esim. *raudan* painoon. Panen sokerikeon toiseen vaakakuppiin ja toiseen vastaavan paljouden rautapalasia, joista jokainen on määrätyn painon suuruinen. Tätä määrättyä painoa me kutsumme kiloksi. Rautapalasiens lukumäärä ilmoittaa meille sokerin painon. Olisi kuitenkin nurinkurista väittää, että sokeri olisi esim. 10 kilon painoinen, sentähden että minä olen pannut 10 kilon painoa toiseen vaakakuppiin. Minun täytyy päinvastoin panna 10 kilon painoa toiseen vaakakuppiin sen vuoksi, että sokeri on 10 kilon painoinen. Tässä on asianlaita helposti huomattavana. Samoin on laita myöskin *arvon suuruuden* ja *arvon muodon* suhteen.

Kappaleen painon ilmaisemisella on paljon yhtäläisyyttä tavaran arvon ilmaisutavan kanssa, s. o.

sen muodon kanssa, jossa me ilmoitamme tavarán arvoasuuruuden. Sokerikeko on 10 kilon painoinen, s. o. toisilla sanoilla, jos jatkamme esimerkkiämme, sokerikeko on yhtä raskas kuin määrätyt 10 rautapalasta. Samoin voimme sanoa takista, että se on samanarvoinen kuin esim. 10 metriä palttinaa.

Emme voisi asettaa rautaa ja sokeria *aineina* toistensa kanssa määrättyyn suhteeseen, ellei niillä olisi eräs *luonnollinen* ominaisuus, nimittäin *paino* yhteinen. Samoin emme voi myöskään asettaa takkia ja palttinaa *tavarana* suhteeseen toistensa kanssa, ellei niillä olisi eräs *yhteiskunnallinen* ominaisuus yhteisenä, se nimittäin, että ne ovat yleensä inhimillisen työn tuotteita, *arvoja*.

Raudalla ja sokerilla on ensimmäisessä verrannossa kahdenlainen osa. Keko sokeria on yhtä raskas kuin 10 kiloa rautaa. Sokeri esiintyy tässä soke- rina, mutta rauta ei esiinny rautana, vaan ruumiil- listuneena painona ja painon esiintymismuotona. Me emme eroita tässä verrannossa sokerin luonnol- lisia ominaisuuksia, mutta sen teemme raudan suh- teen.

Samanlaisen ilmiön tarjoo meille verranto: yksi takki = 10 metriä palttinaa.

Molemmat, niinhyvin takki kuin palttinakin ovat tavaroita, siis käyttö-arvoja ja arvoja. Mutta *arvo- muodossaan, vaihtosuhteessaan* esiintyy ainoastaan takki käyttö-arvona, palttina sensijaan ainoastaan arvon esiintymismuotona.

Sokerin painon voi mitata muullakin kuin rau- tapainoilla, esim. messinki- ja lyijypainoilla j. n. e. Samaten voi takin arvon ilmoittaa muunkin kuin

palttinan avulla, voipa tehdä sen millä tavarella tahansa. Verrannossa: 1 takki = 10 metriä palttinaa en senvuoksi ota ensinkään huomioon palttinan erityistä *luonnollista* muodostusta, vaan se on, niinkuin jo sanottu, tässä verrannossa ainoastaan arvona, ruumiillistuneena inhimillisenä työnä. Palttina tulee takin arvon ilmaisumuodoksi vastakohtana takin *aineelle*. Takissa, kuten jokaisessa muussakin tavarrassa asuva käyttö-arvon ja tavara-arvon vastakohta esiintyy uudelleen arvon ilmaisemisessa, jonka rajojen sisäpuolella sen ainemuoto takkina merkitsee vaan *käyttöarvoa* ja palttinatavaran ainemuoto merkitsee *tavara-arvoa* ja *arvon muotoa*.

Kuitenkaan ei ole samantekevä, mikä on sen tavaran käyttöarvo, jolla toisen tavaran arvo ilmaistaan. *Marx* kutsuu sitä nimityksellä Aequivalent<sup>1)</sup> (vastike). Molempien tavarain täytyy olla erilaisia. Verranto: 1 takki = 1 takki on järjetön.

Voin ilmoittaa takin arvon, paitsi palttinassa, myös jokaisessa siitä itsestään eroavassa tavarrassa. Voin myöskin kääntää verrannon nurinpäin ja ilmoittaa palttinan samoinkuin minkä tavaran arvon tahansa takeissa. Voin asettaa verrannon:

$$1 \text{ takki} = \left\{ \begin{array}{l} 10 \text{ metriä palttinaa} \\ 5 \text{ kiloa teetä} \\ 20 \text{ kiloa kahvia} \\ 500 \text{ kiloa rautaa} \\ 2 \text{ hehtol. vehnää} \\ \text{j. n. e.} \end{array} \right.$$

<sup>1)</sup> Aequus (latinaa) = yhtäsuuri; valere = olla arvoinen.



Voin myöskin kääntää sen ja sanoa:

$$\left. \begin{array}{l} 10 \text{ metriä palttinaa} \\ 5 \text{ kiloa teetä} \\ 20 \text{ kiloa kahvia} \\ 500 \text{ kiloa rautaa} \\ 2 \text{ hehtol. vehnää} \\ \text{j. n. e.} \end{array} \right\} = 1 \text{ takki}$$

Molemmat vertailut näyttävät sanovan samaa; ne merkitsevätkin samaa, jos niitä katsoo puhtaasti *lasku-opillisina* vertailuina, mutta arvon erilaisina ilmaisumuotoina on niillä kuitenkin loogillisesti ja historiallisesti erilainen merkitys.

Tavarantuotannon ollessa alussaan vaihdettiin vaan siellä täällä ja satunnaisesti tuotteita toisiinsa.

Tämän ajanjakson voi ilmaista yksinkertaisen arvovertailun avulla, jossa jokin tavara asetetaan määrättyyn suhteeseen ainoastaan *yhden* muun tavaran kanssa, esim. 1 pronssivasara = 10 kiloa vuorisuolaa. Tätä vertailua kutsuu *Marx yksinkertaiseksi* tai *yksityiseksi arvomuodoksi*. Niinpian kuitenkin kun jokin työtuote, esim. karja, tavanmukaisesti vaihdetaan toisiin työtuotteisiin eikä enää ainoastaan poikkeustapauksissa, ilmaistaan arvo edellisellä äsken mainituista vertailuista, siis esim.:

$$1 \text{ lehmä} = \left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ viittaa} \\ 1 \text{ miekka} \\ 1 \text{ vyö} \\ 10 \text{ sandaalia} \\ 3 \text{ pikaria} \\ \text{j. n. e.} \end{array} \right.$$

Tätä arvomuotoa, josta löydämme vielä Homeeron runoissa esimerkkiä, kutsuu *Marx kokonaiseksi* tai *moninkertaiseksi arvomuodoksi*.

Tavarantuotanto kehittyi kuitenkin yhä enemmän. Niiden työtuotteiden lukumäärä kasvaa, joita valmistetaan vaihtoa varten, siis tavaraksi, ja tavannukainen vaihto ulottuu yhä suurempaan lukumäärään erilaisia tavaroita. Ei vaihdeta ainoastaan karjaa, vaan myöskin miekkoja, vöitä, pikaria j. n. e. Enimmin tarvittu näistä tavaroista, esim. karja, valitaan siksi, johon verrattuina toisten tavarain arvo useimmiten ilmaistaan, kunnes siitä tulee ainoa arvonmitta. Silloin on saavutettu aika, jolloin toinen ylempänä [mainituista verrannoista tulee käytäntöön, on saavutettu *yleinen arvomuoto*.

Tarkastakaamme lähemmin tämän verrannon vastikemuotoa (*Aequivalent*). Niinkuin ylempänä huomasimme näyttää vastikemuoto olevan inhimillisen työn ilmenemismuoto ylipäänsä. Edellisessä ilmaisumuodossa oli kuitenkin ainoastaan satunnaista ja ohimenevää, että jokin tavara siltä näytti. Vertailussa 1 takki = 10 metriä palttinaa, on palttina tosin vaan arvon ilmaisumuotona. Mutta kun 10 metriä palttinaa asetetaan samanarvoiseksi yhden hehtol. vehnää tai taasen yhden takin kanssa, niin ovat takki ja vehnä silloin yleisen inhimillisen työn ilmaisumuotoina kun sensijaan palttina esiintyy käyttöarvona. Toisin on yleisen arvomuodon laita. Siinä on *yksi ainoa* tavara vastikkeena; tämä on yleinen vastike. Se on, kuten kaikki muutkin tavarat, yhä edelleen käyttö-arvo ja tavaratarvo. Mutta kaikki muut tavarat esiintyvät sen suh-

teen näköjään ainoastaan käyttö-arvoina ja se itse esiintyy arvon *yleisenä* ja *ainoana* ilmenemismuotona sekä *yhteiskunnallisesti* ruumiillistuneena inhimillisenä työnä. Se on itse tällä hetkellä tavara, jonka voi *välittömästi* vaihtaa kaikkiin toisiin tavaroihin ja jonka senvuoksi myöskin jokainen ottaa vastaan. Toiselta puolen kadottavat kaikki muut tavarat samalla kyvyn ja mahdollisuuden tulla välittömästi keskenään vaihdetuiksi. Kahden tavarain vaihto voi enää tapahtua ainoastaan *yleisen vastikkeen* välityksellä, johon kaikki muut tavara-arvot verrataan.

#### IV. Tavarainvaihto.

Ennenkuin tavarainvaihto voi tapahtua täytyy kahden edellytyksen täytyä: 1) vaihdettavien tuotteiden tulee olla *käyttö-arvoja* niille, jotka eivät niitä omista, ja ne *eivät saa olla käyttö-arvoja omistajilleen*. 2) Vaihtajien täytyy tunnustaa toisensa vaihdettavien tavarain yksityisomistajiksi. Yksityisomaisuuden *oikeussuhde* on ainoastaan kuva vaihtavien henkilöiden *tahtojen suhtautumisesta*, johon taasen *taloudelliset olosuhteet* vaikuttavat. Ihmiset eivät ryhtyneet tavaroita vaihtamaan senvuoksi, että olisivat tunnustaneet toisensa vaihdettavien esineiden yksityisomistajiksi, vaan he alkoivat tunnustaa toisiaan yksityisomistajiksi tultuaan tilaisuuteen vaihtaa tavaraa toistensa kanssa.

Alkuperäisin muoto, jolloin jokin työtuote menettää käyttö-arvonsa omistajansa suhteen, siis ensimmäinen tavaramuoto, on työtuotteiden *ylijäämä* yli

omistajansa tarpeiden. Näitä tuotteita ei valmisteta vielä etukäteen vaihtoa, vaan ainoastaan omaa tarvetta varten. Ne tulevat tavaraksi vasta vaihdon kautta.

Mitä tulee toiseen kohtaan, että nimittäin vaihdettavien esineiden omistajat tunnustavat toisensa näiden yksityisomistajiksi, on se mahdollinen ainoastaan siellä, missä toisistaan riippumattomia henkilöitä joutuu tekemisiin toistensa kanssa. „Semmoista vaihtopuolista vierassuhdetta ei ole kuitenkaan luontoperäisen yhdyskunnan jäsenten kesken, olkoon tämä sitte patriarkaalinen perhe, vanha intialainen kyläkunta, inkavaltio j. n. e. Tavaravaihto alkaa siellä, missä astutaan yhdyskuntain ulkopuolelle, missä ne joutuvat kosketukseen *vieraiden* yhdyskuntain tai niiden jäsenten kanssa. Niin pian kuitenkin kun esineet ovat ulkopuolisessa yhdyselämässä tavaroita, muuttuvat ne siksi (aikaa voittaen) myöskin sisäisessä yhdyselämässä“.

Vaihdon alkuaikoina ovat arvosuuruudet ja arvomuo to vielä hyvin vähän kehittyneitä. Se suuruuksien ja paljouksien suhde, jossa eri tuotteita keskenään vaihdetaan, on vielä satunnainen ja tavattoman häilyvä. Tuotteiden vaihto muuttuu kuitenkin yhä enemmän säännölliseksi yhteiskunnalliseksi toimitukseksi. Ei vaihdeta ainoastaan omien tarpeiden ylijäämää, vaan aletaan valmistaa käyttö-arvoja varta vasten *vaihtoa varten*. Siten muuttuu suhde, jossa niitä keskenään vaihdetaan, yhä enemmän riippuvaiseksi niiden tuotanto-ehdoista. Tavaravaihtosuuruutta alkaa määrätä sen valmistamiseen tarpeellinen työ-aika.

Niinpien kuin työtuotteita aletaan erityisesti valmistaa vaihtoa varten, täytyy myöskin tavaraluonnossa uinaileva käyttö-arvon ja arvon vastakohtalla selvästi näkyviin.

Tämä jokaisessa tavarassa oleva vastakohta ilmaistaan, kuten tiedämme, arvomuodon avulla. Verrannossa 10 metriä palttinaa = 1 takki, sanoo meille palttina itse, että se on samalla käyttö-arvo (palttina) ja arvo (takin arvoinen). Yksinkertaisessa arvomuodossa on kuitenkin vaikea pitää tästä vastakohtasta kiinni senvuoksi, että tavara, joka tässä on vastikkeena ja ruumiillistuneena inhimillisenä työnä yleensä, on sinä ainoastaan ohimenevästi. Moninkertaisessa arvomuodossa tulee tämä vastakohta jo paremmin näkyviin, senvuoksi että nyt on ja voi olla useampia tavaroita vastikkeena, koska niille on nyt yhteisenä työtuotteiden tai arvojen ominaisuus.

Mutta mitä enemmän tavaravaihto kehittyy, mitä enemmän työtuotteet tulevat tavaraksi, sitä välttämättömämmäksi tulee *yleinen* vastike. Vaihdon alku-aikoina vaihtaa kukin sen, mitä hän ei tarvitse, välittömästi siihen, mitä hän tarvitsee. Tämä tulee yhä vaikeammaksi, mitä enemmän tavarantuotanto muuttuu yleiseksi yhteiskunnalliseksi tuotannoksi. Otaksukaamme esim. että tavarantuotanto on jo niin kehittynyt, että vaatteiden valmistus, leipominen, teurastaminen ja puusepäntyö muodostavat itsenäisiä ammattia. Räättäli myy takin puusepälle. Räättäli ei takki ole käyttö-arvo, puusepälle se sitävastoin on. Räättäli ei kuitenkaan tarvitse puusepänteoksia. Hänellä on jo tarpeeksi huonekaluja. Tuolit ja pöydät eivät ole hänelle käyttö-arvoja, mutta

eivät myöskään puusepälle. Sitävastoin tarvitsee räätäli leipurilta leipää ja teurastajalta lihaa, sillä ne ajat ovat menneet, jolloin hän leipoi kotonaan ja lihotti sikoja. Sika ja leipä, joita räätäli tarvitsee, eivät ole käyttö-arvoja teurastajalle ja leipurille, mutta nämä eivät tällä hetkellä tarvitse takkia. Räätäli on siis vaarassa kuolla nälkään, vaikkakin hän on löytänyt takin tarvitsijan. Hän tarvitsee tavaraa, joka on yleisenä vastikkeena ja jolla ruumiillistuneena *arvona* on jo etukäteen käyttö-arvoa jokaiselle.

Sama kehitys, joka tekee tämän vastikkeen välttämättömäksi, tuo sen syntymisen myös mukanaan. Niinpian kuin useimmat tavaranomistajat vaihtoivat erilaisia tavaroita keskenään, täytyi sattua tapaus, jolloin useampia tavaralajeja verrattiin arvonsa puolesta johonkin määrättyyn tavaralajiin ja jolloin siis niitä varten oli olemassa yhteinen vastike. Aluksi oli jokin tavara vaan ohimenevästi ja satunnaisesti vastikkeena. Niinpian kun kuitenkin oli edullista, että jokin erityinen tavara sai yleisen vastikkeen muodon, täytyi vastikemuodon yhä kiinteämmin yhdistyä tähän tavarahan. Erilaiset asiahaarat määräisivät, mihin tavarahan yleinen vastikkeen muoto yhdistyi. Lopuksi ovat kuitenkin *jalot metallit* anastaneet monopoli-aseman yleisten vastikkeiden joukossa ja tulleet *rahaksi*. Osaksi lienee tähän vaikuttanut se, että koriste-esineet ovat alusta alkain olleet tärkeänä vaihtotavarana. Pää-asiallisesti on kuitenkin ratkaisevana ollut se seikka, että kullin ja hopean luonnolliset ominaisuudet sopivat niihin yhteiskunnallisiin tehtäviin, joita yleisen vastikkeen täytyy suorittaa. Viitattakoon tässä yhteydessä

vaan niihin molempiin tosi-seikkoihin, että jalot metallit ovat aina samanlaatuisia eivätkä muutu ilmassa eikä vedessä, ovat siis käytännöllisiä ja muuttumattomia, sekä että niitä voi mielensä mukaan jakaa ja liittää yhteen. Ne sopivat senvuoksi hyvin ilmaisemaan yleensä inhimillistä työtä ja määräämään arvosuuruuksia, joiden eroavaisuus on ainoastaan luvussa (paljoudessa) eikä ominaisuuksissa (laadussa).

Kulta ja hopea voivat anastaa yksinoikeuden olla vastikkeena ainoastaan sen nojalla, että ne ovat *tavaroita* toisten tavarain rinnalla. Ne voivat tulla *rahaksi* ainoastaan sen kautta, että ne olivat *tavaroita*. Raha ei ole yhden eikä useamman ihmisen keksimää, eikä se myöskään ole pelkkä arvon merkki. Rahan arvo ja sen määrätyt yhteiskunnalliset tehtävät eivät ole jotakin mielivaltaisesti tehtyä. Jalot metallit tulivat rahatavaraksi sen tärkeyden kautta, jonka ne anastivat vaihdossa.

## TOINEN LUKU.

### RAHA.

#### I. Hinta.

Rahan ensimmäisenä tehtävänä on olla *arvonmittana* ja tehdä mahdolliseksi tavaramaailman arvon ilmaisemisen.

Tavarat eivät tule rahan kautta samanlaisiksi ja toistensa kanssa verrattaviksi, vaan koska ne jo *arvoina* ovat ilmituotua inhimillistä työtä ja senkautta samanluontoisia, voidaan niitä semmoisina mitata samalla määrätyllä tavaralla, jonka ne senkautta muuttavat *yhteiseksi arvonmitakseen* tai *rahaksi*. Raha *arvonmittana* on tavaraan sisältyvän arvonmääräjän, *työ-ajan*, välttämätön ilmenemismuoto.<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Tämän esityksen yhteydessä tekee *Marx* mieltäkiinnittävän huomautuksen eräästä haamusta, joka vielä kummittelee monen mielessä. „Kysymys“, sanoo hän, „miksei raha edusta välittömästi itse työ-aikaa, niin että esim. seteliraha ilmoittaisi työtunnit, on aivan sama kuin kysymys, minkävuoksi tuotteiden on esiinnyttävä tavaroina, sillä käsitteeseen tavara sisältyy kaksinaisen ajatus tavarasta ja rahatavarasta. Tai miksei yksityistyötä voi käsitellä suorastaan yhteiskunnallisena työnä, omana vastakohtanaan. Olen perusteellisemmin toisessa paikassa käsitellyt tätä pinta-puolista „työrahan haaveilua. („*Zur Kritik der politischen Oekonomie*“ 1859, s. 61. Tämä kohta on lainattuna *Marx*'in kir-



Jonkin tavaran arvon ilmaiseminen rahatavarassa on sen rahamuoto tai hinta. Esim. 1 takki = 10 gr. kultaa.

Tavaran hinta on jotakin sen luonnollisista ominaisuuksista eroavaa. Sitä ei voi siitä nähdä eikä tuntea. Tavaran säilyttäjän täytyy ilmoittaa se tavaran ostajalle. Voidakseen *ilmoittaa* tavaran arvon kultatavarassa, s. o. *määrätäkseen* sen hinnan, ei tarvitse omata todellista kultaa. Räätelillä ei tarvitse olla taskussaan kultaa, voidakseen selittää, että takin hinta, jota hän kauppa, on 10 gr. kultaa. Raha on arvonmittana ollessaan ainoastaan *ajateltua, kuviteltua rahaa*.

Siitä huolimatta riippuu hinta ainoastaan *todellisesta* rahatavarasta. Räätelä voi — emme ota tietenkään tässä mitään häiritseviä sivuseikkoja huomioon — määrätä takkinsa hinnaksi ainoastaan silloin 10 gr. kultaa, kun tuohon kultamäärään sisältyy yhtä paljon ruumiillistunutta, yhteiskunnallisesti välttämätöntä työtä kuin takkiin. Ellei räätelä ilmaise takkinsa arvoa kullassa, vaan hopeassa tai kuparissa, tulee hinta-ilmoitus myös olemaan toisenlainen.

Missä kaksi erilaista tavaraa on arvomittana, esim. kulta ja hopea, siellä ilmoitetaan kaikkien ta-

---

joittaman „*Elend der Philosophie*” nimisen teoksen saksalaisen painoksen liitteeseen (2 painos, *Stuttgart* 1892, s. 165). Tässä yhteydessä olkoon vielä huomautettuna, että esim. *Owen*’in „työraha” oli yhtävähän „rahaa” kuin jokin teateripiletti. *Owen* edellyttää löytyvän välittömästi yhteiskunnan omaisuudeksi muutunutta työtä, siis on aivan päinvastaisen tuotantomuodon kuin tavarantuotanto. Työtodistus vahvistaa ainoastaan tuottajan yksilöllisen osuuden yhteiseen työhön ja hänen yksilöllisen vaatimuksensa kulutusta varten määrättyyn osaan yhteisestä tuotteesta. *Owen* ei kuitenkaan huomaa edellyttää tavarantuotantoa ja koettaa kiertää sen välttämättömiä ehtoja!

varain hinta kahdella tavalla. Jokainen vaihtelu kullan ja hopean arvosuhteessa antaa aiheita hintaselk-kauksiin. Arvon mitan kaksinaisena käyttäminen on todella jotakin järjetöntä ja vastoin rahan tehtäviä arvon mittana. Kaikkialla, missä on koetettu lain kautta määrätä kaksi tavaraa arvonmittaajiksi, on todellisuudessa sittekin *yksi ainoa* ollut arvonmittana.

Kultaa ja hopeaa käytetään vieläkin monessa maassa lain säättäminä arvonmittoina. Kokemus on kuitenkin osoittanut tällöisten lakisäädösten järjettömyyden. Kulta ja hopea ovat muiden tavarain tavalla alituisten arvovaihtelujen alaisina. Kun molemmat asetetaan lain kautta yhtä oikeutetuiksi ja kun kukin mielensä mukaan saa maksaa kummassa metallissa tahansa, silloin maksetaan tietenkin aina sillä, jonka arvo *laskee* ja myydään se metalli, jonka arvo nousee, ulkomaille, jossa sen saa edullisesti kaupatuksi. Maissa, joissa kaksoisrahakanta, bimetallismi, on käytännössä, toimii todellisuudessa ainoastaan yksi rahatavaran laatu arvonmittana, se nimittäin, joka laskee arvossa. Toinen, joka nousee arvossa, mittaa sen jälkeen hintansa toisten tavarain tavalla tuon liian korkealle arvioidun metallin avulla, ja on senjälkeen vaan *tavara* eikä *arvonmittaaja*. Mitä suurempia vaihtelut kullan ja hopean arvon välillä ovat, sitä voimakkaammin astuu bimetallismin typeryys päivän valoon.<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Se, että saksalaiset agraarit nyt, kun kullan ja hopean arvot vaihtelevat niin tavattomasti, vaatimalla vaativat kaksoisrahakantaa, todistaa vaan heidän tietämättömyyttään — ellei vielä pahempaa. Melkein kaikki valtiot, jotka eivät taloudellisessa suhteessa ole vararikossa, ovat nykyään jo siirtyneet puhtaaseen kultakantaan tai pyrkivät siihen. Yhdysvalloissa pitää

*Marx* edellyttää „*Kapital*“ teoksessaan yksinkertaisuuden vuoksi kullin olevan ainoan rahatarvikkeen. Kulta tulee myös todellisuudessa olemaan rahatarvikkeena nykyisessä kapitalistisessa tuotannossa.<sup>1)</sup>

Hinta-ilmoituksessa mainitaan jokainen tavara määrättyinä paljoutena rahaa. On tietenkin välttämättömyyttä mitata myös keskenään ne eri määrät kultaa, jotka ilmoittavat eri hintoja, ja siten saada aikaan *hintojen mitta*. — Metalleilla on semmoinen luonnollinen mitta *painossaan*. Metallien painonimitykset, punta, livre, talentti j. n. e. muodostivatkin sen vuoksi alkuperäisesti hintamittana yksikköjen nimen.

Tehtävänsä ohella olla arvon mittana, opimme tuntemaan rahan toisenkin tehtävän: olla *hinnan mittana*. Arvon mittana muuttaa raha tavarain arvot määrättyiksi, kuvitelluiksi paljousiksi kultaa.

ainoastaan hopeakaivosten omistajain vaikutus kaksoisrahakantaa nimellisesti yllä. Hopean hinnan lisälaskeutuminen on sen vuoksi odotettavissa ja ne valtiot, joissa hopean ystävien onnistuu estää tai viivyttää kultakannan käytäntöön ottamista, saavat myöhemmin, kun ne lopulta ovat pakotettuja korjaamaan sen, mitä nyt laimiinlyövät, ostaa kullin kalliimmalla ja myydä hopean huokeammalla kuin mitä nyt olisi mahdollista. Suurimman hyödyn Saksan siirtymisestä kaksoisrahakantaan saivat ne, jotka ovat kultakannan aikana ottaneet lainoja, joita sitte voisivat maksaa hopeassa. Enin osa tämmöisistä pitkä-aikaisista lainoista on hypoteekkilainoja. Siitä johtuu agraarien osoittama mielenkiinto.

<sup>1)</sup> Rahavaraston arvo (rahassa ja harkoissa) arvioitiin olevan nykyaikaisen tuotantotavan maissa

	Kultaa		Hopeaa	
v. 1831	2,790,000,000	mk.	10,350,000,000	mk.
v. 1880	16,462,500,000	„	10,507,500,000	„

Kulta on siis nykyään ehdottomasti enemmän käytännössä oleva rahatarvike.

Hinnan mittana mittaa se eri rahapaljoudet määrättyyn rahapaljouteen, joka otetaan yksiköksi, esim. 1 kiloon kultaa.

Arvon mitan ja hinnan mitan ero on selvä, jos me tarkastamme kummankin suhtautumista johonkin arvon muutokseen.

Otaksukaamme, että *hintamitan* mittayksikkö on 10 gr. kultaa. Olkoon kullan arvo mikä tahansa niin on 20 gr. kultaa aina kaksi kertaa niin arvokas kuin 10 gr. Kullan arvon nouseminen tai laskeeminen ei vaikuta mitään hinnan mittaan.

Katsokaamme sensijaan kultaa *arvon mittana*. Olkoon takki saman arvoinen kuin 10 gr. kultaa. Kullan arvon otaksutaan kuitenkin vaihtelevan; jonakin aikana saadaan kultaa samassa yhteiskunnallisesti välttämättömässä työajassa kaksi sen vertaa kuin ennen. Räättälinammatin tuotantokyvyssä ei ole kuitenkaan tullut mitään muutosta. Mitä tapahtuu? Takin hinta on silloin 20 gr. kultaa. Kullan arvon vaihtelu ilmenee siis tuntuvasti sen toiminnassa arvon mittana.

Hintamitan voi määrätä mielivaltaisesti, aivan samoin kuin esim. pituusmitan. Toiselta puolen tarvitsee tämä mitta yleistä pätevyyttä. Oltuaan alussa sopimusperäinen ja johtuneena *alkuperäisistä* painoyksiköistä, on se lopulta *lain* avulla järjestetty. Jalojen metallien eri paino-osat saavat virallisia nimityksiä, jotka eroavat niiden painonimityksistä. Emme sano  $\frac{1}{175}$  kiloa kultaa, vaan kahdenkymmenen markan kappale. Hintaa ei ilmoiteta kullan painossa, vaan laillisesti pätevissä kultamitan *laskunimissä*.

*Hinta* on tavaran arvosuuruuden rahanimi. Se on kuitenkin samalla ilmoitus tavaran vaihtosuhteesta rahatavaraan, kultaan. Jonkin tavaran arvo ei voi milloinkaan tulla eristettynä ja yksinään näkyviin, vaan aina ainoastaan vaihtosuhteessa johonkin toiseen tavaraan. Tähän suhteeseen voivat kuitenkin muutkin asianhaarat vaikuttaa kuin yksistään arvosuus. Senkautta on *hinnan* eroavaisuus *arvosuuruudesta* mahdollinen.

Kun räätäli sanoo, että hänen takkinsa hinta on 10 gr. kultaa tai laskunimillä 30 markkaa, sanoo hän sillä, että hän antaa aina takkinsa 10 grammasta kultaa. Hän olisi kuitenkin liian yksinkertainen, jos hän tahtois väittää, että jokainen olisi heti valmis antamaan 10 gr. kultaa hänen takistaan. Tosin on takin muuttuminen kullaksi välttämätön, jos sen tulee suorittaa tehtävänsä tavarana. Tavara himoitsee rahaa; hinnat ovat tulisia rakkaudensilmäyksiä, joita se heittää välkkyvää rakastajaansa kohti. Tavaramarkkinoilla ei kaikki kuitenkaan käy niinkuin romaaneissa. He eivät aina saa toisiaan.

Monen tavaran jättää kosiva kulta istumaan ja se saa senjälkeen viettää ilotonta olemassa-oloa puodissa lojuen.

Tarkastelkaamme tavaran seikkailuja kullan kanssa hiukan lähemmin.

## II. Myynti ja osto.

Seuratkaamme vanhaa tuttavaamme, räätäliä markkinoille. Hän vaihtaa valmistamansa takin 30 markkaan. Tällä summalla ostaa hän pienen tyn-

nyrin viiniä. Meillä on tässä silloin kaksi vastakaista muutosta: ensin tavarahan vaihtuminen rahaan ja senjälkeen sen muuttuminen takaisin tavaraksi. Tapahtuman loputtua on tavara kuitenkin kokonaan toinen kuin sen alkaessa. Ensimmäinen tavara ei ollut omistajalleen käyttö-arvo, mutta jälkimäinen on. Edellisen hyödyllisyys hänelle oli sen *arvo-ominaisuudessa*, yleensä *inhimillisen työn tuotteena* ja sen *vaihtokyvyyssä toisen* ihmisen työn tuotteen, nimittäin kullan kanssa. Toisen tavarahan, viinin hyödyllisyys on hänelle sen *aineellisissa* ominaisuuksissa, ei yleensä ihmisen työn tuotteena vaan määrätyn työmuodon, viininviljelyksen y. m. tulokseksi.

Yksinkertaisen tavarahan kiertökulun kaava on: tavara — raha — tavara, s. o. myydään, jotta voitaisiin ostaa.

Molemmista muutoksista: tavara — raha ja raha — tavara, on ensimmäinen, kuten tunnettu, vaikeampi. Jos on rahaa, tuottaa ostaminen vähäistä huolta. Paljon suuremman huolen antaa myyminen rahan saamiseksi. Ja raha on tavarantuotannon herruus-aikana jokaiselle tavarahanomistajalle välttämätön. Mitä enemmän työnjako kehittyy, sitä yksipuolisempaa on hänen työnsä ja sitä monipuolisempia hänen tarpeensa.

Jos „tavarahan saltomortalen“, sen muutoksen rahaksi tulee onnistua, silloin on ennen kaikkea välttämätöntä, että *se on käyttöarvo ja tyydyttää jotakin tarvetta*. Jos niin on laita, jos sen vaihtaminen rahaan onnistuu, silloin vasta on aika kysyä, *miten suureen summaan rahaa?*

Tämä kysymys ei kuitenkaan koske meitä tässä lähemmin. Sen vastaaminen kuuluu *hinnan* lain tutkimiseen. Mikä mieltämme tässä kiinnittää, on muodonvaihdos: tavara — raha, huolimatta siitä, jos edellisen arvon suuruus tässä voittaa tai kärsii.

Räätäli pääsee takistaan eroon ja saa siitä rahaa. Otaksukaamme hänen myyvän sen jollekin maamiehelle. Mikä räätälin puolelta on *myyntiä*, on maamiehen puolelta *ostoa*. Jokainen myynti on ostoa ja päinvastoin. Mutta mistä saa maamies rahansa? Hän on vaihtanut siihen viljansa. Jos seuraamme sitä tietä, jonka rahatavara, kulta on suorittanut tuotantolähteestään, vuorikaivoksesta alkaen yhdeltä tavaranomistajalta toiselle, niin huomaamme, että jokainen omistusvaihdos on aina myynnin tulos.

Muutos takki — raha muodostaa, kuten olemme nähneet, jäsenen kahdessa muutossarjassa. Toinen kuuluu: takki — raha — viini. Toinen taas: vilja — raha — takki. Jonkin tavaran muutossarjan alku on samalla jonkin toisen tavaran muutossarjan loppu. Samoin päinvastoin.

Otaksukaamme viininviljelijän ostavan niillä 30 markalla, jotka hän on saanut viinistään, kattilan ja hiiliä. Silloin on muutos raha — viini viimeisenä renkaana sarjassa takki — raha — viini, ja ensimmäisenä kahdessa muussa sarjassa: viini — raha — hiilet sekä viini — raha — kattila.

Jokainen näistä muutossarjoista muodostaa kiertokulun: tavara — raha — tavara. Se alkaa ja loppuu tavaramuotoon. Mutta jokainen tavaran kiertokulku sekottuu toisten tavarain kiertokulkuun. Nämä

lukemattomat, toinen toisiinsa sekaantuneet kiertokulut muodostavat *tavaran kiertokulun*.

Tavaran kiertokulku eroaa oleellisesti välittömästä tuotteiden vaihdosta tai yksinkertaisesta vaihtokaupasta. Viimemainittua ruvettiin harjoittamaan kun tuotantovoimat kasvoivat alkuperäisen kommunismin rajojen ulkopuolelle. Tuotteiden vaihdon kautta laajennettiin yhteiskunnallisen työn järjestelmä yhdyskunnan alueen ulkopuolelle. Se vaikutti, että useammat yhdyskunnat ja useampien yhdyskuntain jäsenet tekivät työtä toisiaan varten. Mutta yksinkertainen tuotteiden vaihto muodosti osaltaan taasen esteen, kun tuotantovoimat kehittyivät yhä enemmän, ja tämä este voitettiin tavaran kiertokulun avulla.

Yksinkertainen tuotteiden vaihto vaatii, että minä tuotteitteni ottajalta otan samalla myös hänen tuotteensa. Tämän esteen poistaa tavaran kiertokulku. Tosin on jokainen myynti samalla ostoa; räätäli ei voi myydä takkia ilman että sen joku toinen, esim. maamies, ostaa. Mutta ei ole ensinkään välttämätöntä, että räätäli taasen heti ostaa. Hän voi panna rahat kirstuun ja odottaa kunnes päähänsä pälkähtää, jotakin ostaa. Toiseksi hän ei ole ensinkään pakotettu ostamaan jotakin *maamieheltä*, joka osti häneltä takin eikä edes ostamaan samalta paikalta, missä hän möi takkinsa. Rajoitukset ajan, paikan ja henkilön suhteen häviävät kokonaan tavaran kiertokulun alkaessa.

On olemassa vielä toinenkin ero vaihtokaupan ja tavaran kiertokulun välillä. Yksinkertainen tuotteiden vaihto tapahtuu *liika*-tuotteilla ja jättää alkuperäisen kommunistisen tuotantotavan aluksi muuttu-



matta ja säilyttää sen asianosaisten suoranaisen tarkastuksen alaisena.

Tavarankiertokulun kehittyminen tekee sensijaan tuotantosuhteet yhä monimutkaisemmiksi, mahdottomiksi tarkastaa ja nähdä yhdellä silmäyksellä. Yksityiset tuottajat tulevat yhä riippumattommiksi toisistaan, mutta sitä enemmän riippuvaisiksi tulevat he yhteiskunnallisesta kokonaisuudesta, jota he eivät enää voi tarkastaa, niinkuin oli laita alkuperäisen kommunismin aikana. Yhteiskunnalliset voimat saavat senkautta sokeasti vaikuttavien luonnonvoimain mahtavuuden. Jos niitä häiritään toiminnassaan ja niiden tasapaino järkytetään, saavat ne aikaan onnettomuuksia, jotka vetävät vertoja myrskyille ja maanjäristyksille.

Ja nyt jo kehittyvät tavarankiertokulun kanssa tuommoisten onnettomuuksien idut. Se mahdollisuus, jonka se tarjoaa myyntiin, pakoittamatta silti heti ostamaan, sisältää jo *liikeseisauksien* ja *liikepulien mahdollisuuden*. Mutta tuotantovoimien täytyy kehittyä yksinkertaisen tavarankiertokulun rajojen ulkopuolelle, ennenkuin tämä mahdollisuus muuttuu *todellisuudeksi*.

### III. Rahan liikkuminen.

Pitäkäämme mielessämme tavarankiertokulun, jota edellisessä pykälässä seurasimme: vilja — raha — takki — raha — viini — raha — hiilet j. n. e. Tämän kiertokulun jatkuminen suo rahallekin tilaisuuden liikkua, mutta tämä liikkuminen ei ole kiertokulkua. Raha, jonka maamies on pannut liikkee-

seen, etenee yhä kauemmaksi hänestä. „Tavarankiertokulun rahalle välittömästi antama liikuntamuoto on senvuoksi sen ainaista edentymistä alkukohdastaan, sen siirtymistä yhden tavaranomistajan kädestä toiselle“.

Rahan liikkuminen on *seuraus* tavarankiertokulusta, eikä, kuten usein otaksutaan, sen *syy*. Käyttöarvona oleva tavara joutuu heti ensi askeleellaan pois liikkeestä sillä yksinkertaisen tavarankiertokulun asteella, jossa tutkimuksemme liikkuu ja jossa ei vielä ole puhetta ammatillisesta kaupasta ja jälleennyymisestä. Se siirtyy silloin kulutettavaksi ja uusi käyttö-arvo, mutta sama tavara-arvo astuu sen tilalle kiertokulkuun. Kiertokulussa: vilja — raha — takki häviää vilja jo ensimmäisessä muotovaihdoksessa: vilja — raha, kiertokulusta ja sama arvo, mutta erilainen käyttö-arvo palaa viljan myyjälle takaisin vaihdossa raha — takki. Raha kiertokulun välineenä ei joudu pois kiertokulusta, vaan liikkuu alituisesti sen piirissä.

Nyt on kysymys siitä, miten paljon rahaa tavarankiertokulussa tarvitaan.

Me tiedämme jo, että jokainen tavara asetetaan määrätyn rahaerän arvoiseksi, sen hinta siis määrätään jo ennen kuin se tulee todellisen rahan kanssa tekemisiin. Jokaisen yksityisen tavarain hinta ja kaikkien tavarain hintojen summa on siis jo etukäteen määrätty, edellyttämällä että kullaan arvo tunnetaan. Tavarain hintasumma on määrätty, oletettu kultasumma. Jos tavarain tulee kiertää, tulee oletetun kultasumman voida muuttua todelliseksi; liikkeessä olevan kultasumman suuruuden määrää siis kiertokulussa olevien tavarain hintasumma. (On pidettävä

mielessä, että liikumme vielä yksinkertaisen tavarankiertokulun alueella, jossa luottoraha, maksujen tasointus y. m. seikat ovat tuntemattomia.) Tämä hintasumma vaihtelee kiertokulussa olevain tavarain paljouden mukaan, jos hinnat pysyvät paikallaan, sekä hintojen mukaan, jos tavaramäärät pysyvät muuttumatta. Tässä suhteessa on samantekevää johtuuko vaihtelu markkinahintojen vaihtelusta tai kullan eli tavarain arvomuutoksesta, ja samantekevää on myös, koskeeko tämä hintavaihtelu kaikkia tai ainoastaan muutamia tavaroita.

Mutta tavarain myynnit eivät aina ole riippumattomia toisistaan eivätkä myöskään aina tapahdu *yht'aikaa*.

Ottakaamme entinen esimerkkimme. Meillä on seuraava muotovaihtelujen sarja: 5 hehtolittraa viljaa — 30 markkaa — 1 takki — 30 markkaa — 40 litraa viiniä — 30 markkaa — 1,000 kiloa hiiliä — 30 markkaa. Näiden tavarain hintasummaksi tulee 120 markkaa, mutta mainittujen neljän myynnin suorittamiseksi riittää 30 markkaa, mikä summa vaihtaa neljä kertaa paikkaansa ja suorittaa siten neljä kiertoa jälekkäin. Otaksukaamme, että mainitut myynnit suoritetaan kaikki yhden päivän kuluessa, silloin on kiertovälineenä määrättyssä kiertokulkupiirissä yhden päivän kuluessa käytetty  $120/4 = 30$  markkaa rahaa eli yleisesti sanottuna

$$\frac{\text{tavarain hintasumma}}{\text{samanarvoisten raha-erien kiertomäärä}} =$$

määrätyn ajanjakson kuluessa kiertokulkuvälineenä käytetty rahamäärä.

Eri raha-erien liikkeessäoloaika jossakin maassa on luonnollisesti hyvin erilainen. Toinen voi jäädä vuosikausiksi kirstun pohjalle makaamaan ja toinen voi mahdollisesti olla päivässä 30 kertaa liikkeessä. Mutta niiden *keskimääräinen* liikuntanopeus on kuitenkin tunnettu suuruus.

Rahan liikkumisnopeuden määrää tavarain kiertokulun nopeus. Mitä nopeammin tavarat häviävät kiertokulusta tullakseen kulutetuiksi ja mitä nopeammin ne tulevat uusien tavarain kautta korvatuiksi, sitä nopeampaa on rahan liikkuminen. Mitä hitaampaa tavarain kiertokulku on, sitä hitaampaa on myös rahan liikkuminen ja sitä vähemmän rahaa saa nähdäkseen. Ihmiset, joiden katse ei voi tunkea pintaa syvemmälle, luulevat silloin, että on olemassa liian vähän rahaa ja että rahanpuute aiheuttaa pysähdyksen kiertokulussa. Tämäkin tapaus on tosin mahdollinen, mutta se tuskin esiintyy nykyään pitempien ajanjaksojen kuluessa.

#### IV. Metalliraha. Paperiraha.

Liikkeelle oli tietenkin kovin epämukavaa, kun jokaisessa ostossa ja myynissä täytyi tarkastaa vaihdettavan rahametallin metallipitoisuutta ja painoa. Se tuli autetuksi, niinpian kuin yleisesti tunnustettu auktoriteetti vakuutti jokaisen metallipalasen oikean painon ja oikean pitoisuuden. Siten tuli metalliharjoista valtion valmistamia *metallirahoja*.

Rahan *metallirahamuoto* johtuu sen tehtävistä *kiertokulkuvälineenä*. Mutta kun raha kerran on

saanut metallirahan muodon, voittaa se pian kiertokuluprosessin piirissä itsenäisen, rahan *arvosta* riippumattoman sijan. Valtion todistus, että jokin rahanmerkki sisältää sovitun määrän kultaa tai on sen arvoinen, riittää pian erityisisissä olosuhteissa antamaan rahamerkin olla kiertokulunvälineenä aivankuin se olisi täysiarvoinen ja todellinen kultamäärä.

Rahakappaleiden liikkeessäolo itsessään jo vaikuttaa tämän. Mitä kauemmin jokin rahakappale on liikkeessä, sitä enemmän se kuluu ja sen ilmoitettu sekä todellinen metallipitoisuus eroavat yhä enemmän toisistaan. Vanha rahakappale on kevyempi kuin vastikään rahapajasta päässyt, mutta siitä huolimatta ovat molemmat erityisisissä olosuhteissa samanarvoisia.

Vielä selvemmin huomataan todellisen ja ilmoitetun arvon ero vaihtorahassa. Usein muodostivat epäjalot metallit, esim. kupari, ensimmäisen rahan, jonka sittemmin jalot metallit syrjäyttivät. Kupari ja, kultakannan voimaan tultua, hopea lakkasivat ole-masta arvonnittajia, mutta kupari- ja hopearaha olivat edelleenkin käytännössä kiertokulunvälineinä pienemmissä asioissa. Ne vastasivat nyt jotakin ilmoitettua kullan painomäärää ja niiden edustama arvo vaihteli samassa suhteessa kuin kullan, jääden kokonaan riippumattomaksi kuparin ja hopean hintavaihteluista. Näissä olosuhteissa ei niiden metalli-arvolla ole mitään vaikutusta niiden tehtäviin rahana ja mielivaltaisesti voidaan valtion lakien avulla määrätä, mitä määrää kultaa kukin kupari- ja hopearaha edustaa. Tästä on ainoastaan lyhyt askel siihen, että metallirahan sijaan asetetaan paperiraha ja siten lain

kautta määrätään itsessään arvoton paperinpalanen vussin kultamäärän arvoiseksi.

Siten syntyi *valtion paperiraha*, mitä ei saa sekoittaa luottorahaan, joka on syntynyt eräästä toisesta rahan tehtävästä.

Paperiraha voi, mikäli se edustaa vissiä kultamäärää, korvata kultarahaa kiertokulunvälineenä, mutta ei arvonmittaajana. Paperirahasta kiertokulunvälineenä ovat voimassa samat lait kuin metallirahastakin, jonka sijaan se astuu. Paperiraha ei voi milloinkaan edustaa suurempaa kultamäärää, kuin mitä tavarankiertokulku tarvitsee. Jos jonkin maan tavarankiertokulku tarvitsee 100 miljoonaa markkaa kultaa ja valtio panee liikkeeseen 200 miljoonaa markkaa paperissa, niin on tästä seurauksena, että voin ostaa kahdella 20 markan setelillä yhtä paljon kuin yhdellä 20 markan kultarahalla. Paperirahassa ilmoitetut hinnat tulisivat silloin olemaan kaksi kertaa niin suuret kuin kultarahahinnat. Paperirahan arvon alentaa sen liiallinen liikkeelle laskeminen. Siten on tällä hetkellä laita Venäjällä, jossa tukuttain liikkeelle laskettu paperiraha on jo yli 30 vuoden ajan ollut sitä metalliarvoa alempana, jota sen tulisi edustaa<sup>1)</sup>. Suurenmoisimman esimerkin tämän tapaisesta paperirahan arvon alenemisesta liiallisen liikkeelle laskemisen seurauksena, tarjoavat suuren ranskalaisen vallankumouksen assignaatit, joita seitse-

<sup>1)</sup> Kun Venäjä vuonna 1898 siirtyi kultakannalle on asiantaita muuttunut, niin että nykyään paperiraha käy täydestä kurssista.

mässä vuodessa laskettiin liikkeelle 45,581 miljoonan frangin arvosta ja jotka senkautta lopulta tulivat aivan arvottomiksi.

## V. Rahan muut tehtävät.

Olemme seuranneet yksinkertaisen tavaran kiertokulun syntyä ja nähneet, miten tämän ohella rahan tehtävät *arvonmittana* ja *kiertokulunvälineenä* kehittyivät. Rahan tehtävät eivät kuitenkaan rajoitu tähän.

Tavarankiertokulun itsensä kanssa kehittyy välttämättömyys ja halu pidättää sekä asettaa varastoon rahatavaraa, kultaa. Rahan omituisuudet vastaavat tavarantuotannon omituisuuksia. Samaten kuin tämä on muoto, jossa riippumattomat yksityistuottajat harjoittavat *yhteiskunnallista tuotantoa*, samoin on raha *yhteiskunnallinen mahti*, joka ei kuitenkaan voi tulla yhteiskunnan omaksi, vaan jokaisen yksilön *yksityisomaisuudeksi*. Mitä suurempi jonkun omistama rahamäärä on, sitä suurempi on hänen yhteiskunnallinen valtansa, omaisuutensa ja nautintonsa, sitä suuremmat ne toisten ihmisten työntuotteet, joiden herra hän on. Kultra voi kaikkea; se on ainoa tavara, jota jokainen voi käyttää ja jokainen ottaa. Siten herää ja kasvaa tavarankiertokulun ohella rahanhimo.

Mutta tavarantuotannon kehittyessä ei rahan kerääminen tule ainoastaan intohimoksi, vaan myös *välttämättömyydeksi*. Mitä enemmän tuotteet muuttuvat tavaraksi ja mitä vähemmän omaa kulutusta

varten valmistetaan, sitä välttämättömämmäksi tulee kullon omistaminen, jos yleensä mieli elää. Minun täytyy lakkaamatta ostaa ja voidakseni ostaa täytyy minun myydä. Niiden tavarain valmistaminen, joita myyn, vaatii kuitenkin aikaa ja niiden myynti riippuu sattumasta. Pitääkseni tavarantuotantoa käynnissä ja voidakseni elää tuotannon kestäessä, täytyy minun omistaa rahaa. Se on myös välttämätön tavarankiertokulussa sattuvien seisauksien tasoittamiseksi. Olemme ylempänä nähneet, että liikkeellä olevan rahan paljous on riippuvainen tavarain hinnoista, niiden paljoudesta ja niiden kiertokulun nopeudesta. Jokainen näistä tekijöistä muuttuu alinomaa ja liikkeellä oleva rahamäärä on senkautta alituisten vaihtelujen alaisena. Mistä tulee se raha, jota tarvitaan, ja mihin menee se raha, joka tulee tarpeettomaksi? *Raha-aarteet*, joita kerääntyy mitä erilaisimpiin paikkoihin, muodostavat tasoittajia, jotka vuoroin keräävät rahan ja vuoroin taasen päästävät sen luotaan ja siten tasoittavat häiriöitä kiertokulussa.

Tavaran kiertokulun alkaessa vaihdetaan, niin kuin yksinkertaisen vaihdonkin tapahtuessa, aina kaksi tavaraa välittömästi keskenään ainoastaan sillä eroituksella, että toinen vaihdettavista tavaroista aina on yleinen vastike, *rahatavara*. Tavaran kiertokulun kehittyessä muodostuu kuitenkin olosuhteita, joissa tavaran myynnin ja sen hintaa vastaavan rahasumman saannin välillä tulee olemaan väliaikaa. Sattuu tapauksia, jotka pakottavat maksamaan jonkin tavaran jo ennenkuin sen on saanut, tai, niinkuin useimmiten on laita, että se maksetaan vasta *jälkeenpäin*. Selvitukseksi otettakoon esimerkki. Ajatelkaamme italia-



laista silkinkutojaa vaikka 13 vuosisadalta. Hän ostaa naapuristosta silkin, jota hän valmistaa. Mutta silkkikankaat, joita hän valmistaa, myydään Saksaan, ja ennenkuin ne ovat saapuneet perille, ovat löytäneet ostajan ja ennenkuin raha niistä on saapunut Italiaan, on kulunut 3—4 kuukautta. Silkinkutoja on saanut kankaan valmiiksi ja samaan aikaan on hänen naapurinsakin, silkinpunoja, valmistanut jonkin määrän silkkiä. Silkinpunoja myy heti tuotensa silkinkutojalle, joka vuorostaan saa tuotteestaan maksun vasta neljän kuukauden kuluttua. Mitä tapahtuu? Kutoja *ostaa* silkin, mutta *maksaa* sen vasta 4 kuukauden kuluttua. Ostajan ja myyjän suhde muuttuu nyt hiukan. *Myyjästä* tulee *velkoja*, *ostajasta velallinen*. Rahakin saa silloin uuden tehtävän. Se ei tässä tapauksessa välitä tavarain kiertokulkua, vaan päättää itsenäisesti oman kiertokulunsa. Se ei tässä ole kiertokulunväline, vaan *maksumalline*, keino, jolla suoritetaan maksettavaksi langettunut velvollisuus antaa jokin arvosumma.

Tämmöisen velvollisuuden ei kuitenkaan aina tarvitse johtua tavarain kiertokulusta. Mitä enemmän tavarantuotanto kehittyy sitä suuremmaksi tulee pyrkimys muuttaa määrättyjen käyttöarvojen antoa rahan eli yleisen arvomuodon annoksi. Luontoverot valtiolle muutetaan rahaveroiksi, virkamiehille luonnossa maksettava palkka rahapalkaksi j. n. e. Rahan tehtävä maksuvälineenä ulottuu jo ulkopuolelle tavarain kiertokulun rajoja.

Palatkaamme takaisin silkkikankuriin. Hän ostaa silkinpunojalta silkkiä, voimatta sitä heti maksaa. Raha-asioissa kuitenkin lakkaa hyväntahtoisuus. Sil-

kinkutoja aprikoi: ainoastaan se on varmaa minkä näen mustaa valkoisen päällä. Hän vaatii senvuoksi silkkikankurilta maksuosoituksen, jossa tämä sitoutuu neljän kuukauden kuluttua maksamaan myydyn silkin hintasummaa vastaavan rahamäärän. Silkinpunojalla on kuitenkin maksuja suoritettavana, ennenkuin nämä neljä kuukautta ovat kuluneet. Kun hänellä ei ole rahaa, maksaa hän silkinkutojan maksuosoituksella. *Tämä käy nyt siis rahasta.* Syntyy uusi laji paperirahaa: *luottoraha* (vekseli, shekit y. m.)

Toinenkin tapaus voi sattua. Silkkikankuri on ostanut silkkiä punojalta 5 tukaatin arvosta. Punoja ostaa kultasepältä vaimoan varten rannerenkaan 6 tukaatilla. Samaan aikaan on kultaseppä ostanut kankurilta silkkikangasta 4 tukaatin arvosta. Maksut lankeavat samaan aikaan. Kaikki kolme, punoja, kankuri ja kultaseppä tapaavat toisensa. Ensimmäisen on maksettava viimeiselle 6 tukaattia, mutta hänellä on saatavaa kankurilta 5 tukaattia. Hän maksaa kultasepälle yhden tukaatin ja kehoittaa häntä jäännöksen saamista varten kääntymään kankurin puoleen. Tällä on kuitenkin saatavaa kultasepältä 4 tukaattia ja hän maksaa tälle senvuoksi ainoastaan yhden. Siten on molemminpuolisen tasoituksen kautta yhteensä kahdella tukaatilla suoritettu kolme maksua, joiden kokonaissumma nousi 15 tukaattiin.

Tietenkään ei kaikki tapahdu todellisuudessa niin yksinkertaisesti kuin tässä on otaksuttu. Itse asiassa tasoittavat kuitenkin tavarannmyyjien maksut osaksi toisiaan ja se tapahtuu yhä suuremmassa määrässä tavarankiertokulun kehittyessä. Maksujen

keskittäminen muutamiin paikkoihin ja määrätyille ajoille kehitti erikoisia laitoksia ja menetelmiä tämän tasoituksen aikaansaamiseksi, kuten esim. *virements*<sup>1)</sup> *Lyonissa* keskiajalla. Vekselipankit, *Clearinghouse*<sup>2)</sup> ja kassat, jotka tarkoittavat samaa päämäärää, ovat tuttuja. Ainoastaan semmoisia maksuja, jotka eivät muuten tasaannu, suoritetaan rahassa.

Luottojärjestelmä antaa itsenäisenä rikastumisen muotona olleen aarteiden kokoamisen kadota. Niinpian kuin luottojärjestelmä kehittyi ei kenenkään enää tarvitse kaivaa rahaansa maahan tai piilottaa sitä kätköihin sitä säilyttääkseen. Hän voi antaa sen lainaksi. Toiselta puolen pakottaa luottojärjestelmä keräämään *ajoittaisesti* rahaa, jota käytetään velanmaksuun lankeemispäivänä.

Tämmöisen rahamäärän kerääminen ei kuitenkaan aina onnistu. Muistakaamme silkkikankuriamme. Hän on luvannut maksaa neljän kuukauden päästä, koska hän taas toivoo siksi saavansa tavaransa myydyksi. Mutta otaksukaamme, ettei hän löydäkään ostajaa tavaralleen eikä siis voikaan maksaa. Silkinpunoja luottaa kuitenkin tähän maksuun ja on tässä luottamuksessaan sitoutunut itse puolestaan myöskin maksuihin, ehkäpä kultasepälle ja tämä taasen vuorostaan toisille. Me näemme, että

---

1) *Virement* = velkasumman siirtäminen kolmannelle henkilölle.

*Suom. muist.*

2) *Clearinghouse* on rahalaitos, jossa eri pankit ja pankkiirit tasoittavat keskinäisiä maksujaan. Euroopan ainoa *Clearinghouse* on Lontoossa. Sitä käyttää 28 pankkia. Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa on n. 50 tämmöistä laitosta.

*Suom. muist.*

yhden maksukyvyttömyys vetää toisiakin mukanaan maksukyvyttömiksi, ja sitä suuremmassa määrässä, mitä enemmän toisiaan seuraavien maksujen järjestelmä ja niiden tasoitus on kehittynyt.. Otaksuttakoon nyt, ettei *yksi ainoa* tuottaja, vaan kokonainen *sarja* tuottajia on kasvaneen liikatuotannon takia kykenemätön myymään tavaroitaan. Heidän maksukyvyttömyytensä vetää maksukyvyttömiksi toisiakin, jotka jo ovat myyneet tavaransa. Maksu-osoitukset tulevat arvottomiksi, kaikki vaativat kovaa rahaa, yleistä vastiketta. Syntyy yleinen rahanpuute, *rahapula*, joka määrätyltä luoton kehitysasteelta alkaen on jokaisen tuotanto- tai kauppapulan välttämätön seuraaja. Se osoittaa selvimmin, että tavarantuotannon järjestelmän vallitessa rahaa ei voi korvata pelkillä maksuosoituksilla.

Rahalla on kahdenlainen liikunta-alue: jokaisen valtion *sisäiset* markkinat ja *maailmanmarkkinat*. Rahalla on metallirahan ja arvopaperien muoto ainoastaan jonkin maan rajojen *sisäpuolella*, mutta ei asioissa toisten maiden kanssa. *Maailmanmarkkinoilla* pukeutuu se jälleen entiseen muotoonsa, kulta- ja hopeaharkoiksi. *Molemmat* ovat tähän saakka olleet maailmanmarkkinoilla arvonmittana, kun sen sijaan jonkin maan sisäisessä kiertokulussa ainoastaan *yksi* rahatavara voi todella olla arvonmittana.

Meistä näyttää muuten siltä, että senjälkeen kuin *Marx* kirjoitti „*Kapital*“ teoksensa osoittaa kulta taipumusta muodostumaan ainoaksi rahataraksi myöskin maailmanmarkkinoilla.

Maailmanrahan pääasiallisimpana tehtävänä on olla *maksuvälineenä*, kansainvälisten bilanssien eli tuonnin ja viennin eroitusten tasoittajana.

## KOLMAS LUKU.

# RAHAN MUUTTUMINEN PÄÄOMAKSI.

### I. Mitä on pääoma?

Olemme toisessa luvussa seuranneet tavarankiertokulun kehitystä tuotteiden vaihdosta lähtien.

Menkäämme nyt askel etemmäksi. Yksinkertaisen tavarankiertokulun vallitessa myy tavaranomistaja tavaransa voidakseen ostaa toisia. Aikaa myöten kehittyy tästä tavaroiden kiertomuodosta uusi muoto: ihminen *ostaa voidakseen myydä*. Yksinkertaisen tavarankiertokulun kaava kuuluu, kuten tiedämme: tavara — raha — tavara. Uuden kiertokulun kaava kuuluu: raha — tavara — raha.

Vertailkaamme molempia kaavoja keskenään.

Liikunnalla tavara — raha — tavara on päämääränään kulutus. Myyn tavarankierron, jolla ei ole minulle käyttöarvoa, saadakseni toisia, jotka ovat minulle käyttöarvoja. Kiertokulku tavara — raha — tavara sulkeutuu itseensä. Myynnissä saatu raha muutetaan tavaraksi, joka kulutetaan ja katoa siten liikkeestä. Raha itse on kerta kaikkiaan annettu pois, se poistuu liikkuessaan yhä enemmän entisestä omistajastaan. Tavara, jolla kiertokulku päättyi, on

yksinkertaiselle tavaravaihdolle ominaisissa oloissa, ja ainoastaan semmoisista voi tässä olla kysymys, arvoltaan yhtäsuuri kuin se, jolla tämä kiertokulku alkoi.

Toisin on laita kiertokulussa raha — tavara — raha. Tämän päämäärä ei ole kulutus; ei tavara, vaan raha lopettaa kiertokulun. Raha, joka kiertokulun alussa pannaan liikkeeseen, ei ole poisannettua, vaan ainoastaan *etukäteen maksettua*. Se palaa uudelleen takaisin alkuperäiselle omistajalleen. Kiertokulku ei pääty itseensä, vaan jatkuu omien rajojensa ulkopuolelle. Raha, joka on etukäteen maksettu, palaa takaisin, joutuakseen uudelleen heitettyksi liikkeeseen ja taasen uudestaan palatakseen, joten leikki jatkuu loppumattomiin. Rahan liikkuminen, jonka kiertokulku raha — tavara — raha synnyttää, on rajaton.

Mikä on tämän liikunnan vaikuttimena? Syy kiertokulkuun tavara — raha — tavara on selvä, mutta eikö sitävastoin kiertokulku raha — tavara — raha näytä järjettömältä? Jos minä myyn raamatun ostaakseni sen hinnalla leipää, niin on tavara kiertokulun lopussa *toinen* kuin alussa, joskin sen arvo on sama. Toinen tyydyttää minun henkistä nälkääni, mutta hyödyttää minua hyvin vähän kun tämä on tyydytetty, kun esim. osaan raamattuni ulkoa, mutta en omaa mitään keinoa ruumiillista nälkääni tyydyttääkseni. Jos sensijaan ostan 100 markalla perunonia myydäkseni ne taas 100 markalla, olen lopussa yhtä kaukana kuin alussakin ja koko toimituksella ei ole mitään tarkoitusta eikä siitä ole mitään etua. Sitä siitä olisi ainoastaan siinä tapauksessa, että ra-

hasumma tämän toimituksen lopussa olisi *toinen* kuin sen alussa. Jokin rahasumma eroo kuitenkin toisista ainoastaan *suuruutensa* kautta. Kiertokululla raha — tavara — raha on näin ollen ainoastaan silloin jotakin merkitystä, kun rahasumma, jolla se loppuu, on suurempi kuin summa, jolla se alkoi. Ja tämä rahasummien *enentäminen* onkin itse asiassa kiertokulun vaikuttimena. Joka ostaa myydäkseen, ostaa voidakseen myydä *kalliimmasta*. Kiertokulku raha — tavara — raha tapahtuu ainoastaan silloin säännöllisesti, kun rahasumma on lopussa *suurempi* kuin alkaessa. Kiertokulku tavara — raha — tavara tapahtuu sensijaan, kuten tiedämme, ainoastaan silloin säännöllisesti, kun sen tavaran arvo, jolla se loppuu, on sama kuin sen tavaran, jolla se alkaa.

Jokainen osto on myyntiä ja päinvastoin. Kiertokulku raha — tavara — raha näyttää senkautta johtavan samaan kuin kiertokulku tavara — raha — tavara. Näemme kuitenkin nyt jo, että molemmat kiertokulut ovat *oleellisesti* erilaisia.

Jos minä, jäädäksemme äskeiseen esimerkkiimme, ostan 100 markalla perunoita, myydäkseni ne jälleen, niin teen sen aikoen myydä ne kalliimmasta, ehkä 110 markasta, s. o.  $100 + 10$  markasta, eli siis, yleisesti puhuen, summasta, joka on yhtä suuri kuin alkuperäinen, suurennettuna *lisäyksellä*. Jos merkitsemme tavaran T, alkuperäisen rahasumman R, lisäsumman r, niin voimme esittää täydellisen kaavan seuraavalla tavalla:

$$R - T - (R + r).$$



Tätä  $r$ , lisäksi tullutta arvoa, joka alkuperäisesti etukäteen maksetun arvon lisäksi tulee päivänvaloon kiertokulun lopulla, kutsuu *Marx lisäarvoksi*. Tätä ei saa sekoittaa *esiintymismuotojensa*, voiton, koron y. m. kanssa, yhtä vähän kuin arvoa saa sekoittaa hintaan. Esityksessämme on vielä kysymys ainoastaan taloudellisten muotojen *perusteista* eikä *esiintymismuodoista*. Näin teemme väärinkäsitysten välttämiseksi.

Lisäarvo muodostaa kiertokulun  $R - T - (R + r)$  määräävän ominaisuuden. Se arvo, joka liikkuu tässä kiertokulun muodossa, saa lisäarvon kautta itse uuden luonteen, se muuttuu — *pääomaksi*.

Ainoastaan tässä *liikkeessä* voi pääomaa käsitellä. *Se on lisäarvoa hautova arvo*. Joka ei ota tätä liikuntoa huomioon vaan tahtoo käsitellä pääomaa levossa olevana kappaleena, tulee aina kohtaamaan ristiriitaisuuksia. Siitä johtuu se hämminki, joka ensimmäisissä oppikirjoissa vallitsi pääomakäsitteen suhteen ja kysymyksestä, mitä *esineitä* saattoi pitää pääomana. Joku määrittelee sen olevan työkalun — silloin joudumme kivikauden kapitalisteihin, jopa apinakin, joka särkee pähkinöitä kivellä, on kapitalisti. Samoin tulee maankiertäjän sauva, jolla tämä kopistelee hedelmiä puista, pääomaksi ja maankiertäjä itse kapitalistiksi. Toiset määrittelivät sen olevan talteenpantua työtä, jolloin elohiiret ja muurahaiset saivat kunnian päästä Rotschildin, Bleichröderin ja Kruppin virkaveljiksi. Jopa toiset taloustieteilijät ovat laskeneet kaiken pääomaksi, mikä edis-

tää työtä ja tekee sen tuottavammaksi: valtion, tiedon, ihmisen ja hänen sielunsa.

On selvää, että tällaiset ylimalkaiset määritelmät johtavat ainoastaan puheenparsiin, joita on kyllä hupäisiä lukea lastensaduissa, mutta jotka eivät vähimmässäkään määrässä edistä meidän tietoisuuttamme inhimillisistä yhteiskuntamuodoista, sen laeista ja vaikuttimista. Vasta *Marx* on kansallistaloudesta kokonaan julistanut pannaan puheenparret, jotka ennen häntä vallitsivat useimmilla sen aloilla. Eritäinkin koskee tämä pääoman omituisuuksien selvittelyaluetta.

Olemme nähneet, että pääoma on lisäarvoa hautova arvo ja että sen kaava on  $R - T - (R + r)$ . Tästä jo käy selville, minkä muuten tosiasiat vahvistavat, että *rahamuoto* on se muoto, jossa jokainen uusi pääoma alkaa liikkeensä. Mutta siitä näkee myöskin, että tämä liike välttämättömästi vaatii pääoman muuttumista rahamuodosta erilaisiin tavaramaailman muotoihin ja samaten niiden muuttumista uudelleen näistä takaisin rahamuotoon.

Me näemme lisäksi tästä kaavasta, ettei jokainen raha eikä jokainen tavara ole pääomaa, vaan että ne tulevat siksi vasta suorittaessaan määrätyn liikunnan. Tällä liikunnolla on taasen osaltaan erityisiä historiallisia edellytyksiä, jotka aikanaan tulemme tuntemaan. Raha, jonka minä annan ostaakseni itselleni jonkin kulutusesineen, joko leipää tai takin, on yhtä vähän pääomaa kuin tavara, jonka minä itse olen valmistanut ja itse myyn, voi olla tässä toimituksessa pääomaa.

Tuotantovälineet, talteenpantu työ j. n. e. muodostavat tosin pääoman aineksia, mutta ainoastaan määrättyjen olosuhteiden vallitessa. Jos ei näitä oteta huomioon, ei myöskään välitetä uudenaikaisen tuotantotavan omituisuuksista, vaan levitetään niiden yli pimeys, jonka turvissa on helppo vehkeillä. Senvuoksi eivät myöskään mitkään kapitalismin oppineet ja oppimattomat edustajat halua tietää mitään *Marx*'in pääomateoriasta eikä arvo-teoriasta, jolla se lepää.

## II. Lisäarvon synty.

Tunnetta nyt pääoman yleisen kaavan:  $R - T - (R + r)$ . Emme kuitenkaan vielä tiedä, mistä  $r$ , lisäarvo, johtuu. Mainittu kaava näyttää viittaavan siihen, että osto ja myynti synnyttävät lisäarvoa ja että tämä siis johtuu tavarankiertokulusta. Tämä mielipide on hyvin levinnyt, se johtuu kuitenkin useimmiten *tavara-arvon* sekoittamisesta *käyttöarvon* kanssa. Tämä pitää paikkansa ennen kaikkea väitteestä, että vaihdossa kumpikin puoli voittaa, koska kumpikin antaa, mitä ei tarvitse ja saa mitä tarvitsee. Sanotaan: „Annan jotakin pois, joka on minulle vähäarvoista ja saan siitä jotakin, jolla on minulle suurempi arvo“. Tämä selitys lisäarvon synnystä on ainoastaan siellä mahdollinen, missä käsite „arvo“ on vielä aivan hämärä. Voidakseen olla tähän selitykseen tyytyväinen, täytyy toiselta puolen unohtaa, että tavarain vaihto riippuu tosin niiden *käyttöarvojen erilaisuudesta*, mutta samalla myös niiden *tavara-arvojen samanlaisuudesta*. Toiselta puolen

täytyy olla niin hyväntahtoinen, kuten useimpain tusinataloustieteilijäin lukijat, että ottaa kaiken täydestä vastaan, mitä nämä kertovat ja uskoo todella, että esim. nykyaikaisen liikemiehen liiketoiminta olisi samalla asteella kuin villien alkuperäinen vaihtokauppa. Me tiedämme kuitenkin, ettei lisäarvo synny *vaihdon* vaan *tavarankiertokulun* kehityksasteella, jota *raha* välittää ja että lisäarvo ilmenee *lisä-rahana*. Välityksessä, jota voi ilmaista kaavan  $R - T - (R + r)$  avulla, ei siis voi olla puhetta mistään „voitosta“, joka olisi tullut osakseni senkautta, että olisin saanut jotakin, jolla on minulle käyttöarvoa, antamalla jotakin, jolla ei ole mitään käyttöarvoa minulle.

Tässä kohtaamme erään tusinataloustieteilijäin tempun, jota he kernaasti käyttävät milloin on kysymyksessä nykyaikaisten taloudellisten suhteiden tuntemisen vaikeuttaminen, mikä onkin heidän päätehtävänsä; he asettavat nimittäin nykyaikaiset ilmiöt samalle tasalle ammoisina aikoina takaperin vallinneiden olojen kanssa.

Meillä ei ole tässä tekemistä vaihdon vaan tavarankiertokulun kanssa. Tämä ei voi, yhtävähän kuin ensinmainittukaan, muodostaa tavallisissa olosuhteissa lisäarvoa, jos aina annetaan yhtäsuuria tavara-arvoja yhtäsuurista tavara-arvoista.

Mutta otaksukaamme, että tavarankiertokulun lakeja loukattaisiin ja että tavaranomistajille myönnettäisiin esim. oikeus myydä tavaransa 10 prosentin korotuksella alkuperäisestä hinnasta. Räätäli myy takkinsa 30 markan sijasta nyt 33 markalla. Mutta voi kauhistusta! Siitä tynnyristä viiniä, jonka hän

osti 30 markalla täytyy hänen nyt myöskin maksaa 33 markkaa. Hän ei ole siis voittanut mitään.

Me voimme vielä koettaa selittää lisäarvon syntyä sillä, etteivät kaikki, vaan ainoastaan muutamat tavaranomistajat ymmärrä ostaa tavaroita alle niiden arvon ja myydä yli niiden todellisen arvon. Kauppias ostaa maalaiselta 90 markalla 20 hehtolitraa perunoita, joiden arvo on 100 markkaa ja myy ne 110 markalla räätäliille. Tapahtuman loputtua on kauppialla tosin käsissään suurempi arvo kuin sen alkaessa. Mutta olemassa olevien arvojen kokonaisuus on jäänyt samaksi. Meillä oli alussa 100 markan arvo (maalainen) + 90 markkaa (kauppias) + 110 markkaa (räätäli) = 300 markkaa. Lopuksi meillä on 90 markkaa (maalainen) + 110 markkaa (kauppias) + 100 markkaa (räätäli) = 300 markkaa.

Suurempi arvo kauppiaan käsissä ei siis ole syntynyt mistään arvonlisäntymisestä, vaan toisten käsissä olevien arvojen pienenemisestä. Jos tahdon kutsua tätä suurempaa arvoa lisäarvoksi, niin voin yhtähyvin kutsua lisäarvoksi sitä arvoa, minkä voro varastaa suoraan toisen taskusta.

Lisäarvon hankkimisen historiallinen alku tapahtui tosin tällä tavalla vieraita arvoja anastamalla joko tavarankiertokulun avulla *kauppiaan pääoman* kautta tai aivan peittelemättä, ilman tätä välitystä, *koronkiskurin pääoman* kautta. Mutta nämä molemmat pääomalajit olivat mahdollisia ainoastaan loukkaamalla tavarankiertokulun lakeja ja sitä peruslakia, että arvoja vaihdetaan ainoastaan yhtäsuuria arvoja vastaan. Pääoma oli siis, niinkauan kuin se oli vaan kauppiaan tai koronkiskurin pääomaa, *risti-*

*riidassa* sen ajan taloudellisen järjestyksen kanssa ja sen kautta myöskin ristiriidassa siveellisen katsantokannan kanssa. Vanhalla ajalla, samoinkuin keskiajallakin, olivat kaupankäynti ja koronkiskominen huonossa huudossa ja ne joutuivat samanlaisen kirouksen alaisiksi niinhyvin vanhan ajan filosofien kuin kirkonisien, paavien ja uudistustenharrastajain puolelta.

Jos tahdomme sanoa jonkin esimerkin nisäkkäistä, niin emme ensi kädessä mainitse *munivaa* nokkaeläintä. Samoin emme myöskään, jos haluamme tutustua pääomaan, joka määrää nykyaikaisen yhteiskunnan taloudellisen rakenteen, saa lähteä sen niin sanoaksemme vedenpaisumuksen aikuisista muodoista, koronkiskomis- ja kauppapääomasta. Vasta kun toinen korkeampi pääoman muoto on muodostunut, kehittyvät myöskin ne väljäsenet, jotka saattavat kauppapääoman ja korkoakasvavan pääoman sopusointuun nyt vallassa olevan tavarantuotannon muodon lakien kanssa. Vasta silloin ne lakkaavat jo välttämättömästi etukäteen kantamasta halpamaisen kiskomisen ja suoranaisen ryöstön leimaa. Kauppapääomaa ja koronkiskomispääomaa voi ymmärtää vasta kun tuntee pääoman nykyaikaisen perusmuodon.

Senvuoksi on ymmärrettävää, miksei *Marx* käsittele kauppa- ja korkoakantavaa pääomaa molemmissa ensimmäisissä osissa „*Kapital*“ teostaan; nämä omistetaan pääoman *peruslakien* tutkimiselle.

Meillä ei siis ole tässä yhteydessä enempää tekemistä näiden molempien ensinmainittujen pääomamuotojen kanssa. Tutkimuksemme tuloksena

on vaan pidettävä mielessä se tosiasia, ettei lisäarvo voi johtua tavarankiertokulusta. Ei osto enempää kuin myyntikään luo lisäarvoa.

Mutta toiselta puolen ei lisäarvo voi myöskään syntyä ulkopuolella tavarankiertokulun piiriä. Tavaranomistaja voi työn avulla muodostaa uudelleen jonkin tavarana ja siten lisätä siihen uutta arvoa, jonka suuruuden siihen käytetyn, yhteiskunnallisesti välttämättömän työn paljous määrää, mutta *alkuperäisen* tavarana arvo ei tule sen kautta kohotetuksi eikä se sen takia saa mitään lisäarvoa. Jos silkin kutoja ostaa 100 markan arvosta silkkiä ja valmistaa sen silkkikankaaksi, niin tulee tämän kankaan arvo olemaan yhtä suuri kuin silkin arvo, lisätynä sillä arvolla, minkä kankurin työ on luonut. Silkin arvo semmoisenaan ei ole kohonnut.

Siten seisomme kummallisen arvoituksen edessä. Lisäarvoa ei luo tavarana kierto kulku. Se ei myöskään synny ulkopuolella tämän piiriä.

### III. Työvoima tavarana.

Tarkastakaamme lähemmin pääoman yleistä kaavaa. Se kuuluu  $R - T - (R + r)$ . Se on kokoonpantu kahdesta osasta:  $R - T$ , tavarana osto ja  $T - (R + r)$ , myynti. Tavarankiertokulun lakien mukaan tulee  $R$ :n arvon olla yhtä suuren kuin  $T$ , ja  $T$ :n yhtäsuuri kuin  $R + r$ . Tämä on mahdollista ainoastaan jos  $T$  suurenee, jos siis  $T$  on tavarana, joka käytettynä synnyttää suuremman arvon kuin mitä se itse omaa. Lisäarvon arvoitus on rat-

kaistu, niinpian kuin löydämme tavarán, jonka käyttöarvolla on se omituinen ominaisuus, että se voi olla arvon lähteenä, että sen käyttäminen siis luo arvoa, niin että kaava  $R - T - (R + r)$  sen suhteen kuuluu  $R - T - - - (T + t) - (R + r)$ .

Me tiedämme myöskin, että ainoastaan työ voi luoda tavara-arvoja. Ylempänä oleva kaava voi siis toteutua ainoastaan silloin, *jos työvoima on tava-  
raa*.

„Työvoimalla ja työkyvyllä“, sanoo *Marx*, „ymmärrämme sitä *ruumiillisten* ja *henkisten* kykyjen kokonaisuutta, joka on olemassa ihmisen ruumiissa ja elävässä persoonallisuudessa ja joita ihminen paa-  
nee liikkeeseen, niin pian kuin hän tuottaa jonkinlaisia käyttöarvoja“.

Työvoiman on esiinnyttävä tavarana markkinoilla. Mitä tämä merkitsee? Olemme ylempänä nähneet, että tavaránvaihdon edellytyksenä on tavaránomistajan täysin vapaa omistusoikeus tavaransa. Työvoiman omistajan, työmiehen, tulee siis olla vapaa mies, ennenkuin hänen työvoimansa voi tulla tavaraksi. Hänen työvoimansa tulee myöskin jäädä tavaraksi; hän ei senvuoksi saa myydä sitä ainai-  
seksi omaisuudeksi, vaan ainoastaan määrättyä ajanjaksoa varten, muuten tulee hänestä orja ja hän muuttuu tavaránomistajasta tavaraksi.

Vielä täytyy eräs toinenkin ehto olla täytettynä, jos työvoiman on muututtava tavaraksi. Olemme nähneet, että käyttöarvon, tullakseen tavaraksi, täytyy olla ilman käyttöarvoa omistajalleen. Siten täytyy työvoiman olla ilman käyttöarvoa työmiehelle, jos sitä tahdotaan viedä tavarana markkinoille. Työ-



voiman käyttöarvo on kuitenkin siinä, että se synnyttää toisia käyttöarvoja; edellytyksenä tähän vaaditaan vaan tarpeellisia tuotantovälineitä. Missä työmiehellä on itsellään työvälineet, ei hän myy *työvoimaansa*, vaan käyttää sitä itse ja myy *tuotteensa*. Työmiehen täytyy olla eroitettuna tuotantovälineistä, ennen kaikkea maasta ja konnusta, jos työvoiman on muututtava tavaraksi.

Työmiehen on oltava joka suhteessa vapaa, vapaa kaikesta mieskohtaisesta riippuvaisuudesta, mutta myös ilman kaikkia tuotantovälineitä. Ne ovat välttämättömät ehdot, ennenkuin rahan omistaja voi muuttaa rahansa pääomaksi. Nämä ehdot eivät ole luonnon määräämiä eivätkä myös ole oleellisia jokaiselle yhteiskuntamuodolle. Ne ovat pitkäaikaisen historiallisen kehityksen tulos ja vasta verrattain myöhään ne esiintyvät semmoisessa laajuudessa, että voivat määräävästi vaikuttaa yhteiskunnan muodostamiseen. 16 vuosisadan alkaessa alkaa myös pääoman nykyaikainen elämäntarina.

Me tunnemme nyt tavarän, joka luo lisäarvoa. Miten suuri on sen oma arvo?

*Sen määrää*, kuten jokaisen muunkin tavarän arvon, *sen luomiseen ja siis myös uudestaan luomiseen tarvittava, yhteiskunnallisesti välttämätön työaika*.

Työvoima edellyttää työmiehen olemassaolon. Tämä olemassaolo vaatii säilyäkseen puolestaan vissin määrän *elintarpeita*. Työvoiman luomiseen tarvittava työaika on siis samalla se aika, joka on yhteiskunnallisesti välttämätön tämän vissin elintarvemäärän valmistamiseen. Sarja eri seikkoja määrää

tämän summan suuruuden. Mitä enemmän työvoimaa työmies käyttää, mitä kovemmin ja rasittavammin hän työskentelee, sitä enemmän elintarpeita hän tarvitse korvataksaan uudelleen voimain kulutuksen ja voidakseen seuraavana päivänä työskennellä samoin kuin edellisenäkin. Toiselta puolen ovat eri maiden työväenluokkain tarpeet erilaisia, riippuen jokaisen maan inonnollisista ja sivistyksellisistä omituisuuksista. Norjalainen työmies tarvitsee suuremman määrän elintarpeita kuin intialainen. Ruoka, vaatetus, asunto, lämmitys j. n. e., joita edellinen tarvitsee voidakseen elää, vaativat pitempää työaikaa valmistamistaan varten, kuin intialaisen työmiehen elintarpeet. Lisäksi maassa, jossa työmiehet esim. juoksentelevät avojalon, tai eivät lue mitään, ovat heidän tarpeensa pienemmät kuin siellä, missä he esim. käyttävät jalkineita, lukevat kirjoja ja sanomalehtiä, vaikkakaan ei mitään ilmanalasta ja luonnosta riippuvia eroavaisuuksia muuten olisikaan. „Päinvas-toin kuin toisissa tavaroissa“, sanoo *Marx*, „riippuu siis työvoiman arvon määrääminen historiallisista ja siveellisistä vaikuttimista“.

Työmies on sitäpaitsi, kuten jokainen tietää, kuolevainen. Pääoma taasen tahtoo olla kuolematon. Senvuoksi on välttämätöntä, että työväenluokka on kuolematon, että työmiehet *jatkavat sukuaan*. Työvoiman säilyttämiseen tarpeellisten elintarpeiden summaan kuuluu siis myöskin lasten (ja toisinaan vaimojenkin) elatus.

Lisäksi on laskettava työvoiman tuottamiskustannuksiin myöskin sen kehittämiskustannukset, ne kulut, jotka ovat välttämättömiä tarpeellisen taita-

vuuden saavuttamiseksi jossakin ammatinhaarassa. Useimmille työmiehille ovat nämä kustannukset häviävän pieniä.

Kaikki nämä määräysperusteet vaikuttavat, että työvoiman arvo määrättyssä työväenluokassa, määrättyssä maassa ja määrättyinä aikana on määrätyn suuruinen.

Emme ole tähän saakka käsitelleet hintaa vaan arvoa, emme voittoa, vaan lisäarvoa. Niin on tässäkin pidettävä mielessä, että olemme puhuneet työvoiman *arvosta* emmekä *työpalkasta*. Eräästä omissuudesta, joka tapahtuu työvoimaa maksettaessa, on kuitenkin jo tässä huomautettava. Tusinataloustieteilijäin mielipiteen mukaan maksaa kapitalisti työmiehelle palkan etukäteen, koska hän maksaa työmiehelleen useimmissa tapauksissa palkan ennenkuin hän on myynyt tämän työn tuotteen. Todellisuudessa kuitenkin työntekijä antaa lainaksi työnantajalle työnsä tuloksen.

Otaksukaamme, että minä ostan perunoita, valmistakseni niistä viinaa. Maksan perunat vasta sitte kun olen viinan valmistanut, mutta ennenkuin olen sen myynyt. Eikö silloin olisi naurettavaa väittää, että maksan maamiehelle hänen perunainsa hinnan etukäteen, senvuoksi, että olen ne maksanut, ennenkuin myyn viinan? Maamies antaa minulle päinvastoin velaksi perunain hinnan, kunnes olen niistä valmistanut viinaa. Kun minä sanon maksavani käteisellä, niin sanon senkautta, että maksan tavarahan heti kun sen ostan. Kauppiaat ihmettelisivät suuressa semmoista taloudellista viisautta, joka väittäisi, että se, joka maksaa heidän tavaransa vasta sitte

kun on ne käyttänyt, ei ainoastaan maksa käteisellä, vaan myöskin antaa heille *rahaa etukäteen*. Työmiehille uskaltavat nämä tusinataloustieteilijät kuitenkin yhä uudelleen syöttää tämmöistä järjettömyyttä. Jos työmiehille maksettaisiin käteisellä heidän työstään, olisi palkka maksettava sinä hetkenä kun tämä työvoima siirtyy kapitalistin haltuun, siis viikon *alussa*, sen sijaan että se nyt maksetaan viikon *lopussa*. Nykyisen maksujärjestelmän vallitessa eivät työmiehet ainoastaan pane palkkaansa vaaralle alttiiksi; he ovat sitäpaitsi pakoitettuja elämään velaksi ja senkautta rauhallisesti kärsimään kaikki välikauppiaiden aikaansaamat elintarpeiden väärennykset ja huononukset. Mitä pitempi palkanmaksujen väliaika on, sitä huonompi on työmiesten asema. Kaksiviikkoinen tahi kerrassaan kuukautinen palkanmaksujen väliaika on palkkatyömiehen painavimpia rasituksia.

Olkoon palkanmaksu järjestetty miten tahansa, aina ovat kuitenkin työmies ja kapitalisti säännöllisissä oloissa vastakkain, kuten kaksi tavaran omistajaa, jotka vaihtavat toisiltaan yhtäsuuria arvoja. Pääoma ei silloin enää liiku ristiriitaisesti tavaran kiertokulun lakien kanssa vaan näiden lakien pohjalla. Työmies ja kapitalisti ovat vastakkain tavaranomistajina, siis *vapaina* ja *tasa-arvoisina*, toisistaan riippumattomina henkilöinä, ja semmoisina he kuuluvat samaan luokkaan, ovat *veljiä*. Työmies ja kapitalisti vaihtavat keskenään *yhtäsuuria* arvoja. Palkkajärjestelmän päästyä herruuteen näyttää meille koittaneen oikeudenmukaisuuden, vapauden, tasa-arvoisuuden ja veljeyden valtakunta, onnen ja rauhan tuhatvuotinen valtakunta. Orjuuden ja tyrannin

niuden, nylkemisen ja nyrkkioikeuden vaikeudet ovat takanamme.

Niin julistavat meille pääoman etujen oppineet edustajat.



II OSA

LISÄ-ARVO.

---



## ENSIMÄINEN LUKU.

### TUOTANNON KULKU.

---

Ensimmäisessä osassa olemme liikkuneet enim. mäkseen tavaramarkkinoilla. Olemme nähneet, miten tavaraa vaihdetaan, myydään ja ostetaan, miten raha suorittaa mitä erilaatuisimpia tehtäviä ja miten rahasta tulee pääomaa, niinpian kuin se löytää markkinoilla työvoima nimisen tavarän.

Kapitalisti on ostanut työvoiman ja vetäytyy uuden omaisuutensa kanssa pois *markkinoilta*, joilla se ei häntä toistaiseksi ensinkään hyödytä, sinne, missä hän voi työvoiman kuluttaa ja käyttää — *työpajoihin*. Seuratkaamme häntä sinne. Jättäkäämme *tavarän kiertokulun* alue ja tarkastelkaamme *tuotantoa*. Tällä alueella liikkuvat seuraavat tutkimukset.

„Työvoiman käyttäminen on itse työ“. Kapitalisti kuluttaa (konsumeeraa) työvoimaa, jonka hän on ostanut, antamalla sen myyjien työskennellä häntä varten ja tuottaa tavaroita.

Tavaroita tuottavalla työllä on, kuten jo ensi osassa näimme, kaksi puolta. Se on käyttöarvojen ja tavara-arvojen luoja. Käyttöarvojen luojana ei



työ ole mitään tavarantuotannolle ominaista, vaan alituinen välttämättömyys koko ihmiskukunnalle ja riippumaton mistään erityisestä yhteiskunnallisesta muodosta. Semmoisena sisältyy työhön kolme osaa:

1) *ihmisen päämääränsä tunteva ja tarkoituksenmukainen työskentely;*

2) *työkappale ja*

3) *työvälineet.*

Työ on ihmisen päämääränsä tuntevaa ja tarkoituksenmukaista työskentelyä, ihmisen vaikutusta luonnonaineisiin määrätyn muodon antamista varten niille. Tällaisen työskentelyn alkeita tapaamme jo eläinkunnassa, mutta vasta määrätyllä ihmiskukunnan kehitysasteella pudistaa se itsestään vaistomaisen muotonsa ja muuttuu tarkoituksenmukaiseksi toiminnaksi. Jokainen työ on, ei ainoastaan lihasten, vaan myös aivojen ja hermoston työskentelyä. Sattuvasti huomauttaa *Marx*: „Paitsi niiden elinten ponnistuksia, jotka tekevät työn, vaaditaan koko työn ajaksi tarkoituksenmukaista tahtoa, joka ilmenee huomautuksena. Tämä on sitä tärkeämpi, mitä vähemmän työ oman sisällyksensä ja toimeenpanotapansa kautta tempaa työmiehen mukaansa ja mitä vähemmän hän senvuoksi nauttii siitä ruumiillisten ja henkisten voimiensa näytteenä“.

Työmies vaikuttaa johonkin esineeseen, *työkappaleeseen*. Tässä työskentelyssään käyttää hän apukeinoja, esineitä, joiden mekaanisten, fysikaalisten tai kemiallisten ominaisuuksien hän antaa tarkoituksensa mukaisesti vaikuttaa työkappaleeseen. Näinä apukeinoina ovat *työvälineet*. Työkappaleen muok-

kaamisen tulos työvälineiden avulla on *tuote*. Työvälineet ja työkappale ovat *tuotantovälineitä*.

Kun puuseppä valmistaa pöydän, muokkaa hän siinä puuta. Ellei työkappaletta ole luonnostaan ollut olemassa, kuten esim. puu metsässä, vaan on jo sen saantiin tarvittu työtä, esim. käsilläolevassa tapauksessa puun kaatamiseksi ja kulettamiseksi, silloin se on *raaka-ainetta*. Puu esimerkissämme on raaka-ainetta; samaten liima, väri ja lakka, joita käytetään pöytää valmistettaessa. Puu on *pääaine*, liima, väri ja lakka ovat *apu-aineita*. Höylät, sahat j. n. e. ovat sitävastoin *työvälineitä* ja pöytä on *tuote*.

„Onko käyttöarvo raaka-aineena, työvälineenä tai tuotteena, riippuu kokonaan sen määrätystä tehtävästä työprosessissa ja siitä asemasta, minkä se siinä anastaa. Tämän paikan vaihtuessa vaihtuvat myös sen tehtävät“.

Raavaseläin esim. voi peräkkäin olla *tuotteena* (karjanhoidossa), *työvälineenä* (esim. vetojuhtana) ja *raaka-aineena* (lihottaessa).

Työvälineet ovat mitä tärkeimmät ihmiskunnan kehittymiselle. Tuotannon laatu ja muoto riippuu ensi sijassa niistä, mutta jokainen tuotantotapa vaatii sitäpaitsi myöskin sille ominaisia yhteiskunnallisia oloja, joissa on riittävä oikeudellinen, uskonnollinen, filosofinen ja taiteellinen kehitys.

Jokaisen tuotantotavan vallitessa muodostavat tuotantovälineet (työkappale ja työvälineet) sekä työvoima välttämättömät *käyttöarvojen* tuotannon, s. o. *työprosessin* ehdot. Tämän prosessin *yhteiskunnallinen luonne* on kuitenkin eri tuotantotapojen vallitessa erilainen.

Tarkastakaamme nyt mimmoiseksi se muodostuu kapitalistisen tuotantotavan aikana.

Tavarantuottajalle on *käyttöarvojen* tuottaminen ainoastaan keino *tavara-arvojen* tuottamiseksi. Tavara on käyttöarvon ja arvon yhdistymä. Hän ei voi siis tuottaa arvoja, ellei hän tuota käyttöarvoja. Tavaroiden, joita hän valmistaa, täytyy tyydyttää jokin tarve ja olla jollekulle jostakin hyödyistä, muuten hän ei saa niitä kaupaksi. Se seikka, että hänen tavaroidensa täytyy olla käyttöarvoja, on kuitenkin tavarantuottajalle ainoastaan välttämätön paha eikä hänen liiketoimintansa lopullisena päämääränä.

Tuotantoprosessi tavarantuotannossa on sen vuoksi samalla *käyttöarvojen* ja *tavara-arvojen* tuotantoa; se on *työprosessin* ja *arvonmuodostusprosessin* yhtenäisyys.

Tämä on voimassa tavarantuotantoon nähden yleensä. Nyt on meillä kuitenkin tarkastettavana tuotantoprosessi erityisessä lajissa tavarantuotantoa, nimittäin tavarain tuotanto *ostetun työvoiman* avulla tarkoituksella saavuttaa *lisäarvoa*.

Mimmoiseksi muodostuu siinä *työprosessi*?

Aluksi ei se kapitalistin väliintulosta muutu oleellisesti.

Ajatelkaamme esim. kankuria, joka työskentelee itseään varten. Kangaspuut kuuluvat hänelle, hän ostaa itse langat, hän voi tehdä työtä milloin ja miten tahansa ja hänen työnsä tuote jää hänen omaisuudekseen. Hän tulee kuitenkin köyhäksi ja hänen täytyy myydä kangaspuunsa. Mistä hän silloin voi

elää? Hänellä ei ole muuta neuvoa kuin pestautua kapitalistille ja kutoa tämän hyväksi. Tämä ostaa hänen työvoimansa, ostaa kangaspuut ja tarpeellisen lankamäärän ja asettaa kankurin nyt hänen, kapitalistin, kangaspuille istumaan ja valmistamaan ostepuusta langasta kangasta. Ehkä ovat kangaspuutkin, jotka kapitalisti ostaa, samat, mitkä kankuri oli pakkoitettu hädässään myymään. Vaikkakaan ei niin olisi, kutoo kankuri kuitenkin entiseen tapaansa ja työprosessi ei ole ulkonaisesti muuttunut.

Kuitenkin on kaksi suurta muutosta tapahtunut. Kankuri ei enää työskentele omaksi hyödykseen vaan kapitalistia varten. Tämä tarkastaa kankuria nyt hänen työssään ja pitää vaaria, ettei hän työskentele liian hitaasti tai tuhlaavasti j. n. e. Ja — työmiehen työn tuote ei kuulu enää hänelle, vaan kapitalistille.

Nämä ovat lähimmät vaikutukset *työprosessin* suhteen, niinpian kuin kapitalisti on ottanut haltuunsa tuotantoprosessin. Mimmoiseksi sitte muodostuu *arvonmuodostusprosessi?*

Laskekaamme ensiksi, miten korkeaksi sen tuotteen arvo nousee, jota ostetulla työvoimalla ja ostepuilla tuotantovälineillä tuotetaan tavaraksi kapitalistia varten.

Otaksutaan kapitalistin ostavan työvoiman esim. yhdeksi päiväksi. Työmiehen elatukseen tarvittavat välttämättömät elintarpeet luodaan 6 tunnin yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan kuluessa. Edustakoon 3 markkaa näin suurta määrää tämäntapaista työtä. Otaksutaan kapitalistin ostavan työvoiman

oikeaan arvoonsa ja maksavan työmiehelle tämän työpäivästä 3 markkaa<sup>1)</sup>.

Otaksukaamme, että kapitalisti pitää puuvillalankaa käyttöarvona, joka on hyvin haluttua ja helpposti myytyä. Hän päättää senvuoksi antaa tuottaa lankaa, ostaa työvälineitä — pitäkäämme niitä tässä yksinkertaisuuden vuoksi yksityisinä kehräpäinä — ja puuvillaa. Yhteen naulaan puuvillaa sisältyy ehkä kaksi työtuntia; se maksaa siis 1 markan. Naulasta puuvillaa kehrätään naula lankaa. 100 naulaa puuvillaa kehrätessä kulutetaan 1 kehräpää ja siis kutakin naulaa kehrätessä  $\frac{1}{100}$  kehräpää. Kehräpää-

<sup>1)</sup> Nämä ja seuraavat numerot ovat tietenkin täysin mielivaltaisia ja valittuja ainoastaan helpomman ymmärrettävyyden saavuttamiseksi. Tämä näyttää itsestään selvältä, mutta useat niistä monesta, jotka ovat „*Kapital*” teoksesta kirjoitelleet, ovat väittäneet, että *Marx* on esittänyt tällantapaisia *esimerkkiä tosiseikkoina*. Mitä kaikkea „*Kapital*”-selvittelijät voivat panna paperille, osoittaa seuraava: herra von *Treitschken* „*Preussische Jahrbücher*” 57 osassa julkaisee eräs tri *R. Stegemann* pintapuolisuutta tulvillaan olevan kirjoituksen „*Karl Marx*’in taloudellista peruskatsantokannasta”. Heti esitettyään „arvo-*prinsiipin*” *Marx*’in perusvaatimuksena, kertoo hän meille (siv. 227):

„*Marx* väittää, että inhimillinen yhteiskunta tarvitsee ainoastaan noin 6 tunnin jokapäiväisen työn hankkiakseen kaikille välttämättömät elintarpeet, kunhan vaan *jokainen* tekee työtä *voimiensa takaa*”. Kaikesta tästä ei „*Kapital*” puhu halaistua sanaa. Jos herra *Stegemann* olisi käyttänyt vähemmän mielikuvitusta ja enemmän huomiokykyä, olisi hän voinut lukea sivulla 209 (toinen painos) „*Kapital*” teosta, että *Marx* on laskenut sen välttämättömän työn, minkä kankuri eräässä kutomossa tarvitsi 60 vuosiluvulla *todellisuudessa* suorittaa. Tämän hän oli tehnyt tositetujen pohjalla, joita hänelle antoi eräs tehtailija *Manchesterissä*. Hän tuli siihen tulokseen, että työpäivän ollessa 10 tuntisen *ei* kankurin välttämätön työaika *noussut täyteen neljään tuntiin* ja sensijaan nousi liika-aika, jonka kuluessa hän tuotti lisäarvoa, hiukan yli kuuden tunnin. Tulemme myöhemmin näkemään, että työmiehen elantoon tarvittava välttämätön työaika on hyvin vaihteleva suuruus.

hän sisältyy 20 työtuntia = 10 markkaa. Yhdessä työtunnissa kehrätään 2 naulaa puuvillaa, 6 tunnissa siis 12 naulaa — aina edellyttäen säännöllisiä, keskimääräisiä, yhteiskunnallisesti välttämättömiä tuotantoehtoja.

Miten suuri arvo sisältyy tällaisissa oloissa naukaan lankaa?

Ensiksikin sen valmistamiseen kulutetun puuvillan ja kehräpäiden arvo. Tämä arvo sisältyy pienentämättä tai suurentamatta tuotteeseen. Puuvillan ja kehräpäiden *käyttöarvo* on muuttunut toiseksi, mutta niiden *arvo* pysyy ennallaan. Tämä selviää, kun pitää erilaisia, lopullisen tuotteen valmistamiseen tarpeellisia työprosesseja saman työprosessin toisiaan seuraavina osina. Otaksukaamme tehtailijan olevan myöskin puuvilla-istutusten omistajan ja että puuvilla kehrätään heti valmistuttuaan. Lanka on silloin maanviljelijän ja kehrääjän työn tuote ja sen arvo mitataan puuvillan valmistumiseen ja sen langaksi muuttamiseen tarvittavan, yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan mukaan. Tuotteen arvo ei ensinkään muutu, vaikkakin sen valmistamiseen välttämättömät työprosessit tapahtuisivat useampien henkilöiden lukuun, kunhan muut olosuhteet vaan pysyvät samanlaisina. Valmistetun puuvillan arvo tulee siis uudelleen näkyviin langassa ja samoin on kulutettujen kehräpäiden laita. Apu-aineita emme yksinkertaisuuden saavuttamiseksi ota huomioon.

Tähän *siirtyneeseen* arvoon tulee vielä lisäksi se arvo, minkä kehruutyö *lisää* puuvillalle. Yhdessä työtunnissa kehrätään 2 naulaa. Otaksukaamme, että

yhteen markkaan sisältyy 2 työtuntia ja yksi työtunti olisi siis arvoltaan  $\frac{1}{2}$  markkaa.

Yhden lankanaulan arvo on siis yhtäsuuri kuin 1 naula puuvillaa (= 1 markka) +  $\frac{1}{100}$  kehräpäättä (=  $\frac{1}{10}$  markkaa) +  $\frac{1}{2}$  työtuntia (=  $\frac{1}{4}$  markkaa) eli markoissa lausuttuna:  $1 + \frac{1}{10} + \frac{1}{4} = 1$  markka 35 penniä.

6 tunnissa kehrätään tämän mukaan 12 naulaa lankaa eli 16 markan 20 pennin arvosta. Mitä on kapitalisti saanut maksaa ennenkuin hän on tämän tuloksen saavuttanut? Hänen on täytynyt antaa 12 naulaa puuvillaa = 12 markkaa,  $\frac{12}{100}$  kehräpäättä = 1 markka 20 penniä ja 1 työvoiman = 3 markkaa, yhteensä 16 markkaa 20 penniä eli siis yhtä paljon kuin hänellä on arvoa langassa.

*Hän on siis tähän saakka teettänyt aivan ilmaiseksi työtä.* Ostettu tavara, työvoima, ei ole tuottanut hänelle vielä mitään lisäarvoa.

Kapitalistimme ei kuitenkaan anna nolata itseään. Hän on ostanut työvoiman käyttöarvon *koko* päiväksi. Hän on ostanut sen rehellisesti täyteen arvoonsa ja senvuoksi on hänellä myöskin oikeus käyttää sen käyttöarvo kokonaan. Hänen päähänsä ei pälkähdä sanoa työmiehelle: „Olen ostanut työvoimasi rahasummalla, johon sisältyy [6 työtuntia. Olet tehnyt hyväkseni 6 työtuntia työtä ja me olemme kuitit. Voit mennä!“ Hän sanoo pikemmin: „Olen ostanut työvoimasi koko päiväksi ja se kuuluu s s minulle koko päivän. Tee siis ripeästi edelleen työtä niin kauan kuin jaksat! Älä tuhlaa hetkeäkään aikaa, joka ei ole sinun omaasi, vaan mi-

nun!“ Ja hän antaa 6 tunnin sijasta tehdä ehkä 12 tuntia työtä.

Toisten 6 tunnin kuluttua, työpäivän lopussa, laskee hän uudelleen. Hänellä on nyt 24 naulaa lankaa eli 32 markan 40 pennin arvosta. Menoja laskee hän olleen 24 naulaa puuvillaa = 24 markkaa,  $\frac{24}{100}$  kehräpäättä = 2 markkaa 40 penniä ja 1 työvoima = 3 markkaa, yhteensä 29 markkaa 40 penniä. Hymyillen laskee hän työkirjan syrjään. Hän on voittanut 3 markkaa, eli kuten hän itse sanoo, „ansainnut“ sen. Hän on sen ansainnut, hankkinut lisäarvoa, rikkomatta tavaravaihdon lakeja. Puuvillan, kehräpäättä ja työvoiman, kaikki hän on ostanut niiden todellista arvoa vastaavasta summasta. Kun hän on saavuttanut lisäarvoa, tapahtuu se sen vuoksi, että hän on *kuluttanut* nämä ostamansa tavarat, ei kuitenkaan *nautintovälineinä* vaan *tuotantovälineinä* ja senkautta, että hän on kuluttanut ostamansa työvoiman *määrätyn ajan yli*.

Tavarantuotannon järjestelmän vallitessa on tuotantoprosessi aina *arvonmuodostamisprosessi*, tapahtukoon se sitte *ostetulla* tai *omalla* työvoimalla. Mutta ainoastaan silloin kuin se kestää määrätyn aikamäärän yli, on arvonmuodostamisprosessi myöskin *lisäarvon* muodostaja ja semmoisena *arvonlisämisprosessi*. Jos halutaan tuottaa lisäarvoa, täytyy tuotantoprosessin *kestää kauemmin*, kuin siksi että uudestaan luotu arvo on korvannut ostetun työvoiman arvon.

Myöskin omaa peltoaan muokkaava talonpoika ja omaan laskuunsa työskentelevä käsityöläinen voivat tehdä työtä yli sen ajan, mitä tarvitsevat hank-



kiakseen tarpeellisen määrän elintarpeita. Hekin voivat siis luoda lisäarvoa ja heidänkin työnsä voi muuttua arvonlisäämisprosessiksi. Mutta niinpian kuin arvonlisäämisprosessia harjoitetaan *ostetun, vieraan* työvoiman avulla, on se *kapitalistinen tuotantoprosessi*. Tämä on taas luonnostaan jo etukäteen ja välttämättömyyden pakosta sekä tarkoitukseltaan arvonlisäämisprosessi.

## TOINEN LUKU.

### PÄÄOMAN SUHDE ARVONMUODOSTUMISEEN.

Olemme ensimmäisen osan 1 luvussa oppineet tuntemaan sen jaon, minkä *Marx* ensinnä on tehnyt tavaroita luovan työn kaksoisluonteen suhteen: toiselta puolen *määrättyinä muotona hyödyllistä, käyttöarvoja luovaa työtä* ja toiselta puolen *yleensä inhimillisenä, yksinkertaisena, keskimääräisenä työnä, joka muodostaa tavara-arvoja*. Tätä kaksoisluonnetta vastaavana on myöskin tuotantoprosessi tavarantuotannon herruuden alaisena kahta laatua, nimittäin *työprosessin* ja *arvonmuodostamisprosessin* yhtenäisyys sekä kapitalistisena tuotantoprosessina *työprosessin* ja *arvonlisäämisprosessin yhtenäisyys*. Olemme edellisessä luvussa oppineet tuntemaan työprosessin molemmat muodostajat: tuotantovälineet ja työvoiman, ja olemme myös tutustuneet niihin erilaisiin osiin, joita näillä molemmilla tekijöillä on pääoman osina näyteltävänä arvonlisäämisprosessissa. Olemme nähneet, että tuotantovälineet ottavat tuo-

tantoarvon muodostamiseen aivan toisella tavalla osaa kuin työvoima.

Olemme huomanneet, että kulutettujen tuotantovälineiden arvo esiintyy uudelleen tuotteen arvossa. Tämän arvon siirtäminen tapahtuu työprosessissa työn avulla. Mutta miten tämä on mahdollista? Työn on samalla aikaa suoritettava kahdenlainen tehtävä: luotava uutta arvoa ja siirrettävä vanhaa arvoa. Tämä on mahdollista ainoastaan sen työn kaksinaisluonteen avulla, josta juuri muistutimme. Se luo uutta arvoa ominaisuudessaan *arvoamuodostavana*, yleensä inhimillisenä työnä, ja siirtää tuotantovälineiden arvon itse tuotteeseen ominaisuudessaan *käyttöarvoja luovana*, hyödyllisen työn erikoisena muotona.

Ainoastaan kehruutyön erikoisen muodon avulla voidaan puuvillan ja kehräpäiden arvo siirtää lankaan, mutta kehrääjä sitävästoin voi luoda saman arvon, minkä hän kehrääjänä luo, myöskin jonkin muun työn avulla, esim. rupeamalla puusepäksi. Silloin hän ei kuitenkaan valmista lankaa eikä siis siirrä puuvillan arvoa lankaan.

Työn kahtalainen luonne *arvoamuodostavana* ja *arvoasiirtävänä* työnä käy täydelleen selville, jos tarkastaa työn tuottavaisuuden muuttumisen vaikutusta arvonmuodostamiseen ja arvonsiirtoon. Sen arvon suuruus, mikä luodaan yhden työtunnin kuluessa, ei muutu, vaikkakin muuten samanlaisten olosuhteiden vallitessa, työn tuottavaisuus kasvaa tai vähenee. Sensijaan määrätyn ajan kuluessa tuotettujen käyttö-arvojen paljous kasvaa tai vähenee työn

tuottavaisuuden kanssa. Samassa määrässä siis kasvaa tai vähenee työn arvoasiirtävä kyky.

Otaksukaamme esim., että jokin keksintö tekee kehruutyön tuottavaisuuden kaksinkertaiseksi, kun sensijaan puuvillan viljelystyön tuottavaisuus pysyy entisellään. 1 naulaan puuvillaa sisältyköön 2 työtuntia ja se maksaa 1 markan, jos pysymme entisissä laskuissamme. Ennen kehrättiin 1 tunnissa 2 naulaa puuvillaa, nyt 4 naulaa. *Sama uusi arvo*, mikä ennen yhden tunnin työn kautta *lisättiin* 2 naulaan puuvillaa, lisätään nyt 4 naulaan, meidän laskujemme mukaan siis 50 penniä. Mutta kehruutyön avulla *siirretään* lankaan nyt tunnin kuluessa *kaksinkertainen arvo*; ennen 2 markkaa, nyt 4 markkaa.

Näemme, että työn *säilyttävä* tai *siirtävä* voima riippuu aivan toisesta sen ominaisuudesta, kuin sen arvoa *muodostava* voima.

Kun ei mikään tuottaminen ole mahdollista ilman tuotantovälineitä, on jokainen tavaroita tuottava työ ei ainoastaan arvoa *muodostava*, vaan myöskin arvoa *säilyttävä*, eikä ainoastaan siinä merkityksessä, että se siirtää käytettyjen tuotantovälineiden arvon itse tuotteeseen, vaan myöskin siinä mielessä, että se säilyttää näiden arvon häviöstä. Kaikki maallinen on häviävää ja niin häviävät ennemmin tai myöhemmin myös kaikki tuotantovälineet, vaikkakin jäisivät käyttämättä. Monet niistä, esim. erityiset koneet, pilaantuvat seistessään enemmänkin kuin käydessään. Tuotantovälineiden käyttöarvon kanssa häviää myöskin niiden tavara-arvo. Jos kulutus tapahtuu säännöllisellä tavalla tuotantoprosessissa, sil-

loin ilmenee se arvo, jonka tuotantovälineet kadottavat, uudelleen itse tuotteessa. Jos tuotantoväline pilaantuu, ilman että sitä on käytetty tuotantoprosessissa, katoa sen arvo ikipäiviksi. Kapitalisti ei tavallisesti ota huomioon tätä puolta työstä, mutta hän tulee sen katkerasti kokemaan, kun hän, esim. pulan johdosta, on pakoitettu keskeyttämään tuotannon. *Marx* mainitsee esimerkkinä erään englantilaisen puuvillakehruutehtaan omistajan, joka vuonna 1862 arvioi puuvillapulan johdosta tehtaissaan tapahtuneen vuotuisen seisauksen vahingon 120,000 markaksi, josta 24,000 markkaa tuli koneitten pilaantumisen osalle.

Eri tuotantovälineet suhtautuvat kuitenkin eri lailla siihen tapaan, jolla niiden arvonsiirto tapahtuu. Toiset kadottavat työprosessissa itsenäisen muotonsa, kuten raaka-aine ja apu-aineet. Toiset säilyttävät muotonsa työprosessissa. Puuvilla, joka kehertään, kadottaa muotonsa, kehräpää, joka kehrää ei sitä kuitenkaan tee. Edelliset antavat tuotantoprosessissa *koko arvonsa* tuotteelle, jälkimäiset ainoastaan *murto-osan* siitä. Jos jokin kone on 1,000 markan arvoinen ja kestää säännöllisissä oloissa 1,000 päivää, niin antaa se arvostaan päivittäin 1 markan sen avulla tässä ajassa valmistetulle tuotteelle.

Tässäkin kohtaa meitä tuotantoprosessin kahtalainen luonne. Miten voi jokin kone antaa  $\frac{1}{1000}$  arvostaan määrätylle tuotteelle? Sitä valmistettaessa ei ole ainoastaan  $\frac{1}{1000}$  osaa koneesta, vaan koko kone käynnissä. Tämä vastaväite on todella lausuttu. Vastata voi, että *koko* kone on käytän-

nössä tuotantoprosessissa, mikäli on kysymyksessä *työprosessi*, mutta sitävastoin käytetään ainoastaan *murto-osaa* siitä, sikäli kun on kysymyksessä *arvonlisäämisprosessi*. *Käyttöarvona* on *koko* kone jokaisessa tuotantoprosessissa mukana, mutta *arvona* ainoastaan *murto-osa* siitä.

Päinvastoin voi jonkin tuotantovälineen *koko arvo* siirtyä tuotteeseen ja kuitenkin ainoastaan osa sen aineesta. Otaksukaamme, että 100 lankanaulan valmistamiseen tarvitaan säännöllisissä oloissa 115 naulaa puuvillaa, että siis käyttämättömien jätteiden paljous olisi tässä tapauksessa 15 naulaa. Silloin sisältyisi ainoastaan 100 naulaa puuvillaa 100 naukaan lankaa, mutta 100 lankanaulan arvoon on kaikkiaan 115 puuvillanaulan arvo siirtynyt.

Tuotantovälineet siirtävät työprosessin kuluessa yhtä paljon arvoa tuotteeseen kuin ne itse sen kuluessa kadottavat. Ne eivät voi koskaan antaa tälle enemmän arvoa, kuin mitä ne itse omaavat, olkoon niiden käyttöarvo sitten miten suuri tahansa. Ei siis ensinkään pidä paikkaansa, että, kuten tusinataloustieteilijät väittävät, lisäarvo ja sen muuttuneet muodot: korko, voitto ja maankorko voidaan johtaa tuotantovälineiden *käyttö-arvosta*, niiden „palveluksista“.

Tuotantoprosessissa kulutettujen tuotantovälineiden arvo esiintyy muuttumatta jälleen tuotteen arvossa.

Työ ei kuitenkaan ainoastaan säilytä arvoa, se luo myöskin uutta arvoa. Määrättyyn hetkeen saakka korvaa uutta arvoa luova työ ainoastaan sen arvon, minkä kapitalisti työvoiman ostossa on siitä maksa-

nut. Jos työ kestää tämän hetken toiselle puolelle, muodostaa se ylijäämää, *lisäarvoa*.

„Siis se osa pääomasta“, sanoo *Marx*, „joka vaihdetaan *tuotantovälineiksi*, s. o. raaka-aineiksi, apu-aineiksi ja työvälineiksi, *ei muuta arvosuuruuttaan* tuotantoprosessissa. Kutsun sitä senvuoksi *kiinteäksi* (muuttumattomaksi, seisovaksi) *pääoman osaksi* tai lyhyemmin *kiinteäksi pääomaksi*“.

„*Työvoimaksi* vaihdettu pääoman osa sensijaan *muuttaa* arvoaan tuotantoprosessissa. Se tuottaa oman vastikkeensa ja sen lisäksi ylijäämän, *lisäarvon*, joka voi vaihdella ja olla suurempi tai pienempi. Pysyvästä suuruudesta muuttuu tämä pääoman osa jatkuvasti vaihtelevaksi (suuruuttaan muuttellevaksi). Kutsun sitä senvuoksi *vaihtelevaksi pääoman osaksi*, tai lyhyemmin *vaihtelevaksi pääomaksi*. Samat pääoman osat, joita työprosessin kannalta erotetaan yleisiin ja mieskohtaisiin tekijöihin, tuotantovälineihin ja työvoimaan, erotetaan arvonlisäysprosessin kannalta kiinteään pääomaan ja vaihtelevaan pääomaan“.

Kiinteän pääoman arvosuuruus on käsitettävä pysyväksi ainoastaan suhteessaan arvonlisäysprosessiin. *Tuotantoprosessin* kautta, jossa kiinteätä pääomaa käytetään, ei sen arvosuuruus muutu, mutta tämä voi kyllä tapahtua toisten tekijäin kautta. Myöskin suhde kiinteän ja vaihtelevan pääoman välillä voi muuttua. Palaamme siihen myöhemmin uudelleen.

## KOLMAS LUKU.

### TYÖVOIMASTA HYÖTYMISEN MAÄRA.

---

Ajatelkaamme 5,000 markan pääomaa. Se jakaantuu kahteen osaan, rahasummaan, joka käytetään tuotantovälineiden ostoon, kiinteään pääomaan p, jonka otaksumme nousevan 4,100 markkaan; sitäpaitsi toiseen rahamäärään, joka käytetään tarpeellisen työvoiman ostamiseen, vaihtelevaan pääomaan v, joka nousee 900 markkaan. Kiinteä pääomä jakaantuu sek in kahteen osaan: raaka-aineeseen y. m. joiden arvo esiintyy kokonaan uudestaan tuotteessa, sekä työkapineisiin y. m., jotka antavat jokaisessa tuotantoprosessissa ainoastaan osan arvostaan tuotteelle. Seuraavassa tutkimuksessa emme ota tätä eroa huomioon, se kun vaan vaikeuttaisi tehtävää, muuttamatta silti lopputulosta. Otaksumme tässä senvuoksi, että koko käytetyn pääoman arvo esiintyy tuotteessa uudelleen.

Pääoman omistaja on ostanut tuotantovälineet sekä työvoiman ja käyttää niitä. Tuotantoprosessin loputtua on edeltäkäs in sijoitetun pääoman arvo suurentunut lisäarvolla 1, joka on 900 markan suu-



ruinen. Hän omaa siis silloin  $p + v + l = 4,100 + 900 + 900 = 5,900$  markkaa. Siitä on 4,100 markkaa siirrettyä vanhaa pääomaa ja  $900 + 900$  markkaa uudestaan luotua arvoa.

On selvää, että kiinteän pääoman arvon suuruudella ei ole mitään vaikutusta tuotetun lisäarvon suuruuteen. Ilman tuotantovälineitä ei tietenkään voi tuottaa ja mitä kauemmin on tuotettava sitä enemmän tuotantovälineitä tarvitaan. Jotta voitaisiin tuottaa määrätty paljous lisäarvoa, tarvitaan siis määrätty paljous tuotantovälineitä, riippuen tuotantoprosessin teknillisestä luonteesta. Tämän paljouden *arvolla* ei kuitenkaan ole mitään vaikutusta lisäarvon suuruuteen.

Jos minulla on työssä 300 työmiestä ja jokaisen työvoiman päiväarvo on 3 markkaa, mutta sen työn arvo, minkä kukin päivässä tekee, nousee 6 markkaan, niin luovat nämä 300 miestä yhdessä päivässä 1,800 markan arvon — siitä 900 markkaa lisäarvoa — riippumatta siitä, ovatko ne tuotantovälineet, joita he käyttävät 2,000, 4,000 tai 8,000 markan arvoisia. *Arvon luomiseen ja arvon muutokseen* tuotantoprosessissa ei edeltäkäs in suoritettun kiinteän pääoman arvon suuruus ensinkään vaikuta. Mikäli on kysymyksessä näiden molempien seikkojen tarkastelu mahdollisimman selvinä, voimme siis jättää kiinteän pääoman huomioon ottamatta ja asettaa sen nollan arvoiseksi.

Etukäteen maksetusta pääomasta tulee siis tässä ainoastaan sen vaihteleva osa  $v$  kysymykseen ja tuotteen arvosta ainoastaan työn luoma uusi arvo joka on yhtäsuuri kuin käytetty vaihteleva pääoma

lisättyä lisäarvolla, siis  $v + l$ . Lisäarvon suhde etukäteeseen maksettuun pääomaan on siis tässä tapauksessa  $= 900 : 900 = 100$  prosenttia.

Tätä vaihtelevan pääoman suhteellista lisäystä tai lisäarvon suhteellista suuruutta kutsuu *Marx lisäarvon osuudeksi*. Sitä ei saa, niinkuin usein tapahtuu, sekoittaa *voitto-osuuden* kanssa. Voitto johtuu lisäarvosta, mutta se ei itse ole lisäarvo.

Voidakseen työpäivän kuluessa tuottaa arvon, joka on yhtäsuuri kuin hänen työvoimansa arvo, eli  $v : n$  arvoinen, täytyy työmiehen työskennellä määrätty aika. Olemme aikaisemmin otaksuneet tähän tarvittavan 6 tuntia. Tämä aika on *välttämätön* työmiehen elättämiseksi. *Marx* kutsuu sitä *välttämättömäksi työajaksi*. Sitä osaa työpäivästä, jonka kestäessä työmies työskentelee välttämättömän työajan rajojen yli, eikä luo arvoa työvoimansa korvaamiseksi, vaan lisäarvoa kapitalistin hyväksi, kutsuu *Marx lisätyöajaksi* eli liialliseksi työajaksi ja sen kuluessa suoritettua työtä *lisätyöksi*. Lisätyö on välttämättömään työhön samassa suhteessa kuin lisäarvo vaihtelevaan pääomaan. Voimme niin ollen ilmaista lisäarvon osuuden  $\frac{1}{v}$  tai  $\frac{\text{lisätyö}}{\text{välttämätön työ}}$ .

Lisäarvo esiintyy tuotemäärässä, jota *Marx* kutsuu *lisätuotteeksi*. Sen suhdetta vaihtelevaan pääomaan täytyy siis voida ilmoittaa tuotteen määrättyjen murto-osien suhteella toisiinsa. Tarkastaessamme tätä suhdetta, jossa ei ole kysymys luodusta arvosta, vaan valmiista tuotteesta, emme kuitenkaan voi enää entiseen tapaan jättää syrjään kiinteätä pääomaa, joka muodostaa osan tuotteen arvosta.

Otaksukaamme, että työmies tuottaa 12 tunti-sena työpäivänä 20 naulaa lankaa, joka edustaa 30 markan arvoa. Kehrätyn puuvillan arvo on 20 markkaa (20 naulaa à 1 markka). Kehröpäiden y. m. arvon kulutus on 4 markkaa, työvoiman arvo 3 markkaa. Lisäarvon osuus olkoon 100 prosenttia. Siten saamme langanarvoksi 30 markkaa = 24 markkaa (p) + 3 markkaa (v) + 3 markkaa (l). Langanarvo sisältyy 20 naukaan lankaa, siis kiinteä pääoma 16 naukaan, vaihteleva pääoma 2 naukaan ja samoin lisäarvo 2 naukaan.

Nämä 20 naulaa lankaa tuotetaan 12 tunnissa; siis tuotetaan tunnittain  $1\frac{2}{3}$  naulaa lankaa. Ne 16 naulaa, joihin kiinteän pääoman arvo sisältyy, tuotetaan 9 tunnissa 36 minuutissa, 2 naulaa, jotka sisältävät vaihtelevan pääoman arvon, 1 tunnissa 12 minuutissa ja samoin ne 2 naulaa, jotka edustavat lisäarvoa.

Kun me laskemme tällä tavalla, niin näyttää siltä, kuin ei lisäarvoa tuotettaisi 6 tunnin kuluessa, kuten tähän saakka on otaksuttu, vaan 1 tunnissa 12 minuutissa. Siten laskevatkin tehtailijat ja todistavat pilkulleen, että heidän voittonsa tuotetaan *vii-meisenä työtuntina* ja että jos työaikaa lyhennettäisiin yhdelläkään tunnilla, tulisi voiton saanti mahdottomaksi ja teollisuus hävitettäisiin. Jo vuonna 1836 toivat englantilaiset tehtailijat ja heidän oppineet sekä oppimattomat asianajajansa tämän laskelman julkisuuteen, estääkseen työpäivän lyhentämistä lain avulla. Sama todistuskappale on jälleen otettu käytäntöön Saksassa ja Itävallassa normaalityöpäivää

vastustettaessa, vaikkakin kokemukset Englannissa jo mitä ratkaisevimmin ovat osoittaneet sen perättömyyden. Työaika on siellä lain kautta lyhennetty useissa teollisuushaaroissa — palaamme tähän asiaan myöhemmin — ilman että teollisuus on saatettu häviöön tai edes huomattavasti vahingoitettu herrain tehtailijain voittoa.

Koko todistuskappale johtuu käyttöarvon ja arvon sekoittamisesta. Kahden lankanaulan *käyttöarvo* tuotetaan viimeisenä tuntina, mutta ei niiden *arvo*. Eihän näitä kahta lankanaulaa ole tyhjästä kehrätty pelkässä ilmassa. Näihin 2 lankanaulaan ei sisälly ainoastaan kehrääjän työ 1 tunnin 12 minuutin kuluessa, vaan myöskin 2 naulan arvo raakaa puuvillaa, ja meidän otaksumisemme mukaan (1 naula puuvillaa = 1 marka; 1 marka = 2 työtuntia) sisältyy kysymyksessä oleviin kahteen lankanaulaan 4 työtuntia. Sitäpaitsi on kehräpästä siirtynyt näihin 2 naulaan niin paljon arvoa kuin 48 minuutissa yhteiskunnallisesti välttämätöntä työaikaa voidaan tuottaa. 1 tunnin 12 minuutin kuluessa tuotettujen 2 lankanaulan valmistamiseen on siis todellisuudessa tarvittu *kuusi* työtuntia. Jos työmies esimerkissämme todella tuottaa 1 tunnissa 12 minuutissa 6 tunnin arvotuotteen, silloin täytyisi hänen myöskin kyetä luomaan 12 tuntisen työpäivän kuluessa arvon, joka vastaa 60 työtuntia! Ja tämmöistä järjettömyyttä uskotaan!

Kun tämä todistuskappale saa vielä nykyäänkin laajoissa piireissä osakseen kannatusta, valaistakoon vieläkin erästä sen puolta. Laskekaamme miten

suureksi lisäarvon osuus tulisi muodostumaan, jos työaika lyhennettäisiin 12 tunnista 11 tuntiin ja muut edellytykset jäisivät entiselleen<sup>1)</sup>.

Meillä ei silloin olisi enää 24 markkaa kiinteää pääomaa, vaan ainoastaan 22 markkaa, koska tultaisiin vähemmin sitä käyttämään ( $18\frac{1}{3}$  naulaa puuvillaa =  $18\frac{1}{3}$  markkaa; kehräpäiden y. m. kulutus tekisi ainoastaan  $3\frac{2}{3}$  markkaa). Lisäksi tulisi 3 markkaa vaihtelevaa pääomaa (jos otaksumme työpalkan 11 tuntiselta työpäivältä jäävän samaksi kuin 12 tuntiseltakin) ja  $2\frac{1}{2}$  markan lisäarvo. Lisäarvon osuus ei olisi silloin enää 100 prosenttia, vaan  $83\frac{1}{3}$  prosenttia.

Meillä on silloin  $18\frac{1}{3}$  naulaa lankaa kokonaisuutena ja sen arvo olisi  $27\frac{1}{2}$  markkaa. Kiinteää pääomaa edustaa  $14\frac{2}{3}$  naulaa lankaa, vaihtelevaa 2 naulaa ja lisäarvoa  $1\frac{2}{3}$  naulaa. Nämä  $14\frac{2}{3}$  naulaa valmistetaan 8 tunnissa 48 minuutissa, 2 naulaa lankaa valmistetaan 1 tunnissa 12 minuutissa ja se lankapaljous, johon lisäarvo sisältyy, 1 tunnissa. Kun työaika on lyhennetty *1 tunnin* verran, ei siis se aika, jonka kuluessa lisäarvo sisältävä lisätuote valmistuu, ole *lyhentynyt* yhdellä tunnilla, vaan *ainoastaan 12 minuutilla*. Tehtailijan laskuesimerkki

---

<sup>1)</sup> Me otaksumme tässä, että työajan lyhentäminen 12 tunnista 11 tuntiseksi, toisi mukanaan työsuorituksen vähenemisen  $\frac{1}{12}$  osallaan. Todellisuudessa ei välttämättä käy niin. Sääntönä on, että työajan lyhentämistä seuraa voiman, taitavuuden, kestävyuden, huolellisuuden ja järkevyyden eneneminen, eli lyhyesti sanoen, työmiehen työkyky lisääntyy. Tämä voi joskus mennä niinkin pitkälle, että työmies tuottaa lyhyemmässä ajassa enemmän kuin ennen pitkässä. Tätä puolta asiasta emme ota tässä yhteydessä kuitenkaan lukuun.

perustuu siihen ihmeelliseen otaksumiseen, että 11 tunnissa tuotetaan  $\frac{1}{12}$  vähemmän tuotetta, mutta kulutetaan yhtä paljon tuotantovälineitä (raaka-aineita j. n. e.) kuin 12 tunnissa.

## NELJÄS LUKU.

### TYÖPÄIVÄ.

---

*Välttämätön työaika yhdessä lisätyöajan kanssa muodostavat työpäivän.*

*Välttämätön työaika* on määrättyissä olosuhteissa — s. o. työn tuottavaisuuden, työväen luokan tarpeiden j. n. e. ollessa määrättyllä kehitysasteella — *määrätty suuruus*. Olemme esimerkissämme edellyttäneet tämän suuruuden olevan 6 tuntia. Työpäivä ei ymmärrettävästi minkään tuotantotavan valitessa saa olla välttämätöntä työaikaa lyhempi ja kapitalistisen tuotantotavan aikana sen täytyy olla tätä pitemmän. Mitä pitempi lisätyöaika on, sitä suurempi on myös — muuten samankaltaisten olosuhteiden vallitessa — lisäarvon osuus. Kapitalistin pyrkimyksenä on senvuoksi pidentää työpäivää mahdollisimman paljon. Kernaimmin antaisi hän työmiesten tehdä katkeamatta 24 tuntia vuorokaudessa työtä<sup>1)</sup>.

---

<sup>1)</sup> Itävallan parlamentissa keskusteltaessa työsuhteista, näytettiin v. 1883 toteen, että useimmissa *Brünn*'in kehrutehtaissa tehtiin työtä lauantai-aamusta sunnuntai-aamuun saakka. Tämä kaunis tapa ei valitettavasti rajoitu ainoastaan *Brünn*'iin eikä vaan kehrutehtaisiin.

Hänen suurimmaksi mielipahakseen ei tämä ajan pitkään käy päinsä. Työmies lamautuu lopuksi, ellei hänelle suoda väliaikoja lepäämistä ja ruoka-aikoja varten. Kapitalisti koettaa kuitenkin ainakin lyhentää näitä lepoaikoja mahdollisimman paljon ja käyttää työmiestä koko muun ajan kuluessa hyväkseen. Työvoimaa ei voi erottaa työmiehen persoonasta ja koko sen ajan kuin työvoiman käyttöarvo kuuluu kapitalistille, kuuluu hänelle myös työmiehen persoonana. Jokainen minuutti, minkä työmies käyttää itseään varten, on kapitalistin mielestä varastettu hänen pääomastaan<sup>1)</sup>.

Mutta juuri senvuoksi, että työvoima ja työmies ovat toisistaan eroittamattomat, vaatii jälkimäisen etu työpäivän mahdollisimman suurta lyhentämistä. Tuotantoprosessin kestäessä on hän ainoastaan osa pääomasta ja hänestä tulee kapitalistisen tuotantotavan vallitessa ihminen vasta silloin kun hän lakkaa

---

<sup>1)</sup> Englantilaiset työmiehet — ja luultavasti toisetkin — osaavat erinomaisen hyvin jutella kaskuja siitä tarkkuudesta, jolla kapitalisti pitää vaaria, ettei työmies lyhennä ensinkään sitä työpäivää, minkä hän on työmiehiltä ostanut. Siten kertovat he eäästä kivilouhimon omistajasta seuraavaa: Hänen kivilouhimossaan lennätti liian aikaisin lauennut panos erään työmiehen ilmaan, mutta tämä pääsi vastoin odotusta ehjin nahoin uudelleen alas. Palkkaa maksettaessa veti kapitalisti hänen työajastaan pois sen ajan, minkä hän oli ollut ilmassa ja jonka kuluessa hän siis ei ollut tehnyt työtä. Jotenkin samanlainen tapaus lienee todella tapahtunut *Croton Aquäduktia New-Yorkin* valtiossa rakennettaessa. Eräs vuori oli puhkaistava. Tunnelissa laukaistut miinat synnyttivät myrkyllistä kaasua, joka tainnutti työmiehet usein ja teki heidät joksikin aikaa (joiksikin minuuteiksi) työkyvyttömiksi. Tämä aika vedettiin heidän palkastaan pois. *Zürichin* kanttoonissa lyhensi eräs „ikuista naisellisuutta“ ihaileva tehtailija työläisnaisiltaan palkan siitä ajasta, minkä nämä olivat kuluttaneet yhdessä hänen kanssaan konttorissa.



työstä. Mutta tämän työpäivän lyhennystä vaativan *siveellisen* syyn rinnalla on vielä toinenkin, nimittäin *aineellinen*. Pääoma pyrkii ottamaan enemmän kuin sille tavaravaihdon sääntöjen mukaan kuuluu.

Kun kapitalisti ostaa työvoiman *päiväksi* ja täyteen arvoonsa, niin kuuluu tämä työvoima hänelle ainoastaan yhden päivän kuluessa, s. o., hän saa käyttää tätä työvoimaa ainoastaan niin kauan, ettei saata vaaranalaiseksi sen uudelleen kuntoon saamista. Jos joku ostaa omenapuun tuotteet ja hän, saadakseen mahdollisimman paljon voittoa kaupastaan, ei ainoastaan ravista omenat alas, vaan sahaa oksatkin pois käyttääkseen niitä polttopuuna, niin hän rikkoo tekemänsä sopimuksen. Puu ei voi kantaa seuraavana vuonna yhtä paljon hedelmiä kuin ennen. Samoin on laita, jos kapitalisti pitää työmiestä suhteettoman kauan työssään; se tapahtuu työmiehen työkyvyn ja elämänpituuden kustannuksella. Jos työmiehen työkyky liiallisen työn vaikutuksesta alenee 40 vuodesta 20 vuoteen, merkitsee tämä sitä, että pääoma on *yhdessä* päivässä käyttänyt keskimäärin *kahden* työpäivän käyttöarvon. Se on ottanut työmieheltä kaksi työpäivää, mutta maksanut vaan yhden palkan. Kapitalisti saarnaa työmiehille säästäväisyyttä ja viisasta huolenpitoa itseltään, mutta pakottaa heitä samalla tuhlaamaan ainoan omaisuutensa, työvoimansa<sup>1)</sup>.

1) *Marx* lainaa erään kohdan tri *Richardsonin* kirjoituksesta „*Social Science Review*“ aikakauskirjassa v:lta 1863. Siinä sanotaan: „*Marylebonissa* (eräässä *Lontoon* suurimmista kaupunginosista) kuolevat *sepät* vuosittain suhteessa 31 1,000 kohti eli 11 yli Englannin täysikasvuisten miesten keskimääräisen kuolevaisuuden. Tämä toimi, joka on melkein vaistomaista tai-

Tässä ei ole ainoastaan kysymys kapitalistista yksityisihmisenä, vaan kapitalistisen tuotantotavan edustajana, joka noudattaa tämän järjestelmän käskyä huolimatta siitä, ajaako häntä siihen mieskomainen ahneus tai kilpailu.

Näemme tässä vastakohtan työväenluokan ja kapitalistiluokan etujen välillä. Edellinen koettaa lyhentää työpäivää mahdollisuuden mukaan ja jälkimäinen taasen voimiensa takaa sitä pidentää. Näiden kahden luokan etujen välisen ristiriitaisuuden seurauksena on taistelu, jota vielä tänään kestää, mutta joka on alkanut jo vuosisatoja takaperin ja on historiallisesti mitä tärkein. Tässä taistelussa on työtätekevä köyhälistö oppinut huomaamaan, että sen harrastukset ovat yhteisiä, ja se on ollut päävaikuttimena työmiesten ryhmittymiseen luokaksi ja työväenliikkeen kehittymiseen valtiolliseksi liikkeeksi. Tämän taistelun tähänastisista käytännöllisistä tuloksista tärkeimmän muodostaa työpäivän järjestäminen valtion väliintulon kautta eli *normaalityöpäivä*.

Englannissa, uudenaikaisen teollisuuden kotimaassa, ovat tämän taistelun vaikuttimet aikaisimmin ja terävimmän kehittyneet ja taistelu onkin siellä

---

detta ja itse asiassa moitteeton, tulee pelkästään liikatyön kautta tekijänsä turmioksi. Hän voi lyödä määrätyn luvun vasaraniskuja päivässä, käydä määrätyn luvun askeleita, hengittää määrätty kerrat, suorittaa määrätyn paljouden työtä ja elää esim. 50 vuotta. Häntä pakoitetaan lyömään useampia vasaraniskuja, käymään useampia askeleita, hengittämään useammin päivän kuluessa ja yhteensä enentämään elämäntehtävänsä päivittäin neljänneksellä. Hän yrittää niin tehdä ja seurauksena on, että hän suorittaa rajoitetun ajan kuluessa neljänneksen enemmän työtä ja kuolee 37 vuotiaana, *sensijaan että muuten eläisi 50 vuotiaaksi*.

ensiksi alkanut. „Englantilaiset tehdastyömiehet olivat ei ainoastaan englantilaisen vaan yleensä koko uudenaikaisen työväenluokan esitaistelijoita samaten kuin heidän teoretikonsa ensinnä viskasivat sotakintaan pääoman teoriaa vastaan.“ Taistelua työpäivän pituudesta ja sen syistä ei missään myöskään voi seurata niin selvästi kuin Englannissa, jonka sanomalehdistö, parlamenttikeskustelut ja tutkijalautakunnat, samoinkuin etenkin tehdastarkastajain viralliset kertomukset, ovat keränneet mitä rikkaimman aineiston, jota ei missään muussa valtiossa ole löydetävissä. Silloin kun *Marx* lopetti „*Kapital*“ teoksensa ensimmäisen osan (v. 1866) oli tämä aineisto ainoa laatuaan maailmassa.

Tämän takia on *Marx* yksityiskohtaisesti kuvannut taistelua normaalityöpäivästä, ainoastaan semmoisena kun se Englannissa suoritettiin. Hänen esitystään täydentää *Engels'in* kirja „Työätekevän luokan asemasta Englannissa“ (*Über die Lage der arbeitenden Klasse in England*). Tämän kirjan kuvaukset ulottuvat ainoastaan vuoteen 1844, *Marx'in* teos taas vuoteen 1866. Siitä huolimatta on niiden kuvauksilla taistelusta normaalityöpäivän saavuttamiseksi enemmänkin kun pelkästään *historiallinen* merkityksensä. Ne oiot, joita he kuvaavat, pääoman juonet, koukut ja verukkeet, joilla se koetti pidentää työpäivää mahdollisimman paljon tai ainakin tehdä mitättömäksi sen pakolla saavutetun lyhentämisen, valtiollisten puolueiden ja työväenluokan suhtautuminen näihin juonittelijoihin — kaikki tämä on niin tyypillistä, että myöhäisempi vastaava kehitys mannermaalla tuntuu ainoastaan englantilaisten tapahtumain

matkimiselta. Ne olot, joita *Engels* kuvasi 40 vuotta ja *Marx* 20 vuotta takaperin, ovat vielä tänään ilmosen elävinä keskuudessamme nähtävinä. Se puutteellinen ainehisto, jonka yksityiset tutkimukset ja viralliset tiedonannot ovat viime vuosina tarjonneet saksalaisista ja itävaltalaisista teollisuusoloista, ovat ainoastaan „*Kapital*“-teoksen kertomusten puhuvaa kuvittamista. *Marx* sanoo esipuheessaan, että hän on suonut „englantilaisen tehdaslainsäädännön historialle, sisällölle ja tuloksille niin runsaan tilan teoksensa 1 osassa, koska kansat voivat ja niiden tulee oppia toisiltaan ja koska vallassa-olevien luokkien oma etu kehoittaa heitä poistamaan kaikki lain avulla saavutettavissa olevat esteet, jotka ehkäisevät työväenluokan kehitystä. *Marx*'in kirjoitukset eivät olekaan olleet aivan tuloksettomia. Ne tosi-asiat, joita hän esitti, olivat niin sattuvia, niin eittämättömiä, etteivät ne olleet saavuttamatta vaikutusta ei ainoastaan työläisluokan suhteen, vaan myöskin vallassa olevien luokkien ajatteleviin jäseniin. Sveitsin, Itävallan ja Saksan tehdaslainsäädännön kehittyminen ei ole vähimmässä määrässä johtunut siitä vaikutuksesta, minkä „*Kapital*“ teos on aikaansaanut.

Mutta ajattelevien ja luokka-ennakkoluuloista vapaiden henkilöiden lukumäärä porvaristossa samoin kuin työväenluokan valtiollinen vaikutus on vielä vähäinen. Enimmin painava vaikutus, minkä saamme lukiessamme „*Kapital*“ teoksen selontekoa tehdaslainsäädännöstä, ei olekaan tyytyväisyyttä sen johdosta, mitä jo on saavutettu, vaan häpeämistä sen suunnattoman tietämättömyyden johdosta, joka vielä nytkin vallitsee meillä tehdaslainsäädännön suhteen ja joka

tekee mahdolliseksi Europan parlamenteissa lausua mielipiteitä, joita tosiseikat Englannissa ovat osoittaneet vääriksi ja jotka siellä, „manchesterilaisuuden maassa“<sup>1)</sup> jota niin kernaasti farisealaisten tapaan halveksitaan, jo kauan ovat olleet voitettuna kantana.

Tyhjentävä selonteko „*Kapital*“ teoksen esityksestä työpäivän suhteen on tässä mahdoton<sup>2)</sup>. Kehoitamme jokaista, jolle se vain on mahdollista, tutkimaan itse „*Kapital*“ teoksesta yksityiskohtaisia selontekoja oloista englantilaisissa teollisuudenhaaroissa, joissa työpäivä ei ollut lailla rajoitettu, yötyöstä, työvuorottelujärjestelmästä ja vihdoin taistelusta normaalityöpäivän saavuttamiseksi. Työväen suojelulainsäädäntöä varten ei ole olemassa parempia aseita kuin 8 ja 13 luku „*Kapital*“ teoksessa.

Yleensä voi huomata kaksi vastakkaista virtausta valtion välityksellä tapahtuvan työpäivän järjestämisen suhteen Englannissa. 14 vuosisadasta alkaen aina 17 vuosisadan loppuun julaistaan lakeja työpäivän *pidentämiseksi*. 19 vuosisadan alusta alkaen on käynnissä virtaus sen *lyhentämiseksi*.

---

<sup>1)</sup> Englantilaisen viljatullin vastustajia, joiden johtajana *Richard Cobden* oli, alettiin kutsua manchesterilaisiksi ja heidän taloudellista katsantokantaansa manchesterilaiseksi kouluksi, sen vuoksi, että puolueen pääpaikka oli Manchesterissa. Tämä suunta puolusti täydellistä vapaakauppaa ja tästä on tullut tavaksi kutsua individualista suuntaa kansantaloudessa, joka tahtoo estää kalkan valtion sekaantumisen taloudellisiin asioihin, nimityksellä „manchesterilaisuus“.

*Suom. muist.*

<sup>2)</sup> Perinpohjaisemmin ja erityisesti ottamalla huomioon viimeaikaisen kehityksen, olen käsitellyt tätä ainetta lentokirjassani: Työväensuojelus ja erittäinkin kansainvälinen työväensuojelulainsäädäntö sekä kahdeksan tuntinen työpäivä“ (*Der Arbeiterschutz, besonders die internationale Arbeiterschutzgesetzgebung und der Achtstundentag*) Nürnberg, 1890.

Kapitalistisen tuotantotavan alussa oli pääoma vielä liian heikko, voidakseen pelkästään taloudellisten olosuhteiden voimalla puristaa työmiehestä tuntuvan määrän lisätyötä. Vielä 18 vuosisadalla valitettiin, että teollisuustyöväestö Englannissa työskenteli vaan 4 päivää viikossa, se kun ansaitsi tällä ajalla tarpeeksi, voidakseen tulla toimeen kokonaisen viikon. Palkkain alaspainamiseksi ja työpäivän pidentämiseksi ehdotettiin silloin maankulkijain ja kerjäläisten sulkemista pakkotyöhuoneisiin, joiden piti olla „kauhun taloja.“ Näissä „kauhun taloissa“ tuli jokapäiväisen työpäivän olla *12 tuntisen*.

Sata vuotta myöhemmin, v. 1863, „ihmisyden vuosisadalla“, ilmoitti eräs tutkijalautakunta, että *Staffordshiren* savenvalimoissa pidettiin *seitsenvuotisia lapsia viisitoista tuntia päivittäin töissä*.

Pääoma ei tarvinnut enää pakko-asetuksia eikä kuritushuonetta pakottaakseen työmiehiä lisätyöhön. Se oli tullut taloudelliseksi mahdiksi, jonka tahdon alle köyhälistön oli tahdottomana alistuttava. 18 vuosisadan viimeisen kolmanneksen alettua alkoi Englannissa todellinen kilpajuoksu lisätyön hankkimiseksi, ja kapitalistit koettivat voittaa toisensa työajan rajattomassa pidentämisessä.

Työluokka sortui peloittavan nopeasti niinhyvin ruumiillisesti kuin henkisestikin. Se huononi huomattavasti vuosi vuodelta. Eipä enää alituinen veren nuorentuminen maalaisten työntekijäin virtaamisen kautta teollisuusalueille voinut pidättää tätä hävityskulkua. „Puuvillateollisuus on 90 vuoden vanha“, voi *Ferrand*, eräs puhuja Englannin alihuoneessa v. 1863

huudahtaa. „Sillä aikaa kun *kolme miespolvea* englantilaista rotua on elänyt, on se niellyt *yhdeksän miespolvea* puuvillatyöntekijöitä“.

Tehtailijat eivät antaneet tämän vaikuttaa itseensä. Huolimatta ihmiselämän nopeasta kulutuksesta ei käytettävään työvoimaan puutetta suinkaan ilmestynyt. Maaseudulta, Skotlannista, Irlannista ja Saksasta virtasi tätä kalman saalista joukottain englantilaisiin tehdaskeskustoihin ja Lontooseen. Heidät oli kotoaan karkoittanut kotiteollisuuden häviö, peltojen muuttuminen karjanhoitolaitumiksi j. n. e.

Mutta vaikkakaan mahdollisuus Englannin asutuksen turmeltumisesta ei estänyt tehtailijaluokkaa pidentämästä työpäivää, täytyi sen kuitenkin herättää huolta niissä englantilaisissa valtiomiehissä, jotka eivät kuuluneet tehtailijaluokkaan, jopa itse tämän viimeksimainitunkin luokan kaukonäköisinten jäsenten keskuudessa. Mitä oli tuleva Englannista, mitä englantilaisesta teollisuudesta, jos kapitalismi yhä edelleen sillä tavoin nielisi sen väestöä?

Samoin kuin jokaisessa kapitalistisessa valtiossa on täytynyt asettaa mahdollisimman paljon rajoituksia kapitalistiselle metsänhävitykselle, samoin osoitautui välttämättömäksi rajoittaa kansallisen työvoiman rosvomaista nylkemistä. Niitä valtiomiehiä, jotka tämän käsittivät, tunki eteenpäin englantilainen työväenliike, *ensimäinen tämänlaatuinen, uudenaikainen liike*.

Jo *Robert Owen* ehdotti 19 vuosisadan alussa työpäivän rajoitusta ja pani mitä parilla tuloksilla tehtaassaan todellisuudessa käytäntöön 10½ tuntisen työpäivän. Työväenliike, joka 20 luvulta alkaen kas-

voi suunnattomasti ja vuodesta 1835 alkaen *char-*  
*tisti*-puolueeksi järjestyneenä taisteli Englannin val-  
lassa-olevilta luokilta itselleen edun toisensa jälkeen,  
oli asettanut päämääräkseen yleisen vaalioikeuden ja  
kymmentuntisen työpäivän.

Millä yksipäisyydellä ja katkeruudella taistelua  
käytiin, miten kapitalistit ja lakimiehet panivat kaiken  
terävyytensä liikkeelle tehdäkseen mitättömäksi jokai-  
sen, taistelun kautta voitetun myönnytyksen; millä  
rohkeudella ja tarmolla tehdastarkastajat astuivat puo-  
lustamaan työväenluokan etuja, jopa valtioministere-  
jäkin vastaan — ennen kaikkia *Leonhard Horner*, jon-  
ka muistoa työväki tulee pitämään kunniassa —;  
miten vapaakaupan kannattajat lupasivat työväelle  
kymmentuntisen työpäivän, niinkauvan kuin he tätä  
tarvitsivat, rikkoakseen mitä kylmäverisimmin lu-  
pauksensa saatuaan tuontitullit poistetuiksi, ja miten  
vihdoin työväen uhkaava käytös pakotti lopultakin  
määräämään kymmentuntisen työpäivän ainakin  
määrätyille työmiessryhmille — tämä kaikki on mitä  
seikkaperäisimmin ja elävimmmin kerrottu „*Kapital*“  
teoksessa.

Viisikymmenluvun alusta alkaen on englantilai-  
nen työväenliike astunut rauhallisemmalle alalle. Se  
ei voinut vapautua työväen luokan *Pariisissa* kärsi-  
män tappion<sup>1)</sup> samoinkuin koko mannermaalla tapah-  
tuneen vallankumouksen kukistamisen jälkivaikutuk-

1) Tarkoitetaan Ranskan helmikuun vallankumouksen jäl-  
keen Pariisissa, kesäkuun 24—26 päivänä tapahtunutta katutaist-  
telua työväestön ja kansalliskaartin välillä, jossa sotaministeri  
*Cavaignac* lopulta voitti työväen, kun tämä oli menettänyt yli  
10,000 kaatunutta.



sista. Toiselta puolen saavutti *chartisti*-liike pääasiassa yhä enemmän päämääränsä ja samanaikaisesti kohosi englantilainen teollisuus toisten maiden kustannuksella suunnattomaan laajuuteen, jonka pyönteeseen myöskin englantilainen työväenluokka temmattiin, niin että se kuvitteli mielessään, että oli olemassa sopusointu englantilaisen pääoman ja englantilaisen työn kesken ulkomaalaista pääomaa ja työtä vastaan.

Siitä huolimatta on englantilainen tehdaslainsäädäntö alituisesti edistynyt myöskin näinä rauhallisina aikoina. 27 p:nä toukokuuta 1878 annetun lain kautta on vihdoin koko lainsäädäntö vuosilta 1802—1874, joka käsittää 16 eri tehdaslakia, tehty yksinkertaisemmaksi ja yhtenäiseksi. Tämän lain tärkein edistysaskel on siinä, että se lopettaa erotuksen tehtaan ja työpajan välillä. Tämä työväensuojelulaki on voimassa ei ainoastaan tehtaita, vaan myöskin pieniä työpajoja varten, jopa se jossakin määrin koskee kotiteollisuuttakin. Tämän lain suojelus ei tosin ulotu täysikasvuisiin miehiin työntekijöihin, vaan ainoastaan lapsiin, nuorukaisiin ja naisiin. Kymmenen vuotta nuorempia lapsia ei teollisuustöissä sallita. Lapset 10—14 ikävuosien välillä saavat olla työssä ainoastaan puolet siitä ajasta, minkä nuorukaiset (14—18 ikäiset) sekä naiset työskentelevät. Näiden viikottainen työ-aika on 60 tuntia, paitsi tekstili-(kutoma-)teollisuudessa, jossa korkeintaan 56<sup>1</sup>/<sub>2</sub> tunnin viikkotyö on sallittu. Sunnuntaisin on lain suojeluksen alaisten henkilöiden työssäolo kielletty, samoin jouluna ja pitkänäperjantaina. Sitäpaitsi on näille annettava kahdeksan puolipäivää ja neljä koko

päivää vuodessa vapautta (ei lauantaisin), joista ainakin puolet on annettava maaliskuun 15 päivän ja lokakuun 1 päivän välillä.

Tämän lain kautta tulee luonnollisesti miestenkin työaika useimmissa tapauksissa rajoitetuksi kymmeneen tuntiin, nimittäin silloin, kun nämä työskentelevät yhdessä naisten ja lasten kanssa. Miten välttämätön suojeluksen ulottaminen miehiinkin on, osoittaa englantilaisen työmiehen kurja tila semmoisissa, suojelusta vailla olevissa ammattihaaroissa, jotka eivät suotuisain asianhaarain yhteensattumisen kautta muodosta etuoikeutettua luokkaa, työläisylimystä.

Näiden suojelusta vailla ja huonommassa asemassa olevien työläiskerrostojen keskuudessa on joitakuita vuosia takaperin syntynyt mahtava liike, joka yhä enemmän vetää mukaansa paremmassakin asemassa olevat työmiehet ja vallitsee koko englantilaisessa työväenliikkeessä. Sen lähimpänä päämääränä on työajan rajoittaminen lain avulla *kahdeksantuntiseksi* ja tämän suojeluksen tulee ulottua ei ainoastaan naisiin ja lapsiin, kuten tähän saakka, vaan myöskin miehiin.

Luonnollisesti kohotetaan uutta kahdeksantuntinliikettä vastaan samoja väitteitä, joita ennen lausuttiin kymmentuntinliikkeestä ja jotka jo silloin osoittautuivat kokonaan perättömiksi. Ei yksikään kymmentuntisen normaalityöpäivän vastustajain synkkä ennustus ole toteutunut.

Normaalityöpäivän seuraukset olivat pikemmin hämmästyttävän edulliset. Englannin työväestö on sen avulla toden teolla pelastettu tuhoutumasta ja sen kautta englantilainen teollisuus alespäin menosta. Kau-

kana siitä, että se olisi ehkäissyt teollisuuden kehitymistä, on kymmentuntisen työpäivän käytäntöönottamista päinvastoin seurannut suunnaton, ennen aavistamaton englantilaisen teollisuuden kukoistus. Normaalityöpäivä on tullut manchesterilaisuuden maassa kansalliseksi laitokseksi, jota ei kenenkään päähän enää pälkähdä käydä horjuuttamaan. Itse tehtailijatkin, jotka alussa kaikin keinoin taistelivat sen määräämistä ja sitten sen käytäntöön panemista vastaan, lyövät nyt ylpeinä rintoihinsa ja selittävät sen olevan yhtenä perustana englantilaisen teollisuuden etevämmyyteen muun europolaisen teollisuuden rinnalla.

Englannin esimerkki ja kapitalismin kehitys seurausineen mannermaan maissa ovat osaltaan näissäkin tehneet välttämättömäksi järjestää työaika. Sitä on myöskin toteutettu enemmän tai vähemmän laajaperäisesti, riippuen työväenliikkeen voimasta ja vallassaolevain valtiollisten puolueiden ymmärryksestä, s. o. niiden typerän tehtailijakäsityskannan voittamisesta.

Kauimmaksi menevä mannermaan valtioiden työväensuojelulainsäädännöistä on ehdottomasti tasavaltaisessa *Sveitsissä*. Liittolaki 23 päivältä maaliskuuta 1877, joka on astunut eri kantoonien tehdaslakien sijaan — mikäli semmoisia oli siihen saakka olemassa — vahvistaa 11 tuntisen työpäivän kaikille tehtaissa työskenteleville henkilöille. Se menee pitemmälle kuin englantilainen laki, joka ei suojele täyskasvuisia miehiä, mutta se jää jällelle tämän maan laista siinä, että se vahvistaa pisimmän työ-ajan 10 tunnin sijasta 11 tuntiseksi ja jättää pienemmät työpajat ja kotiteollisuuden vaikutuspiirinsä ulkopuo-

lelle.<sup>1)</sup> Alle 14 vuotiset lapset eivät saa ensinkään työskennellä tehtaissa ja 14—16 ikäisten lasten kouluopetukseen kuuluva aika yhdessä tehdastyöhön käytetyn ajan kanssa ei saa nousta yli 11 tunnin.

*Ranska* sai ensimmäisen tehdaslakinsa vuonna 1841. Se vahvisti 8—12 vuotisten lasten työ-ajan 8 tuntiseksi ja 12—16 ikäisten 12 tuntiseksi. Mutta tämäkin kurja laki jäi vaan paperille, samoin kuin se 12 tuntinen normaalityöpäivä *kaikia työpajoja ja tehtaita varten*, joka v. 1878 vallankumouksen painosta lain kautta määrättiin. Ei ollut tarkastajia, jotka olisivat valvoneet tämän lain käytäntöönpanoa. Vasta 19 p. toukokuuta 1874 annetun lain kautta on tehty alku vakavaan työväensuojelulainsäädäntöön. Se kiel-

1) Osoittaaksemme, miten välttämätöntä työväenlainsäädännön ulottaminen kotiteollisuuteenkin on, mainittakoon tässä kysymyksessä olevan, vuoden 1878 englantilaisen lain tärkeimmät määräykset. Siinä sanotaan:

„Jos henkilöitä pidetään työssä kotona, s. o. yksityisessä talossa tai huoneessa, joka, vaikkakin se on asuntona, lankee siinä harjoitetun tehdas- tai työpajatyöskentelyn nojalla tämän lain säädösten alaisuuteen, jossa ei höyryä, vettä eikä muuta mekaanista voimaa käytetä tuotantoprosessin auttamiseksi ja jossa työssä olevat henkilöt ovat kaikki siinä asuvan perheen jäseniä, silloin ei tämän lain edelläolevia määräyksiä lasten, nuorukaisten ja naisten työn suhteen ole noudatettava, vaan on niiden sijaan huomattava seuraavat määräykset“. — Tämän kotiteollisuustyöpajaa selittävän määrittelyn jälkeen seuraavat sitä koskevat määräykset. Otamme niistä seuraavat:

Nuorukaisen (14—18 ikäisen) työaika ei saa alkaa ennen kello 6 aamulla eikä kestää jälkeen kello 9 illalla (lauantaisin kello 4 iltapäivällä).

Jokaiselle nuorukaiselle on tästä ajasta annettava lepohtäkiä ruokailua j. n. e. varten vähintään 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> tuntia (lauantaisin 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> tuntia).

Lasten (10—14 ikäisten) työ alkaa kello 6 aamulla ja kestää kello 1 päivällä, tai alkaa kello 1 päivällä ja loppuu kello 8 illalla (lauantaisin kello 4 iltapäivällä). Lasta ei saa pitää keskeytymättä työssä enempää kuin 5 tuntia kerrallaan ja joka kerran on annettava vähintään <sup>1</sup>/<sub>2</sub> tunnin lepohtäki“.

tää alle 12 vuotisten lasten työskentelyn erityisissä teollisuuden haaroissa ja ennen 10 ikävuotta kokonaan. 10—12 vuoden ikäisten lasten työaika rajoitetaan 6 tuntiin ja 12—16 vuoden ikäisten nuorukaisien 12 tuntiin. Tämän lain käytäntöön panemiseksi asetettiin tehtaantarkastajaita, joilla on apunaan paikallisia toimikuntia.

*Itävallassa* on 11 päivästä kesäkuuta 1885 voimassa *11 tuntinen normaalityöpäivä* tehtaita varten, tosin sillä rajoituksella, että kauppaministerillä on oikeus pidentää työaika yhdellä tunnilla erityisissä teollisuudenhaaroissa.<sup>1)</sup> Lapsia alle 12 vuoden ei saa käyttää säännölliseen ammatilliseen työhön (ei edes pienemmissäkään työpajoissa). „Nuorukaisijässä oleville aputyömiehille“ — Itävallan, samoin kuin monen muunkin parlamentin oppineiden mielestä loppuu lapsuus jo 12 vuoden iässä ja silloin lapselta tulee „nuorukainen“ (*jugendliche Person*) — on jokapäiväinen työaika vahvistettu korkeintaan 8 tuntiseksi.

Melkoisesti huonompi kuin tähän saakka tarkastetut työväensuojelulainsäädännöt on *Saksan* lainsäädäntö, vaikka se onkin nuorin niistä. Ammattilaki, joka sisältää nykyään voimassa olevat työväensuojelulainsäädökset, on annettu toukokuussa v. 1891. Senmukaan ei alle 13 vuotiaita lapsia saa käyttää tehtaissa työssä, 13—14 vuotiset lapset eivät saa työskennellä enemmän kuin 6 tuntia, 14—16 vuotiset korkeintaan 10 tuntia päivässä. Yli 16 vuotisille

---

<sup>1)</sup> Koko laista näyttää tähän saakka tämä pykälä tulleen enimmin käytäntöön.

naispuolisille työntekijöille on määrätty 11 tuntinen normaalityöpäivä. Miehistä työmiehiä saa, kuten ennenkin, nylkeä mielivaltaisesti.

Toisten Europan valtioiden työväensuojelulainsäädäntö on vähämerkityksellinen. Ne ulottuvat melkein ainoastaan työssäoleviin lapsiin.

*Yhdysvalloissa* on lasten sekä myöskin tehtaissa olevien naisten suojaksi lakeja seuraavilla valtioilla: *Maine, New-Hampshire, Vermont, Massachuset, Rhode Island, Connecticut, New-York, New-Jersey, Pennsylvania, Maryland ja Ohio*. Useimmat määräävät suojelluille henkilöille 10 tuntisen työpäivän korkeimmaksi, ainoastaan *Rhode Islandissa* on 11 tuntinen työpäivä. *Pennsylvaniassa* on alle 13 vuotisten lasten työskentely kielletty, *Rhode Islandissa* alle 12 vuotisten, *New-Hampshiressä, Vermontissa, Massachusetissa ja New-Jerseyssä* alle 10 vuotisten. Toisissa valtioissa ei ole määrätty ikärajaa. Yleensä voittaa 8 tuntinen työpäivä yhä enemmän alaa *Yhdysvalloissa*, joskaan ei lain avulla, niin kuitenkin todellisuudessa. Samoin *Australiassa*.

Viime vuosina on vihdoin tullut yhä voimakkaammaksi pyrkimys koettaa järjestää työpäivää tähänastisten kansallisten rajojen ulkopuolelle, kaikkien kapitalististen valtioiden yhteiseksi, kansainväliseksi asiaksi. Ensinnä puhuivat tähän suuntaan *Ranskan, Saksan, Itävallan ja Sveitsin* työmiehet, mutta aikaa myöten näkivät hallituksetkin olevansa pakoitettuja pohtimaan tätä kysymystä. *Sveitsin* liittoneuvosto oli ensimmäinen, joka puhui kansainvälisen työväensuojeluksen puolesta. Sen ponnistelut saada toisiaikin hallituksia asiaan innostumaan, menivät kuitenkin

kin hukkaan Saksan hallituksen vastustelemisen vuoksi. Normaalityöpäivä oli *Bismarckille* kauhistus. Rautakanslerin kukistuminen teki tien vapaaksi työväensuojeluksen edistysaskelille Saksassa ja uuden suunnan vallitessa pyrittiin jonkun aikaa ohjaamaan kohti selviä yhteiskunnallisia uudistuksia. Muun muassa otettiin myöskin käsiteltäväksi kansainvälisen työväensuojelulainlaadinnan aate. Keisari *Wilhelm II* kutsui Maaliskuussa v. 1890 Europan valtioiden edustajia *Berliniin* tämän aatteen keskustelemista varten. Tämä kokous jäi, kuten tunnettu, tuloksettomaksi.

Sitävastoin on *työväestön* kansainvälinen toiminta kahdeksantuntisen työpäivän hyväksi, jonka kansainvälinen kongressi *Parisissa* v. 1889 aloitti, saavuttanut jo maailmanhistoriallisen liikkeen merkityksen. *Vappujuhlat*, mielenosotukset kansainvälisen työväensuojeluksen hyväksi, ovat muodostuneet todella suurenmoisiksi joukkojen katselmuksiksi ja kansainvälisen taistelevan köyhälistön voittojuhliksi.

---

## VIIDES LUKU.

### „PIKKU MESTARIN“ LISÄARVO JA KAPITALISTIN LISÄARVO.

---

Jos edellyttää työvoiman arvon ja senmukaan työmiehen elatukseen tarpeellisen työajan tunnetuksi, on lisäarvon osuuden kanssa myöskin sen lisäarvon paljous määrätty, jonka yksityinen työmies hankkii. Jos työvoiman arvo on 3 markkaa ja lisäarvon osuus 100 prosenttia, silloin on sen lisäarvon paljous, minkä työvoima luo, 3 markan arvoinen. Mutta miten suuri on sen lisäarvon kokonaismäärä, jonka kapitalisti määrättyissä oloissa saa? Otaksukaamme, että hänellä on työssään 300 työmiestä ylempänä mainituilla ehdoilla. Vaihteleva pääoma, minkä hän päivittäin käyttää, on 900 markan suuruinen ja lisäarvon osuus on 100 prosenttia. Sen paljous tulee siis myöskin olemaan 900 markkaa päivittäin. „Tuotetun lisäarvon paljous on yhtä suuri kuin vaihteleva pääoma kerrottuna lisäarvon osuudella.“

Jos jompikumpi näistä tekijöistä vähenee, voi lisäarvon paljouden pitää samalla korkeudella toisen suurentumisen avulla. Päinvastoin sallii myöskin



toisen suureneminen vastaavan vähennyksen toisessa, ilman että lisäarvon paljous muuttuu. Selvittäkööt muutamat esimerkit tämän. Otaksutaan jonkun kapitalistin antavan työtä 300 työmiehelle. Välttämätön työaika olkoon 6 tuntia, työvoiman arvo 3 markkaa ja työpäivän pituus 12 tuntia. Päivittäin tuotetun lisäarvon paljous tulee olemaan 900 markkaa. Työmies-ten taipuvaisuus tekee kapitalistille mahdolliseksi korottaa työpäivän 15 tuntiseksi. Lisäarvon osuus on nyt, muuten samanlaisten olosuhteiden vallitessa, 150 prosenttia ( $\frac{9 \text{ tuntia lisätyötä}}{6 \text{ tuntia välttämätöntä työtä}}$ ). Tuottaakseen saman paljouden lisäarvoa kuin ennenkin (900 markkaa) ei kapitalistin tarvitsekaan enää käyttää 900 markkaa vaihtelevaa pääomaa, vaan ainoastaan  $600 \times \times$ ; 300 työmiehen asemasta riittää nyt siis 200.

Mutta jos työmiehet eivät ole taipuvaisia, jos he päinvastoin onnistuneen lakon kautta ovat saaneet työpäivän alenemaan 12 tuntisesta 9 tunti-  
seksi, niin lisäarvon osuus on enää 50 prosenttia ( $\frac{3 \text{ tuntia lisätyötä}}{6 \text{ tuntia välttämätöntä työtä}}$ ). Tuottaakseen saman lisäarvon kuin ennen, täytyy kapitalistin nyt käyttää 600 työmiestä työssään eli 1,800 markkaa vaihtelevaa pääomaa.

Että edellinen tapaus on hänelle mieluisempi, sitä ei meidän tarvinne edes huomauttaa. Kapitalistin pyrkimyksenä on niin paljon kuin mahdollista lisätä lisäarvon paljoutta. Hänelle sopii kuitenkin paremmin saavuttaa tämä suurentamalla lisäarvon osuutta kuin korottamalla vaihtelevaa pääomaa eli lisäämällä työssä olevien työmiesten lukua.

Lisäarvon osuutta ei kuitenkaan voi määrätä mielivaltaisesti; se on määrätyissä oloissa enemmän

tai vähemmän määrätty suuruus. Edellyttämällä lisäarvon osuuden tunnetuksi, vaatii vussin lisäarvopaljouden tuottaminen määrätyn vaihtelevan pääomajoukon käyttämistä, joka sen luo, ja määrätyn paljouden kiinteätä pääomaa, joka sen vetää puoleensa.

Tämä seikka on tullut merkitykseltään historialliseksi.

Jo ennen kapitalismin kehittymistä käytettiin palkkatyöväkeä, joka tuotti lisäarvoa. Niin oli etenkin laita ammattikunnallisessa käsityössä. Mutta niiden työmiesten luku, joita keski-aikainen käsityömestari käytti, oli pieni, ja sen mukaan myöskin se lisäarvon paljous vähäinen, minkä mestari sai korjata. Se ei tavallisissa oloissa riittänyt antamaan hänelle kohtuullisia tuloja, vaan hänen täytyi itsensäkin käydä käsiksi työhön. „Pikku mestari“ ei ole mikään palkkatyömiehen eikä mikään kapitalisti, vaan jotakin siltä keskiväliltä.

Jos palkkatyömiesten käyttäjä halusi tulla kapitalistiksi, täytyi hänen antaa työtä niin lukuisille työmiehille, että näiden tuottaman lisäarvon paljous ei ainoastaan taannut hänelle „säätynsä mukaisen“ toimeentulon, vaan teki hänelle myöskin mahdolliseksi alituisesti lisätä rikkauttaan, mikä on hänelle aivan välttämättömyys kapitalistisen tuotantotavan vallitessa, kuten vielä tulemme näkemään.

Jokainen rahasumma ei anna omistajalleen mahdollisuutta tulla kapitalistiksi. Jos rahanomistaja aikoo teollisuutta harjoittavaksi kapitalistiksi, täytyy hänen rahavarojensa olla tarpeeksi suuria, riittävän yli käsityöläisliikkeen tarpeen menevän työvoimien ja tuotantovälineiden lukumäärän ostamista varten.

Rahanomistajan täytyy myöskin voida tuottaa vapaana kaikista esteistä, jotka voisivat ehkäistä häntä kohottamasta työmiestensä lukumäärää yli välttämättömän määrän. Keski-ajan ammattikuntalaitos koetti estää käsityöläismestarin muuttumista kapitalistiksi senkautta, että se rajoitti tarkalleen sen palkkatyömiesten lukumäärän, mitä kukin mestari sai pitää työssään.

„Kauppiaasta tuli uudenaikaisen (kapitalistisen) työpajan isäntä, eikä vanhasta ammattikuntamestari“, („*Das Elend der Philosophie*“ s. 135).

Ammattikuntamestari on lisäarvon anastaja, mutta ei vielä täydelleen kapitalisti.

Kisälli ammattikunnassa on lisäarvon luoja, mutta ei vielä täydelleen köyhälistöön kuuluva palkkatyömies.

Ammattikuntamestari tekee vielä itse työtä. Kapitalisti on vaan toisten työn käskijä ja tarkastaja.

Kisälli ammattikunnassa on vielä tuotantovälineiden käyttäjä. Ne ovat häntä varten olemassa, tehdäkseen työn hänelle mahdolliseksi ja sen helpottamiseksi. Hän on mestarin apuna työssä ja tahtoo sekä voikin tavallisesti kerran itse tulla mestariksi.

Kapitalistisen tuotantotavan palkkatyömies on sitävastoin ainoastaan työmies tuotantoprosessissa, lisäarvon lähde, ja kapitalisti ammentaa tästä lähteestä. Tuotantovälineillä on nyt ennen kaikkea tarkoituksena imeä itseensä työmiehen voima. *Ne käyttävät nyt työmiestä*, joka ei milloinkaan voi tulla kapitalistiksi. Työvälineet eivät enää ole olemassa *helpottaakseen* työmiestä hänen työssään,

vaan ne ovat nyt avullisina häntä siihen *kiinnittämässä*.

Heittäkäämme silmäys kapitalistiseen tehtaaseen. Siellä näemme tuhansittain kehräpäitä ja tuhansittain puuvillapaaluja. Kaikki on ostettu, jotta niiden arvo lisääntyisi, s. o. niihin imeytyisi lisäarvoa. Niiden arvo ei kuitenkaan lisäänny ilman työtä ja senvuoksi ne kaikki huutavat työtä ja yhä uudelleen työtä. Kehruukone ei ole olemassa työmiehen työn helpottamiseksi, vaan kehrääjä on olemassa, jotta kehruukone voisi lisätä arvoaan. Kehräpäät ovat liikkeessä ja vaativat ihmisen työvoimaa. Työmies on nälkäinen, mutta kehräpää tekee edelleen työtä ja hänen täytyy nielaista päivällisensä samalla kuin hän palvelee valtijaansa. Hänen voimansa uupuvat, hän tahtoo nukkua, mutta kehräpäät liikkuvat reippaasti ja iloisina edelleen ja vaativat enemmän työtä. Ja koska kehräpää on liikkeessä, ei työmieskään saa maata.

Kuollut työkalu on laskenut työmiehen ikeensä alaiseksi.

---

## KUUDES LUKU.

### SUHTEELLINEN LISÄARVO.

---

Jos välttämätön työaika, s. o. se osa työpäivästä, jonka kuluessa tuotetaan vaan sen verran kuin pääoman on maksettava työvoimasta, on määrätty suuruus, silloin voi lisäarvon osuuden suurentaa ainoastaan *pidentämällä työpäivää*. Jos esim. välttämätön työaika on 6 tuntia päivässä ja jos se on muuttumaton, niinkuin määrättyjen tuotantoehtojen vallitessa on laita, voi lisäarvon osuuden suurentaa ainoastaan työpäivää pidentämällä.

Tämän seikan vaikutuksia olemme tarkastaneet 4 luvussa.

Mutta työpäivää ei voi jatkaa rajattomiin. Kapitalistin pyrkimykset sen pidentämiseksi kohtaavat *luonnollisen* rajan työmiehen uupumisessa, *siveellisen* rajan tämän vaatimuksissa saada ihmisenä toimia vapaasti ja *valtiollisen* rajan erilaisten asiahaarain välttämättömäksi tekemän, valtion väliintulolla aikaansaadun työpäivän lyhennyksen kautta.

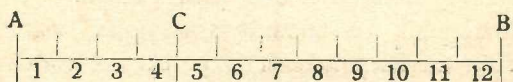
Otaksukaamme työpäivän jo saavuttaneen rajan, jonka ylitse sitä ei määrättyissä oloissa voi pidentää.

Olkoon tänä rajana 12 tuntia. Välttämätön työaika olkoon 6 tuntia ja lisäarvon osuus siis 100 prosenttia.

Miten silloin voi suurentaa tätä osuutta? Se on hyvin yksinkertaista. Jos minä painan välttämättömän työajan 6 tunnista 4 tuntiin, niin lisätyön aika kohoo 6:sta 8 tuntiin. Työpäivän *pituus* on jäänyt samaksi, mutta *suhde* sen molempien osien, *välttämättömän* ja *ylijäämä-työajan* välillä on tullut toiseksi. Sen kanssa myöskin lisäarvon osuus Painamalla välttämättömän työajan 6:sta 4 tuntiin 12 tuntisen työpäivän edelleen pysyessä, on lisäarvon osuus kohonnut 100:sta 200 prosenttiin, *se on tullut kaksinkertaiseksi*. Tapaus on helpommin ymmärrettävä, jos työpäivän ja sen osien pituuden esittää kuvannollisesti määrätyn pituisten viivojen avulla. Otaksukaamme viivan A—B esittävän 12 tuntista työpäivää, viiva-osan A—C välttämätöntä ja C—B ylijäämä-työaika:



Miten voin pidentää C—B osaa kahdella pituusyksiköllä jatkamatta viivaa A—B? Lyhentämällä A—C osaa:



Ensimmäisellä viivalla on C—B yhtäsuuri kuin A—C. Jälkimmäisellä on C—B kaksi kertaa niin suuri kuin A—C.

On siis mahdollista hankkia lisäarvoa, ei ainoastaan *työpäivää kokonaisuudessaan pidentämällä*, vaan myöskin *lyhentämällä välttämätöntä työaikaa*.

Työpäivän pidentämisen avulla tuotettua lisäarvoa kutsuu *Marx absoluuttiseksi lisäarvoksi*. Sitä lisäarvoa sensijaan, joka johtuu välttämättömän työajan lyhentämisestä ja vastaavasta muutoksesta molempien työpäivän osien suuruussuhteessa, kutsuu hän *suhteelliseksi lisäarvoksi*.

Peittelemättä esiintyy kapitalistin pyrkimys suurentaa jälkimmäisellä tavalla lisäarvoa, hänen yrityksissään painaa palkkaa alempaan. Mutta kun työvoiman arvo määräytyissä oloissa on määrätty suuruus, voi tämä pyrkimys käydä ainoastaan siihen suuntaan, että hän koettaa *painaa työvoiman hintaa alle sen arvon*. Niin tärkeä kuin tämä seikka onkin käytännössä, emme voi sitä tässä vielä lähemmin kosketella, kun on kysymys taloudellisen liikkeen *peruslaeista*, eikä niiden *ulkonaisista ilmeneismuodoista*.

Meidän täytyy siis toistaiseksi lähteä siitä otaksumisesta, että kaikki tapahtuu säännöllisesti ja että hinta vastaa arvoa, siis myöskin työvoiman palkka sen arvoa. Meidän ei ole siis vielä tutkittava, miten *työpalkkaa* voidaan painaa alle työvoiman todellisen arvon, ja mitä seurauksia tämä tuo mukanaan, vaan sitä, miten työvoiman *arvoa* vähennetään.

Työmiehellä on määrätyissä oloissa vissiä tarpeita. Hän tarvitsee itsensä ja perheensä elatukseksi

määrätyn paljouden *käyttöarvoja*. Nämä käyttöesineet ovat tavaroita ja niiden arvon määrää niiden valmistamiseen tarpeellinen, yhteiskunnallisesti välttämätön työaika. Se kaikki on meille jo tunnettua eikä kaipaa pitempää selvittelyä. Jos näiden käyttöesineiden valmistamiseen keskimäärin välttämätön työaika alenee, niin alenee myös näiden tuotteiden arvo ja sen kanssa työmiehen työvoiman arvo ja tämän arvon uudelleen kuntoon saattamiseksi välttämätön osa työpäivästä, ilman että työmiehen tavanmukaisia tarpeita rajoitetaan. Toisin sanoen: *jos työn tuotantokyky nousee, laskee työvoiman arvo määrättyissä oloissa*. Tämä tapahtuu ainoastaan määrättyissä oloissa, nimittäin ainoastaan silloin ja sikäli kuin työn tuotantovoiman kohoaminen lyhentää sitä työaika, joka on välttämätön niiden elintarpeiden valmistamiseksi, joita työmies tottumuksesta tarvitsee. Jos työmies on tottunut käyttämään jalkineita, sen sijaan että kävisi avojaloin, niin vähennee työvoiman arvo, jos saapasparin valmistukseen 12 tunnin sijasta tarvitaan ainoastaan 6 tuntia. Jos sensijaan timanttihiojain tai pitsinnyplääjien työn tuotantovoima tulee kaksinkertaiseksi, ei tällä ole mitään vaikutusta työvoiman arvoon.

Työn tuotantovoiman korotus on kuitenkin mahdollinen ainoastaan *tuotantotapaa muuttamalla*, työvälineitä ja työmenettelyä parantamalla. *Suhteellisen lisäarvon tuottamisen ehtona on siis muutos työtavassa*.

Tämä muutos ja tuotantotavan alituinen parantaminen on aivan luonnonpakko kapitalistiselle tuotantjärjestelmälle. Yksityinen kapitalisti ei tosin huo-



maa, että mitä huokeammalla hän tuottaa, sitä alemaksi painuu työvoiman arvo ja sitä korkeammaksi nousee, muutoin samanlaisissa olosuhteissa, lisäarvo. Kilpailu pakottaa hänet kuitenkin alituisesti uusiin tuotantoprosessin parannuksiin. Pyrkimys päästä kilpailijainsa edelle, kiihoittaa häntä ottamaan käytäntöön menetelmiä, jotka tekevät hänelle mahdolliseksi luoda entistä lyhemmässä, välttämättömässä työajassa, keskimäärin saman verran tavaroita kuin ennen. Kilpailu pakottaa hänen kilpailijoitaankin ottamaan käytäntöön saman parannetun menettelyn. Saavutettu poikkeusvoitto, jota on ansaittu niinkauan kuin menetelmä on ollut yhden hallussa, katoaa, niinpian kuin se tulee yleiseksi. Mutta sikäli kuin tämä menetelmä enemmän tai vähemmän vaikuttaa välttämättömien elintarpeiden tuotantoon, jää sen *pysyvääiseksi* seuraukseksi työvoiman arvon suurempi tai pienempi laskeminen ja suhteellisen lisäarvon vastaava kohoaminen.

Tämä on ainoastaan yksi niistä syistä, jotka vaikuttavat, että kapitalismi alituisesti mullistaa tuotantotapaa ja siten yhä enemmän kohottaa suhteellista lisäarvoa.

Jos työn tuotantovoima nousee, nousee myöskin suhteellisen lisäarvon osuus, kun sen sijaan tuotetun tavaran arvo laskee vastaavassa määrässä. Siten näemme sen näennäisen ristiriitaisuuden kehittyvän, että kapitalistit alituisesti pyrkivät tuottamaan huokeammalla ja antamaan tavaroilleen yhä vähäisemmän arvon, voidakseen haalia kokoon yhä enemmän arvoa. Näemme myös erään toisen näennäisen järjettömyyden astuvan esiin. Mitä suurempi työn tuot-

tavaisuus on, sitä suurempi on kapitalistisen tuotantotavan herruuden alaisena lisätyö, työmiehen ylijäämä työaika. Kapitalistinen tuotantotapa pyrkii suunnattomasti kohottamaan työn tuotantovoimaa ja vähentämään välttämättömän työajan vähimpään mahdolliseen määräänsä, mutta samalla pidentämään työpäivää mahdollisimman paljon.

Miten se pidensi työpäivän, olemme jo neljännessä luvussa nähneet. Tarkastakaamme nyt, miten se lyhensi välttämättömän työajan.

---

## SEITSEMÄS LUKU.

### YHTEISTOIMINTA.

---

Olemme tämän osan viidennessä luvussa nähneet, ettei palkkatyömiesten käyttäminen yksistään riitä tekemään jostakusta kapitalistia sanan täydessä merkityksessä. Palkkatyömiesten käyttäjästä tulee kapitalisti vasta silloin, kuin näiden luoma lisäarvo on kyllin suuri taatakseen hänelle „säätynsä-mukaisen“ toimeentulon ja lisätäkseen hänen rikkauttaan, ilman että hänen tarvitsee itse käydä käsiksi työhön. Tämä edellyttää suuremman työläisjoukon yhtäaikaa työssä pitämistä kuin ammatillisessa käsityössä on mahdollista. „Suuremman työläisjoukon työskentely yhtäaikaa, samassa huoneustossa (tai samalla työmaalla) ja saman tavaralajin valmistamiseksi yhden kapitalistin käskynalaisuudessa, *muodostaa historiallisesti ja määrällisesti kapitalistisen tuotantotavan lähtökohdan.*„

Kapitalistisen ja käsityöläistuotannon ero on siis lähinnä vaan *määrässä* eikä *laadussa*. Sillä, että pidän kolme kankuria kolmen kangaspuun ääressä tai kolmekymmentä kankuria kolmenkymmenen kangaspuun ääressä samassa huoneustossa ja yhtäaikaa

työssä, näyttää aluksi olevan vaan se ero, että jälkimäisessä tapauksessa luodaan kymmenen kertaa niin paljon arvoa ja lisäarvoa kuin ensimmäisessä.

Mutta suuremman lukumäärän työssä pitäminen tuo vielä toisia eroituksia mukanaan. Ensiksi muistutettakoon suurien numerojen laista, siitä seikasta, että yksilölliset ominaisuudet tulevat selvemmin huomatuiksi, mitä vähempi luku henkilöitä on tarkastettavana, ja että ne häviävät sitä enemmän, mitä enemmän tarkastus on joukkotarkastusta. Jos minä haluan tietää ihmisijän keskimääräisen pituuden, joutuisin luultavasti erehdyttävään tulokseen, jos laskisin sen 5—6 ihmisen elämänpituuden mukaan. Voin sensijaan jotenkin suurella varmuudella otaksua tulevani totuutta hyvin lähelle, jos lasken sen esim. miljoonan ihmisen elämänpituuden nojalla.

Samoin huomaa yksityisten työmiesten yksilölliset eroavaisuudet paremmin, jos käytän kolmea, kuin jos käytän kolmeakymmentä työmiestä. Jälkimäisessä tapauksessa tasoittavat hyvien työmiesten työsuoritukset huonompien työmiesten vähempää työmäärää, niin että suoritetuksi tulee *keskimääräistä* *työtä*. *Burken* mukaan häviävät [kaikki yksilölliset eroavaisuudet, jos yhtaikaa käytetään *viittä* renkiä, niin että mielivaltaisesti valittuna viisi renkiä suorittaa aina saman työn kuin viisi sattumalta otettua.

Pikkumestarille tapahtuu ainoastaan sattumalta, että hänen työmiehensä suorittavat keskimääräistä työtä. Vasta kapitalistille käy mahdolliseksi saada työmiehensä *säännöllisesti* suorittamaan keskimääräistä työtä.

Moinen työmiesten yhtäkaa ja samassa paikassa työssä pitäminen tuo vielä toisiakin etuja mukanaan. Minun ei tarvitse maksaa kymmenen kertaa enemmän semmoisen työhuoneuston rakentamisesta, jossa kolmekymmentä kankuria kutoo, kuin yhdestä huoneesta, jossa ainoastaan kolme kankuria työskentelee. Varastohuone 5,000 puuvillakiloa varten ei myöskään maksa kymmenen kertaa niin paljon kuin varastohuone 500 kiloa varten j. n. e. Kiinteän pääoman arvo, joka esiintyy uudestaan tuotteessa, pienenee siis suhteellisesti työssä olevien työmiesten lukumäärän kanssa, ja sitä enemmän, mitä enemmän työmiehiä muuten samanlaisten suhteiden vallitessa työskentelee määrättyssä työprosessissa. Siten kasvaa lisäarvo samassa suhteessa kuin etukäteen sijoitettu kokonaispääoma. Samalla laskee kuitenkin myöskin tuotteen arvo, ja määrättyjen, edellisessä luvussa kosketettujen olojen vallitessa, myöskin työvoiman arvo. Tässä tapauksessa kasvaa lisäarvo myöskin suhteellisesti vaihtelevan pääoman kanssa.

Useampien työmiesten käyttäminen samassa paikassa määrätyn tuloksen saavuttamiseksi johtaa niiden *järjestelmälliseen yhteiseen työskentelyyn eli yhteistoimintaan*. Tämä luo *uuden, yhteiskunnallisen tuotantovoiman*, joka on enemmän ja toista laatua, kuin niiden yksityisten tuotantovoimien summa, joista se on kokoonpantu.

Tämä uusi voima on jo alusta pitäen *joukkovoimaa*. Se tekee mahdolliseksi monen työprosessin, jotka olisivat vähemmillä voimilla kokonaan mahdottomia tai ainakin epätäydellisesti suoritettavissa. Kolmekymmentä miestä nostaa muutamassa silmänräpäyksessä

helposti puun, jota yrittäessä kolme miestä turhaan kiusaisi itseään koko päivän. Yhteistoiminta tekee myöskin mahdolliseksi suorittaa töitä, joissa ei *joukkovoima*, vaan mahdollisimman suuren työnsuorituksen *pusertaminen lyhyeen aikaan* on tarpeen, niin kuin esim. elonkorjuussa on laita.

Myöskin siellä, missä ei voiman suuri paljous eikä sen kokoaminen ja keskittäminen aikaan ja paikkaan nähden ole tarpeellista, vaikuttaa yhteistoiminta edullisesti *kohottamalla työn tuottavuutta*. Jokainen tuntee tavan, jolla taloa rakennettaessa tiiliä kuletetaan telineille. Muodostetaan ketju miehiä, jotka ojentavat kiviä toinen toiselleen. Tämän järjestelmällisen yhteistoiminnan vaikutuksesta vaeltavat tiilet paljon nopeammin telineille, kuin jos yksi ainoa mies ne sinne kantaisi.

Lopuksi ei ole unohdettava, että ihminen on seuraa rakastava eläin, että hänen mielialansa virkistyy seurassa ollessa sekä että kunnianhimo ja kilpailukin tulevat siinä kysymykseen. Siten suoritetaan yhteinen työ nopeammin ja työn tulokset ovat suhteellisesti suuremmat kuin jos työmiehet olisivat työskennelleet eristettyinä.

Kapitalistisen järjestelmän vallitessa voivat työmiehet työskennellä yhdessä ainoastaan silloin kun sama kapitalisti on ostanut heidän työvoimansa. Mitä enemmän työvoimia on ostettava, sitä enemmän tarvitaan vaihtelevaa pääomaa, ja mitä enemmän palkkatyömiehiä käytetään, sitä enemmän tarvitaan myös raaka-aineita, työkaluja j. n. e., joita työmiehet käyttävät, siis sitä suuremman tulee myöskin kiinteän pääoman olla. Yhteistoiminnan toteuttami-

nen määrätysä laajuudessa, edellyttää senvuoksi jotenkin suurta pääomaa. Tästä muodostuu nyt kapitalistisen tuotantotavan *ensimmäinen edellytys*.

Yhteistoiminta ei ole yksistään kapitalistiselle tuotantotavalle ominaista. Näimme sen alkuperäisessä muodossaan jo intiaaneilla. Silloin huomasimme, että heidän suunnitelmanmukainen yhteistoimintansa metsästyksessä vaatii *järjestelmällistä johtoa*. Tämä on tarpeen kaikessa yhteisessä työssä, tapahtukoon se sitte missä muodossa tahansa. Kapitalistisessa tuotantotavassa jää tuotannon johtaminen välttämättömästi pääoman tehtäväksi. Myöskin tässä tutkimuksessa osoittautuu, miten hedelmällinen *Marx'*in tekemä eroitus tavaroita tuottavan työn kahtalaisesta luonteesta on. Tämän kahtalaisen luonteen mukaisesti on kapitalistinen tuotantoprosessi, kuten olemme nähneet, työprosessin ja arvonlisäysprosessin yhtenäisyys. Mikäli tuotantoprosessi esiintyy *työprosessina*, esiintyy kapitalisti tuotannon johtajana, ja se tehtävä, jota hän suorittaa, esiintyy semmoisena, joka on enemmän tai vähemmän välttämätön jokaisessa työprosessissa. *Kapitalistisella* tuotantoprosessilla, mikäli se on *arvonlisäysprosessia*, on sensijaan pohjana pääoman ja työn etujen *vastakoh-taisuus*, kuten jo olemme nähneet työpäivän suhteen. Jos arvonlisäysprosessin tulee tapahtua häiritsemättä, vaatii se työmiehen *alistumista* ja kapitalistin *itsevaltaista herruutta*. Arvonlisäysprosessi ja työprosessi muodostavat kuitenkin vaan kaksi eri puolta samasta prosessista, kapitalistisesta tuotantoprosessista, ja siten näyttävät tuotannon johtaminen ja pääoman itsevaltiias herruus työmiehen suhteen

myöskin yhteen kuuluvilta. Sen johdosta, että edellinen näistä on teknillinen välttämättömyys, kertoo porvarillinen taloustiede meille, että pääoman herruus työmiehen suhteen on teknillinen, asiainhaarain aikaansaama välttämättömyys, että pääoman herruuden syrjäyttämällä hävitettäisiin itse tuotanto, mikäli se on yhteiskunnallista luonnetta, ja että pääoman herruus on luonnon asettama sivistyksen välttämätön ehto!

Myöskin *Robertus* on selittänyt, että kapitalistit ovat tuotannon johtajina yhteiskunnan virkailijoita ja oikeutettuja saamaan palkkaa. Mutta niinpian kuin kapitalisti antaa tuottaa käyttöarvoja senvuoksi, ettei hän muulla tavoin pääse arvojen omistajaksi, on hänelle tuotannon johtaminen ainoastaan välttämätön paha, jonka alaiseksi hän alistuu, koska se on eroittamattomasti yhdistetty hänen pääomansa lisäämiseen. Hän vapautuu tästä pahasta, missä vaan voi sen tehdä vahingoittamatta lisäarvoa. Jos hänen yrityksensä on tarpeeksi suuri, antaa hän „työnsä“ palkattujen johtajien ja alijohtajien tehtäväksi. Toisinaan käyttää hän toisiakin keinoja päästäkseen tuotannon johtamisesta vapaaksi. Esim. puuvillapulan aikana 60-luvun alussa sulkiivat englantilaiset puuvillatehtailijat tehtaansa pelatakseen puuvillapörssissä ja ansaitakseen siellä „palkkansa“. Väite, että kapitalistien on saatava palkka tuotannon johtamisesta, muistuttaa meille kaskua erästä pojasta, joka näki puun täynnä ihanimpia omenia. Hän ei voinut kuitenkaan päästä siihen käsiksi muuten kuin kiipeämällä korkean muurin yli. Omenat olivat liian houkuttelevia ja senvuoksi hän lopulta-



kin kävi yrittämään nousta muurin yli, mikä hänelle monien ponnistusten jälkeen onnistuikin. Hän herkkuteli parillaan omenapuussa kun puutarhan omistaja saapui ja kysyi häneltä, millä oikeudella hän otti omenia. „Olen ne rehellisesti ansainnut“, vastasi poika, „ne ovat palkkani siitä kovasta työstä, jonka suoritin muurin yli kiivetessäni“. Samoin poika pääsi omeniin käsiksi ainoastaan kiipeämällä muurin yli, samoin pääsee kapitalisti lisäarvoon käsi tavallisesti ainoastaan tuotannon johtajana.

Vielä on oikaistava eräs omituinen mielipide, jonka tapaa taloudellisissa teoksissa. Kapitalisti ostaa, kuten tähän asti otaksumme, jokaisen työvoiman täyteen arvoonsa. Mutta kaikki ne työvoimat, jotka hän on ostanut, kehittävät suunnitelman mukaisesti yhdessä toimiessaan uutta tuotantovoimaa. Ne tuottavat enemmän kuin jos hän käyttäisi kutakin erikseen. Tätä uutta tuotantovoimaa ei kapitalisti maksa. Sillä ei ole mitään yhteistä työvoiman *tavara-arvon* kanssa, vaan se muodostaa erään työvoiman *käyttöarvon* omituisuuden. Tämä uusi voima ilmeneekin vasta työprosessin kestäessä, siis vasta senjälkeen, kun tavarana oleva työvoima on siirtynyt kapitalistin omaksi, eli *senjälkeen kun se on muuttunut pääomaksi*. Senvuoksi tuntuu kapitalisteista ja heidän asianajajistaan, että tämä työn tuottavaisuuden lisäys ei ole työn, vaan pääoman ansio. „Senvuoksi, että työn yhteistoiminnallinen tuotantovoima ei maksa pääomalle mitään, ja koska sitä ei työmies toiselta puolen voi kehittää, ennenkuin hänen työnsä kuuluu pääomalle, näyttää se olevan tuotantovoima, jonka pääoma omistaa luonnostaan“.

Yhteistoiminta ei ole, kuten jo mainittu, yksistään kapitalistiselle tuotantotavalle ominaista. Yhteiskunnallinen, yhteinen tuotanto on ominaista jo sille alkuperäiselle kommunismille, joka vallitsi ihmiskunnan kehdoissa. Maanviljelystä harjoitettiin alkuaan kaikkialla yhteisesti yhteistoiminnan avulla. Maanjako yksityisille perheille on tapahtunut vasta myöhemmin. Olemme ensimmäisessä osassa esittäneet esimerkkejä intiaanien ja indialaisten yhteistoiminnasta.

*Tavaran*-tuotannon kehittyminen on hävittänyt tämän *alkuperäisen yhteistoiminnan*. Tosin laajenee tavarantuotannon kanssa niiden piiri, jotka työskentelevät toisiaan *varten*, mutta toinen toisensa rinnalla työskenteleminen lakkaa melkein kokonaan, paitsi *pakkotyössä*, orjien, maaorjien ja herrojensa alamaisten työssä.

Pääoma, joka syntyy talonpoikaistalouden ja käsityöliikkeen eristäytymisen ja voimien hajaantumisen vastakohtaksi, kehittää uudelleen yhteistoimintaa, yhteiskunnallista ja yhteistä työskentelyä. Yhteistoiminta on kapitalistisen tuotantotavan perusmuoto, sen historiallinen muoto tavarantuotannon alueen rajojen sisäpuolella. Pääoma koettaa yhä enemmän kehittää yhteistä tuotantoa ja se luo yhä korkeampia muotoja yhteistoiminnalle, kuten käsiteollisuuden ja suurteollisuuden. Sen päämääränä on lisäarvon korottaminen. Mutta tahtomattaankin valmistaa se täten alaa uudelle, korkeammalle tuotantomuodolle.

Käsityön avulla tapahtuva tavarantuotanto nojaa liikkeiden keskiseen *hajaantumiseen* ja *eristäytymi-*

*seen.* Kapitalistinen liike sensijaan perustuu töiden *yhteenliittämiseen* ja *yhteiskunnalliseen* sekä *yhteiseen* tuotantoon. Käsityön kannalla oleva tavarantuotanto edellyttää säännöllisesti useampia pieniä, itsenäisiä tavarantuottajia. Kapitalistinen, yhteistoinnasta riippuva liike vaatii yksityisiltä työmiehiltä ehdotonta kuuliaisuutta kapitalistia kohtaan.

Ensi osassa olemme tarkastaneet alkuperäistä yhteistoimintaa ja työnjakoa kahdessa esimerkissä. Olemme seuranneet tavarantuotannon syntyä ja nyt näemme kapitalistisen tuotantotavan kehittyvän, joka samanaikaisesti on tavarantuotantoa ja yhteistoiminnallista tuotantoa.

Jos kapitalistinen tavarantuotanto eroo käsityön kannalla olevasta tuotannosta liikkeiden keskittämisen ja yhteisen, yhteiskunnallisen työn järjestämisen kautta, niin eroo toiselta puolen kapitalistinen yhteistoiminta alkuperäisestä kommunistisesta yhteistoinnasta ehdottoman kuuliaisuuden kautta kapitalistia kohtaan, joka samalla on tuotannon johtaja ja tuotantovälineiden omistaja. Hänelle kuuluvat myöskin yhteistoiminnallisen työn tuotteet, jotka alkuperäisessä yhteistoinnassa kuuluivat työntekijöille itselleen.

---

## KAHDEKSAS LUKU.

### TYÖNJAKO JA KÄSITEOLLISUUS.

#### I. Käsiteollisuuden kaksinainen synty. Sen edistäjät: osatyöntekijä ja hänen työkalunsa.

Ensimmäisessä osassa voimme „*Kapital*” teoksen rinnalla pitää esityksemme pohjana etenkin *Marx*’in teosta „*Kritik der politischen Oekonomie*” (Kansallistalouden arvostelua) sekä osaksi hänen kirjaansa „*Lohnarbeit und Kapital*” (Palkkatyö ja pääoma). Tämän ja seuraavan luvun suhteen, jotka koskevat työnjakoa, käsiteollisuutta sekä koneita ja suurteollisuutta, tulee „*Kapital*” teoksen rinnalla käytäntöön *Marx*’in „*Misère de la philosophie*”<sup>1)</sup> (Viisaustieteen kurjuus), etenkin sen toisen luvun 2 § (s. 110—130), nimeltä „Työnjako ja koneet”.

„*Elend der Philosophie*” käsittelee yksityiskohdaisemmin kuin „*Kapital*” teos kirjallisuutta kapitalistisen työnjaon vahingollisuudesta työmiehille. Mai-

---

<sup>1)</sup> Kirjasta on *J. H. W. Dietz*’in kustannuksella *Stuttgart*’issa ilmestynyt saksalainen käännös nimeltä „*Das Elend der Philosophie*” (2 painos 1892). Tässä seuraavat lainaukset ja sivumäärät mainitaan saksalaisen painoksen mukaan.

nittu 2 § ei siten ole ainoastaan edelläkävijänä, vaan myöskin täydennyksenä molempiin tässä kysymykseen tuleviin lukuihin „*Kapital*“ teoksesta, mitkä mielestämme on luettava onnistuneimmiksi, mitä *Marx* yleensä on kirjoittanut, mutta joihin tavallisesti ne, jotka ovat lukeneet „*Kapital*“ teoksen, eivät ole kiinnittäneet sitä huomiota, minkä ne ansaitsevat<sup>1)</sup>.

Ensinnä on meidän tarkastettava käsiteollisuutta (manufaktur<sup>2)</sup>), „tuota teollisuutta, joka ei vielä ole nykyaikaista suurteollisuutta koneineen, mutta joka jo on niin pitkälle kehittynyt, ettei se enää ole keskiajan teollisuutta eikä kotiteollisuutta“. („*Elend der Philosophie*“ s. 121). Kapitalistiselle tuotantotavalle ominaisena muotona vallitsee se pääasiallisesti puolivälistä 1500 lukua 1700 luvun loppupuolelle.

Sen synty on kaksinainen. Toiselta puolen löysi pääoma tuotteita, joiden tuli käydä useamman käsityöläisen käsien kautta, ennenkuin olivat valmiit. Siten kulkivat vaunut vaununtekijältä satulasepälle, koristelijalle, maalarille, lasinleikkaajalle j. n. e. Eri-laatuisten itsenäisten käsityöläisten sijaan asetti kapitalisti näihin työhaaroihin palkkatyömiehiä, jotka työskentelivät yhteisessä työhuoneessa suunnitelmanmukaisesti yhdessä vaunua valmistuen.

Käsiteollisuus kehittyi kuitenkin päinvastaistakin tietä. Kapitalisti yhdisti joukon työmiehiä, jotka

---

<sup>1)</sup> Herra *Gustav Gross* on yksi niistä harvoista, jotka ovat täysin käsittäneet näiden lukujen merkityksen. Vertaa: *Karl Marx von Dr. G. Gross, Leipzig, 1885 V. s. 82*

<sup>2)</sup> Sana „manufaktur“ johtuu latinalaisista sanoista *manus* (käsi) ja *factus* (tehty, valmistettu).

kaikki valmistivat samaa tuotetta, esim. neulantekijöitä, samaan työhuoneeseen. Jokaisen oli asianmukaisessa järjestyksessä suoritettava kaikki ne työt, jotka olivat tarpeen tuotteen valmiiksi saamiseksi, Niinpian kuin suurempi joukko työmiehiä täten tekee samaa työtä, johti tämä luonnollisesti töiden *jakamiseen* eri työmiesten kesken. Toiselta puolen syntyi käsiteollisuus useiden eri käsityöläisten *yhdistämisestä*, toiselta puolen samaan käsityöhön kuuluvien eri töiden *jakamisesta* eri työmiesten kesken.

Riippumatta siitä oliko kukin toimitus, joka käsiteollisuudessa lankesi työmiehen osalle, ennen ollut itsenäistä työskentelyä erityisessä käsityössä tai oliko se syntynyt jonkun käsityön tehtävain hajoittamisesta, oli käsityö aina sen perustana, ei ainoastaan historiallisesti, vaan myöskin teknillisesti. Välttämättömäksi ehdoksi jää, että jokainen yksityinen tehtävä suoritetaan *ihmiskäden* avulla. Kuten käsityössä, riippuu työn menestyminen myöskin käsiteollisuudessa kunkin yksityisen työmiehen taitavuudesta, varmuudesta ja nopeudesta.

Mutta käsityötyömiehen ja käsiteollisuustyömiehen välillä on olemassa suunnaton ero. Tehtävien moninaisuuden sijaan edellisessä astuu käsiteollisuudessa yksinkertaisuus ja ikävyys tehtävissä, joita työmies saa suorittaa päivät ja vuodet päästään. Työmies ei ole enää tarkoituksensa tunteva tuottaja, vaan ainoastaan suuren työkoneiston epä-itsenäinen osa, ikäänkuin kokonaistyömiehen yksi jäsen.

Työmiehen taitavuus sillä rajoitetulla alueella, jolla hän liikkuu, kohooa senkautta tosin suunnattomasti. Hän keksii kokonaisen sarjan työtemppeja,

opettaa niitä tovereilleen ja oppii näiltä uusia. Paikan ja työkalun vaihtaminen, jonka työn moninaisuus tuo mukanaan, tuottaa ajan ja työvoiman tuhlausta. Siitä vapautetaan senvuoksi käsiteollisuuden osatyöntekijä, joka tekee työtä yhtäjaksoisesti ja keskeytymättä samalla paikalla ja samalla työkalulla. Toiselta puolen on työn vaihtelevaisuudessa virkistystä ja huvia, jota osatyöntekijä ei saa nauttia.

Työnjako käsiteollisuudessa ei kehitä ainoastaan työmiehen taitavuutta, vaan tekee myöskin hänen *työkalunsa* täydellisiksi. Työkalu, jolla suoritetaan mitä erilaisimpia tehtäviä, ei sovellu täydellisesti jokaiseen niistä. Sensijaan työkalu, jota käytetään pelkästään yhtä ainoaa tehtävää varten, voidaan sovelluttaa erityisesti tämän mukaiseksi ja se voi senkautta tulla paljon vaikuttavammaksi kuin entiset työkalut.

Kaikki nämä seikat aikaansaavat tuntuvan koamisen käsiteollisuustyön tuottavaisuudessa verrattuna entiseen käsityöhön.

## II. Käsiteollisuuden molemmat perusmuodot.

Olemme tähän saakka tarkastaneet käsiteollisuuden kaksinaista syntyä ja sen molempia ehtoja, osatyöntekijää ja hänen työkapineitaan. Kääntykäämme nyt käsiteollisuuteen kokonaisuudessaan.

Käsiteollisuudella on kaksi toisistaan melkoisesti eroavaa perusmuotoa, jotka johtuvat valmistettavan esineen, tuotteen luonnosta. Joko lyödään tämä kokoon sarjasta itsenäisiä osatuotteita tai val-

mistetaan se myös useiden toisistaan riippuvien käsittelyjen ja tehtävien avulla, jotka kuitenkin kaikki perätysten kohdistetaan samaan esineeseen.

Voimme valaista kumpaakin näistä käsiteollisuuden perusmuodoista kuuluisalla esimerkillä. Sir *William Petty* tekee käsiteollisuudessa vallitsevan työnjaon ymmärrettäväksi *kelloteollisuuden* avulla, joka on luettava käsiteollisuuden ensinmainittuun perusmuotoon. Käsitön kannalla olevassa liikkeessä oli kello alkujaan yhden ainoan työmiehen työn tuote, joka itse valmisti sen alusta loppuu saakka. Niinpian kuin kelloteollisuus joutui kapitalistisen liikkeen alaiseksi, annettiin kellon jokaisen osan valmistus, samoin kuin osien kokoonpano, erityisen osatyöntekijän suoritettavaksi. Siinä on kellovieterin, kellotaulun, kotelon, viisarin, tappien y. m. tekijöitä sekä vihdoinkin kokooja, joka asettaa koko kellon kokoon ja panee sen säännöllisesti käymään.

*Adam Smith* on antanut meille esimerkin teollisuuden toisesta perusmuodosta kuuluisaksi tullessa kuvauksessaan nuppineulatehtaasta semmoisena, kuin se oli hänen aikanaan. „Yksi ihminen vetää langan“, sanoo hän, „toinen oikaisee sen, kolmas paloittelee sen, neljäs teroittaa palat, viides tahkoo niitä toisesta päästä, johon nuppi kiinnitetään. Itse nupin teko vaatii kaksi tai kolme toisistaan riippumatonta käsittelyä. Nupin asettaminen neulaan on oma tehtävänsä, neulan valkeaksi kiilloitus samoin. Neulojen paperiinkin pano muodostaa oman työhaaran. Siten jakaantuu nuppineulan valmistus kahdeksaantoista eri käsittelyyn, jotka muutamissa



tämänlaatuisissa tehtaissa suoritetaan yhtä monien käsien avulla". (*Wealth of nations, ch. I.*)

Yksityinen langanosa käy järjestään eri osatyöntekijäin käsien kautta, mutta nämä työmiehet ovat samalla myös kaikki yhtäaikaa työssä. Neula-tehtaassa vedetään, oikaistaan, leikataan, teroitetaan j. n. e. lankoja yhtäaikaa; lyhyesti sanoen, ne mitä erilaisimmat työt, joita entisen käsityöläisen täytyi suorittaa *perättäin*, suoritetaan käsiteollisuudessa *rinnakkain*. Siten käy mahdolliseksi valmistaa samassa ajassa enemmän tavaraa. Käsityöhön verrattuna voitetaan käsiteollisuudessa myöskin tuotantovoimaa, minkä voittaminen johtuu sen yhteistoiminnallisesta luonteesta. Mutta käsiteollisuuttakin haittaa vielä yksi rajoitus. Kuulukoon se ensimmäiseen lajiin, jota valaisimme kelloteollisuuden avulla, tai jälkimäiseen, jonka selvittämiseksi esitimme nuppineulan valmistuksen, aina täytyy työesineen tai sen osan *siirtyä* kädestä käteen, mikä vaatii aikaa ja työtä. Tämä rajoitus voitetaan vasta suurteollisuudessa.

Näin kädestä käteen siirtämällä antaa kukin työmies toiselle tämän *raaka-aineen*; kukin työmies antaa siis toiselle työtä. Siten ei esim. työmies, jonka tehtävänä on nupin kiinnittäminen neulaan, voi tätä tehdä, ellei hänelle anneta riittävää määrää tarkoituksenmukaisesti valmistettuja langanosia. Jos siis kokonaistyön tulee kulkea katkeamatta ja missään pysähtymättä, täytyy jokaisessa osatyöhaarassa määrätä tuotteen valmistamiseen tarvittava välttämätön työaika ja sovittaa niissä jokaisessa käytettyjen työmiesten lukumäärä oikeaan suhteeseen toisiinsa nähden. Jos esim. langanleikkaaja voi leikata 1000

neulaa tunnissa, kun sen sijaan se työmies, jonka tehtävänä on nuppien kiinnittäminen, saa samassa ajassa ainoastaan 200 neulaa valmiiksi, niin täytyy työssä olla kaksi langanleikkaajaa, ennenkuin nämä voivat antaa riittävästi työtä kymmenelle nupinasettajalle. Toiselta puolen täytyy kapitalistin, joka antaa työtä yhdelle langanleikkaajalle, käyttää myöskin viittä nupinasettajaa, jos hän tahtoo täydelleen käyttää hyväkseen edellisten työvoimaa. Jos hän tahtoo laajentaa yritystään, ei ole myöskään samantekevää, minkä verran enemmän työmiehiä hän ottaa työhön, jos hän nimittäin tahtoo täydelleen hyötyä näiden työvoimasta. Jäädäksemme esimerkkiimme, on hänelle ainoastaan siinä tapauksessa vastaavassa määrässä edullista ottaa yksi langanleikkaaja lisää työhön, jos hän samalla voi käyttää lisäksi viittä, eikä esim. kolmea tai neljää nupinasettajaa.

Jonkin tavaran valmistaminen yhteiskunnallisesti välttämättömässä työajassa, on, kuten tiedämme, vaatimuksena tavarantuotannossa yleensä. Siihen pakoittaa *kilpailu*. Kapitalistisen käsiteollisuuden kehittyessä tulee kuitenkin määrätyn tuotteiden paljouden valmistaminen yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan kuluessa myöskin *teknilliseksi* välttämättömyydeksi. Jos käsityöläinen työskentelee nopeammin tai hitaammin, kuin mitä yhteiskunnallisesti on välttämätöntä, vaikuttaa tämä hänen työansioonsa, mutta se ei tee työtä mahdottomaksi. Kapitalistisessa käsiteollisuudessa pysähtyy koko työprosessi, jos tuotanto jossakin osatyön haarassa poikkeaa säännöllisyydestä. Olemme kuitenkin ylempänä nähneet, että suuremman työmiesjoukon yht-

aikainen käyttäminen samassa työssä muuttaa heidän työnsä keskimääräistyöksi. Tämä yksinkertaisen yhteistoiminnan etu tulee välttämättömäksi tuotannon ehdoksi käsiteollisuudessa.

Vasta silloin, kun tuotanto on muuttunut kapitalistiseksi, tuottaa siis *yksityinen* tavaran-tuottaja (kapitalisti) säännöllisesti käyttämällä yhteiskunnallisesti välttämätöntä keskimääräistyötä, ja hänen täytyy niin tehdä. Vasta kapitalistisessa tuotantotavassa kehittyä tavara-arvon laki täyteen laajuuteensa.

Käsiteollisuuden kanssa alkaa siellä täällä myöskin jo *koneiden* käyttö, mutta ne ovat tällä ajaksolla vielä sivuseikkana. Käsiteollisuuden pääkoneistona on kokonaistyöntekijä, jonka toisiinsa tarttuvina rattaina osatyöntekijät ovat. Käsiteollisuusjärjestelmän aikana on työmies todella vaan osa koneesta, jonka on työskenneltävä yhtä säännöllisesti ja lakkaamatta kuin minkä muun koneen tahansa. Samoin kuin koneessa on enemmän tai vähemmän monimutkaisia osia, samoin vaativat myöskin eri osatyöt enemmän tai vähemmän oppineita työmiehiä, joiden työvoimalla on myöskin sen mukaan enemmän tai vähemmän arvoa. Niin kauan kun neulanvalmistusta vielä harjoitettiin käsityönä, oli jokaisen neulanvalmistajan opittava sama työ, ja senmukaan oli myöskin jokaisen työvoiman arvo pääasiassa saman suuruinen ja suhteellisen korkea. Kun neulanvalmistus joutui käsiteollisuusjärjestelmän alaiseksi, hajosi se osatöihin, jotka vaativat suurta harjoitusta, ja toisiin, joita voi helposti oppia. Niiden työvoimalla, jotka saivat käyttää paljo aikaa saavuttaakseen tarpeellisen harjaantumisen, oli luon-

nollisesti paljon suurempi arvo kuin niiden työvoimalla, jotka asettuivat helpompaa käsityötä tekemään. Siten syntyy työvoimien arvojärjestys ja sen mukainen työpalkka-asteikko.<sup>1)</sup> Tämän asteikon alimmilla portailla ovat ne, joiden suorittamia tehtäviä jokainen ihminen pystyy tekemään ilman erityistä harjaantumista tai valmistautumista. Semmoisia yksinkertaisia tehtäviä on jokaisessa tuotantoprosessissa. Käsityössä vaihtelevat ne vaikeampien tehtävien kanssa, mutta käsiteollisuudessa muuttuvat ne erityisen ihmisloukan keskeytymättä jatkuvaksi työksi. Op-

<sup>1)</sup> Seuraava taulu, jonka olemme ottaneet *Babbage*'lta (*on the Economy of Machinery and Manufacture, London, 1835, XXIV, s. 408*) osoittaa erittäin selvästi yksityisten palkkaryhmien asteittaisen alenemisen ja miten välttämätöntä on teknilliseltä kannalta sovittaa työmiesten lukumäärä jokaisessa tehtävässä toisten töiden mukaan sekä perustaa laskunsa keskimääräisesti välttämättömään työaikaan. Taulu kuvaa oloja eräässä pienessä englantilaisessa nuppineulatehtaassa 19 vuosisadan alussa.

Tehtävän nimi	Työntekijä	Päiväpalkka	
Langanvetäminen .	mies	3 shillinkiä	3 penceä
Oikaiseminen . . . .	nainen tai	1	—
	tyttö	—	6
Teroittaminen . . .	mies	5	3
Nuppien valmistus	mies tai	5	4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
	poika	—	4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Nuppien kiinnitys .	nainen	1	3
Valkaiseminen . . .	mies tai	6	—
	nainen	3	—
Paperiin kiinnitys .	nainen	1	6

Palkat vaihtelivat siis 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub> pencestä 6 shillinkiin. (Englantilainen punta = 20 shillinkiä = 240 penceä. Suomen rahassa on punta noin 25: 30, joten shillinki = 1 mk. 25 p. ja pence = 10 penniä.)

*Suom. muist.*

pimattomina työmiehinä erotetaan nämä oppineista työmiehistä.

Melkein jokainen käsiteollisuustyömies pääsee vähemmällä oppiajalla kuin käsityöläinen vastavassa käsityön haarassa. Jälkimmäisen on opittava kaikki tehtävät, jotka ovat välttämättömiä hänen ammattiinsa kuuluvien tuotteiden valmiiksi saattamiseksi; edellisistä tarvitsee jokaisen oppia vaan yhden tai muutamia näistä tehtävistä. Oppimattomien työmiesten suhteen eivät oppikustannukset tule ensinkään kysymykseen.

Siten laskee työvoiman arvo käsiteollisuudessa ja sen kanssa laskee työmiehen ylläpitoon tarvittava välttämätön työaika. Jos työpäivän pituus pysyy entisellään, suurenee myös lisätyön määrä ja suhteellinen lisäarvo kasvaa.

Työmiehestä tulee henkisesti ja ruumiillisesti vaivainen, työ ei tarjoa hänelle enää mitään sisältöä, ei mitään mielenkiintoa. Hänestä on itsestään tulut pääoman tarvekalu.

## YHDEKSÄS LUKU.

# KONEET JA SUURTEOLLISUUS.

### I. Koneiden kehitys.

Työnjako käsiteollisuudessa johti tosin käsityön kannalla olevan työn uudistamiseen, mutta ei kokonaan poistanut tätä. Taitavuus käsitöissä jää pääasiassa käsiteollisuuden perustaksi ja tekee yksipuolisestikin harjaantuneelle osatyöntekijälle mahdolliseksi vielä säilyttää jonkin määrän itsenäisyydestään kapitalistia kohtaan. Hän ei ole heti korvattavissa, sillä hänen työskentelynsä on välttämätöntä liikkeen jatkumiselle, kuten olemme nähneet neulateollisuudesta otetusta esimerkistämme. Työmiehetkin tuntevat tämän edun siksi hyvin, että he tekevät kaiken voitavansa säilyttääkseen tämän käsiteollisuuden käsityöluonteen, pysyttämällä mahdollisimman tarkasti käsityöläismenettelyn esim. oppilasjärjestelmässä j. n. e.

Vielä nytkin voi huomata tämän pyrkimyksen koko useassa teollisuuden haarassa, joita vielä harjoitetaan käsiteollisuuden tapaan. Tässä onkin löydettävissä salaisuus ammatti-yhdistysliikkeen useihin hyviin tuloksiin.

Mistä yksi iloitsee, siitä toinen valittaa. „Koko käsiteollisuusajakauden kuluessa“, sanoo *Marx*, „kuului senvuoksi valituksia työmiesten *kuuliaisuu-*  
*den puutteesta*. Ja ellei meillä olisi senaikuisten kirjailijain todistuksia sekä sitä yksinkertaista tosi-  
seikkaa tiedossamme, että 16-vuosisadalta suurteol-  
lisuuden ajanjaksoon saakka ei *pääoman ole onnis-*  
*tunut saada haltuunsa käsiteollisuustyömiesten koko*  
*käytettävänä olevaa työaikaa*, sekä että eri käsi-  
teollisuuden haarat ovat lyhytikäisiä ja kadottavat  
sijansa yhdessä maassa siirtyäkseen toiseen, riippuen  
työmiesten *maahan- tai maastamuutosta*, silloin  
alkaisivat kirjastot puhua“. Senvuoksi voi hyvin ymmär-  
tää seuraavan valitushuudon, minkä eräs tuntematon  
tekijä lentokirjassaan vuonna 1770 päästää: „Työ-  
miesten ei pitäisi milloinkaan pitää itseään riippu-  
mattomina käskijöistään . . . Järjestys on pan-  
tava toimeen tavalla tai toisella.“

a järjestys pantiin toimeen. Käsiteollisuus itse  
synnytti sen ensimmäiset ehdot. Se loi asteettain  
jäsennellyn työpajan monimutkaisten työkalujen tuo-  
tanta varten ja „käsiteollisuuden työnjaon tuotteena  
ovat puolestaan *koneet*“. Koneet taasen antavat kuo-  
liniskun käsityön herruudelle.

Minkä kautta eroo kone käsityö-työkaluista ja  
minkä kautta muuttuu työväline työkalusta koneeksi?  
Sen kautta, että *mekaaninen laitos*, joka on asetet-  
tava vaan *tarpeelliseen liikkeeseen*, „*suorittaa* työ-  
kaluillaan *samat tehtävät, joita työmies ennen saman-*  
*laisilla työkaluilla suoritti*.“ Tuleeko käyntiin paneva  
voima ihmisestä taikka vuorostaan toisesta ko-  
neesta, ei muuta asian luontoa ensinkään. Tästä

on pidettävä kiinni sen erehdyttävän mielipiteen varalta, joka väittää koneen eroavan työkalusta senkautta, että sen panee käyntiin jokin muu kuin ihmisvoima, esim. eläin, vesi, tuuli j. n. e. Semmoisen käyttövoiman käytäntö on paljon, paljon vanhempi kuin koneellinen tuotanto; meidän tarvitsee vaan muistuttaa auran vedättämisestä härkien tai hevosten avulla. Ihmiset ovat tietävästi käyttäneet eläimiä, tuulta ja vesivoimaa jo hyvin aikaisin käyttövoimana myllyjä pyörittämässä, pumppuja käyttämässä j. n. e., ilman että tämä on vaikuttanut vallankumousta tuotantotapojen alalla. Eipä itse *höyrykonekaan* semmoisena kuin se keksittiin 17-vuosisadan lopulla, aikaansaanut mitään vallankumousta teollisuuden alalla. Niin tapahtui kuitenkin heti, kun ensimmäinen työkalukone, kehruukone keksittiin. Ei mikään ole mauttomampaa kuin taru siitä, miten höyryvoima sattumalta keksittiin tarkastamalla kiehuva teekannua. Vesihöyryn voima on nähtävästi ollut kreikkalaisille tunnettuna jo 2000 vuotta aikaisemmin, mutta he eivät tienneet, mihin sitä käyttäisivät. Myöhemmin sitä käytettiin kaikellaiseen mekaaniseen leikittelyyn. *Höyrykoneen* keksintö sensijaan on todellisten, päämääränsä tuntevien henkisten *ponnistusten* tuote, jotka nojautuivat entisiin kokeisiin, ja se oli mahdollinen vasta silloin kun käsiteollisuus oli hankkinut sille *teknillisiä edellytyksiä*, ennenkaikkeaa riittävän määrän taitavia konetyömiehiä sen valmistamiseksi. Lisäksi se oli vasta silloin mahdollinen, kun *tarve* oli herättänyt *mielenkiintoa* uusien käyttövoimien suhteen<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Goethe vastaa kysymyksen: „Mitä on keksiminen?“ satuvilla sanoilla: „Etsimisen loppu“. (*Buch der Erfindungen*).



Siten oli laita niinpian kuin *työkone* oli keksitty.

Se tarvitsi käyttöönsä varten voimakkaamman ja *säännöllisemmin* toimivan käyttövoiman, kuin mitä siihen asti tunnettiin. *Ihminen* on kovin epätäydellinen työkalu *keskeytymätöntä, samantapaista* liikuntaa varten ja sitäpaitsi liian heikko. *Hevonen*, joka on vahvempi, ei ole yksistään kovin kallis ja ainoastaan hyvin rajoitetussa määrässä käyttökelpoinen tehtaissa, vaan sillä on lisäksi se kauhea ominaisuus, että se joskus pitää oman päänsä. *Tuuli* on *epätasainen* ja mahdoton *tarkastaa*, ja *vesivoimakaan*, jota käsiteollisuusaikakauden kuluessa käytettiin vahvasti, ei enää riittänyt, kun ei sitä voinut korottaa mielin määrin. Joinakin vuodenaikoina se sitäpaitsi loppui ja oli ennenkaikkea *paikkaan sidottu*. Vasta kun *James Watt* monien ponnistusten jälkeen oli keksinyt toisen, n. k. kaksinkertaisesti vaikuttavan *höyrykoneensa*, senjälkeen kun hän oli löytänyt liiketoverinsa *Mathias Boultonin* laajassa teollisuusyrityksessä „niinhyvin *teknillisiä voimia kuin rahaa*“ (katso „*Buch der Erfindungen*“), joita hän tarvitsi suunnitelmiansa toteuttamiseksi, vasta silloin oli keksittynä moottori, joka „*itse synnyttää käyttövoimansa* saatuaan hiiliä ja vettä, jonka *voimapotenssi* (voiman suuruus) on kokonaan *ihmisen määrättävissä* joka on *mobil* (mahdollinen siirtää paikasta toiseen) ja *lokomotionin* (liikunnan) väline, *mahdollinen sijoittaa kaupunkiin*, eikä niinkuin vesiratas, sidottu maaseutuun, mikä tekee mahdolliseksi *keskittää tuotantoa kaupunkiin*, sen sijaan että se vesirattaan tavalla hajottaisi sen kautta koko maan, ja joka sitä-

paitsi on yleinen teknologisessa käytännössä“ (Marx). Ja nyt vaikuttaa tämä täydennetty liikkeeseen paneva voima luonnollisesti osaltaan takaisin työkoneen yhä jatkuvaan kehitykseen.

„Jokaiseen kehittyneeseen koneistoon kuuluu kolme olennaisesti erilaista osaa: liikuntaa synnyttävä kone, voimansiirtolaitos ja vihdoin työkalukone eli työkone.“ Koko koneiston käyttäjää, liikuntaa synnyttävää konetta, olemme juuri tarkastelleet. Voimansiirtolaitos, johon kuuluu mitä erilaisimpia vauhtipyöriä, hammasrattaita, pyöriä, vipuja, nuoria, hihnoja y. m., tasoittaa liikuntaa, muuttaa sen muodon aina tarpeen mukaan, esim. suoraviivaisesta kiertäväksi sekä jakaa ja siirtää sen työkalukoneistoon. „Molemmat koneiston osat ovat olemassa pannakseen työkalukoneen liikkeeseen. Liikkeessä ollessaan se käy käsiksi työ-esineeseen ja muodostelee sitä tarpeen mukaisesti.

Työkalukone on, kuten jo olemme huomautta-  
neet, aikaansaanut vallankumouksen teollisuuden  
alalla 17-vuosisadalla, samoin kuin se vielä nytkin on  
sinä lähtökohtana, jonka avulla käsityö- tai käsiteol-  
liusliike muuttuu koneelliseksi liikkeeksi. Se on  
ensiksikin enemmän tai vähemmän muuttunut koneel-  
linen jäljennös vanhasta käsityö-työkapineesta, kuten  
esim. koneelliset kangaspuut, tai ovat siihen kiinni-  
tetyt laitokset vanhoja tuttuja, kuten kehräpääät keh-  
ruukoneessa, neulat sukankutomakoneessa, veitset  
silppukoneessa j. n. e. Mutta niiden työkalujen  
lukumäärä, joita sama kone panee yhtä aikaa työhön,  
„on jo etukäteen vapautettu niistä rajoista, jotka  
sitovat työmiehen käsityökalun toimintaa.“

Kun liikuntoa synnyttävä kone voi voimansiirtolaitoksen tarkoituksenmukaisen järjestelyn avulla panna yhtäaikaa liikkeeseen koko joukon työkoneita, niin vajoo yksityinen kone senkautta pelkäksi tekijäksi koneellisessa tuotannossa. Missä sama työkone suorittaa koko työn, kuten esim. koneellisissa kangaspuissa, siellä esiintyy koneliikkeeseen perustuvassa työpa-jassa, s. o. *tehtaassa, yksinkertainen yhteistoiminta* joka kerran uudelleen, senkautta että joukko samanlaisia työkoneita, — työmiehet voimme aluksi syrjäyttää, — *työskentelevät* samassa huoneessa *toistensa kanssa rinnakkain*. Kuitenkin on täällä olemassa *teknillinen yhtenäisyys*. Yksi suonentykytys, sama liikuntoa synnyttävä kone, panee ne kaikki yhtäaikaa käyntiin. Ne ovat vaan saman liikuntakoneiston jäseniä.

Missä sensijaan työn esineen on läpikäytävä sarja *eri-asteisia prosessia*, joissa kokonainen ketju erilaisia, mutta *toisiaan täydentäviä* työkalukoneita suorittaa työn, missä siis käsiteollisuudelle ominainen yhteistoiminta esiintyy uudelleen *työnjakona*, mutta tällä kertaa osatyökoneiden toinen toiseensa tarttumisena, siellä vasta astuu yksityisen, itsenäisen koneen sijaan todellinen *kone-järjestelmä*. Jokainen osakone antaa sitä seuraavalle koneelle raaka-aineen, ja, samoin kuin käsiteollisuudessa osatyöntekijäin yhteistoiminta, vaatii jäsenneyssä konejärjestelmässäkin *osakoneiden* alituinen työssä pitäminen *määrättyä suhdetta* niiden *lukumäärässä, laajuudessa ja nopeudessa*. Tämä yhdistetty työkoneisto on *sitä täydellisempi*, mitä tasaisemmin sen kokonaisprosessi jatkuu, s. o., *mitä vähemmällä keskeytymisillä* raaka-aine siirtyy ensimmäisestä muodostaan viimeiseen, mitä

enemmän siis ihmiskäsien sijasta *itse koneisto* siirtää sen yhdeltä tuotanto-asteelta toiselle. Jos se suorittaa kaikki raaka-aineen muokkaamiseen tarvittavat liikkeet ilman ihmisen apua, on meillä edesämme *itsetoimiva* (automaattinen) *koneistojärjestelmä*. Että tätäkin voidaan vielä yksityiskohdissaan alituisesti parantaa, osoittaa laitos, joka itsestään pysäyttää kehruukoneen, niin pian kuin yksityinen säijekin katkee. Esimerkiksi „tuotannon jatkuvaisuudesta (kontinuität) samoin kuin itsetoimivan järjestelmän käytäntöön sovittamisesta“, sanoo *Marx*, „kelpaa *uudenaikainen paperitehdas*“.

Samoin kuin Wattin keksimä höyrykone, olivat muutkin ensimmäiset keksinnöt konealalla ainoastaan senkautta mahdolliset toteuttaa, että käsiteollisuus-aikakausi oli kasvattanut joukon taitavia koneellisia työmiehiä, osatyöntekijöitä käsiteollisuudessa, sekä niiden rinnalla käsityöläisiä, jotka kykenivät valmistamaan koneita. Käsityöläiset tai käsiteollisuus panivatkin kuntoon ensimmäiset koneet.

Mutta niinkauan kuin koneet riippuivat puoleksi taitelijoita olevien työmiesten *mieskohtaisesta* taitavuudesta ja voimasta, eivät ne olleet ainoastaan kovin kalliita — seikka, jota käsittämään kapitalistilla aina on ollut merkillisen hyvä ymmärrys — vaan niiden käytännön laajentaminen ja siis myöskin suurteollisuuden kehittäminen jäi riippuvaksi konerakentajien lisääntymisestä, joiden ammatti vaati pitkää oppiaikaa, joten niiden lukumäärää ei voinut yhdellä iskulla kohottaa.

Mutta myöskin teknillisessä suhteessa joutui suurteollisuus, niin pian kuin se oli kiivennyt mää-

rättyyn korkeuteen kehityksessään, ristiriitaan käsi-työ- ja käsiteollisuusluontoisen perustuksensa kanssa. Jokainen edistysaskel, koneiden laajentuminen, niiden vapautuminen niitä alkuaan hallitsevasta käsi-työläismallista, sopivampien, mutta vaikeammin käsiteltävien aineiden käyttäminen, kuten esim. raudan käyttö puun asemasta, kohtasi mitä suurimpia vaikeuksia, joita ei edes käsiteollisuudessa käytäntöön otettu työnjaon järjestelmä pystynyt voittamaan. „Nykyaikaisen kirjapainokoneen, uudenaikaisten konekangaspuiden ja karstauskoneiden tapaisia koneita ei voitu valmistaa käsiteollisuuden avulla.“

Toiselta puolen vetää mullistus jossakin teollisuushaarassa mukanaan mullistuksen kokonaisessa sarjassa sen kanssa yhteydessä olevia teollisuudenhaaroja. Konekehruu tekee konekutomisen välttämättömäksi ja molemmat yhdessä aikaansaavat koneellis-kemiallisen vallankumouksen valkaisemisessa, painamisessa ja värjäämisessä. Senjälkeen aikaansai vallankumous teollisuuden ja maanviljelyn tuotantotavoissa *mullistuksen liike- ja kuljetustavoissa*. Suurteollisuuden, kuumeisen kiireellisine tuotantoinen, täytyy nopeasti hankkia raaka-aineensa, heittää tuotteensa nopeasti ja suurissa määrissä markkinoille, sen täytyy voida vetää luokseen ja lykätä pois suuria työläisjoukkoja aina tarpeitensa mukaisesti j. n. e. Siinä aihe mullistukseen laivanrakentamisessa, purjeveneen korvaamiseen höyryveneellä, uudistukseen maakuljetusneuvoissa rautateiden kautta ja sähkölennättimen käytäntöön ottamiseen viestinviejien sijaan. „Ne suunnattomat rautamäärät taas, joita nyt taottiin, kuumennettiin,

porattiin ja muodostettiin, vaativat puolestaan jätti-  
läismäisiä koneita, joiden luomiseen käsiteollisuuden  
avulla tapahtuva konerakennus ei pystynyt.“

Siten täytyi suurteollisuuden luoda oma, luon-  
teeseensa sopiva perusta, senkautta, että se valtasi  
koneen, voidakseen tuottaa koneiden avulla. „Vasta  
työkalukoneiden kautta on tekniikka voinut ratkaista  
sen jättiläistehtävän, jonka koneiden rakentaminen  
sille asetti (*Buch der Erfindungen*). Sitä varten oli  
kuitenkin välttämätöntä voida koneella tuottaa yksi-  
tyisiä koneenosia varten tarpeelliset geometriset muo-  
dot, kuten viiva, taso, ympyrä, silinteri, kaartio ja  
pallo. Tämäkin problemi ratkaistiin, kun *Henry*  
*Maudsley* 19-vuosisadan ensimmäisellä vuosikymme-  
nellä keksi sorvausluistin („*slide rest*“), jota pian  
ruvettiin automatisesti valmistamaan ja siirrettiin  
sorvauspenkistä muihinkin konstruktionikoneisiin.  
Tämän mekanisen keksinnön avulla onnistuttiin tuot-  
tamaan yksityisten koneosien geometrisia muotoja  
„helppoudella, tarkkuudella ja nopeudella, jota ei  
taitavimmankaan työmiehen käsi edes pitkän har-  
jaantumisen jälkeen voinut saavuttaa“.<sup>1)</sup>

Konerakentamiseen käytetyn koneiston suuren-  
moisuudesta ei tarvitse tuhlata montaa sanaa. Kuka  
ei olisi kuullut konetehtaittemme jättiläistöistä, mah-  
tavista höyryvasaroista, jotka 5,000 kilon painoisina

<sup>1)</sup> „*The Industry of Nations, Lontoo, 1855.*“, 2 Osa, s.  
239. Siitä lainaa *Marx* seuraavan lauseen „*slide rest*“ keksin-  
nöstä. „Vaikka tämä lisä sorvauspenkkiin näyttäneekin yksin-  
kertaiselta ja ulkonaisesti mitättömältä, ei ole mielestämme  
liiaksi sanottu, jos väitämme, että sen vaikutus konetyön paran-  
tamiseen ja laajentamiseen oli yhtä suuri, kuin se minkä *Vatt*’in  
keksimä höyrykoneen parantaminen aikaansai.“

helposti musertavat graniittijärkäleen jauhoksi, mutta samalla pystyvät suorittamaan mitä hiljaisimpia, vähimpiäkin eroavaisuuksia varten tarkkaan laskettuja lyönnejä j. n. e. Ja joka päivä kuulemme uusista edistyksistä konejärjestelmän alalla ja sen alueen uusista laajennuksista.

Käsiteollisuudessa oli työnjako vielä pääasiallisesti mieskohtainen (subjektiivinen) ja yksityisprosessi sovellettiin *työmiehen personan* mukaan. Konejärjestelmässä sensijaan on suurteollisuudella täysin yleinen (objektiivinen) tuotanto-elimistö, joka on valmiina työmiehen työhön tullessa ja johon tämän on senvuoksi mukauduttava. Yhteistoiminta, yksityisen työmiehen häviäminen koko yhteisöön, ei ole enää satunnaista, vaan „*työvälineen luonnon pakottama teknillinen välttämättömyys.*“

## 2. Arvo, jonka koneisto luovuttaa tuotteelle.

Samoin kuin yksinkertainen työkalu, kuuluu konekin kiinteään pääomaan. Se ei luo mitään arvoa, vaan antaa oman arvonsa tuotteille, yksityisissä tapauksissa sen arvon, mitä se kulutuksen kautta kadottaa.

Koneisto ottaa *kokonaisuudessaan* osaa työprosessiin ja ainoastaan *osittain arvonlisäysprosessiin*. Samoin on laita myöskin työkapineen suhteen, mutta kuitenkin on eroitus alkuperäisen kokonaisarvon ja tuotteelle luovutetun arvo-osan välillä koneessa paljon suurempi kuin työkapineessa. Ensiksikin *pysyy kone kauemmin kunnossa* kuin työ-

kalu, senvuoksi, että se on rakennettu kestävämmästä aineesta. Toiseksi tekee se myös ankaran tieteellisten lakien avulla tapahtuneen järjestelynsä kautta mahdolliseksi *suuremman säästämisen* sen eri osien kulutuksessa ja apu-aineiden, kuten öljyn, hiilen y. m. käyttämisessä. Lopuksi on sen tuotanto-aluekin suhteettomasti suurempi kuin työkalun.

Jos on olemassa eroavaisuutta koneiston arvon ja sen tuotteeseen siirtämän arvo-osan välillä, riippuu aste, jossa tämä arvo-osa kallistaa tuotetta, tuotteen laajuudesta. Eräässä v. 1858 pitämässään esitelmässä arvioi eräs herra *Baynes Blackburnista*, että jokainen todellinen hevosvoima<sup>1)</sup> käyttää 450 *self-acting* (itsetoimivaa) *Mule*-kehräpäättä, tai 200 *Water*-kehräpäättä tai myöskin 15 kangaspuuta 40 tuuman levyistä kudosta varten“ j. n. e. Siten jakaantuvat höyryhevosvoiman päivittäiset kulut ja sen käyntiin paneman koneiston kulutus ensimmäisessä tapauksessa 450 *Mule*-kehräpään, toisessa 200 *Water*-kehräpään ja kolmannessa 15 koneellisen kangaspuun päivätuotannon välillä. Se arvo-osa joka siten tulee lankakiloa tai kangasmetriä kohti, on kovin vähäinen.

Jos *työkoneen vaikutuspiiri*, s. o. sen työkalujen lukumäärä, tai missä on kysymys voimasta, ku-

1) Tähän huomauttaa *Engels*, „*Kapital*“ teoksen 3 ja 4 osan julkaisija, eräässä muistutuksessa: „hevosvoima on yhtäsuuri kuin 33,000 jalkanaulaa minuutissa, s. o. sen voiman suuruinen, joka yhdessä minuutissa nostaa 33,000 naulaa 1 engl. jalan korkeudelle. Tämä on ylempänä mainittu hevosvoima.“

(Nykyään määritellään todelliseksi hevosvoimaksi voimaa, joka 1 sekunnissa nostaa 1 kilon 75 metrin korkeuteen eli 75 kiloa 1 metrin korkeuteen. Sen suuruus on siis 75 kilogrammametria. Voiman suuruus on itse asiassa sama kuin *Engelsin* mainitsema, mitat ovat vaan muuttuneet.



ten väkivasarassa, sen voiman laajuus on määrätynä, riippuu tuotteiden paljous siitä *nopeudesta*, jolla kone työskentelee.

Sen arvo-osan suuruus, jonka koneisto siirtää tuotteeseen, riippuu, kun määrätty paljous arvonsiirtoa tapahtuu, *sen omasta arvosuuruudesta*. Mitä vähemmän työtä se itse maksaa, sitä vähemmän siirtää se tuotteeseen arvoa. Jos sen valmistus maksaa yhtä paljon työtä kuin sen käyttäminen säästää, tapahtuu työssä ainoastaan paikallinen vaihdos, eikä työn tuottavaisuus lisäännä ensinkään. Koneen tuottavaisuutta mitataan sillä, missä määrässä se säästää *inhimillistä työvoimaa*. Ei siis ole ensinkään ristiriidassa konetuotannon periaatteen kanssa, että yleensä, verrattuna käsityön tai käsiteollisuuden avulla valmistettuihin tavaroihin, konetuotteessa *työvälineiden* osaksi tuleva arvo-osa suurenee *suhteellisesti*, s. o. suhteessaan tuotteen kokonaisarvoon, samalla kuin se todellisuudessa pienenee.

*Tuotteen huojentumisen* kannalta katsottuna on koneiden käytölle olemassa raja siinä, että sen oman tuotannon tulee maksaa vähemmän työtä, kuin mitä se säästää työtä. Pääoma ei kuitenkaan maksa, kuten olemme aikaisemmin nähneet, *käytettyä työtä*, vaan ainoastaan käytetyn *työvoiman arvon*. Pääoman koneiden käyttöä rajoittaa siis myös erotus *koneen arvon* ja sen käynti-aikanaan korvaaman *työvoiman kokonaisarvon* välillä, eli, koska työmiehen todellinen palkka toisinaan laskee hänen työvoimansa arvon alapuolelle, toisinaan nousee sen ylitse ja on erilainen eri maissa, eri aikakausina ja eri työhaaroissa, erotus koneiston *hinnan* ja sen korvaaman työvoi-

man *hinnan* välillä. Ainoastaan *tämä* eroitus määrää kapitalistin toiminnan, ainoastaan se ahdistaa häntä kilpailun pakkokeinoilla, ja siitä johtuu, että nykyään joskus koneet, jotka ovat yhdessä maassa tuottavia, eivät tule käytäntöön toisessa maassa. Amerikassa on keksitty koneisto kivien murskaamiseen; vanhassa maailmassa niitä ei käytetä, sen vuoksi että täällä köyhälistö, joka suorittaa tätä työtä, saa maksun niin pienestä osasta työtään, että koneet tekisivät tämän työn kapitalistille kalliimmaksi.

Alhaiset palkat ovat suorastaan *esteend* koneiden käytäntöön ottamiselle ja siis myöskin tältäkin kannalta katsoen vahingoksi yhteiskunnalliselle kehitykselle.

Wasta semmoisessa yhteiskunnassa, jossa vastakohdat pääoman ja työn välillä olisivat poistettut, tulisi koneiden käytäntö täyteen laajuuteensa.

### 3. Koneellisen työn ensimmäiset vaikutukset työmiehiin.

„Mikäli kone tekee lihasvoiman tarpeettomaksi, tulee se välikappaleeksi semmoisten työmiesten käyttämiseksi, joilla *ei ole lihasvoimaa* ja jotka *eivät vielä ole saavuttaneet täyttä ruumiillista kehitystä*, mutta joiden jäsenet sensijaan ovat taipuvampia“.

„Työn ja työmiesten mahtava apukeino tulee heti *wälikappaleeksi palkkatyömiesten lukumäärän lisäämiseen*, kutsumalla työläisperheen kaikki jäsenet ilman sukupuoli- tai ikä-eroitusta pääoman välittömään käskynalaisuuteen.“ Pakkotyö kapitalistin hy-

väksi astuu, ei ainoastaan lastenleikin, vaan myöskin kotoisessa piirissä perheen hyväksi tapahtuvan työskentelemisen sijaan. „*Naisten ja lasten työtä!* — oli kapitalistisen koneitten käytön ensimmäinen vaatimus.

Tämän vaikutus tuli olemaan työväenluokalle yhtä turmiollinen niinhyvin taloudellisessa, yhteiskunnallisessa kuin siveellisessäkin suhteessa.

Siihen saakka oli työvoiman arvon määrännyt se välttämätön työaika, joka tarvittiin ei ainoastaan yksilöllisen, täysikäisen työmiehen, vaan koko sen *työläisperheen* elättämiseksi, jonka turvana hän oli. Nyt sensijaan, kun vaimo ja lapsetkin vedettiin työmarkkinoille ja saivat tilaisuuden ansaita mukana, jakaantui miehen työvoiman arvo aikaa myöten koko hänen perheensä osalle. Ja tähän työvoiman *arvon* muutokseen sovittautui ihmeellisen nopeasti sen *hinnan*, s. o. *työpalkan* vastaava muutos. Isän sijasta täytyy nyt koko perheen tehdä työtä palkan edestä voidakseen elää ja siten antaa se pääomalle ei ainoastaan työtä, vaan myöskin *lisätyötä*. Kone ei siis ainoastaan lisää nylettäviä joukkoja, vaan myöskin *nylkemisen määrää*.

Ei tosin ole mahdotonta, että työläisperhe saa pienen nimellisen lisätulon. Kun isän sijasta työskentelee nyt isä, äiti ja kaksi lasta, on kokonaispalkka useimmissa tapauksissa korkeampi kuin ennen isän palkka yksinään. Mutta *elatuskustannukset* ovat myöskin kohonneet. Kone merkitsee *tehtaassa* tarkempaa taloudenhoitoa, mutta koneiteollisuus lopettaa taloudenhoidon työläisten *kodeissa* kokonansa. Työläisnainen *tehtaassa* ei voi samalla olla perheen-

emäntä. Säästäväisyys ja tarkoituksenmukaisuus elintarpeiden käyttämisessä tulevat mahdottomiksi.

Ennen oli työmies myynyt oman työvoimansa, jonka herra hän ainakin muodollisesti oli. Nyt tulee hänestä orjakauppias, joka myy vaimon ja lapset tehtaaseen. Kun kapitalistinen fariseus julkisuudessa huutaa tätä „eläimellisyyttä“, unohtaa hän itse olevansa tämän asiaintilan aikaansaaja. Hän siitä hyötyy, ja kutsuen sitä kauniilla nimellä „työn vapaudeksi“, haluaisi hän sen ikuistuttaa. Työläisvanhempien eläimellisyyden vastakohtana on kuitenkin se *suuri tosiasia*, että täyskasvuiset miehiset työmiehet ovat valloittaneet takaisin pääomalta naisten- ja lasten työn rajoitukset.

*Marx* esittää runsaasti todistuksia tehdastyön turmiollisesta vaikutuksesta naisiin ja lapsiin. Me viittaamme vaan niihin ja esitämme tässä yhteydessä erään todistuksen uudemmalta ajalta, *Singerin* kirjasta: „*Untersuchungen über die sozialen Zustände in den Fabrikbezirken des nordöstlichen Böhmen*“, Leipzig 1885). Tämän kirjan ainehisto tekee meille mahdolliseksi verrata lasten kuolevaisuutta Norjassa, eli maassa, joka tietää suurteollisuudesta tuskin mitään, kuolevaisuuteen piireissä, joissa suurteollisuus on korkealle kehittynyt, olematta tämän kirjan tullessa painetuksi, työväensuojelulainsäädännön rajoittama. Tarcoitamme *Koillis-Böhmiä*.

Norjassa kuoli vuosina 1866—1874 kymmentätuhatta elävänä syntynyttä kohti kumpaakin sukupuolta korkeintaan yhden vuoden ikäisinä 1,063 lasta. Sensijaan laskettiin seuraavissa piireissä, joissa teollisuus on korkealle kehittynyt, kutakin kymmentä-

tuhatta elävänä syntynyttä lasta kohti kuolemantapauksia ensimmäisenä ikävuotena:

<i>Hohenelbe</i> . . . . .	3,026
<i>Gablonz</i> . . . . .	3,104
<i>Braunau</i> . . . . .	3,236
<i>Trautenau</i> . . . . .	3,475
<i>Reichenberg</i> ympäristöineen	3,805
<i>Friedland</i> . . . . .	4,130

Lasten kuolevaisuus tehdaspiireissä oli siis *kolme tai neljä kertaa niin suuri* kuin „sivistyksessä“ takapajulle jääneessä Norjassa! Suurta kuolevaisuutta ei saa malthusianien<sup>1)</sup> kanssa syyttää johtuneen asukasten liian suuresta hedelmällisyydestä. Syntyneiden lukumäärä on pikemmin huomattavan alhainen. *Singerin* tutkimissa seuduissa ei 1,000 asukasta kohti tule vuosittain täyttä 35 syntynyttä; *Saksassa* on vastaava luku melkein 42 ja koko *Itävalta-Unkarissa* yli 40.

Ruumiillisen ja siveellisen turmeltumisen ohella aikaansai kypsymättömien ihmisten muuttaminen pelkiksi koneiksi lisäarvon hankkimista varten myöskin *henkistä hävitystä*, joka on tarkasti eroitettava siitä luontoperäisestä tietämättömyydestä, joka tekee järjen autioksi, silti riistämättä sen kehitysmahdollisuuksia ja sen luonnollista hedelmällisyyttä.“

<sup>1)</sup> Englantilainen taloustieteilijä *Thomas Malthus*, joka kuoli v. 1834, väitti, että ihmissuku lisääntyy nopeammin kuin sen elntarpeet. Edellisten lisäys tapahtuu muka geometrisessä sarjassa, eli suhteessa 1: 2: 4: 8: 16: j. n. e., jälkimäisten aritmetrisessä sarjassa eli suhteessa 1: 2: 3: 4: 5 j. n. e.

Mutta yksi „siunausta tuottava“ vaikutus on siitä kuitenkin, että koneisto houkuttelee naiset ja lapset yhdistettyyn työläishenkilökuntaan. Se auttaa vihdoinkin murtamaan sen vastustuksen, jota miehinen työmies vielä käsiteollisuuden aikana rohkeni osoittaa pääoman itsevaltiudelle.

Mikä on koneiston tarkoitus ja minkä vuoksi kapitalisti ottaa koneiston käyttöön? Helpoittaakseenko työmiesten vaivoja? Ei suinkaan! Koneiston tarkoituksena on kohottamalla *työn tuottavuutta* huojistaa tavaroita ja lyhentää sitä osaa työpäivästä, jonka työmies tarvitsee työvoimansa arvoa tuottaakseen, sen osan hyväksi, jonka aikana hän tuottaa *lisäarvoa*.

Nyt olemme kuitenkin nähneet, että koneisto on sitä tuottavampaa, mitä pienempi se osa sen arvoa on, jonka se luovuttaa määrätylle tuotepaljoudelle. Tämä osa on sitä pienempi, mitä suurempi sen luoma tuotepaljous on, ja tämä tuotepaljous on sitä suurempi, mitä kauemmin kone on työssä. Onko kapitalistillemme silloin yhdentekevää, josko hänen koneistonsa „työ-aika“ kestää 15 vuotta 8 tuntisilla työpäivillä tai  $7\frac{1}{2}$  vuotta jaettuna 16 tuntiin työpäiviin? Matematisesti laskettuna on käyttöaika kummassakin tapauksessa sama. Mutta kapitalistimme laskee toisin.

Hän sanoo itsellensä ensiksikin: Jos kone tekee  $7\frac{1}{2}$  vuotta 16 tuntisia työpäiviä, ei se siirrä kokonaistuotteeseen enemmän arvoa kuin tekemällä 15 vuodessa 8 tuntisia työpäiviä, mutta sensijaan tuottaa se edellisessä tapauksessa arvonsa puolta nopeammin kuin toisessa ja asettaa minut siihen mie-

luisaan asemaan, että voin 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub> vuodessa korjata yhtä paljon lisätyötä kuin muuten 15:ssä — ellen ota lukuun toisia etuja, joita työpäivän pidentämisestä johtuu.

Lisäksi: Koneeni eivät kulu ainoastaan silloin kuin ne käyvät, vaan myös seistessäänkin, ollessaan alkuaineiden vaikutuksen alaisena. Tämä viimeaika- nittu kulutus on puhdasta tappiota, jonka voin vält- tää, jos lyhennän seisomisaikaa.

Vielä: Meidän teknillisten mullistusten aika- kautenamme täytyy minun olla päivittäin varustettu siltä varalta, että koneeni joutuvat arvottomiksi jon- kin huokeammin valmistetun tai teknillisesti paran- netun kilpailijan kautta. Mitä nopeammin senvuoksi annan niiden ansaita oman arvonsa, sitä pienempi on mahdollisuus joutua tämän onnettomuuden uh- riksi.

Sivumennen sanoen on tämä vaara suurin sil- loin, kun jossakin tuotannonhaarassa ensinnä otetaan koneita käytäntöön, sillä parannuksia seuraa silloin tiheästi. Senvuoksi onkin pyrkimys työpäivän piden- tämiseen niissä vahvin.

Kapitalistimme jatkaa: Koneeni, rakennukseni j. n. e. edustavat niin ja niin monen tuhanuen mar- kan pääomaa. Jos koneet seisovat, makaa koko pääomani hyödyttömänä. Mitä kauemmin ne sen- vuoksi ovat työssä, sitä paremmin käytän, en ai- noastaan niitä, vaan myöskin rakennuksiin y. m. sijoitettuja pääomanosia.

Näiden ajatusten lisäksi liittyy vielä eräs vaiku- tin, jota ei kapitalisti itse, enemmän kuin hänen oppinut asianajajansakaan, taloustieteilijä, huomaa,

mutta jonka vaikutus silti on suuri. Kapitalisti hankkii koneita säästääkseen työpalkkaa (vaihtelevaa pääomaa) ja että työmies tulevaisuudessa valmistaisi yhdessä tunnissa saman verran tavaraa kuin ennen kolmessa tai neljässä. Kone lisää työn tuottavuutta ja tekee senkautta mahdolliseksi venyttää lisätyötä välttämättömän työn kustannuksella ja siis myöskin *kohottaa lisäarvon osuutta*. Mutta se voi saavuttaa tämän tuloksen ainoastaan *vähentämällä määrätyn pääoman käyttämien työmiesten lukumäärää*. Koneliike muuttaa osan siitä pääomasta, joka ennen oli vaihtelevaa, s. o. sijoitettiin elävään työvoimaan, koneiksi eli kiinteäksi pääomaksi.

Me tiedämme kuitenkin, että lisäarvon suuruuden määrää *lisäarvon osuus* ja toiseksi *työssä olevien työmiesten lukumäärä*. Koneiden käytäntöön ottaminen kapitalistisessa suurteollisuudessa koettaa suurentaa lisäarvon paljouden ensimmäistä tekijää pienentämällä toista. Koneiston käyttämisessä lisäarvon tuottamiseksi on siis sisäinen ristiriita. Tämä ristiriita pakottaa pääomaa tasoittamaan nyljettyjen työmiesten suhteellista vähentymistä sillä, että se, tyytymättömänä suhteellisen lisätyön kasvamiseen, koettaa myös enentää todellista lisätyötä ja pidentää työpäivää mahdollisimman paljon.

Kapitalistinen koneiston käyttäminen luo siten kokonaisen sarjan uusia mahtavia syitä työpäivän rajattomaan pidentämiseen. Se enentää kuitenkin samalla myös mahdollisuutta sen pidentämiseen. Kun kone voi käydä keskeytyttä, niin estää pääomaa sen pyrkimyksissä työpäivän pidentämiseksi ainoastaan ne rajat, joita koneen ihmisapulaisen, s. o. työ-



miehen luonnollinen väsymys ja hänen vastarintansa asettaa. Jälkimäisen murtaa hän sekä vetämällä taipuvampia nais- ja lapsi-työntekijöitä tuotantoon että luomalla „liiallisen“ työläisasujamiston, johon kuuluvat koneiden vapaaksi jättämät työmiehet. Siten karkoittaa kone kaikki työpäivän siveelliset ja luonnolliset rajoitukset, ja siitä, „*mahtavasta keinosta työpäivän lyhentämiseksi*“, tulee pettämätön välikappale, joka muuttaa työmiehen ja hänen perheensä koko elämänpituuden käyttökelpoiseksi työajaksi.

*Marx* lopettaa sen osan, jossa hän tämän todistaa, seuraavilla sanoilla: „Jos“, uneksi *Aristoteles*, vanhan ajan suurin ajattelijä, „jos jokainen työkalu käskystä tai edeltäpäin aavistaen voisi suorittaa sille tulevia töitä, kuten *Dädalus'*en taideluomat liikuivat itsestään tai *Hephasto'*n kolmijalat kävivät itsestään pyhään työhön, jos siten kangaspuutkin itsestään kutoisivat, silloin ei mestari tarvitsisi enää apulaisia eikä herra orjia“. Ja *Antiparos*, eräs kreikkalainen runoilija *Ciceron* ajoilta, tervehti vesimyllyn keksintöä viljan jauhamiseksi, tätä alkeellisinta tuotantokonetta, orjattarien vapauttajana ja kultaisen aikakauden tuojana. „Pakanat, niin, pakanat!“ He eivät ymmärtäneet mitään taloustieteestä tai kristinuskosta, niinkuin viisas *Bastiat* ja jo häntä ennen vielä [viisaampi *Mac Culloch* ovat huomanneet. He eivät muun ohessa käsittäneet, että kone on koetelluin keino työpäivän pidentämiseksi. He sallivat toisten orjuuden muka keinona toisten kohottamiseksi täyteen ihmiskehitykseen. Mutta saarnataksaan joukkojen orjuutta, tehdäkseen muutamia raa-

koja ja puolisivistyneitä nousukkaita „*eminent spinners*“ (eteviksi kehrutehtailijoiksi), „*extensive sausage makers*“ (suuriksi makkaratehtailijoiksi) ja „*influential shoe black dealers*“ (vaikuttaviksi kenkämusteen kauppiaksi), siihen puuttui heiltä tämä erikoiskristillinen välikappale“.

Mitä enemmän koneiden käyttö ja sen kanssa erityinen luokka tottuneita konetyömiehiä kehittyi, sitä enemmän lisääntyy luonnollisesti myöskin nopeus ja sen kautta ponnistelu sekä *työn voimaperäisyys*. Tämä työn kohonnut voimaperäisyys on kuitenkin mahdollista ainoastaan niinkauan kun työpäivää ei jatketa vussin rajan yli, samoin kuin eräällä vissillä kehitysasteella työn voimaperäisyyden lisääminen on mahdollista ainoastaan työpäivän vastaavan lyhentämisen kautta. Missä on kysymyksessä päivä päivältä jatkuva säännöllinen työ, määrää luonto käskävästi: tähän saakka, mutta ei pitemmälle.

Tehdasteollisuuden ensi aikoina kävivät työpäivän pidentäminen ja tehdastyön kasvava voimaperäisyys Englannissa käsi kädessä. Niinpian kuitenkin kun suuttuneen työväenluokan pakottamalla aikaansaama työpäivän laillinen rajoittaminen katkasi pääomalta kaikki mahdollisuudet saada ensinmainitua tietä aikaan lisäarvon korotettua tuotantoa, ryhtyi se kaikin voimin hankkimaan toivottua tulosta konejärjestelmän nopeamman kehityksen ja tuotanto-

prosessissa noudatetun suuremman säästäväisyyden avulla. Jos suhteellisen lisäarvon tuotantomenetelmä siihen saakka oli pääasiallisesti koettanut työn korotetun tuotantovoiman avulla tehdä työmiehelle mahdolliseksi tuottaa samalla työskentelemisellä ja samassa ajassa enemmän, oli nyt saavutettava suurempi työpajous *lisätyn työskentelyn kautta samassa ajassa*. Työpäivän lyhentäminen johtaa työmiehen työvoiman korotettuun jännittämiseen, „työajan huokosten tiheämpään käyttämiseen“ eli „työn tiivistämiseen“. Hänen täytyy kymmentuntisen työpäivän yhdessä tunnissa tehdä enemmän työtä kuin ennen yhdessä tunnissa, työpäivän ollessa kaksitoistatuntisen. Määrätyssä ajanjaksossa puristetaan kokoon suurempi pajous työtä.

Olemme jo maininneet ne molemmat keinot, joiden avulla tämän tuloksen voi saavuttaa, nimittäin *tarkemman säästäväisyyden avulla työprosessissa ja koneiden käytännön kiirehdityn kehittämisen* kautta. Edellisessä tapauksessa huolehtii pääoma palkanmaksutapojen avulla (etenkin kappalepalkan avulla, johon myöhemmin palaamme) siitä, että työmies saa lyhemmässä työajassa enemmän työtä tehdyksi kuin ennen. Työn säännöllisyyttä, yhdenmukaisuutta, järjestystä ja tarmoa lisätään. Sielläkin, missä pääoma ei voi käyttää toista keinoa, puristaa työmiehellä enemmän työtä käyntiinpanevan koneen *nopeuden korottamisella* tai valvottavana olevien koneiden *pajoutta lisäämällä*, sielläkin voidaan tässä suhteessa saavuttaa tuloksia, jotka osoittavat valheiksi kaikki tähänastiset epäilykset. Aina kun työaikaa lyhennetään, selittävät työnantajat, että työntekoa valvotaan heidän lai-

toksessaan niin ankarasti ja että heidän työmiestensä huomaavaisuus on jo niin jännitettyä, että on järjestöntä odottaa näiden lisäämisestä mainittavia tuloksia. Mutta niinpian kuin lyhempi työaika on otettu käytäntöön, täytyy samojen tehtailijain tunnustaa, että heidän työmiehensä suorittavat lyhyemmässä ajassa yhtäpaljon, jopa joskus enemmänkin työtä kuin ennen pitempinä työpäivinä, vaikkeivät työvälineet olisi muuttuneetkaan. Samoin on koneen täydentämisen laita. Niin usein kuin onkin selitetty, että saavutettavissa olevaan rajaan on jo päästy, yhtä usein on tämä raja jonkun ajan kuluttua uudelleen sivuutettu.

Työmiesten työn voimaperäisemmäksi tuleminen työpäivää lyhennettäessä on niin suuri, että englantilaiset tehdastarkastajat, vaikkakin he „väsymättä kiittelevät vuosien 1844 ja 1850 tehdaslakien suotuisia tuloksia“, ovat 60-luvulla kuitenkin tunnustaneet, että työpäivän lyhentäminen on jo *saanut aikaan terveydelle vahingollisen työn voimaperäisyyden*.

Ne, jotka luulevat, että normaalityöpäivän käytäntöönottaminen saisi aikaan sopusoinnun pääoman ja työn välillä, ovat suuresti erehtyneet.

„Ei ole vähimmässäkään määrässä epäiltävää“, sanoo *Marx*, „että p äoman pyrkimys, ansaita työn voimaperäisyysasteen järjestelmällisellä kohottamisella ja kääntämällä jokaisen koneiston parannuksen suuremman työvoiman imemiskeinoksi, johtaa, niin pian kuin työpäivän pidentäminen lain avulla on kerta kaikkiaan tehty mahdottomaksi, pian uudestaan käänekohtaan, jolloin *työtuntien vähentäminen on jälleen välttämätön*.“

Missä *kymmentuntinen* normalityöpäivä on otettu käytäntöön, siellä tekevät nämä kapitalistien pyrki- mykset *kahdeksantuntisen* työpäivän ennen pitkää välttämättömäksi.

Tämä ei meidän mielestämme puhu normalityö- päivää *vastaan*, vaan sen *puolesta*. Kuten jokainen todellinen yhteiskunnallinen parannus, johtaa sek in itseään pitemmälle ja on yhteiskunnan *edelleen kehittymisen* eikä *pysähtymisen* välikappaleena.

#### IV. Kone työmiehen „kasvattajana“.

Olemme tähän saakka puhuneet niistä koneis- ton käytäntöönottamisen vaikutuksista, jotka ovat etupäässä taloudellista laatua. Katsokaamme myös- kin koneiston suorastaan *siveellistä* vaikutusta työ- mieheen.

Verratkaamme uudenaikaisen, koneilla käyvän tuotantolaitoksen, s. o. tehtaan kokonaisuutta käsi- teollisuus- tai käsityöliikkeeseen, niin pistää heti sil- miimme, että sensijaan kun työmiehes jälkimäisissä *käyttää apunaan* työkalua hän tehtaassa *palvelee* konetta; hän on itsestään riippumattoman „*kuolleen koneiston elävä lisäke*“.

Koneiden käytännön „filosofi“, tai kuten *Marx* häntä nimittää, „koneiden käytännön runoilija“ tri *Andrew Ure* kutsuu nykyaikaista tehdasta „suunnatto- maksi automatiksi, joka on pantu kokoon lukematto- mista koneellisista ja itsetietoisista elimistä, jotka tuot- taakseen saman esineen työskentelevät yhdessä tois- tensa kanssa ja keskeytymättä, siten että kaikki nämä eli-

met ovat *alistettuja* liikuntavoiman alaisiksi, joka pysyy itsestään käynnissä.“ Toisessa paikassa puhuu hän „höyryn hyväatekevän voiman“ *alamaisista*. Tämän „hyväatekevän voiman“ takana on luonnollisesti kapitalisti, joka on hyväatekevä ainoastaan itseään kohtaan.

Jokaisessa tehtaassa on työkoneen ääressä olevan työmiessjoukon ja tämän apulaisten lisäksi lukumäärältään vähäpätöinen henkilökunta, jonka tehtävänä on *tarkastaa ja pitää käynnissä* koko koneistoa. Tämä osaksi tieteellisesti (insinöörit), osaksi käsityöläisiksi (mekanikot, lukkosepät j. n. e.) kasvatettu työläisluokka on ulkopuolella tehdastyömiesten piiriä ja ei senvuoksi tule tässä kysymykseen. Emme myöskään tarvitse ottaa huomioon apulaisia, joiden palveluksia tavallisesti niiden yksinkertaisuuden vuoksi koneetkin voivat suorittaa (kuten on aina käynytkin siellä, missä huokeimmat apulaiset, lapset, on tehdaslakien kautta tehtailta riistetty) tai ainakin sallivat tähän käytettyjen henkilöiden nopeaa vaihtelua. Nyt on kysymyksessä todellinen tehdastyömies, *työkalukoneen ääressä oleva työmies*,

Työkalukoneeseen on työmiehen entisten työkalujen (neulan, kehräpuun, taltan) kanssa siirtynyt myös hänen erikoinen taitavuutensa näiden käyttämisessä. Hän tarvitsee nyt enää *yhtä ainoata* taitoa, nimittäin osata *sovelluttaa* omat liikkeensä koneen keskeytymättömään liikuntaan. Tämän taitavuuden saavuttaa nopeimmin lapsuusijässä. Työmiehen on alotettava aikaisin. Tehtailija ei ole enää riippuvainen yksistään konetyömieheksi kasvatetusta työläis-

luokasta, vaan löytää aina kasvavassa työläisluokassa nopeasti korvausta.

*Proudhon*<sup>1)</sup> kuvaa teoksessaan „*Philosophie des Elends*“ (kurjuuden filosofia) konetta „teollisuuden hengettären vastalauseeksi *paloteltua* ja ihmismurhaavaa työtä vastaan“ ja kutsuu sitä „*työmiehen asettamiseksi uudestaan oikeuksiinsa*“. Todellisuudessa syrjäyttää koneisto tosiaankin vanhan työnjakojärjestelmän teknillisine edellytyksineen, mutta siitä huolimatta näemme sitä jatkuvan tehtaissamme ja vielä alentavammassa muodossa. Työmies ei tosin käsittele enää koko ikäänsä samaa osatyökalua, mutta sensijaan väärinkäytetään koneistoa, suuremman hyötymisen saavuttamiseksi, muuttamaan hänet lapsuudestaan saakka *osakoneen osaksi*, ja siten tehdään hänen *avuton riippuvaisuutensa* tehtaista, tai toisin sanoen kapitalistista täydelliseksi. Hänen työltään riistetään kaikki henkinen sisällys ja se on enää koneellista, hermoja pilaavaa uurastamista. Hänen erikoistaitavuutensa tulee nimittäin syrjäasiaksi tieteen, suunnattomien luonnonvoimien ja yhteiskunnallisen joukkotyön rinnalla, jotka ovat yhdistettyinä konejärjestelmään. Ja samoin kuin hänen on tahdottomasti alistuttava koneiston automattiseen kulkuun, samoin on hänen alistuttava yleensä tehtaanomistajan määräämään kurinpitoon.

Olkoon yhteiskuntajärjestelmän muoto mikä tahansa, aina vaatii tämä yhteistyöskentely suurenmuisilla asteikkoportailla ja yhteisten työvälineiden,

---

1) *Proudhon*, anarkismin oppi-isä, kuoli v. 1865.

etenkin koneiden käyttö, työprosessin järjestämistä, niin että se tulee riippumattomaksi yksityisen työskentelijän mielijohteista. Ellei tahdota luopua koneellisen tuotannon eduista, on semmoinen kurinpidon käytäntöön paneminen, jonka alle kaikkien on taivuttava, välttämätön. Mutta kurinpitoakin on kahtalaista. Vapaassa yhteiskunnassa, jossa se kohtaa kaikkia, ei se paina ketään. Jos se sensijaan määrätään yksityisten eduksi, on sen nimenä *orjuus*, ja sitä kannetaan mitä suurimmalla vastenmielisyydellä, kuten pakottavaa ijestä, ja ainoastaan senvuoksi, että kaikki vastarinta on osottautunut turhaksi. Vaadittiin senvuoksi kovia taisteluja, ennenkuin onnistuttiin murttamaan työmiesten vastarinta pakkotyötä vastaan, johon kone oli heidät tuominut. *Ure* sanoo jo mainitsemassamme kirjassaan, että *Wyatt* oli keksinyt keinoitekoiset kehruusormet paljon aikaisemmin kuin *Arkwright*, mutta että *suurin vaikeus* ei ollut niin paljon itsetoimivan, koneiston keksimisessä, kuin itsetoimivan järjestelmän tarpeita vastaavan *tehdasjärjestyksen* keksimisessä ja käytäntöönpanemisessä! Laskekaamme senvuoksi laakeriseppele „jalon“ parturi *Arkwrightin* päähän, joka sai toimeen tämän „Herkuleen arvoisen“ suurtyön.

Nykyaikaisen kapitalistin tehdasjärjestys ei tiedä mitään porvaristolle niin kalliista „voimain jaon“ perustuslaillisesta järjestelmästä, eikä sille vielä kalliimmasta edustusjärjestelmästä, vaan se on *yrittäjän täydellisen yksinvaltiuden* ilmaisu työmiehiaan kohtaan. „Orjain katsastusmiehen ruoskan sijaan“, sanoo *Marx*, „on tullut päällysmiehen rangaistuskirja. Kaikki rangaistukset muutetaan tietenkin *rahasakoiksi*



ja *palkanvähennyksiksi*, ja tehdas-Lykurgojen<sup>1)</sup> lakiasäättävä terävyys teki heidän lakiensa rikkomisen mikäli mahdollista vielä tuottavammaksi kuin niiden seuraamisen“. Siten muserretaan työmiehen uppiskaisuus ja itsetietoisuus. Sen ohella tulee hän alituisen yksipuolisen lihastoiminnan kautta vaivaiseksi ja huonon tehdasilman ja työstä syntyneen huumaavan melun vaikutuksesta surkastuneeksi. Siinä on koneiston jalo *kasvattava vaikutus*.

Puhuimme juuri työmiesten vastarinnasta koneiden käytäntöön ottamista vastaan. Siinä on vaistomaisesti vaikuttamassa tietoisuus siitä, että koneet antavat työmiesten vapaudelle kuoliniskun. Ensi sijassa koskee tämä vastarinta sitä koneen vaikutusta, joka tekee ihmistyön *tarpeettomaksi*. Tässä mielessä salasi Danzigin kaupunginneuvosto erään kangaspuiden parannuksen, joka lie tehty tässä kaupungissa 16 vuosisadan keskipaikkeilla, ja se kiellettiin myöskin myöhemmin Bayerissa ja Kölnissä sekä v. 1685 keisarillisen ediktin kautta koko Saksassa. Englantilaisten työmiesten mellastamiset koneiden käytäntöön ottamista vastaan kestävät aina 19-vuosisadalle saakka ja sama ilmiö uudistuu kaikissa maissa. Ranskassa tapahtui niitä vielä 30-luvulla ja Saksassa niinkin myöhään kuin v. 1848.

On hyvin helppoa farisealaisten tavalla valittaa sitä raakaa tapaa, jolla uuden ajan suurinta edistysaskelta vastaan on ponnisteltu, mutta tosi-asia on, että kone esiintyi kaikkialla ensiksi työmiehen *vihol-*

<sup>1)</sup> *Lykurgos*, Spartan ankarain lakien säätäjä.

*lisena*, joka oli määrätty hänet *syrjäyttämään*. Käsiteollisuusaikakaudella oli työnjaossa ja yhteistoinnassa työpajoissa paremmin huomattavissa halu tehdä työssä olevat työmiehet tuottavammiksi, mutta kone sensijaan astuu heti työmiehen *kilpailijaksi*. Sen syrjäyttämille työmiehille tuli olla suurena lohdutuksena se seikka, että heidän kärsimyksensä olivat osaksi vaan „ohimeneviä“, sekä se, että kone valtasi vaan vähitellen kokonaisen tuotantoalueen, joten sen hävittävän vaikutuksen laajuudelta ja voimakkuudelta katkaistiin kärki. „Toinen lohdutus lyö toistaan“, sanoo *Marx*. Jälkimmäisessä tapauksessa tuottaa se kanssaan kilpailevassa työläisjoukossa *jatkuvaa kurjuutta*, mutta missä siirtyminen on nopea. vaikuttaa se suuremmassa määrässä ja äkkinäisesti. „Maailmanhistoria ei tarjoa mitään kauheampaa näkyä, kuin englantilaisten puuvillakankurien vähitellen tapahtuvan, vuosikymmeniä jatkuneen ja vihdoin v. 1838 lopullisesti toteutuneen häviön. Monet heistä kuolivat nälkään, useat elivät kauan kituen perheineen 2 1/2 pencellä (= 25 pennillä) päivässä. Äkkiä vaikutti sensijaan englantilainen puuvillakoneisto Itä-Intiassa, jonka kenraalikuvernööri v. 1834—35 kirjoitti: „Kurjuudella on tuskin vertauskohtaa kaupan historiassa. Puuvillakankurien luut valkaisevat Intian tasankoja“. Tosin, lisää *Marx* katkeralla ivalla tähän, mikäli kankurit siunaisivat ajallista elämää, valmistti kone heille ainoastaan „ajallisia epäkohtia“. Työväline lyö työmiehen kuoliaaksi. Tämä osottautuu selvimmin siellä, missä vastikään käytäntöön otettu koneisto kilpailee jällellä olevien käsityö- tai käsiteollisuusliikkeiden kanssa.

Suurteollisuudenkin rajojen sisäpuolella vaikuttaa koneiden alituinen paranteleminen samalla tavalla. *Marx* esittää tätä todistaakseen suuren joukon tapauksia englantilaisten tehdastarkastajain kertomuksista. Emme kuitenkaan lähemmin kajoa näihin, koska asia ei mitenkään ole kiellettävissä.

Palatkaamme kernaammin vielä kerran kilpali-jana olevasta koneesta kasvattajana toimivaan koneeseen. Niitä monia „paheita“, joihin työväen luokka kapitalististen ystävänsä mielestä on taipuvainen — mainittakoon tässä vaan tottelemattomuus, laiskuus ja juoppous —, ei voi millään muulla vastustaa paremmin kuin koneilla. Se on mahtavin taisteluväline pääoman taistelussa työmiehiä vastaan, jos nämä nousevat sen itsevaltiutta vastustamaan, elleivät ne ole tyytyväisiä sen myöntämiin palkkoihin, sen määräämään työaikaan ja jos ne uskaltavat kapinoida lakkojen y. m. muodossa. „Voisi“, sanoo *Marx*, „kirjoittaa kokonaisen historian semmoisista v. 1830 jälkeen tehdyistä keksinnöistä, jotka ovat tehdyt ainoastaan sota-aseiden saamiseksi pääoman taistelussa työläiskapinoita vastaan“. Mutta kun jokainen „tieteen apuneuvojen“ käyttö teollisuudessa, s. o. okainen koneiston kehitys on suotava edistysaskel, niin näyttää siltä, kuin työmiehille olisi suotu näitä paheita erityisesti sitä varten, että heistä tulisi edistyksen itsetiedottomia avustajia. Näin ollen näemme, miten kapitalistisessa maailmassa lopullisesti kaikki asiat kääntyvät parhain päin, jopa työmiesten paheetkin.

## V. Kone ja työmarkkinat.

Kone syrjäyttää työmiehiä, se on tosiasia, jota ei voi kieltää, mutta joka samalla on kovin epämieluisen niille, jotka pitävät nykyistä tuotantotapaa parhaana mahdollisena. Senvuoksi on tehty lukemattomia yrityksiä tämän epämieluisan tosiasian pimittämiseksi.

Siten on esim. joukko taloustieteilijöitä väittänyt, että kaikki koneet, jotka syrjäyttävät työmiehiä, vapauttavat välttämättömästi aina vastaavan määrän pääomaa näiden työmiesten työssä pitämiseksi. Tänä pääomana olisivat muka ne elintarpeet, jotka työmies olisi kuluttanut, jos hän olisi jäänyt työhönsä! Nämä elintarpeet, niin sanotaan, tulevat vapaaksi työmiehen jäädessä pois työstä ja niillä on tarve herättää jotakin tointa työmiehille, jotta tulisivat niiden kautta kulutetuiksi.

Ne elintarpeet, joita työmies kuluttaakseen ostaa, eivät suhtaudu häneen kuitenkaan pääomana vaan yksinkertaisena tavarana. Ainoastaan *raha*, johon hän myy työvoimansa, suhtautuu häneen pääomana. Tätä rahaa ei koneiden käytäntöön ottaminen vapauta. Sen avulla päinvastoin hankitaan koneita ja se tulee siten *kiinnitetyksi*. Koneiden käytäntöön ottaminen ei vapauta koko sitä vaihtelevaa pääomaa, josta koneiden syrjäyttämille työmiehille palkka maksettiin, vaan muuttaa sen ainakin osaksi kiinteäksi pääomaksi. Uusien koneiden käytäntöön ottaminen merkitsee siis, käytetyn pääoman paljouden jäädessä ennalleen, kiinteän pääoman lisäämistä ja vaihtelevan pääoman vähentämistä.

Esimerkki valaiskoon tämän.

Eräs kapitalisti käyttää 200,000 markkaa ja siitä on 100,000 markkaa vaihtelevaa pääomaa. Hänellä on työssään 500 työmiestä. Hän ottaa käytäntöön koneiston, joka tekee hänelle mahdolliseksi valmistaa samaa tuotetta 200 miehellä entisen 500 sijaan. Koneisto maksaa 50,000 markkaa.

Ennen käytti kapitalisti 100,000 markkaa kiinteätä ja saman verran vaihtelevaa pääomaa. Nyt käyttää hän 150,000 markkaa kiinteätä ja ainoastaan 40,000 markkaa vaihtelevaa pääomaa. Ainoastaan 10,000 markkaa on vapautunut, mutta sillä ei kuitenkaan voida antaa työtä 300, vaan korkeintaan 10 työmiehelle, jos sitä käytetään samalla tavalla kuin suurempaa summaa. Sillä näistä 10,000 markasta täytyisi käyttää pyöreissä luvuissa 8,000 markkaa koneiden y. m. ostoon ja ainoastaan noin 2,000 markkaa jäisi vapaaksi vaihtelevaa pääomaa varten.

Näemme, ettei siis mikään vastaava määrä pääomaa ole vapautunut.

*Marx* on todistanut täysin perusteettomaksi teorian, että kone, samalla kuin se vapauttaa työmiehiä, tekee samoin pääomankin suhteen. Ainoa mahdollisuus heikentää tätä epämieluisaa todistusta on siinä, että *Marx*'in suuhun asetetaan yhtä perusteeton väite.

Siten satuimme kerran kohtaamaan eräessä teoksessa, jossa *Marx*'ia käsiteltiin „tieteellisesti“, seuraavan kohdan:

„*Kone korvaa hänen (Marx'in) mielestä yksinkertaisesti työn, vaikka se samalla kuitenkin voi antaa ja on todella usein antanutkin tilaisuutta lisä-*

työhön. Tällöin ei myöskään lisätuotannon välttämättä tarvitse vapauttaa ja samalla tehdä tarpeettomaksi työtä toisessa osassa maapalloa, kuten niin usein täydellä varmuudella väitetään sosialistisissa lehdissä. Lisätuotanto voi jo senkautta helposti saada menekkiä, että kokonaistuotantovoima on kohonnut ja sen kanssa myöskin kyky suurentaa kulutusta". (Professori, tri *J. Lehr*, aikakauskirjassa „*Vierteljahresschrift für Volkswirtschaft*“, 23 vuosikerta, 2 osa, s. 114.)

Professori *Julius Wolf* antaa eräässä teoksessaan, joka on tulvillaan väärennyksiä, *Marx'*in väittää, että „kun kokonaispääoma maassa kasvaa, *voi parhaassa tapauksessa sama työläisväestö kuin ennenkin saada työtä*, koska koneet yhä enemmän tulevat korvaamaan ihmisiä“. (*Sozialismus und kapitalistische Gesellschaftsordnung*“, Stuttgart 1892, s. 258.)

Todellisuudessa ei *Marx'*in päähän milloinkaan ole pälkähtänyt semmoisia väitteitä, joita tässä hänen omikseen sanotaan. Kaukana siitä, että hänen mielestään „kone yksinkertaisesti korvaa työtä“, on *Marx* päinvastoin järjestelmällisemmin ja perusteellisemmin kuin tietääksemme kukaan muu ennen häntä, valaissut niitä olosuhteita, joissa kone „voi antaa ja on todella usein antanutkin tilaisuutta lisätyöhön“. Tämä ei ole missään ristiriidassa väitteeseen, että kone syrjäyttää työmiehiä.

*Marx* väittää, että kone vähentää työssä olleiden työmiesten lukumäärää *suhteellisesti käytettyyn pääomaan nähden*, että koneiden käytön kehittyessä vaihteleva pääoma vähenee suhteellisesti ja kiinteä

pääoma kasvaa. Vaihteleva pääoma, työssä olevien työmiesten lukumäärä jossakin työhaarassa, voi kuitenkin kasvaa samanaikaisesti koneiden käytäntöön ottamisen, enentämisen ja parantamisen kanssa, jos käytetty kokonaispääoma lisääntyy riittävästi<sup>1)</sup>. Ellei työssä olevien työmiesten lukumäärä vähene semmoisessa tapauksessa, ei tätä kuitenkaan ole luettava koneiden avulla tapahtuneen pääoman vapauttamisen ansioksi, vaan pidettävä riippuvana käytäntöön otetusta *uudesta lisäpääomasta*. Koneiden pyrkimys tehdä työmiehiä työttömäksi tulee senkautta estetyksi ja ajottain voitetuksi. Se tulee kuitenkin uudelleen määrääväksi ja työmiesten lukumäärän suhteellinen (relatiivinen) väheneminen tulee todelliseksi (absoluuttiseksi) niin pian kuin lisäpääoman käytäntöön ottaminen tulee hitaammaksi tai laskee alle määrätyn rajan.

Ottakaamme tämän selvittämiseksi uudelleen ylempänä olleen esimerkkinne. Meillä oli 200,000 markan pääoma, siitä 100,000 markkaa vaihtelevaa pääomaa, jolla pidettiin työssä 500 työmiestä. Uusien koneiden käytäntöön ottaminen korotti kiinteän pääoman määrän 158,000 markkaan, alensi vaihtelevan pääoman 42,000 markkaan sekä työssä olevien työmiesten lukumäärän 210. Otaksukaamme nyt, että samalla yritykseen käytetään lisäksi 400,000 markkaa uutta pääomaa ja että se tulee vastaavassa määrässä laajennetuksi. Siinä tapauksessa nousee

---

<sup>1)</sup> Tuotannon kasvaminen edellyttää tietenkin *menekki-markkinain* vastaavaa suurenemista. Tätä erittäin tärkeää tekijää ei tässä yhteydessä voida kuitenkaan vielä lähemmin tarkastaa.

työssä olevien työmiesten lukumäärä 630, siis 130 suuremmaksi kuin ennen. Ellei konetta olisi otettu käytäntöön, olisi pääoman tuleminen kolminkertaiseksi vaikuttanut myöskin työmiesten lukumäärän kolminkertaiseksi tulemisen, siis 500:sta 1,500:aan.

Mutta joskin kone aina vaikuttaa suhteellisen ja välistä myöskin todellisen työmiesten lukumäärän vähentymisen siinä työhaarassa, jossa se otetaan käytäntöön, voi se kuitenkin samanaikaisesti saada aikaan työläisluvun lisääntymisen toisissa työhaaroissa, joihin tämä haara vaikuttaa:

Koneet tekevät uuden työläislajin tarpeelliseksi, nimittäin *konerakentajan*.

Koneen käytäntöön ottaminen jossakin teollisuudenhaarassa saa aikaa tässä valmistettujen tuotteiden kokonaispaljouden kasvamisen. Tämä taasen vaatii *raaka-aineen lisääntymistä* vastaavassa määrässä, ja siis, muuten samanlaisissa olosuhteissa, näiden tuottannossa työskentelevien työmiesten lukumäärän lisäämistä. Jos otetaan käytäntöön kone, joka kehittää 1,000 metriä lankaa yhtä nopeasti kuin ennen kehrättiin 100 metriä ja joka tekee sen ehkä vielä vähemmällä työmiehillä, tulee kyllä mahdollisesti kehrääjien luku vähenemään, mutta samalla tulee työmiesten luku puuvillaviljelyksillä kasvamaan. Kehruukoneiden kehitys Englannissa oli pääsyynä neekeriorjien lisäämiseen Yhdysvalloissa.

Jos lanka tulee huokeammaksi, voi kankuri (otaksumme hänen vielä kutovan käsin) tuottaa enemmän ilman suurempia menoja raaka-aineeseen. Hänen tulonsa kasvavat ja useampia ihmisiä antautuu kutojiksi. „Jos konetyö valtaa alku- eli keskipor-



taat, joita myöten työesineen on kulettava kunnes se saa viimeisen muotonsa, lisääntyy työaineiden kanssa työn kysyntä käsityö- tai käsiteollisuuskanalla olevissa ammateissa, joissa koneiden tuotetta tarvitaan“.

Koneiden käytön kehittymisen kanssa kasvaa lisäarvo ja se tuotteiden paljous, johon se sisältyy. Samalla kasvaa ylellisyys kapitalistiluokassa ja sen liepeillä. *Ylellisyystyömiesten, palvelijain, lakeijain* y. m. kysyntä kasvaa. Vuonna 1861 työskenteli Englannissa kutomateollisuudessa 642,607 henkeä ja palvelijoina 1,208,648 henkeä.

Näiden tekijäin rinnalla, jotka vaikuttavat, että koneiden käytäntöön ottamisella on seurauksena työn kysynnän *lisääntyminen*, mainitsee *Marx* vielä yhden: uusien työalojen, kuten kaasulaitosten, rautateiden j. n. e. syntymisen.

Verrattakoon näitä *Marx*'in tutkimuksen tuloksia siihen, mitä herrat professorit panevat hänen suuhunsa, puhumattakaan heidän omasta opin paljoudestaan.

Tosin ei *Marx*, kun hän tutki, missä määrin koneiden käytäntöön ottamisesta voi olla seurauksena työn kysynnän lisääntyminen, tehnyt tätä saadakseen olemattomaksi niitä kärsimyksiä, joita tehdasjärjestelmä tuo mukanaan työläisjoukoille. Tehdas hävittää työmiehen kodin, ryöstää hänen nuoruutensa, enentää hänen työnsä ja ottaa siitä kaiken sisällön, tekee hänet ruumiilliseksi ja henkiseksi rannioksi ja pakottaa hänet kapitalistin tahdottomaksi välikappaleeksi — ja porvarilliset taloustieteilijät luulevat loistavasti ylistäneensä koneiden kapitalistista

käytäntöä, kun he todistavat, että sen kanssa kasvaa palkkatyömiesten luku tehtaissa.

Ikäänkuin ei tämä kasvaminen olisi kurjuuden kasvamista! Ja työn kurjuuden rinnalla kasvaa työttömyyden kurjuus.

Vaihteleva pääoma *voi* todellisuudessa kasvaa koneiden käytön edistyessä, mutta sen ei välttämättä tarvitse sitä tehdä. Useimmissa suurteollisuuden haaroissa ja eri aikoina on huomattu kiinteän pääoman kasvamisen rinnalla vaihtelevan pääoman todellista vähentymistä ja työssä olevien työmiesten lukumäärän pienentymistä. (Esitämme tätä koskevia tosi-seikkoja kolmannessa osassa, luvussa liikakansoittumisesta.) Tässä ei ole ensinkään kysymys siitä työttömyydestä ja kurjuudesta, jonka suurteollisuuden kilpailu saa aikaan vastaavissa käsityöammatteissa koti- ja ulkomailla. Muistettakoon, mitä edellisessä luvussa sanottiin käsikankureista Englannissa ja Itä-Intiassa, jotka sadointuhansin näkivät nälkää kun sensijaan konekutojain lukumäärä Englannissa nousi samaan aikaan muutamia tuhansia. Tusinataloustieteilijät, jotka tahtovat saada työmiehen uskomaan, että kone luo uutta työtä vapaaksi joutuneille työmiehille, näkivät nämä tuhannet uudet työmiehet, mutta vaikenivat viisaasti sadoistatuhansista vapaaksi joutuneista.

Vaikka samaan aikaan kun työmiehiä joutuu vapaaksi yhdessä työhaarassa, työnkysyntä lisääntyisi jossakin toisessa teollisuushaarassa, olisi se kuitenkin sangen vähäiseksi lohdutukseksi työttömille. Voiko työmies, joka on koko ikänsä työskennellyt

määrätyssä työssä, ilman muuta siirtyä toiseen työhön.

Rinnan sen liikkeen kanssa työmarkkinoilla, joka tapahtuu alituisissa vaihteluissa kiinteän ja vaihtelevan pääoman suhteessa jälkimäisen kustannuksella, kehittyä suurteollisuuden kanssa toinen oimittinen, edellisen kanssa ristiin menevä vaikutus.

Niinpiän kuin suurteollisuutta vastaavat yleiset tuotantoehdot on saatu järjestyseen, niinpiän kuin konerakennus, hiilien ja raudan kaivaminen, kuljetusneuvot y. m. ovat saavuttaneet määrätyn kehitystason, on tämä liikemuoto kykenevä laajenemaan uskomattomassa määrässä, ja ainoastaan raaka-aineen saanti ja menekin löytäminen rajoittavat sitä. Siitä johtuu suuri puuha ja tungeskeleminen uusien markkinapaikkojen saamiseksi, jotka hankkisivat uusia raaka-aineita ja uusia ostajia tuotteille. Jokaista markkinain huomattavampaa laajennusta seuraa kuumaisen tuotannon aika, kunnes markkinat ovat ylen täynnä, jonka jälkeen tapahtuu seisaus. „Teollisuuden elämä muuttuu sarjaksi aikakausia, joille elävyys, menestyminen, liikatuotanto, pula ja pysähdys ovat ominaisia.“ Työmiehelle merkitsee tämä kiertokulku alituista vaappumista liikatyön ja työttömyyden välillä ja täydellistä epävarmuutta työn ja palkan suuruuden, jopa koko elämänsä suhteen.

Tämä liike sulautuu yhteen teknillisen edistytksen aikaansaaman, vaihtelevan pääoman suhteellisen, usein myöskin todellisen vähenemisen kanssa. Toisinaan vaikuttavat ne toisiaan vastaan, menestyksen aikana nimittäin, jolloin teknillinen edistys pitää siitä huolen, ettei työmies tule saamaan liian suuria etu-

ja, toisinaan yhdistettyinä samaan suuntaan, pulien aikana, jolloin samanaikaisesti työttömyyden kanssa kilpailunto on hillittömin ja hintojen painaminen alaspäin hurjin. Tämä hintojen lasku tehdään mahdolliseksi osaksi uusien työtäsäästävien koneiden käytäntöön ottamisen, osaksi työpäivän pidennyksen, jopa osaksi palkkain alentamisen kautta, aina työmiehen kustannuksella.

## VI. Kone vallankumouksen aikaansaajana.

Kun jollekin sopusuhtaisuuden apostolille antaa kuvauksen kapitalistisesta tehdasjärjestelmästä ja kysyy häneltä, luuleeko hän vieläkin meidän elävän paraassa kaikista maailmoista, koettaa hän kernaasti kiertää tämän kysymyksen huokaamalla: „niin, me elämme vielä murrosajassa. Kapitalistinen suurteollisuus ei ole vielä voinut täysin toteuttaa siunaavaa vaikutustaan, sitä kun vielä estää kehityksessään keskiaikainen törky. Mutta vertailtakoon vaan työmiesten asemaa tehtaissa työmiesten asemaan vastaavissa käsityö- tai käsateollisuusliikkeissä, niin huomaamme heti, että edellisten asema on paljon parempi kuin jälkimäisten ja että siis suurteollisuus on huomattavasti *kohottanut* eikä *huonontanut* työmiesten asemaa“. Niin sanoo sopusuhtaisuusapostoli.

On kieltämätöntä, että missä suurteollisuus on saanut jalansijaa, elävät työmiehet jällellä olevissa koti-, käsityö- ja käsateollisuusliikkeissä paljon kurjemmin kuin tehtaissa. Puhuukohan tämä kapitalistisen suurteollisuuden puolesta? Emme sitä luule.

Tämä tosiseikka selviää yksinkertaisesti siitä, että tehdasjärjestelmä huonontaa niissä ammatinhaaroissa, joihin se pesiytyy, ei ainoastaan niiden työmiesten asemaa, jotka vedetään tehtaisiin, vaan niidenkin, jotka edelleen työskentelevät sen ulkopuolella ja vieläpä jälkimäisten asemaa *vieläkin enemmän* kuin edellisten. Se „edistys“, minkä kapitalistinen suurteollisuus tuo mukanaan, on siinä, että se antaa työmiehen koti-, käsityö- ja käsiteollisuusliikkeissä tuntea kaksin- jopa kolminkerroin niitä tuskia ja kieltäytymyksiä, joita se laskee tehdastyömiehen kannettavaksi.

„Huokeiden ja kypsymättömien työvoimien käyttö tulee nykyaikaisessa käsiteollisuudessa häpeemättömämmäksi kuin todellisessa tehtaassa, senvuoksi että täällä enimmäkseen puuttuu tehtaan teknillinen pohja, lihasvoiman korvaaminen koneilla ja työn helppous, jonka lisäksi naisten ja lasten ruumiit ilman omaatuntoa annetaan alttiiksi myrkyllisten aineiden y. m. vaikutuksille. Se tulee niin sanotussa kotityössä vielä häpeemättömämmäksi kuin käsiteollisuudessa, senvuoksi että työmiesten vastustuskyky vähenee heidän hajautumisensa kanssa, kokonainen sarja rosvoavia loisia tunkeutuu todellisen „työnantajan“ ja työmiehen väliin, kotityö taistelee kaikkialla saman tuotantohaaran koneiden tai ainakin käsiteollisuuden kanssa, köyhyys ryöstää työmieheltä välttämättömät työehdot, kuten tilan, valon, ilmanvaihdon j. n. e., työn säännöttömyys kasvaa ja lopuksi saavuttaa työmiesten kilpailu välttämättä huippunsa näissä suurteollisuuden ja maanviljelyksen „tarpeettomiksi“ tekemien viimeisissä turvapaikoissa. Koneliik-

keen järjestelmällisesti aikaansaama säästäväisyys tuotantovälineiden suhteen, ja työvoiman alunpitäen säälimätön tuhlaus sekä työn säännöllisten edellytysten rosvoaminen kääntää nykyään vihamielistä ja ihmismurhaavaa puoltaan sitä enemmän ulospäin, mitä vähemmän jossakin teollisuushaarassa työn yhteiskunnallinen tuotantovoima ja yhdistettyjen työprosessien teknillinen pohja ovat kehittyneet<sup>1)</sup>.

Mitä ihminen voi sietää, ennenkuin kuolee taistelussaan, sen saavat työmiehet kotiteollisuudessa sietää. Kilpaillessaan koneiden kanssa huokeudessa, vähentävät he yhä enemmän vaatimuksiaan ruo'an, vaatetuksen, valon, ilman ja levon suhteen, kunnes ovat saapuneet tilaan, jota huonompaa ei häijyinkään mielikuvitus enää voisi keksiä. *Marx* kertoo pitsinnypläyskouluista, joissa kaksivuotisia lapsia käytettiin työhön. Englantilaisissa olkienpalmikoimisliikkeissä työskentelivät kolmivuotiaat lapset joskus keskiyöhönkin saakka ahtaissa huoneissa, joissa usein tuli ainoastaan 12—17 kuutiojalkaa ilmaa henkeä kohti. Nämä numerot, sanoi komisario *White* lasten työtä tutkivalle komitealle, „merkitsevät *vähemmän tilaa kuin puolet siitä*, minkä lapsi saisi, jos se pakattaisiin laatikkoon, joka olisi kolme jalkaa korkea, leveä ja pitkä!“

Miten paljon ihmisluonto voikin kestää ennenkuin murtuu, on kuitenkin olemassa raja, jonka

1) Muutamia vuosia takaperin on Saksassa ilmestynyt koko joukko osaksi hyvinkin arvokkaita tutkimuksia kotiteollisuudessa vallitsevasta kauheasta kurjuudesta. Joka tahtoo tutustua tähän lähemmin, hänelle suosittelemme erittäinkin tri *Emanuel Sax*'n kirjoitusta *Die Hausindustrie in Thüringen*.

yli se ei voi astua. Kun tämä raja on saavutettu, silloin lyö koneiden käytäntöönoton johdosta nopean häviön hetki kotityölle. Kotityömiesten täytyy silloin etsiä itselleen muuta työtä tai kuolla nälkään nopeammin kuin ennen. Siten käy myöskin käsityön ja käsiteollisuuden jätteiden suhteen.

Käsiteollisuuden muuttumista suurteollisuudeksi kiirehtivät tehdaslait. Kotiteollisuus kadottaa heti pohjansa kun sitä lain avulla ruvetaan rajottamaan. Ainoastaan naisten ja lasten työn rajattoman kauas menevä käyttäminen voi vielä viivyttää sen häviötä.

Jos kone vaikuttaakin näin mullistavasti kaikilla teollisuuden aloilla, jotka se valtaa, on se melkein vielä vallankumouksellisempi anastaessaan *maanviljelyksen*. Tässä tekee se työmiehet säännöllisesti ei ainoastaan suhteellisesti vaan myöskin todellisesti tarpeettomiksi, lukuunottamatta niitä tapauksia, jolloin samalla otetaan runsaasti uusia maa-alueita viljeltäväksi, kuten esim. Yhdysvalloissa on tapahtunut.

Talonpoikaa uhkaa siellä, missä koneet tunkeutuvat maanviljelyksen alalle, sama kohtalo kuin käsiteollisuuden jätteitä. Hänen kanssaan kaatuu vanhan yhteiskunnan vahvin varustus. Maaseudulla „tarpeettomaksi“ tulleet talonpojat ja palkkатыömiehet tulvaavat kaupunkeihin. Suuret kaupungit kasvavat suunnattomasti samalla kuin maaseutu tyhjenee väestä. Suunnattomien ihmisjoukkojen sulloutuminen kaupunkeihin synnyttää teollisuustyömiehissä ruumiillista heikkenemistä. Maaseudun jääminen autioksi vähentää maatyömiesten henkistä kiihoitusta, hävittää heidän henkisen elämänsä ja murtaa heidän vastustuskykynsä pääomaa vastaan. Suurten kau-

punkien kanssa kasvaa maan hedelmällisyyden tuhlauks, kun ei maasta elintarpeiden muodossa otettuja aineosia annetakaan sille enää takaisin, vaan ne myrkyttävät jätteiden muodossa kaupungin ilmaa, sen sijaan että niitä käytettäisiin maan lannoittamiseen. Uudenaikaisen teknologian kanssa lisääntyvät myöskin keinot, joilla maasta voi hyötyä mahdollisimman paljon. Siltä otetaan yhä enemmän ja sille annetaan yhä vähemmän. Siten kehittää koneiden kapitalistinen käyttäminen yhtaikaa ihmisen työvoiman ryöstöviljelyksen kanssa myöskin maan ryöstöviljelystä. Se tekee maan autioksi ja antaa työmiehen rappeutua henkisessä ja ruumiillisessa suhteessa.

Mutta samalla kehittää se uuden ja korkeamman kulttuurin siementä ja niitä vaikuttimia, jotka auttavat tätä voittoon. *Marx* ei nähnyt kurjuudessa pelkkää kurjuutta, vaan myöskin paremman tulevaisuuden siemenen, jonka se kätkee syliinsä. Hän *ei tuomitse* tehdasjärjestelmää, hän *ei syytä* sitä, vaan tahtoo *käsittää* sitä. Hän ei ole *siveysapostoli*, vaan hän *tutkii*. Hän huomauttaa itse meille eräästä edeltäjästään, *Robert Owen'*ista, joka on ensinnä huomannut nykyisen tehdasjärjestelmän vallankumouksellisen puolen.

Suurteollisuus on saanut aikaan kauheaa kurjuutta, paljon kauheampaa kuin mikään tuotantotapa ennen sitä. Mutta joukkojen kurjuus ei ole paikallaan pysyvää. Me emme nykyään näe seisovaa kurjuuden suota, johon yhteiskunta vajosi hitaasti ja huomaamatta kuten romalainen yhteiskunta keisariajalla. Nykyaikainen tuotantotapa muistuttaa enemminkin virran pyörrettä, joka mullistaa ja sekottaa kaikki



yhteiskunnan kerrokset ja pitää ne alituudessa liik-  
keessä. Kaikki entiset tuotantosuhdet hävitetään ja  
samalla myöskin kaikki entiset ennakkoluulot. Eivät  
edes uudet tuotantosuhdet, jotka astuvat entisten  
tilalle, ole pysyväisiä, vaan alituisten vaihtelujen  
alaisia. Keksinnöt ja työtävät ajavat toisiaan takaa,  
pääomia ja työläisjoukkoja paiskellaan lakkaamatta  
yhdestä tuotannonhaarasta toiseen ja yhdestä maasta  
toiseen, kaikki olojen pysyväisyys ja usko niiden  
pysyväisyyteen katoa. Vanhoilliset ainekset syrjäy-  
tetään, talonpoika tungetaan suuriin kaupunkeihin,  
joihin historian käyttövoima on keskittyneenä ja joissa  
hän auttaa lisäämään tämän liikkeen voimaa sen-  
sijaan että estäisi sitä. Naiset ja lapset vedetään  
tehtaisiin, porvarillisen perhemuodon vanhoilliset  
muodot puretaan ja säilyttävästä ja suojelevasta per-  
heenemännästä tulee olemassaolonsa puolesta tais-  
televa palkkatyöläinen.

Ja tässä vanhan täydellisessä häviämisessä, joka  
tapahtuu meidän silmäimme edessä, näkyvät jo uu-  
den siemenet.

Työläisnuorison yhä kasvava tietämättömyys,  
joka johtuu liian kauan harjotetusta yksipuolisesta  
työstä, on kaikissa teollisuusvaltioissa pakottanut  
määräämään alkeisopetuksen yhdessä tai toisessa  
muodossa työn pakolliseksi ehdoksi. Senjälkeen on  
huomattu, että tehdaslapsen oppivat ei ainoastaan  
yhtähyvin, vaan pikemmin ja helpommin kuin sään-  
nölliset päiväoppilaat. „Asia on hyvin yksinkertai-  
nen“, arvelee eräs tehtaantarkastaja. „Ne, jotka ovat  
vaan puolen päivää koulussa, ovat virkeitä ja mel-  
kein aina kykeneviä ja halukkaita ottamaan vastaan

opetusta. Järjestelmä, jossa puolet aikaa käytetään työhön ja toinen puoli koulunkäyntiin, tekee molemmat näistä toimista levoksi ja virkistykseksi toisen rasituksista ja sopii siis paljon paremmin lapselle kuin jommankumman keskeytymätön kestäminen". *Marx* lisää: „Siitä tehdasjärjestelmästä, jonka yksityiskohtia voi nähdä jo *Robert Owen*'illa, sukeusi tulevaisuuden kasvatuksen siemen, joka kaikkia, yli määrätyn ikärajan olevia lapsia varten yhdistää tuottavan työn opetukseen ja voimisteluun ei ainoastaan kohottaakseen yhteiskunnallista tuotantoa, vaan myöskin ainoana keinona täysin kehittyneiden ihmisten tuottamiseksi“.

Tähän opetukselliseen mullistukseen täytyy liittyä eräs toinenkin. Pitkälle menevä työnjako yhteiskunnassa toisistaan eroitettuihin ammatteihin ja erikoisaloihin, joka jo oli käsityön aikakaudelle ominaista, sekä työnjako yksityisessäkin liikkeessä, joka käsiteollisuusaikakaudella liittyi edelliseen, olivat seurauksiltaan turmiollisia työtätekeville yksilöille. Tuotantoehdot kehittyivät hitaasti ja pysähtyivät välistä kokonaan. Ihminen joutui siten elinijäkseen kytketyksi määrättyyn osatyöhön, jossa hän saavutti äärettömän taitavuuden samalla kuin hän tuli yksipuoliseksi ja menetti kokonaan sopusuhtaisen kehityksen, joka antoi kauneuttaan vielä klassilliselle vanhalle ajalle.

Kone poistaa niillä aloilla, jotka se anastaa, työmiehen monivuotisen uutteran harjoittelemisen, jota hän ennen tarvitsi ollakseen kykenevä tuottavaan työhön valitsemassaan ammatissa. Mutta se tekee myöskin mahdolltomaksi ihmisen kytkemisen elinijäkseen määrättyyn osatyöhön, senkautta että se alituisesti mul-

listaa tuotantoehdot ja riistää työmiehen yhdestä työhaarasta työntääkseen hänet johonkin toiseen.

Mutta mitä kärsimyksiä valmistakaan tämä nykyinen alituinen liikkuminen, jossa sadattuhannet köyhälistöön kuuluvat aina muodostavnt reservijoukon, joka on halukas tarttumaan jokaiseen sille osoitettuun toimeen! Ja miten vähäinen on nykyään palkkatyömiehen kyky soveltua erilaisiin tehtäviin. Hänen ruumiinsa ja järkensä on jo nuoruudesta asti kituen kasvanut, häneltä puuttuu ymmärrystä käsittää erilaisia koneellisia ja teknillisiä töitä, joiden avulla nykyaikainen suurteollisuus saavuttaa vaikutuksensa. Ja lopuksi, vaikkakaan työmies ei olisikaan suurteollisuudessa kytketty koko elinijäkseen määrättyyn osatyöhön, on hän kuitenkin sidottu siihen päiviksi, kuukausiksi ja vuosiksi paitsi milloin työttömyys ja nälkä aikaansaavat keskeytyksen.

Aivan toisin olisi laita, jos eri osatöitä vaihdeltaisiin päivittäin jopa tunnittainkin, niin ettei niistä väsyisi eikä tyhmistyisi, vaan saisi halua ja iloisuutta, sekä jos turmiollinen työttömyys katoaisi ja teknilliset mullistukset eivät aina tapahtuisi työmiehen kustannuksella.

Tämän muutoksen useiden ehtojen joukossa on myöskin opetuksellinen. Työläisluokan täytyy tietteisesti käsittää tuotantomenettelyn kulun ja sen täytyy saada käytännöllistä kätevyyttä eri tuotantovälineiden käsittelyssä. Tätä yritetään nyt jo oppilaskouluissa ja muissa samanlaisissa laitoksissa, mutta kovin epätyytyttävällä tavalla. „Kun ensimmäinen pääomalta vaivoin taistelemalla saatu myönnytys, tehdaslainsäädäntö, yhdistää vaan alkeisopetuksen

tehdastyöhön, ei ole ensinkään epäiltävää, ettei työväenluokka, joka ehdottomasti tulee kerran anastamaan valtiollisen vallan, valloita silloin myös työväenkouluihin tilaa tietopuoliselle ja käytännölliselle teknilliselle opetukselle“.

Mitä mullistuksia perheeseen nähden nykyinen suurteollisuus kätkee itseensä! Se purkaa jo nyt palkkatyömiesten perheessä entisen perhemuodon. Ei ainoastaan suhde miehen ja naisen, vaan myöskin vanhempien ja lasten välillä on teollisen naisten- ja lastentyöjärjestelmän kautta muuttunut toiseksi. Vanhemmat muuttuvat useinkin lasten suojelijoista ja elättäjistä lasten *nylkijöiksi*. Olemme edellä maininneet lapsipoloisista englantilaisissa oljenpalmikomisliikkeissä, jotka kolmivuotiaista asti saavat mitä surkeimmissa oloissa työskennellä aina puoliyöhön saakka. Näiden pienten oljenpalmikoitsijain „kurjat, harhaanjoutuneet vanhemmat“, sanoo *Marx*, „ajattelevat vaan sitä, miten saavat lapsistaan niin paljon hyötyä kuin mahdollista. Täysinkasvaneina eivät nämä lapset välitä hituistakaan vanhemmistaan, vaan hylkäävät heidät“. „Se ei ole kuitenkaan vanhempien vallan väärinkäyttäminen“, sanoo *Marx* eräässä toisessa kohdassa, „joka on luonut kypsyttömien työvoimien välillisen tai välittömän nylkemisen pääoman kautta, vaan se on päinvastoin kapitalistinen nylkemisjärjestelmä, joka on aikaansaanut vanhempien vallan väärinkäyttämisen, poistamalla tälle vallalle sopivan taloudellisen pohjan. Niin kauhealta ja inhottavalta kuin vanhan perhe-elämän hajoaminen kapitalistisessa järjestelmässä näyttääkin, luo suurteollisuus kaikesta huolimatta

uuden taloudellisen pohjan korkeammalle perhemuodolle ja molempien sukupuolten väliselle suhteelle sen ratkaisevan osan avulla, jonka se antaa naisille, nuorukaisille sekä lapsille yhteiskunnallisesti järjestetyissä tuotantoprosesseissa kotiolojen ilmapäärin ulkopuolella. On tietysti yhtä typerää pitää kristillis-germanilaista avioliittomuotoa täydellisenä kuin vanhaa romalaista, vanhaa kreikkalaista tai itämaalaista muotoa, jotka muuten muodostavat historiallisen kehitysjakson. Samoin voi huomata, että työläishenkilökunnan kokonaisuuden muodostaminen molempia sukupuolia ja eri ikäasteilla olevista yksilöistä, vaikkakin se tapahtuu alkuperäisessä, julmassa kapitalistisessa muodossaan, jossa työmies on olemassa tuotantoprosessia eikä tuotantoprosessi työmiestä varten, häviön ja orjuuden rutonpesässä, tulee vastaavissa oloissa päinvastoin kääntymään inhimillisen kehityksen lähteeksi“.

Senjälkeen kun *Marx* on esittänyt meille tämän katsauksen tulevaisuuteen, voimme lepyttyinä katsoa kone- ja suurteollisuusjärjestelmää. Niin mittamattomat kuin ne kärsimykset ovatkin, joita se asettaa työläisluokkien kannettavaksi, eivät ne ainakaan ole turhia. Me tiedämme, että kentällä, jolle miljoonat köyhälistöruumiit antavat kasvuvoimaa, tulee nousemaan uusi kylvä, korkeampi yhteiskuntamuoto. Konetuotanto muodostaa perustan, jolla uusi sukupolvi tulee nousemaan, kaukana käsityön ja käsiteollisuuden yksipuolisista rajotuksista, ei enää luonnon orjana kuten alkuperäisen kommunismin ihminen, eikä ostaen itselleen henkistä ja ruumiillista voimaa ja kauneutta, oikeutta vailla olevien orjalaumojen sor-

tamisella, kuten klassillinen vanha-aika, vaan sopu-  
suhtaisesti kehittynyt, elämänhaluinen ja nautintoky-  
kyinen suku, maan ja luonnonvoimain herra, joka  
veljellisessä tasa-arvoisuudessa käsittää kaikki yhteis-  
sön jäsenet.





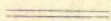






III OSA

TYÖPALKKA JA PÄÄOMATULO.





## ENSIMÄINEN LUKU.

### TYÖPALKKA.

#### I. Vaihtelut työvoiman ja lisäarvon hinnan- suuruudessa.

Toisessa osassa olemme käsitelleet etupäässä *lisäarvon tuotantoa*. Nyt käännyimme aluksi *työpalkan* lakeja selittämään. Johdannon tähän ja sil-  
lan toisesta osasta kolmanteen, nojaten tavallaan kummankin alueelle, muodostaa tutkimus työvoiman hinnan ja lisäarvon suuruuden vaihteluista. Tämän vaihtelun aikaansaavat muutokset kolmen tekijän suhteen, jotka opimme tuntemaan jo toisessa osassa. Nämä tekijät ovat 1) *työpäivän pituus*, 2) *työn voimaperäisyys* ja 3) *sen tuotantovoima*.

Nämä kolme tekijää voivat vaihdella ja muuttua mitä lukuisimmilla tavoilla, milloin joku niistä yksinään, milloin kaksi ja milloin taasen kaikki kolme, toisinaan vähemmässä toisinaan suuremmassa määrässä. Veisi tietenkin liian pitkälle, jos ryhtyisi tutkimaan kaikkia niitä erilaisia mahdollisuuksia, joita tästä seuraa. Vähäisellä ajattelemisella voi kukin

keksiä ne itsekin, kunhan ensin päämahdollisuudet on selvitetty. Ainoastaan niitä siis käydään tässä selvittämään. Tutkimme niitä muutoksia, joita syntyy lisäarvon suhteellisessa suuruudessa ja työvoiman hinnassa, jos järjestään kukin näistä kolmesta tekijästä muuttuu, mutta toiset kaksi pysyvät muuttumatta.

a) *Työpäivän pituus ja työn voimaperäisyys jäävät muuttumatta, mutta työn tuotantovoima muuttuu.* Työn tuotantovoima vaikuttaa tosin siihen tuotteiden paljouteen, joka valmistetaan määrätyn aikayksikön kuluessa, mutta se ei vaikuta tämän tuotemäärän arvosuuruuteen. Jos puuvillankehrääjä pystyy jonkin keksinnön kautta kehräämään 6 naulaa puuvillaa tunnissa, sensijaan että hän siihen saakka on voinut kehrätä vaan 1 naulan, kehrää hän siten tunnissa 6 kertaa niin paljon lankaa kuin ennen, mutta kuitenkin vaan saman arvon. Sensijaan se arvo, jonka hän lisää 1 naulaan puuvillaa muuttaessaan sen langaksi, on nyt kuusi kertaa pienempi. Tämä arvonvähennys vaikuttaa takaisinpäin työmiehen elintarpeiden, esim. hänen pukutarpeidensa hintaan. Työvoiman arvo laskee ja samassa suhteessa nousee lisäarvo. Työn tuotantovoiman alentuessa tapahtuu tietysti päinvastoin. Lisäarvon suureneminen tai väheneminen on aina vastaavan työvoiman arvon suurenemisen tai vähenemisen seuraus eikä milloinkaan syy. Monesta asianhaarasta, etupäässä työväenluokan vastustuskyvystä, riippuu, josko ja missä määrin työvoiman arvon alenemista seuraa myöskin sen hinnan aleneminen. Otaksukaamme, että työvoiman päiväraho alenee

työn tuotantovoiman lisääntymisen kautta 3 markasta 2 markkaan, mutta sen hinta vaan 2 markkaan 50 penniin. Jos kutakin työmiestä kohden tuleva lisäarvo oli ennen myöskin 3 markkaa, ei se nyt nousisikaan 4 markkaan, vaan kapitalistin suureksi mielipahaksi ainoastaan  $3\frac{1}{2}$  markkaan. Hänen onnekseen sattuu tällaisia tapauksia ylen harvoin. Se edellyttää ei ainoastaan suurta vastustuskykyä työmiehen puolelta, vaan lisäksi, että molemmat toiset tekijät, työpäivän pituus ja työn voimaperäisyys pysyvät muuttumatta. *Ricardon* tapaan jättävät taloustieteilijät näiden molempien muutoksien vaikutuksen huomioonottamatta. Tarkastakaamme nyt näiden molempien viimeksimainittujen muutosten vaikutusta.

b) *Työpäivä ja työn tuotantovoima pysyvät ennallaan ja ainoastaan työn voimaperäisyys muuttuu.* Voimaperäisempi työnteko merkitsee sitä, että samassa ajassa suoritetaan enemmän työtä ja luodaan siis samassa ajanjaksossa enemmän arvoa. Jos puuvillankehräjä ankaramman työn avulla kehrää  $1\frac{1}{2}$  naulaa puuvillaa samassa ajassa kuin ennen 1 naulan, vaikei työn tuotantovoima ole muuttunut, luo hän myöskin tunnittain puolta enemmän arvoa kuin ennen. Jos hän tuotti ennen 12 tunnissa 6 markan arvon, tuottaa hän nyt samassa ajassa 9 markkaa. Jos hänen työvoimansa hinta ennen oli 3 markkaa ja se nyt nousee 4 markkaan, nousee lisäarvo samalla siitä huolimatta, nimittäin 3 markasta 5 markkaan. Ei ole siis totta, kuten usein väitetään, että työvoiman hinta voi kohota ainoastaan lisäarvon kustannuksella. Tämä koskee ainoas-

taan ensimmäistä tarkastamistamme tapauksista, mutta ei nyt puheenaolevaa. Sivumennen huomautettakoon, ettei työvoiman hinnan kohoamisen tässä toisessa tapauksessa aina tarvitse merkitä sen nousua yli oman arvonsa. Ellei hinnan kohoaminen riitä korvaamaan työvoiman nopeampaa kulutusta, joka luonnon pakosta seuraa suurempaa voimaperäisyyttä, silloin *laskee* työvoiman hinta todellisuudessa alle arvonsa.

Työn voimaperäisyys on eri kansoilla erilainen. „Jonkun kansan voimaperäisempi työpäivä näkyy suuremmassa rahayksikössä kuin toisen vähemmän voimaperäinen“.

Englantilaisissa tehtaissa on työpäivä säännöllisesti lyhempi kuin saksalaisissa, mutta sentakia on työ edellisissä myöskin paljon voimaperäisempää, niin että englantilainen työmies luo työtunnissa enemmän arvoa kuin hänen toverinsa Saksassa. *Marx* sanoo, että „suurempi lain avulla tapahtuva työpäivän lyhentäminen mannermaan tehtaissa olisi pettämättömin keino tämän eron vähentämiseksi mannermaalaisen ja englantilaisen työtunnin välillä“.

c) *Työn tuottavaisuus ja voimaperäisyys jäävät muuttumattomiksi, mutta työpäivä muuttuu.* Tämä voi tapahtua kahteen suuntaan: 1. *Se lyhenee.* Työvoiman arvo ei tule sen kautta kosketuksi, vaan lyhennys tapahtuu lisäarvon kustannuksella. Ellei kapitalisti halua nähdä tämän pienenevän, täytyy hänen painaa työvoiman hinnan *alle* sen arvon. Tämän tapauksen esittävät normalityöpäivän vastustajat kernaasti aseenaan. Heidän todistelunsa on sitovaa ainoassaan silloin, kun työn

voimaperäisyys ja tuotantovoima pysyvät muuttumattomina. Todellisuudessa on työajan lyhennys sensijaan aina työn tuotantovoiman ja voimaperäisyyden lisääntymisen joko syy tai seuraus. 2. *Työpäivä pitenee.* Tämän muutoksen seuraukset ovat tuottaneet kapitalisteille vielä hyvin vähän päänvai-vaa. Työpäivän kuluessa tuotetun tuotepaljouden ja lisäarvon arvosumma kohoo. Työvoiman hinta voi myös kohota. Mutta tässä, kuten työn voimaperäisyydenkin suurentuessa, saattaa hinnan kohominen todellisuudessa merkitä sen laskemista alle arvonsa, ellei se ole suhteellinen työvoiman suurempaan kulutukseen.

a, b ja c kohdissa mainitut tapaukset esiintyvät harvoin puhtaasti sellaisina. Tavallisesti vaikuttaa muutos jossakin näistä kolmesta tekijästä muutoksia myöskin toisissa. *Marx* tarkastelee m. m. semmoista tapausta, jolloin työn voimaperäisyys ja tuotantovoima kasvavat ja jolloin samanaikaisesti työpäivä lyhenee, sekä osoittaa rajan, mihin saakka työpäivän voisi lyhentää. Kapitalistisen tuotantotavan vallitessa ei työpäivää voi lyhentää työmiehen elatukseen tarvittavan, välttämättömän työajan määrään saakka. Se olisi samaa kuin poistaa lisäarvo, kapitalismin perustus.

Kapitalistisen tuotantotavan poistaminen sallisi työpäivän rajoittamisen välttämättömään työaikaan. Niinpian kuin kapitalistinen tuotantotapa olisi syrjäytetty, tulisi kuitenkin, muuten samanlaisten olosuh-teiden vallitessa, pian esiintymään tarve *pidentää* välttämätöntä työaika. Tämä senvuoksi, että työmiehen elämänvaatimukset tulisivat kohoamaan ja



että rahavarojen kerääminen tuotannon jatkamista ja laajentamista varten silloin lankeaisi välttämättömän työn osalle, kun se sensijaan nykyään jää lisäarvon tehtäväksi.

Mutta toiselta puolen kasvaisi työpäivän lyhentämisen kautta työn voimaperäisyys. Yhteiskunnalliseksi muutettu työjärjestelmä johtaisi säästäväisyyteen tuotantovälineiden suhteen ja poistaisi kaiken tarpeettoman työn. „Vaikkakin kapitalistinen tuotantotapa pakottaa säästeliäisyyteen kussakin yksityisessä yrityksessä, synnyttää sen anarkinen kilpailujärjestelmä yhteiskunnallisten tuotantovälineiden ja työvoimien tuhlausta sekä lukemattoman joukon nyt välttämättömiä, mutta itsessään tarpeettomia tehtäviä“. „Jos työn voimaperäisyys ja tuotantovoima on määrätty“, jatkaa *Marx*, „on aineelliseen tuotantoon välttämätön osa yhteiskunnallisesta työajasta sitä lyhempi ja yksilöiden vapaata henkistä ja yhteiskunnallista toimintaa varten valloitettu aikaosa sitä suurempi, mitä tasaisemmin työ on jaettu kaikkien yhteiskunnan työkykyisten jäsenten kesken ja mitä vähemmän jokin yhteiskuntakerros voi vyöryttää työn luonnollisen välttämättömyyden omilta hartioiltaan toisten kerrosten kannettavaksi. Lopullisena rajana työpäivän lyhentämiselle on tällä puolen työn yleistyttäminen. Kapitalistisessa yhteiskunnassa valmistetaan yhdelle luokalle vapaata aikaa muuttamalla joukkojen koko elinikä työajaksi“.

## II. Työvoiman hinnan muuttuminen työpalkaksi.

Olemme tähän saakka käsitelleet *työvoiman arvoa ja hintaa* sekä sen suhdetta lisäarvoon. Mutta se, mikä yhteiskunnassa ilmenee työpalkkana, ei esiinny *työvoiman* vaan *työn* hintana. „Jos työmieheltä kysyy, miten suuri hänen työpalkkansa on, tulee joku vastaamaan: „saan isännältäni markan päivältä“, ja toinen: „saan 2 markkaa“ j. n. e. Eri työhaarojen mukaan, joihin he kuuluvat, tulisivat he ilmottamaan eri rahasummia, joita he saavat isännältään määrätyn ajan työstä tai suoritettuaan määrätyn työn, esim. kudottuaan metrin kangasta tai ladottuaan painoarkin. Huolimatta ilmotustensa erilaisuudesta, ovat ne kaikki siinä suhteessa samantaisia, että työpalkka on rahasumma, jonka kapitalisti maksaa määrätystä työajasta tai määrätystä työsuorituksesta“<sup>1)</sup>.

Jonkin tavaran hinta on sen arvo ilmaistuna rahassa. Jos työllä on hintaa, täytyy sillä myöskin olla arvoa, laskivat taloustieteilijät sen mukaan. Mutta miten suuri on sen arvo? Sen määrää, kuten jokaisen muunkin tavaran arvon, sen tuottamiseen välttämätön työaika. Miten paljon työtunteja tarvitaan tuottamaan 12 tunnin työtä? Epäilemättä 12 tuntia.

Jos näin ollen työstä maksetaan sen täyden arvon mukaan, saa työmies palkkana yhtäpaljon kuin hän lisää tuotteeseen arvoa. Tämän laskelman lopussa on siis valittavanamme kaksi vaihtoehtoa: joko

<sup>1)</sup> *Marx, Lohnarbeit und Kapital.*

meidän täytyy tunnustaa vääräksi lisäarvon teoria tai myöskin arvo-oppi, taikka molemmat, ja siten tunnustaa kapitalistisen tuotannon arvoitus mahdottomaksi ratkaista. Klassillinen porvarillinen taloustiede, joka kohosi huippuunsa *Ricardossa* on ajanut karille tähän ristiriitaisuuteen. Poroporvarillinen taloustiede, joka ei ole asettanut tehtäväkseen *tutkia* nykyaikaista tuotantotapaa vaan sen *puolustamisen* ja ruusuisilla väreillä maalaamisen, on käyttänyt tätä ristiriitaa hyväkseen kauneimpien valejohtopäätöksiensä tekemiseen.

*Marx* on osottanut näiden kaikkien olevan väärässä, selvittämällä tarkkaan erotuksen työn ja työvoiman välillä, joita taloustieteilijät alati sekottivat keskenään.

Vuonna 1847 ei *Marx* ollut vielä tehnyt tätä peruskeksintöään. Hänen teoksessaan „*Elend der Philosophie*“ samoin kuin kirjoituksissaan „Palkkatyöstä ja pääomasta“ puhuu hän vielä työn arvosta, jolla hän huomaamatta tarkoittaa samaa kuin työvoiman arvolla. Taloustieteilijämme ovat niin vähän ymmärtäneet työvoiman ja työn erotuksen merkitystä, että he sekottavat vielä tänäpäivänäkin molemmat käsitteet keskenään. He puhuvat kernaasti *Marx—Rodbertus'en* arvoteoriasta, vaikkakin *Rodbertus* on omaksunut *Ricardon* arvoteorian erehdyksineen työn ja työvoiman sekoittamisen ja siitä johtuvien ristiriitaisuuksien suhteen, kun sensijaan *Marx* on riisunut ne ristiriitaisuuksistaan tässä ja vielä muissa perin tärkeäarvoisissa kohdissa (muistakaamme arvoa muodostavan työn rajottamista yhteiskunnallisesti välttämättömään työhön sekä yleensä arvoa

muodostavan työn erottamista erityisestä, käyttö-arvoja luovasta työstä j. n. e.) sekä on muodostanut *Ricardon* teoriasta todellisen, selvän ja perinpohjin perustellun arvoteorian.

*Marx* on ensimmäisenä todistanut, ettei työ ole mitään tavaraa ja ettei sillä siis myöskään voi olla tavara-arvoa, vaikka se onkin kaikkien tavara-arvojen lähde ja mitta. Markkinoilla esiintyy työmies, joka tarjoo kaupaksi työvoimaansa. Työ syntyy työvoimatavaran kulutuksen kautta samalla tavoin kuin eräs onnellisuuden tila syntyy sampanjan kulutuksen kautta. Samoin kuin kapitalisti ostaa sampanjan, mutta ei onnellisuutta, jonka tämä synnyttää, samoin ostaa hän työvoiman, mutta ei työtä.

Mutta työvoima on omituisen tapaista tavaraa. Siitä maksetaan vasta sen jälkeen kun se on kulutettu. Vasta suoritetun työn jälkeen saa työmies palkkansa.

*Työvoimaa* ostetaan, mutta näennäisesti maksetaan *työstä*. Työpalkka ei esiinny työvoiman hintana. Tämä läpikäy pienen muutoksen ennenkuin se saapuu päivän valoon kapitalistin taskusta, se esiintyy silloin työn hintana.

Miten tämä muutos tapahtuu ja mitkä sen seuraukset ovat, sitä eivät ennen *Marx'*ia eläneet taloustieteilijät ole luonnollisesti voineet tutkia tieteellisesti, he kun eivät olleet huomanneet erotusta työvoiman ja työn hinnan välillä. *Marx* on siis antanut meille ensimmäisen ankarasti tieteellisen työpalkkateorian. Työpalkalla on kaksi perusmuotoa: *aikapalkka* ja *kappalepalkka*.

### III. Aikapalkka.

Tiedämme, että työvoiman päiväarvo on määrättyissä olosuhteissa määrätty suuruus. Otaksukaamme, että työvoiman päiväarvo on 2 markkaa 40 penniä ja että *tavanmukainen* työpäivä on 12 tuntia. Otaksumme tässä, kuten kaikkialla muuallakin tässä kirjassa, milloin ei erityisesti ole toisin huomautettu, että työvoiman arvo ja hinta ovat yhtäsuuret, kuten on laita muidenkin tavarain suhteen. 12 tunnin työn hinta on siten 2 markkaa 40 penniä ja yhden tunnin työn hinta 20 penniä. Siten saatu työtunnin hinta on yksikkönä työn hintaa määrätessä.

Me saamme siis työn hinnan, kun jaamme työvoiman päiväarvon *tavanmukaisen* työpäivän työtuntien lukumäärällä.

Työn hinta ja päivä- tai viikkopalkka voivat vaihdella eri suuntiin. Otaksukaamme työajan nousuvan 12 tunnista 15 tuntiin ja samaan aikaan laskekoon työn hinta 20 pennistä 18 penniin. Päiväpalkka tulee silloin olemaan 2 mk. 70 penniä; se on siis noussut siitä huolimatta, että työn hinta on samalla laskenut.

Työn hinta riippuu, kuten juuri sanoimme, työvoiman päiväarvosta ja *tavanmukaisen* työpäivän pituudesta.

Jos nyt kapitalisti *tavattomien* tapahtumien johdosta, esim. pulan vaikutuksesta, rajoittaa työaikaa vaikka puolella, koska hänen tavaransa eivät mene kaupaksi, ei työn hinta kohoo vastaavassa määrässä. Jos tämä on 20 penniä, ansaitsee työmies

6 tuntisena työpäivänä ainoastaan 1 mk. 20 p., vaikkakin hänen työvoimansa päiväarvo on paljon korkeampi, meidän otaksumisemme mukaan 2 mk. 40 p.<sup>1)</sup>

Jos olemme ennen nähneet työpäivän pidentämisen olevan työmiehelle kurjuuden lähteenä, niin näemme tässä sen ohimenevän *lyhentämisenkin* voivan siksi muodostua.

Kapitalistit saavat tästä aiheen surkutellakseen työmiespolosia niin usein kun on kysymyksessä työpäivän lyhentäminen. „Me olemme jo ilmankin pakotetut maksamaan mitätöntä nälkäpalkkaa 15 tuntisesta työpäivästä!“ — huudahtavat he, — „ja nyt tahdotte te lyhentää työajan 10 tunteksi ja siten ryöstää nälkäseltä työmiehellä kolmanneksen hänen palkastaan. Semmoista raakuutta vastaan panemme jyrkän vastalauseen!“ Nämä jalot ihmisystävät unohtavat, että *työn hinta* kohoo, kun *tavanmukaisen* työpäivän pituus vähenee, työn hinta on sitä korkeampi, mitä suurempi työvoiman päiväarvo on ja mitä *lyhempi tavanmukainen* työpäivä on. *Ohimenevä* lyhennys *alentaa* palkkaa, *pysyvä* lyhennys *kohottaa* sitä. Tämä on m. m. nähty Englannissa. Tehdastarkastajain kertomuksen mukaan huhtikuulta 1860 on 20 vuoden kuluessa, vuodesta 1839—1859, työpalkka *kohonnut* niissä teh-

<sup>1)</sup> Työn hinta voi samanaikaisesti myöskin laskea, mutta tämä ei olisi mikään seuraus työajan rajoittamisesta, vaan johdusi suuremmasta työvoimien tarjonnasta y. m. ilmiöstä, joita emme tässä käy tarkastamaan. Näissä tutkimuksissa on aina muistettava, että tähän saakka on ollut kysymys kapitalistisen tuotantotavan ilmiöiden *perusteista* eikä niiden *kokonaisuudesta*.

taissa, joissa 10 tuntinen työpäivä on otettu käytännön, ja *laskenut* niissä tehtaissa, joissa on työskennelty 14—15 tuntia. Lukemattomat ilmiöt uusimpaan aikaan saakka, vahvistavat tämän säännön todeksi.

Työajan pysyvä pidentäminen alentaa työn hintaa. Päinvastoin pakottaa työn alhainen hinta työmiestä alistumaan työpäivän pidentämiseen, hankkiakseen itselleen edes niukan päiväpalkan. Työn alhaisella hinnalla ja pitkällä työpäivällä on myöskin taipumus vakiintua. Kapitalistit alentavat palkkaa ja pidentävät työpäivää suurentaakseen voittoaan. Mutta heidän keskinäinen kilpailunsa pakottaa heitä lopullisesti polkemaan vastaavassa määrässä tavarainsa hintaa alespäin. Se ylimääräinen voitto, joka saavutettiin palkanalennuksen ja työpäivän pidennyksen avulla, katoa nyt, mutta alhaiset hinnat jäävät pysyväisiksi ja vaikuttavat pakkokeinona, pysyttäen palkan saavutetulla alhaisella asteella, liikanaisen työajan ohessa. Kapitalisteilla ei ole siitä mitään pysyvää hyötyä, mutta työmiehillä kyllä pysyvää vahinkoa. Laillisen työpäivän määrääminen asettaa tämäntapaiselle kehitykselle voimakkaan esteen.

Vielä toisiakin normalityöpäivän hyviä vaikutuksia on tässä muistettava.

Muutamissa työhaaroissa on tapana, ettei kapitalisti sitoudu maksamaan määrättyä viikko- tai päiväpalkkaa, vaan maksaa työmiehelle työtuntien mukaan. Työmiehen on oltava koko päivän kapitalistin käytettävänä, mutta tällä on oikeus antaa hänen toisinaan tehdä työtä liiallisesti, toisinaan taas ainoastaan muutamän tunnin kuluessa. Työn hinta

määrätään kuitenkin tavanmukaisen työpäivän pituuden mukaan. Kapitalisti saa siten, maksamalla työn „normalihinnan“, täyden käyttöoikeuden työmiehen koko työvoimaan, vaikkei suoritakaan hänelle hänen työvoimansa koko arvoa. Niinä päivinä, jolloin hänellä on työtä keskimäärää vähempien työtuntien kuluessa, astuu tämä selvästi näkyviin, mutta se pitää paikkansa myöskin sen ajan suhteen, jolloin hän työskentelee keskimääräistä työaikaa kauemmin.

Jokaisena työtuntina annetun työvoiman arvo ei nimittäin ole sama. Työpäivän ensimmäisinä tunteina käytetty työvoima on nimittäin helpompi korvata, kuin viimeisinä tunteina kulutettu. Ensimmäisinä työtunteina kulutetun työvoiman arvo on senvuoksi vähäisempi kuin kymmenentenä tai kahdentenatoista tuntina käytetty, vaikkakin viimemainittujen käyttöarvo saattaa olla paljon vähäisempi kuin ensimmäisten. — Tämän mukaisesti on myöskin luonnon pakosta, ei mistään ihmisruumiin tuntemisesta tai taloudellisesta ymmärryksestä, muodostunut useissa liikkeissä tapa pitää työpäivää johonkin määrättyyn kohtaan saakka „normalina“ ja sen yli menevää työtä *ylityönä*, josta on maksettava paremmin, joskin se tapahtuu usein naurettavan pienessä määrässä.

Ylempänä mainitut kapitalistit, jotka pitävät työmiestä tuntikaupalla työssään, säästävät tämän ylityöstä menevän korkeamman korvauksen.

Erotusta ylempänä mainittua laatua olevan „normali“-työpäivän ja yliajan välillä ei ole suinkaan siten käsitettävä, että työn hinta normalityöpäivän kuluessa edustaisi normalipalkkaa ja että yliajan kuluessa maksetaan lisäpalkkiota, joka menee



yli työvoiman päiväarvon. On olemassa tehtaita, joissa tehdään vuodet läpeensä ylityötä. „Normali“-palkka asetetaan silloin niin pieneksi, ettei työmies voi sillä elää, vaan on *pakotettu* tekemään ylityötä. Siellä missä säännöllisesti tehdään ylityötä, on „normali“-työpäivä vaan osa todellisesta työpäivästä ja „normali“-palkka vaan osa työmiehen elatukseen välttämättömästä palkasta. Ylityön parempi maksaminen on usein vaan keino, jolla työmiestä pakotetaan suostumaan työpäivän pidentämiseen. Tämä merkitsee kuitenkin, kuten olemme nähneet, työn hinnan laskemista.

Lain säätämällä normalityöpäivällä on kyky asettaa voimakas salpa kaikille tällaisille palkan alentamiskeinoille.

#### IV. Kappalepalkka.

Aikapalkka on työvoiman hinnan muuttunut muoto. Kappalepalkka on taasen aikapalkan muuttunut muoto. Otaksukaamme tavanmukaisen työpäivän olevan 12 tuntisen, työvoiman päiväarvon 2 mk. 40 p. sekä että työmies valmistaa keskimäärin päivässä 24 kappaletta jotakin määrättyä tuotetta — kapitalistisissa liikkeissä saadaan nimittäin pian kokemuksen avulla tietää, mitä tuloksia keskimääräisen taitava työmies voi päivässä saavuttaa tavallisella ahkeruudella. Voin pitää työmiehiä työssä päiväpalkalla, maksamalla heille 20 p. tunnilta, mutta voin myöskin maksaa heille jokaisesta valmistamastaan kappaleesta 10 p. Tässä tapauksessa on palkka kappalepalkkaa.

Kappalepalkan perustana on, kuten näemme, työvoiman päiväärvo ja työpäivän tavanmukainen pituus, aivan kuten aikapalkassakin. *Näennäisesti* määrää tuottajan työnsuoritus kappalepalkan, mutta tämä näennäisyys katoa niin pian kun tiedämme, että kappalepalkkaa alennetaan heti vastaavassa määrässä, jos työn tuottavaisuus nousee. Ellei työmies tarvitse ylempänä olevan esimerkkinme tuotteen valmistamiseen keskimäärin enää puolta tuntia, vaan ainoastaan neljännestunnin — mahdollisesti seurauksena jonkin koneen parantumisesta — tulee kapitalisti, jos kaikki muut olosuhteet pysyvät muuttumattomina, maksamaan hänelle ainoastaan 5 p. kappaleelta eikä enää 10 p. kuten ennen.

Usein sattuu kuitenkin tapauksia, ja jokaiselle, joka on tekemisissä työväen asian kanssa, ovat ne tuttuja, jolloin yksityisiltä työmiehiltä tai työmiesryhmiltä, jotka onnen suosimina ovat saaneet tavallista suuremman määrän kappaletyötä suoritetuksi, vähennetään omavaltaisesti tätä erikoista tapausta varten sovittua kappalepalkkaa sillä syyllä, että palkkasumma nousee liiaksi yli tavallisen palkkamäärän. Selvemmin ei voitane todistaa, että kappalepalkka on toisessa muodossa olevaa aikapalkkaa. Kapitalisti käyttääkin tätä muotoa ainoastaan silloin kuin se näyttää hänestä edullisemmalta kuin muuttumaton aikapalkka.

Tavallisesti onkin kappalepalkasta suuria etuja kapitalistille. Aikapalkan muodossa maksaa kapitalisti työvoimasta sen suorittaman *työpaljouden* mukaan, mutta kappalepalkassa *tuotteiden* mukaan. Hän voi siis olla varma, että työmies valmistaa joka

työtuntina ilman ulkonaista kehoitusta mahdollisimman suuren määrän tuotteita. Hän voi paljon helpommin tarkastaa, onko työmies valmistanut keskimääräisesti hyvän tuotteen. Vähäisinkin virhe on silloin syynä ja usein verukkeenaakin palkanvähennyksiin jopa välistä työmiesten täydelliseen nylkemiseen.

Kapitalistin tai hänen edustajansa valvonta työmiehiin nähden tulee siten kappalepalkalla työtä tehtäessä suurimmaksi osaksi tarpeettomaksi. Kapitalistilta säästyy tämäkin työ ja sen kulut. Kappalepalkka tekee muutamissa teollisuuden haaroissa mahdolliseksi antaa työmiesten tehdä työtä kotonaan, jonka kautta kapitalistilta säästyy joukko liikeyrityksien (lämmitykseen, valaistukseen, maankorkoon j. n. e. meneviä kuluja) ja hänelle jää siten käytettäväksi pääomaa, joka hänen muuten olisi täytynyt kiinnittää. Ammateissa, joissa kotityö on levinnyt, kuten esim. räätälin tai suutarin ammateissa, tapahtuu joskus, että mestari vaatii paikan ja työkalujen *vuokraa* kisälleiltä, jotka työskentelevät hänen luonaan, sensijaan että tekisivät kotonaan työtä. Työmiesten täytyy siis vielä maksaa kalliisti siitä huvista, että tulevat „herransa silmäin alla“ kunnollisesti nylkyiksi.

Työmiehen oma etu pakottaa häntä kappalepalkkaa nauttiessaan tekemään työtä niin voimaperäisesti ja niin kauan kuin suinkin mahdollista, kohohtaakseen päivä- tai viikkopalkkaansa mahdollisimman korkealle. Hän ei näe, että hänen liikatyönsä ei ainoastaan riuduta häntä ruumiillisesti — urakkatyö on tappotyötä, sanoo sananlasku — vaan myös

kin alentaa hänen työnsä hintaa. Ja vaikkakin hän tämän ymmärtäisi, ei hän kuitenkaan voisi vetäytyä pois sen lain vaikutuksen alaisuudesta, joka pakottaa hänet kilpailemaan ammattiveljiensä kanssa. Tämä työmiesten keskinäinen kilpailu sekä se näennäinen vapaus ja itsenäisyys, joka seuraa kappaletyötä, ja monasti myöskin se seikka, että työmiehet ovat eristettyinä toisistaan (kotityössä), vaikeuttaa suuresti näiden työmiesten järjestäytymistä ja yksimielistä toimintaa.

Toisiakin epäkohtia tuottaa kappaletyöjärjestelmä työmiehelle! Se sallii esim. kaikenlaisten loisien väliintulon työmiehen ja kapitalistin välille, välittäjien, jotka elävät siitä, että ottavat kapitalistin maksamasta palkasta melkoisen määrän omalle osalleen. Kappaletyöjärjestelmä tekee kapitalistille myöskin mahdolliseksi siellä, missä työmiessryhmät suorittavat työn, tehdä sitoumuksia ainoastaan joukon johtajien kanssa tuotteiden hankkimisesta määrättyllä hinnalla kappaleelta ja jättää näiden tehtäväksi maksaa alaisilleen työmiehille oman harkintansa mukaan. „Työmiehen nylkeminen pääoman hyväksi suoritetaan tässä työmiehen nylkemisellä työmiehen kautta“.

Yhtä epäedullinen kuin kappaletyö on työmiehelle, yhtä edullinen on se kapitalistille. Kappalepalkka onkin kapitalistiselle tuotantotavalle sopivin palkanmaksutapa. Ammatillisessa käsityöliikkeessäkään se ei ollut aivan tuntematon. Suuremmissa määrässä on se kuitenkin tullut käytäntöön vasta käsiteollisuusaikakauden kuluessa. Suurteollisuuden alkaessa oli se paraita keinoja työajan pidentämiseksi ja työn hinnan alas painamiseksi.

## V. Työpalkkojen kansalliset eroavaisuudet.

Olemme nähneet joukon eri mahdollisuuksia, joiden alaisina työvoiman arvo ja hinta sekä sen suhde lisäarvoon ovat, riippuen muutoksista työpäivän pituudessa, työn voimaperäisyydessä ja tuottavaisuudessa. Samanaikaisesti tapahtuu eräs toinen päinvastainen liike elintarpeiden paljoudessa, jossa työvoiman hinta oikeastaan on mitattava. Kaikki nämä muutokset vaativat osaltaan muutoksia työvoiman hinnan muuttuneessa muodossa, työpalkassa. Siten on työpalkka jossakin maassa alituisten vaihtelujen alainen ja eri aikoina erilainen. Tätä ajallista eroavaisuutta vastaa myöskin paikallinen. Jokainen tietää, että palkat Amerikassa ovat korkeammat kuin Saksassa ja Saksassa korkeammat kuin Puolassa.

Eri kansojen palkkojen välinen vertailu ei ole kuitenkaan aivan yksinkertainen. „Verratessa kansallisia työpalkkoja“, sanoo *Marx*, „on otettava huomioon kaikki arvosuuruuden vaihdokseen vaikuttavat seikat, luonnollisten ja historiallisesti kehittyneiden, välttämättömäin elintarpeiden hinta ja paljous, työmiehen kasvatuskustannukset, naisten- ja lasten työn vaikutus, työn tuottavaisuus ja sen voimaperäisyyden määrä. Pintapuolisinkin vertailu jo vaatii ensiksikin laskemaan keskimääräisen päiväpalkan eri maiden samoissa ammateissa yhtä pitkän työpäivän osalle. Kun päiväpalkat näin on tasotettu, täytyy aikapalkan taasen muuttaa kappalepalkaksi, koska ainoastaan jälkimäinen voi olla työn tuottavaisuuden ja sen voimaperäisyyden mittana“.

*Työn absolutinen hinta* voi olla jollakin kansalla hyvin korkea ja kuitenkin saattavat *suhteellinen työpalkka*, s. o. työn hinta verrattuna lisäarvoon tai kokonaistuotteen arvoon, sekä *todellinen palkka*, jolla tarkotetaan työmiehen palkallaan saamaa elintarvemäärää, olla hyvin alhaisia.

Kansoilla, joilla kapitalistinen tuotantotapa on paremmin kehittynyt, on työn voimaperäisyys ja tuottavaisuus suurempi kuin toisilla, joilla tämä kehitys on jäänyt takapajulle. Mutta maailmanmarkkinoilla pidetään voimaperäisempää samoin kuin tuottavampaa työtä suurempaa arvoa muodostavana.

Otaksukaamme, että puuvillankehrääjä Venäjällä kehää huonolla ru'oalla eläen ja vähän kehittyneenä, liiaksi rasitettuna ja huonoilla koneilla työskennellen, tunnissa keskimäärin yhden naulan puuvillaa, kun sensijaan englantilainen kehääjä samassa ajassa valmistaa 6 naulaa. Yhdellä naulalla venäläistä lankaa ei siitä huolimatta ole maailman markkinoilla suurempaa arvoa kuin yhdellä naulalla englantilaista lankaa. Kehruutyö Englannissa luo sen vuoksi samassa ajassa enemmän arvoa kuin kehruutyö Venäjällä ja tämän työn arvo esiintyy Englannissa suurempana määränä kultaa kuin Venäjällä. Palkan rahamäärä voi siis olla kapitalistisesti kehittyneessä maassa korkeampi kuin kehittymättömässä ja kuitenkin saattaa työn hinta suhteessaan lisäarvoon olla alempi, juuri sen vuoksi, että kokonaistuotteen arvo on suurempi.

Mutta maassa, missä työn tuottavaisuus on suurempi, on myöskin rahan arvo vähäisempi. Työvoiman hinta saattaa siis olla korkeampi, ilman että

työmies voi korkeammalla palkallaan ostaa enemmän elintarpeita.

Suurissa liikeyrityksissä Englannin ulkopuolella, esim. rautatierakennuksissa Asiassa, olivat englantilaiset kapitalistit pakotettuja käyttämään kallispalkkaista englantilaista työväkeä huokeampien alkuasukkaiden rinnalla. Kokemus on opettanut tämmöisissä tapauksissa, että näennäisesti kalliimpi työ on todellisuudessa huokeampaa, suhteessaan työn tuloksiin ja lisäarvoon.

Venäläinen teollisuus mitä kurjimpine palkkoi-  
neen ja rajattomine työmiehen nylkemisineen viettää  
suojelustullienkin avulla surkeata olemassaoloa. Se  
ei voi kilpailla englantilaisen teollisuuden kanssa,  
joka tuottaa lyhyttä työaikaa käyttäen ja maksaen  
korkeita palkkoja sekä on rajotettu lukemattomilla  
säännöksillä naisten- ja lastentyön sekä terveyden-  
hoidon suhteen. Venäläisen työn *absolutinen* hinta,  
sen raha-arvo on *alhainen*. Sen *suhteellinen* hinta,  
verrattuna sen tuotteen arvoon maailmanmarkkinoilla,  
on *korkea*.

## TOINEN LUKU.

### PÄÄOMATULO.

---

Olemme nähneet, miten rahasta tulee pääomaa ja miten palkkatyömies ei ainoastaan hanki työllään tarpeellisiin tuotantovälineisiin kulutetun pääoman osan arvoa, vaan luo myöskin uutta arvoa, joka on yhtäsuuri kuin hänen työvoimansa arvo, enennettynä lisäarvolla.

Pääoman liikkuminen ei kuitenkaan lakkaa lisäarvon ilmestyttyä. Samoin kuin tavara on hairahtunut tehtävässään, ellei se muutu rahaksi, samoin hairahtuu lisäarvokin, joka samoin alussa on sidottu määrättyyn tavarapaljouteen, lisätuotteeseen. Senjälkeen kun lisäarvo on *tuotettu* lisätuotteen muodossa, täytyy sen arvo *muuttaa* rahaksi, saattaa tuotetut tavarat kuluttajalle. Matkallaan tähän muutokseen joutuu lisäarvo, samoin kuin kaikki muutkin arvot, useinkin seikkailuihin, jotka osaksi ovat hauskaa osaksi surullista laatua. Tänään se myydään suhteettoman korkeaan hintaan, huomenna tavattoman alhaiseen tai ei tule ensinkään myydyksi. Toisella kertaa kysyy ostaja tavaraa, johon se sisältyy, jo



ennenkuin se on ilmestynyt markkinoille, toisella kertaa jää se taas vuosikausiksi myymäliin lojumaan j. n. e. Ja näiden vaarojen aikana ja jälkeen uhkaavat sitä vielä muutkin vaikeudet. Täällä pitää kauppias huolta tavarann myynnistä ja repäsee itselleen siitä hyvästä osan lisäarvoa, pistäen sen voittona taskuunsa. Tuolla on maksettava maankorkoa, sitte veroja sekä vielä lainarahan korkoja j. n. e., kunnes loppu katoa voittona kapitalistimme taskuihin.

Ei meidän kuitenkaan tarvitse tässä lähemmin seurata kaikkia niitä seikkailuja ja muutoksia, joita lisäarvo tällä tiellä saa kokea. Ne kuuluvat osaksi pääoman kiertokulkuprosessiin, jota *Marx* tulee käsittelemään teoksensa toisessa osassa, osaksi tulevat ne kosketelluiksi yhteydessä kapitalistisen tuotantotavan kokonaisprosessin tutkimisen kanssa, jota saamme odottaa kolmannessa osassa<sup>1)</sup>. „*Kapital*“ teoksen ensimmäinen osa käsittelee vaan yhtä puolta kokonaisprosessista, nimittäin välitöntä *tuotantoprosessia*, ja ainoastaan sikäli kuin lisäarvo vaikuttaa tähän, on meidän seurattava sen vaiheita senjälkeen kun se kerran on tuotettu. Me otaksumme siis, kuten aina tähänkin saakka, ellei erityisesti ole toisin huomautettu, että kapitalisti myy tavaransa tavaramarkkinoilla täyteen arvoonsa. Otaksumme lisäksi, että lisäarvo palaa kokonaan kapitalistille takasin. Päinvastainen otaksuminen vaan vaikeuttaisi tutki-

<sup>1)</sup> Tässä on muistettava, että tämä teos on kirjoitettu ennenkuin „*Kapital*“ teoksen toinen ja kolmas osa olivat ilmestyneet. Ensimmäinen osa ilmestyi v. 1867, toinen v. 1885 ja kolmas 1894. *Kautsky* on kirjoittanut tämän teoksensa v. 1885.

musta ja tekisi sen monimutkaisemmaksi, muuttamatta mitenkään sen todellista tulosta.

Lisäarvo voi vaikuttaa tuotantoprosessiin vaan *jatkuvassa tuotannossa (reproduktion)*, tuotantoprosessin *toistamisessa*.

Jokainen yhteiskunnallinen tuotantoprosessi on myöskin samalla jatkuvaa tuottamisprosessia. Tuotannon täytyy jatkua jokaisen yhteiskuntamuodon aikana keskeytymättä tai uudistua määrättyjen ajanjaksojen kuluttua. Senvuoksi täytyy jokaisen yhteiskuntamuodon valmistaa katkeamatta ei ainoastaan kulutusvälineitä vaan myöskin tuotantovälineitä.

Kun tuotanto pukeutuu kapitalistiseen muotoon, tekee myös jatkuva tuotanto tietenkin samoin. Jos jokaiselle yhteiskunnalle on välttämätöntä tuottaa käyttöarvoja katkeamatta tai säännöllisesti uusiintuvien ajanjaksojen kuluttua, niin on pääomallekin välttämätöntä tuottaa *jatkuvasti lisäarvoa ja tuottaa* sitä alituisesti *uudelleen*, jos se haluaa pysyä pääomana. Kun se on kerran hautonut lisäarvoa, tulee sitä käyttää sen hautomiseen toisenkin kerran j. n. e. Pääoma tuottaa siis yhä uudelleen lisäarvoa, se monistaa sitä. Tämä esiintyy yhäti uudistuvana hedelmänä liikuntoon joutuneesta pääomasta, pääoman *vakinaisena tulona*.

Tämä riittääköön lisäarvosta, joka *johtuu* jatkuvasta tuotannosta. Mutta jatkuva tuotantoprosessi tarjoo lisäarvolle myös tilaisuuden, uudestaan *yhtyä* tuotantoprosessiin. Otaksukaamme kapitalistin käyttävän 100,000 markan pääomaa, joka tuottaa hänelle vuosittain 20,000 markkaa. Mitä hän näillä tekee? Kaksi äärimmäistä mahdollisuutta on olemassa: joko

hän kuluttaa koko tämän lisäarvon vuotuisen määrän taikka myöskin lisää pääomaansa tällä määrällä. Enimmäkseen ei kumpikaan näistä äärimmäisyyksistä toteudu, vaan hän kuluttaa osan tästä lisäarvosta ja lisää osan entiseen pääomaan.

Jos koko lisäarvo kulutetaan, jää pääoma entisen suuruiseksi. Silloin tapahtuu *yksinkertainen jatkuva tuotanto*. Jos lisäarvo kokonaan tai osaksi lisätään pääomaan, tapahuu pääoman *akkumulatiosi* (kasaantuminen) ja jatkuva tuotanto tapahtuu laajenevalla porrasasteikolla.

## KOLMAS LUKU.

### YKSINKERTAINEN JATKUVA TUOTANTO.

---

Yksinkertainen jatkuva tuotanto on vaan samalla porrasasteikolla tapahtuvan tuotantoprosessin uudistumista. Kuitenkin saa se uudistumisensa johdosta joukon uusia puolia.

Otaksumme jonkun rahanomistajan, joka on ansainnut rahansa jollakin tavalla, ehkä työllään, muuttavan tämän pääomaksi. Hän omistaa 10,000 mk. 9,000 mk. muuttaa hän kiinteäksi pääomaksi ja 1,000 mk. vaihtelevaksi, työpalkoiksi. Tätä pääomaa käyttämällä otaksumme hänen tuottavan 11,000 markan arvoisen tuotemäärän, jonka hän myös saa täydestä hinnasta myydyksi. 1,000 markan lisäarvon hän kuluttaa ja jatkuva tuotanto tapahtuu edelleenkin samalla porrasasteikolla: 9,000 mk. pannaan kiinteäksi ja 1,000 mk. vaihtelevaksi pääomaksi. Näemme nyt kuitenkin muutoksen entiseen nähden. Ne 1,000 mk., jotka ensimmäisen tuotantoprosessin kestäessä maksettiin työpalkkoina, eivät olleet yrityksessä käytettyjen työmiesten hankkimia, vaan toisesta lähteestä tulleita. Ehkä oli kapitalisti itse ne ansain-

nut. Mutta mistä sensijaan ovat peräisin ne 1,000 mk., jotka tuotantoprosessin uudistuessa maksetaan palkkoina? Ne saadaan muuttamalla rahaksi *työmiesten edellisessä tuotantoprosessissa* luomaa arvoa. Työmiehet eivät ainoastaan ole siirtäneet tuotteeseen kiinteän pääoman arvoa (9,000 mk.), vaan luoneet uutta arvoa (2,000 mk.), josta osa (1,000 mk.) on yhtäsuuri kuin heidän työvoimansa arvo ja osa on lisäarvoa.

Jos tarkastamme kapitalistista tuotantoprosessia kerran tapahtuvana (tai ensikertaisena, silloin kun pääoma ensiksi siihen sijoitetaan), esiintyy työpalkka *kapitalistin* taskusta suoritettavana *ennakkomaksuna*. Jos taas tarkastamme kapitalistista tuotantoprosessia uudistettuna tuotantoprosessina, näemme, että työmiehelle *maksetaan hänen oman työnsä tuotteesta*. Tässä mielessä pitää paikkansa väite, että työmies saa palkassa osan työnsä tuotteesta. Hän saa kuitenkin työpalkkana osan jonkin edellisen tuotantokauden jo myydystä tuotteesta.

Palatkaamme takaisin esimerkkiimme. Otaksukaamme jokaisen tuotantokauden vaativan puolen vuotta. Joka vuosi korjaa kapitalistimme 2,000 mk. ja kuluttaa ne. Viiden vuoden kuluttua on hän kuluttanut 10,000 mk., siis arvon, joka on yhtäsuuri kuin hänen alkuperäinen pääomansa. Hän omistaa kuitenkin yhä edelleen 10,000 mk.

Tämä uusi pääoma-arvo on yhtä suuri kuin alkuperäisenkin, mutta sen perusta on toinen. Alkuperäiset 10,000 mk. eivät johtuneet hänen työmies-  
tensä työstä, vaan olivat peräisin toisesta lähteestä. Ne 10,000 mk. on hän kuitenkin kuluttanut viiden

vuoden aikana. Jos hänellä siis yhä on 10,000 mk., johtuvat nämä *lisäarvosta*. Siten muuttuu jokainen pääoma, olkoon se peräisin mistä lähteestä tahansa, jo yksinkertaisen jatkuvan tuotannon kautta määrättyssä ajassa kapitaliseratuksi lisäarvoksi, vie-raan työn liikatuloksi, *akkumuleratuksi* (vähitellen kerätyksi) *pääomaksi*.

Kapitalistisen tuotantotavan lähtökohtana on työmiehen erottaminen tuotantovälineistään, ilman omaisuutta olevien työmiesten kerääminen yhdelle ja tuotantovälineiden sekä elintarpeiden kerääminen toiselle puolen. Kapitalistisessa *jatkuvassa tuotantoprosessissa* esiintyvät nämä *lähtökohdat* tuotantoprosessin *tuloksina*. Kapitalistinen jatkuva tuotanto luo yhä uutta pääomaa ja palkkatyömiesten luokkaa, ja säilyttää siten omat elinehtonsa.

Elintarpeet ja tuotantovälineet, joita palkkatyö-mies valmistaa, eivät kuulu hänelle, vaan kapitalistille. Palkkatyömiehet jättävät alati tuotantoprosessin samanlaisina kun ovat siihen ryhtyneetkin, mitään omaamattomana köyhälistönä. Kapitalistit sensijaan huomaavat joka tuotantoprosessin lopussa omistavansa yhä uusia elintarpeita, joita työvoima ostaa, ja tuotantovälineitä, joita tuottajat käyttävät.

Siten luo työmies itse ja yhä uudelleen riippuvaisuutensa ja kurjuutensa edellytyksiä.

Pääoman jatkuva tuotanto tekee myöskin työläisluokan jatkuvan tuotannon välttämättömäksi.

Niinkauan kuin tarkastelimme tuotantoprosessia *kerran tapahtuvana, yksityisenä* tapauksena, olimme tekemisissä ainoastaan *yksityisen* kapitalistin ja *yksityisen* työmiehen kanssa. Tässä näytti työvoima ja

siten myöskin työmies, jota ei voi työvoimasta erottaa, kuuluvan kapitalistille ainoastaan sen *tuottavan* kulutuksen, työpäivän kestäessä. Muun ajan kuului työmies itselleen ja perheelleen. Kun hän söi, joi ja makasi, teki hän sitä vaan itseään eikä kapitalistia varten.

Kun sensijaan tarkastamme kapitalistista tuotantotapaa juoksussaan ja yhtenäisenä, siis jatkuvana tuottamisprosessina, emme ensinkään ole tekemisissä yksityisten kapitalistien ja työmiesten kanssa, vaan *kapitalistiluokan* ja *työläisluokan* kanssa. Pääoman jatkuva tuotantoprosessi vaatii työläisluokan ikuistuttamista, s. o., jotta tuotantoprosessi voisi tapahtua yhä uudelleen, täytyy työmiesten yhä uudistaa kuluttamansa työvoima ja pitää huolta yhä uusien työmiesten olemassaolosta. Pääoma on siinä miellyttävässä asemassa, että se voi huolehti jättää näiden tärkeiden tehtävain täyttämisen työmiesten itsesäilytys- ja suvunjatkamisvieteille.

Työmiehet elävät työaikansa ulkopuolella näennäisesti vaan itseään varten. Todellisuudessa elävät he kuitenkin „laiskanakin kulkiessaan“ kapitalistiluokkaa varten. Kun he suoritetun työn jälkeen syövät, juovat, makaavat j. n. e., ylläpitävät he senkautta palkkatyömiesten luokkaa ja siten myöskin kapitalistista tuotantotapaa. Kun kapitalisti — isäntä, kuten häntä patriarkalisina aikoina kutsuttiin, tai työnantaja, joksi katederi-taloustiede on hänet ris-tinnyt — maksaa työmiehelle tulevan palkan, antaa hän tälle vaan välikappaleen, jolla tämä voi säilyttää itsensä ja luokkansa kapitalistiluokkaa varten. Mutta senkautta, että työmiehet kuluttavat ne elin-

tarpeet, joita he ostavat saamallaan palkalla, tulevat he yhä uudelleen pakotetuiksi tarjoomaan työvoimaansa.

Siten on työmies, jatkuvan tuotannon kannalta katsottuna, työssä kapitalismin hyväksi ei ainoastaan työajallaan, vaan myöskin „vapaalla ajallaan“. Hän ei enää syö ja juo itseään varten, vaan säilyttääkseen työvoimansa kapitalistiluokalle. Miten työmies syö ja juo, ei senvuoksi ole kapitalistille ensinkään samantekevää. Jos työmies juo itsensä niin humalaan sunnuntaina, että hänellä on pohmelo maanantaina, sen sijaan että lepuuttaisi ja uudistaisi työvoimaansa, ei tämä näytä kapitalistista työmiehen omien etujen vahingoittamiselta, vaan rikokselta pääomaa vastaan, pääomalle kuuluvan työvoiman *kavaltamiselta*.

Jatkuvan tuotantoprosessin kannalta katsottuna näkyy ei ainoastaan kulloinkin *ostettu* työvoima, vaan *koko työmies ja koko työväenluokka* olevan *pääomalle kuuluvaa*. Missä ei työmies huomaa tätä, mutta omaa keinoja tämän orjuuden välttämiseksi, esim. siirtymällä maasta pois, ei kapitalisti epäile ensinkään osottaessaan hänelle lain avulla, ettei hän elätä itseään eikä lisää sukuaan omaksi hyödykseen, vaan pääoman kyväksi. Siten oli esim. ennen useimmissa valtioissa taitavien työmiesten maasta siirtyminen pakkola'eilla kielletty. Nykyään ei tämä enää ole tarpeen. Kapitalistinen tuotantotapa on tullut niin vahvaksi, että sen lait vaikuttavat yksistään *taloudellisina* pakkolakeina, ilman valtiollista apua. Työmies on nykyään sidottu pääomaan näkymättö-



millä kahleilla ja häntä kohtaa pääoma kaikkialla, minne hän menee.

„Yhteiskunnallisille uudistajillemme“ (Socialreformer) ei tämä riippuvaisuus kapitalistiluokasta tosin näytä vielä olevan tarpeeksi pitkälle menevä. Työmiehen kiinnittäminen *yksityiseen* kapitalistiin muuttovapautta rajottamalla, kekseliäästi järjestettyjä työläisasuntoja perustamalla ja muilla samantapaisilla „uudistuksilla“, on heidän parannuskeinonaan „yhteiskunnallisen kysymyksen ratkaisemiseksi“.

## NELJÄS LUKU.

# LISÄARVON MUUTTUMINEN PÄÄOMAKSI.

### 1. Miten lisäarvo muuttuu pääomaksi.

Semmoinen tapaus, että kapitalisti kuluttaisi koko lisäarvon, on poikkeus. Tavallisesti muuttaa hän lisäarvon, tai ainakin osan siitä, uudestaan pääomaksi. „Lisäarvon käyttäminen pääomana tai lisäarvon uudestaan muuttuminen pääomaksi on pääoman *akkumulatsionia*“.

Tämän kulkua on helppo esittää. Muistelkaamme edellisen luvun esimerkkiä. 10,000 markan pääoma tuottaa käyttäjälleen vuotuisen 2,000 markan lisäarvon. Ellei kapitalisti kuluta tätä, vaan lisää sen alkuperäiseen pääomaan, omistaa hän 12,000 markan pääoman, joka muuten samanlaisissa olosuhteissa tuottaa 2,400 markan vuotuisen lisäarvon. Kun tämä taas vuorostaan lisätään pääomaan, kasvaa se 14,400 markkaan ja vuotuinen lisäarvo 2,880 markkaan. Sama tempu seuraavana vuonna uudistettuna antaa 17,280 markan pääoman ja 3,456 markan lisäarvon, yhteensä 20,736 mk., ja niin yhä edelleen. Neljässä vuodessa on pääoma lisäarvon

akkumulatsioonin seurauksesta tullut enemmän kuin kaksinkertaiseksi.

Tuleeko koko lisäarvo akkumulatuksi tai ainoastaan osa siitä, ei tule vielä tässä kohden kysymyseen. Samaten on nykyiselle tarkastelullemme vähemmän tärkeätä tietää, millä tavalla lisäarvo tulee akkumulatuksi, muodostaako se *lisättyä* vai *uutta* pääomaa. Kehruutehtaan omistaja voi käyttää lisäarvonsa tehtaansa suurentamiseen, useampien koneiden ja työmiesten hankkimiseen sekä ostaakseen enemmän raaka-ainetta. Hän voi kuitenkin käyttää sen myöskin uuden kehrutehtaan rakentamiseen tai aivan uuden liikkeen, kutomon tai hiilikaivoksen j. n. e. perustamiseen. Olkoon lisäarvon käyttäminen minkälainen tahansa, aina se muuttuu kuitenkin tässä tapauksessa takaisin pääomaksi, lisäarvoa hautovaksi arvoksi.

Mutta jotta lisäarvosta tulisi pääomaa, täytyy sen, senjälkeen kun se on jo läpikäynyt muutoksen tavarasta rahaksi, uudelleen läpikäydä muutos rahasta vastaaviksi tavaroiksi. Ottakaamme esimerkiksi jonkin puuvillakehrääjän. Hän on jo myynyt lankansa ja omistaa alkuperäisen, etukäteen maksamansa pääoman rinnalla myöskin lisäarvon rahamuodossa. Alkuperäisen pääoman kanssa tulee tämän lisäarvonkin muuttua uudeksi pääomaksi. Tämä on ainoastaan silloin mahdollista, jos se löytää markkinoilla vastaavassa määrässä lisääntyneen tavarapaljouden, joka voi olla sille tuotantovälineenä. Jos lisäarvosta tulee lisättyä pääomaa, täytyy olla olemassa lisättyjä raaka-aineita — esimerkissämme puuvillaa —, lisättyjä työvälineitä — kuten koneita —,

lisättyjä elintarpeita suuremman työvoimamäärän ylläpitämiseksi sekä lopuksi lisättyjä työvoimia. Kaikkien tuotannon laajentamisen aineellisten edellytysten tulee olla olemassa, ennenkuin pääoman akkumulatsioni on mahdollinen.

Puuvillankehrääjä voi kuitenkin odottaa löytävänsä tarpeelliset lisätuotantovälineet tavaramarkkinoilla. Sillä ei yksistään kehrutehtaassa, vaan myöskin puuvilla-istutuksilla, konetehtaissa, hiilikaioksissa y. m. tuotetaan samanaikuisesti *lisäarvoa* ja siis myöskin *lisä tuotteita*.

Ellemme ajattele sitä lisäarvoa, joka vuosittain tulee yksityisen kapitalistin osalle, vaan sitä lisäarvoa, jonka kapitalistiluokka kokonaisuudessaan anastaa, saamme säännön: lisäarvo ei voi (kokonaan tai osaksi) muuttua pääomaksi, ellei lisätuoteena ole (kokonaan tai vastaavassa määrässä) työmiehen tarvitsemia tuotantovälineitä ja elintarpeita.

Mutta mistä on otettava lisätyt työmiehet? Tämän asian vuoksi ei kapitalistin tarvitse antaa hiustensa harmaantua. Riittää, kun hän antaa työmiehille palkassa sen, mitä he elääkseen tarvitsevat, suvun jatkamisesta ja lisääntymisestä pitävät he itse huolta.

*Työläisluokka tuottaa itse ne lisätyt työmiehet, jotka ovat välttämättömät tuotannon laajentamiseksi ja jatkuvaa tuotantoa varten laajentuvalla porrasasteikolla.*

Näimme, että jo edellyttämällä yksinkertaista jatkuvaa tuotantoa, jokainen pääoma on muutamien vuosien kuluttua akkumulerattu, on siis kokoonpantu pelkästä lisäarvosta. Semmoinen pääoma voi kuitenkin edes syntyessään olla omistajansa työn tulos.

Toisin on sen pääoman laita, joka on alunpitäen syntynyt akkumuleratusta lisäarvosta. Se on alunpitäen peittelemättä semmoisten työn tulos, jotka eivät sitä omista. Lisäarvon akkumulatsioni on todellisuudessa maksamattoman työn anastamista, tarkoituksella laajentaa maksamattoman työn anastamista.

Mikä ristiriitaisuus tavaravaihdon peruslakien kanssa! Olemme nähneet, että tavaravaihto edellyttää toiselta puolen tavarantuottajan yksityistä omistusoikeutta tuotteeseensa ja toiselta puolen samanlaisten arvojen keskenään vaihtamista, niin ettei kukaan voi päästä jonkin arvon omistajaksi muulla tavoin, kuin oman työnsä kautta tai antamalla siitä samansuuruisen arvon.

Nyt huomaamme kapitalistisen tuotantotavan peruslakina olevan toiselta puolen työmiehen erottamisen työnsä tuotteesta. Se, joka tuotteen valmistaa, ja se, joka sen omistaa, ovat nyt kaksi eri henkilöä. Toiselta puolen näemme anastettavan arvoa, *lisäarvoa*, ilman että annetaan samanlaista arvoa korvaukseksi. Ja kaiken lisäksi huomaamme lisäarvon olevan ei ainoastaan kapitalistisen tuotantoprosessin *tuloksena* vaan sen *perustuksena*. Pääomasta ei ainoastaan tule lisäarvoa, vaan lisäarvosta tulee myös pääomaa, niin että lopullisesti suurin osa kaikesta rikkaudesta on kokoonpantu arvosta, joka on anastettu ilman vasta-arvoa.

Tämä tavaratuotannon perusteiden vääntäminen niiden vastakohtaksi ei ole kuitenkaan tapahtunut *ristiriitaisesti* sen lakien kanssa, vaan niiden *perusteella*.

„Aivan yhtä välttämättömästi kuin tavarantuotanto muuttuu määrätyllä kehitysasteella kapitalistiseksi tavarantuotannoksi — ja ainoastaan kapitalistisen tuotantotavan pohjalla muuttuu tavara tuotteen yleiseksi, hallitsevaksi muodoksi — yhtä välttämättömästi kääntyvät tavarantuotannon omistukset kapitalistisen anastamisen la'eiksi. Ihailtakoon senvuoksi *Proudhon'*in kekseliäisyyttä, kun hän tahtoo poistaa kapitalistisen omaisuuden senkautta, että hän — vaatii tavarantuotannon ikuisia omistuslakeja noudatettaviksi!

## II. Kapitalistin kieltäytyminen.

Me tarkastelimme tähän saakka vaan niitä molempia äärimmäisiä tapauksia, jolloin lisäarvo tuli joko *kokonaan* kulutetuksi tai *kokonaan* akkumuleratuksi. Mutta, kuten sanottu, tavallisesti tulee ainoastaan osa kulutetuksi ja osa akkumuleratuksi. Ensimmäistä osaa pidetään *tulona ahtaammassa merkityksessä*.

Kapitalistista itsestään riippuu, miten suuren osan lisäarvosta hän haluaa kuluttaa ja miten suuren osan muuttaa pääomaksi. Tästä asiasta päättäminen nostattaa vaikean taistelun hänen sisässään. *Faustin* kanssa voi hän huudahtaa:

„Kaks' mieltä rinnassani aaltoaa,  
 Oi, irti pyrkii toisestansa toinen.  
 Ruumiinsa kietoo lemмен hekkumaan,  
 Maailmaa etsii kiihkeästi toinen.  
 Väkinin nousee tomun komeroista  
 Pois toinen maille autuaitten“ —

missä tukaatit kasvavat.

- Kapitalistissa toistuu omituisella tavalla vanha juopa lihan halun ja itsekieltäytymyksen välillä, pakauuden ja kristinuskon välillä. Kaihoten silmäilee kapitalisti tämän maailman iloja, mutta jokainen nautinto näyttää hänestä synnilliseltä, jota hän ei voi ilmaiseksi saada.

Se osa lisäarvosta, jonka kapitalisti mieskohtaisesti kuluttaa, ei tavallisesti ole mikään mielivaltaisen, vaan historiallisesti määrätty suuruus. Sen määrää, kuten työmiehenkin palkan, kysymyksessä olevan yhteiskuntaluokan tavallinen, „säädynmukainen“ elintapa.

Kuten työmies, samoin kuuluu kapitalistikin koko elinikänsä pääomalle, joskin toisessa merkityksessä. Kilpailu ei ainoastaan pakota häntä seuraamaan kapitalistisen tuotantotavan lakeja *liikeyrityksessään*, vaan muodostamaan myöskin *yksityiselämänsä* näiden lakien vaatimusten mukaan. Jos hän elää komeasti ja leveästi, sanotaan hänen olevan tuhlaajan, ja hänen luottonsa laskee. Jos hän on kitsas eikä noudata säätynsä mukaista elämää, herättää hän epäluuloa, ettei hänen liikkeensä tuota keskimääräistä tuloa ja hänen luottonsa laskee siinäkin tapauksessa. Siten on kapitalisti pakotettu itse kulluttamaan määrättyjen aikojen ja piirien vaatiman osan lisäarvostaan. Tämän suuruus on kuitenkin venyvämpi kuin työpalkan suuruus.

Sitä osaa taasen, joka tulee akkumulerattavaksi, ei rajota mikään muu kuin itse lisäarvon kokonaisuus ja kapitalistin joustava elintapa. Mitä enemmän tulee akkumuleratuksi, sen parempi. Kapita-

listinen tuotantotapa tekee itse pääoman alituisen akkumulatsioonin välttämättömyydeksi. Olemme nähneet, miten teknillisen kehityksen kautta määrättyssä työhaarassa olevan liikkeen perustamiseen ja ylläpitoon tarvittava pääomasumma tulee yhä suuremmaksi, jos halutaan valmistaa tuotteet käyttämällä keskimääräisesti välttämätöntä työtä. Jos esim. josakin työhaarassa 20,000 mk. on nykyään vähin summa, joka täytyy sijoittaa liikkeeseen, ennenkuin se on kilpailukykyinen, niin saattaa tämä vähin summa 20 vuodessa nousta 50,000 markkaan uusien työtapojen, uusien ja laajojen koneiden y. m. käyttäntöönottamisen kautta. Kapitalisti joka alkuaan perusti liikkeen 20,000 markalla, mutta on lyönyt laimin akkumuleraata riittävästi lisäarvoa, niin että hänellä on 20 vuoden kuluttua 50,000 markan sijasta vaan 30,000 mk. käytettävänä, tulee luultavasti kykenemättömäksi kilpailemaan ja häviää. Tätä kiihotinta ei kuitenkaan tarvita saadakseen kapitalistia akkumuleraamaan. Kiihko akkumuleraata ainoastaan akkumulatsioonin itsensä vuoksi kehitty kapitalistissa nykyaikaisen tuotantotavan aikana samalla tavoin, kuin saiturissa tavarantuotannon varhaisemmalla asteella kehittyi himo kerätä ja tallettaa arkun pohjalle kultaa ja hopeaa. Samoin kuin aarteiden keräämisellä, ei pääoman akkumulatsioonillakaan ole mitään rajoja itsessään, se on ääretön. Miten paljon kapitalisti omistaneekin ja vaikka hänen tulonsa jo aikoja sitte olisivat kasvaneet suuremmiksi kuin mitä hän voi nauttia, aina tavoittelee hän vaan uutta lisäarvoa, ei lisätäkseen nautintojaan, vaan pääomaansa.



Klassillinen taloustiede on aivan vapaasti käsitellyt toiselta puolen akkumulatsioonin ja toiselta puolen kapitalistiluokan kulutuksen syitä ja seurauksia. Se käsitteli pääoman akkumulatSIONIA ainoastaan taloudelliselta eikä ensinkään siveelliseltä kannalta, mikä tietenkin oli kovin epäsiiveellistä.

Mutta silloin alkoi köyhälistö herätä ja saavuttaa jonkinlaista luokkatietoisuutta. Työväenliike alkoi melkoisessa määrässä tulla huomatuksi niinhyvin Englannissa kuin Ranskassa jo 20 luvulta alkaen. Senjälkeen ei enää ollut kysymyksessä taloudellisten problemien *tutkiminen*, vaan pääoman *puolustaminen*. Taloustieteeseen yhdistettiin lisäksi siiveysoppi; tämä kunnianarvoisa nainen tuli vanhoilla päivillään siiveäksi. Tieto tuli syrjäasiaksi, „tunteet“ pääasiaksi, ja näiden tunteiden avulla keksittiin pian, että kapitalisti osottaa suurenmoista urhoollisuutta, kun hän, sensijaan että kuluttaisi lisäarvon, *pidättäytyy* siitä ja akkumuleraa sen. Että työmiesten oli osotettava kunnioitustaan ja kiitollisuuttaan tätä uutta pylväsihimystä kohtaan, on itsestään selvää, samoin kuin sekin ettei tämä pyhimys, huolimatta suurimmasta kieltäytymisestäään voinut elää yksinään kiitollisuudesta ja kunnioituksesta. Senvuoksi myönsivät taloustieteilijät sille tämän kylläisen hyveen ja hyvin tuotavan siiveellisyyden edistämiseksi siiveellisen oikeuden saada ottaa palkintoa siitä, että se akkumulerasi työtä, josta ei se maksanut mitään. Huonolta kajahtava sana „voitto“ tuli kirkastetuksi ja silloin syntyi *kieltäytymispalkka*.

### III. Työmiehen kieltäytyminen ja muita seikkoja, jotka vaikuttavat akkumulatsionin laajuuteen.

Mitä suurempi kapitalistin „kieltäytyminen“ on, sitä suurempi on akkumulatsioni. Hänen onneksen on kuitenkin olemassa toisiakin tekijöitä, jotka vaikuttavat akkumulatsionin laajuuteen. Kaikki mikä suurentaa lisäarvon paljoutta, lisää akkumulatsionin laajuutta — muuten samanlaisten olosuhteiden vallitessa. Tunnemme jo ne syyt, jotka määräävästi vaikuttavat lisäarvon paljouteen. Mainittakoon niistä tässä ainoastaan muutamia, jotka nyt saavutetulta katsantokannalta tarkastettuina, tarjoovat uusia näkökohtia. Eräs tärkeimpiä niistä on *työmiehen* kieltäytyminen. On selvää, että mitä pienempi työmiehen palkka on, sitä suurempi on lisäarvon osuus ja sitä suurempi on, kapitalistin kulutuksen jäädessä ennalleen, akkumulerrattavaksi joutuva osa lisäarvosta. Kaikki mikä alentaa työvoiman arvoa tai on omiaan painamaan työpalkan tätä arvoa alemmaksi, lisää pääoman akkumulatsionia. Siitä johtuu pääoman ja sen asianajajain siveellinen suuttumus „ylellisyydestä“ työmiesten keskuudessa, jotka hävittävät „kansan hyvinvoinnin“ polttaessaan sikaria ja juodessaan olutta. Taru sampanjakekkereistä, jotka eräs työmiestä vuonna 1872 muka kustansi itselleen, kiersi koko kapitalistisanomalehdistön musertavana osotuksena työläisluokan pilaantumisesta.

Ihmeteltävällä kekseliäisyydellä on kapitalistimaailma miettinyt lukemattoman joukon laitoksia ja menetelmiä, jotka edistävät työmiesten kieltäytymistä, aina *Rumford'*in liemestä kansankeittiöihin ja vege-

tarianisuuteen (kasviksien syötiin) saakka. *Marx* kertoo muutamia kuvaavia esimerkkiä semmoisista laitoksista „*Kapital*“ teoksessaan. Viittaamme siihen niiden varalta, jotka haluavat lähemmin tutustua aineeseen.

Kapitalistista on kovin epämieluisaa kun jokainen liikkeen laajennus vaatii suhteellisen suurta menoerää kiinteään pääomaan, mikä menoerä suurenee sikäli kun suurteollisuuden koneisto tulee yhä täydellisemmäksi. Mutta hänelle jää kuitenkin se suuri lohdutus, että kun kerran liikkeeseen tarvittava kiinteä pääoma on hankittu, voi tuotantoa laajentaa määrättyjen rajojen sisäpuolella lisäämällä vaihtelevaa pääomaa, ilman että hänen samalla tarvitsee lisätä kiinteätä pääomaa suhteellisesti. Kun tehtailija tekee hyviä kauppoja ja haluaa tuottaa enemmän, voi hän mahdollisesti tehdä tämän antamalla tehdä työtä 2—3 tuntia päivittäin enemmän. Hänen ei tarvitse hankkia uusia koneita eikä rakennuttaa uusia tehdasrakennuksia, ainoastaan raaka- ja apuaineita tarvitsee hänen lisätä.

Mutta on olemassa tuotannonhaaroja, joissa ei tarvitse ostaa ensinkään raaka-aineita, kuten esim. vuorikaivoksissa, tai joissa täytyy suorittaa ainoastaan pieniä raaka-ainemääriä etukäteen, kuten esim. maanviljelyksessä siemeniä ja lannoitusaineita. Nämä tuotannonhaarat ottavat raaka-aineensa maasta. Niissä riittää usein yksinkertainen työmiesten lisäys lisäämään tuotteen paljoutta. Tämä tuotteen lisääntyminen on ainoastaan maan ja työn ansio, mutta pääoma on vallannut molemmat ja samalla mahdollisuuden „laajentaa“ akkumulatsiooninsa ehtoja oman suuruutensa

näennäisesti viittottamien rajojen ulkopuolelle, joita jo tuotettujen tuotantovälineiden arvo ja paljous määräävät“.

Samoin kuin maan ja työmiehen, on pääoma tehnyt tieteinkin omakseen. Vaikkakaan sillä ei ole mitään osaa tieteelliseen kehitykseen semmoisenaan, putoavat kuitenkin kaikki edistyvän tieteen hedelmät yksinomaan sen syliin, milloin työn tuottavaisuus tämän kautta lisääntyy. Tiede edistää siten pääoman akkumulatsionia. Työn tuotantovoiman kohotessa laskee työvoiman arvo ja lisäarvon osuus nousee. Työn tuottavaisuuden kohoaminen tekee osaltaan myöskin kapitalistille mahdolliseksi hankkia mieskohtaista kulutustaan varten joko suuremman määrän arvossa alenevia elin- tai nautintotarpeita, ilman että hänen tarvitsee tuhlata enemmän lisäarvostaan, tai saman määrän kuin ennen pienemmillä menoilla. Se sallii hänen elää mukavammin tai akkumulerrata enemmän ilman että hänen tarvitsee supistaa tarpeitaan, salliipa joskus tehdä molempia yhtäaikaan.

Mitä suurempi käytetty pääoma on, sitä tuottavampaa on myöskin työ, sitä suurempi ei ainoastaan lisäarvon osuus, vaan sen paljouskin, ja sitä enemmän voi kapitalisti nauttia ja akkumulerrata.

Edellä annetuista viittauksista jo näkee, ettei pääoma ole mikään *kiinteä*, vaan hyvin *joustava suuruus*, joka voi laajeta ja supistua melkoisesti. Se muodostaa vaan *osan* yhteiskunnallisesta rikkaudesta. Sen voi suurentaa siirroksilla sen toisista osista, kapitalisti- ja myöskin työläisluokan kulutusrahastoista, ja vähentää suorituksilla näihin rahas-

toihin. Sen vaikutusta suurentaa työpäivän pidentäminen, työn tuottavaisuuden lisääminen ja maan suurentuva hyödyllinen käyttäminen. Me emme tässä ota ensinkään huomioon suhteita kiertokulkuprosessissa, esim. pääoman vaihtumisen jouduttamista tai hidastuttamista. Emme myöskään ota huomioon luottojärjestelmän eri puolia, jotka ovat suurimerkityksisiä pääoman laajentamiseen ja supistamiseen sekä sen vaikutuspiirin alaan nähden. Näitä kaikkia ei voi vielä tässä käsitellä. Mutta jo tuotantoprosessin eri puolet näyttävät meille pääoman joustavuuden. Taloustieteilijäin mielestä on pääoma kuitenkin määrätty suuruus, jolla on määrätty vaikutusaste. Samoin näyttää heistä myöskin vaihteleva pääoma määrätyltä suuruudelta, ja he kutsuvatkin sitä *työrahastoksi*. „Niin ja niin paljon pääomaa“, sanovat he, „on määrätty työmiesten palkkaamiseksi. Mitä enemmän työmiehiä on, sitä vähäisempi on jokaista kohti tuleva osuus; mitä vähemmän työmiehiä, sitä suurempi on tämä osuus“. Vaihteleva pääoma asetettiin myöskin elintarpeiden arvoiseksi, joita se työmiehelle todellisuudessa edustaakin, ja sanottiin: „niiden työmiesten lukumäärä, joille jossakin maassa voidaan antaa työtä, ja heidän palkkansa suuruus riippuu saatavissa olevien elintarpeiden paljoudesta. Jos palkka on pieni tai elleivät useat työmiehet voi saada työtä, johtuu tämä ainoastaan siitä, että työmiesten lukumäärä kasvaa nopeammin kuin elintarpeiden paljous. *Luonto*, eikä *tuotantotapa*, on syynä työläisluokan kurjuuteen“.

Tämmöisiin edellytyksiin nojautui n. k. *Malthus'*en teoria.

## VIIDES LUKU.

### LIIKAKANSOTUS.

#### I. „Rautainen palkkalaki“.

Malthusianit selittävät, kuten tunnettu, että työmiehet lisääntyvät „kevytmielisten elintapojensa“ takia nopeammin kuin käytettävissä olevien elintarpeiden määrä, eli tarkemmin sanoen, vaihteleva pääoma, voi kasvaa. Tällä tavalla muka syntyy liikakansotus ja työmiehiä tarjoutuu kapitalisteille enemmän kuin mitä nämä voivat käyttää. Käytettävissä olevat elintarpeet eivät myöskään silloin riitä kaikille työmiehille, joten, niinkauan kuin ei työmiesten lisääntymistä millään tavalla rajoteta, työttömyys ja nälkä sekä kaikki näistä johtuvat paheet ja kurjuus luonnon pakosta tulevat kohtaamaan ainakin osaa työväen luokasta.

Siten väittivät malthusianit. Tarkastelkaamme nyt *Marx*'in johdolla, mimmoiseksi vuorovaihtelut pääoman kasvamisen ja työläisluokan kasvamisen välillä todellisuudessa muodostuvat.

„Tärkeimpänä tekijänä tässä tutkimuksessa“, sanoo *Marx* (s. 628 kolmannessa ja s. 576 neljän-

nessä painoksessa „*Kapital*“ teosta. 1 ja 2 painoksessa puuttuu tämä selitys) „on pääoman *kokoonpano* ja ne muutokset, jotka se akkumulatsiooniprosessinsa kestäessä läpikäy“.

Pääoman kokoonpano on käsitettävä kahdella tavalla. Arvona tulee se määrätyksi sen suhteen kautta, jossa se jakaantuu kiinteään pääomaan eli tuotantovälineiden arvoon ja vaihtelevaan pääomaan eli työvoiman arvoon, työpalkkojen kokonaissummaan. Aineena, jommoisena se toimii tuotantoprosessissa, jakaantuu pääoma tuotantovälineihin ja elävään työvoimaan. Tämän kokoonpanon määrää suhde toiselta puolen käytettyjen tuotantovälineiden paljouden ja toiselta puolen näiden käyttämiseen tarpeellisen työnpaljouden määrän välillä. Kutsun edellistä pääoman *arvo-kokoonpanoksi* ja jälkimäistä sen *teknilliseksi* kokoonpanoksi. Molempien välillä on olemassa läheinen vuorovaikutus. Ilmaistakseni tätä, nimitän pääoman arvo-kokoonpanoa, mikäli sitä vaatii pääoman teknillinen kokoonpano ja mikäli se kuvastaa tämän vaihteluita, pääoman *organiseksi (elimelliseksi) kokoonpanoksi*. Missä on lyhyesti puhe pääoman kokoonpanosta, on sillä aina ymmärrettävä sen organista kokoonpanoa“.

Tämä on eri yksityispääomissa erilainen. Otta-kaamme seuraavassa jonkin maan yhteiskunnallisen pääoman *keskimääräisen* kokoonpanon tarkastettavaksemme.

Näiden alkuhuomautusten jälkeen ryhdymme tutkimukseemme.

Ennen kaikkea tarkastakaamme yksinkertaisinta tapausta, jossa akkumulatsioni tapahtuu *ilman muu-*

*toksia* pääoman kokoonpanoon nähden, se on, määrätty paljous tuotantovälineitä vaatii aina samaa työvoimamäärää, tullakseen pannuksi liikkeeseen. Ottakaamme tämän selvittämiseksi 100,000 mk. pääoma, josta kolme neljäsosaa on kiinteätä ja yksi neljäsosa vaihtelevaa pääomaa. Jos lisäarvosta erotetaan 20,000 mk. alkuperäiseen pääomaan pantavaksi, tulee tämä lisäpääoma meidän edellytyksemme mukaan jaettavaksi samassa suhteessa kuin alkuperäinenkin. Kokonaispääomasta on silloin 90,000 mk. kiinteätä ja 30,000 mk. vaihtelevaa pääomaa. Jälkimäinen on kasvanut samassa suhteessa kuin edellinenkin, eli 20 prosentilla. Mutta jos uuden, lisätyn pääoman tulee tuottaa arvoa, tarvitsee se lisättyä työvoimaa. Akkumulerrattava 20,000 markan lisäarvo voi esimerkissämme muuttua pääomaksi ainoastaan siinä tapauksessa, että sen käytettävänä olevien palkkatyömiesten lukumäärä lisääntyy myöskin 20 prosentilla.

Elleivät palkkatyömiehet, pääoman kokoonpanon jäädessä ennalleen, lisäänty niin nopeasti kuin tämä, kasvaa työmiesten kysyntä nopeammin kuin niiden tarjonta ja palkka kohoo.

Tätä tapausta tarkottavat malthusianit, kun he suosittelevat työmiesten enentymisen rajottamista „yhteiskunnallisen kysymyksen“ ratkaisemiseksi“. He eivät huomaa ensiksikään sitä, että pääomasuhde, suhde kapitalistin ja palkkatyömiehen välillä, ei lakkaa olemasta palkan kohoamisen takia. Pääoman akkumulatsioni merkitsee pääomasuhteen yhä uudelleen muodostumista *laajenevalla porrasasteikolla*, se merkitsee pääomien ja lisäarvon määrän, eli mak-



samattoman työn enenemistä toisella puolen ja köyhälistön enenemistä toisella puolen.

Vaikkakin pääoman akkumulatsioni kohottaisi työn hintaa, ei tämä voi tapahtua, ilman että köyhälistökin samalla lisääntyy. Se ei voi tapahtua ilman että pääoman herruusalue laajenee.

Palkka ei voi kuitenkaan koskaan kohota niin korkealle, että se saattaa itse lisäarvon vaaraan. Kapitalistisen tuotantotavan vallitessa herättää työvoimien kysyntää pääoman tarve lisätä itseään ja tuottaa lisäarvoa. Pääoma ei senvuoksi tule milloinkaan ostamaan työvoimaa semmoisella hinnalla, joka tekee lisäarvon tuotannon mahdottomaksi.

Jos työpalkka nousee pääoman akkumulatsionin johdosta, silloin on olemassa kaksi mahdollisuutta. Joko ei työn hinnan kohoaminen häiritse akkumulatsionin edistymistä, sillä vaikkakin lisäarvon *osuus* laskee, voi kuitenkin lisäarvon *määrä* akkumulatsionin vaikutuksesta samalla kohota. „Tässä tapauksessa on silminnähtävää, ettei maksamattoman työn vähenneminen mitenkään vaikuta pääoman herruuteen“. Akkumulatsioni voi myöskin laimeta, „sentakia että voiton kärki on tylsynyt“. Akkumulatsioni vähenee, mutta sen kanssa vähenee myöskin syy, joka kohotti työpalkan. Tämä laskee sen johdosta, kunnes se on saavuttanut pääoman arvonlisäämistarvetta vastaavan aseman. „Kapitalistisen tuotantotavan koneisto poistaa siis itse ne esteet, joita se luo“.

Näemme tässä omituisen vuorovaikutuksen maksetun ja maksamattoman työn välillä. „Jos työläisluokan suorittama ja kapitalistiluokan akkumuleraama maksamattoman työn paljous kasvaa tarpeeksi

nopeasti, voidakseen muuttua pääomaksi ainoastaan erityisen lisätyn määrän avulla maksettua työtä, silloin nousee palkka, ja, kaiken muun pyssyessä entisellään, maksamaton työ vähenee suhteellisesti. Mutta niinpian kuin tämä väheneminen on saavuttanut kohdan, jossa pääomaa elättävää lisätyötä ei enää ole säännöllisessä määrässä tarjolla, alkaa vastavaikutus. Pienempi osa tulosta siirretään pääomaksi, akkumulatsioni laimenee ja kohoava palkkaliike saa vastaiskun. Työn hinnan kohoaminen on siis kahlehdittu rajojen sisäpuolelle, jotka eivät ainoastaan säilytä kapitalistisen järjestelmän perusteita koskemattomina, vaan takaavat sille myöskin jatkuvan tuotannon laajenevalla porrasasteikolla“.

Pääoman akkumulatsioiden vaihtelut, jotka pitävät palkkaa määrättyjen rajojen sisäpuolella, ovat porvarillisten taloustieteilijäin mielestä vaihteluita tarjoutuvien palkkatyömiesten lukumäärässä. He ovat siinä samalla tavalla erehtyneet kuin ihmiset, jotka luulevat, että aurinko pyörii maan ympäri ja että tämä seisoo hiljaa<sup>1)</sup>. Jos pääoman akkumulatsioni hidastuu, herättää tämä luulon, että työläisväestö kasvaa nopeammin kuin muuten, ja jos se tulee nopeammaksi, näyttää siltä, kuin työläisväestö vähe-

1) *Marx* sanoo: „Siten ilmenee pulakautena tavarahintojen yleinen laskeminen suhteellisen raha-arvon kohoomisena ja menestyskautena tavarahintojen yleinen nousu suhteellisen raha-arvon laskemisena. N. k. *Currency*-koulu päättää siitä, että korkeiden hintojen vallitessa on liian vähän ja alhaisten hintain vallitessa liian paljon rahaa liikkeellä. Heidän tietämättömyytensä ja tosiseikkain täydellinen kieltämisensä ovat sopivia vertauskohtia niille taloustieteilijöille, jotka selittävät nämä akkumulatsioiden ilmiöt siten, että toisella kerralla on olemassa liian paljon, toisella kerralla liian vähän palkkatyömiehiä“.

nisi tai kasvaisi hitaammin kuin muulloin. Todellisuudessa perustellaan, kuten useimmat lukijat tietävät, n. k. „rautaista palkkalakia“, sitä ilmiötä, että palkka vaihtelee ylös- ja alaspäin, menemättä milloinkaan määrättyjen rajojen yli, sillä, että kun palkka kohoo, lisääntyy työläisväestö sen seurauksena nopeammin ja lisääntynyt tarjonta painaa palkan alas. Sensijaan on muka palkan laskemisesta seurauksena suurempi kurjuus ja kuolevaisuus työväenluokassa, josta taasen aiheutuu työvoimien tarjonnan väheneminen, kohottaen uudelleen palkkoja.

Tätä perustelua vastaan puhuu jo se yksinkertainen tosiseikka, etteivät palkat, kuten jokainen tietää, vaihtelee sukupolvesta sukupolveen, vaan paljon lyhemmillä väliajoilla. Palaamme tähän vielä uudelleen.

## II. Teollisuuden varajoukko.

Olemme tähän saakka otaksuneet, että akkumulatsioni tapahtuu ilman muutoksia pääoman kokoonpanoon nähden. Semmoisia muutoksia tapahtuu kuitenkin välttämättömyyden pakosta aika-ajottain akkumulatsionin kestäessä.

Pääoman *teknilliseen* kokoonpanoon vaikuttaa jokainen muutos *työn tuotantovoimassa*. Niiden tuotantovälineiden paljous, jotka työmies muuten samanaisten olosuhteiden vallitessa muuttaa tuotteeksi, kasvaa hänen työnsä tuottavaisuuden kanssa. Silloin kasvaa raaka-aineen paljous, jota hän muokkaa, samoin kasvavat hänen käyttämänsä työvälineet j. n. e.

Työn tuottavaisuuden kanssa kasvaa siis tuotantovälineiden paljous suhteellisesti niihin liitetyn työvoiman kanssa, taikka, mikä merkitsee samaa, käytetyn työn paljous vähenee suhteellisesti sen liikkeelle panemien tuotantovälineiden paljouteen nähden.

Tämä muutos pääoman *teknillisessä kokoonpanossa* uudistuu sen *arvo-kokoonpanossa*. Se esiintyy tässä *vaihtelevan* pääomaosan suhteellisena vähenemisenä ja *kiinteän* pääomaosan suhteellisena lisääntymisenä. Pääoman arvokokoonpanossa tapahtuvat muutokset eivät kuitenkaan vastaa täysin muutoksia sen teknillisessä kokoonpanossa. Työn tuottavaisuuden kanssa ei nimittäin ainoastaan *kohoo* sen käyttämien tuotantovälineiden *laajuus*, vaan niiden *arvo-kin laskee*, kuitenkin vähäisemmässä määrässä kuin niiden *paljous* lisääntyy. Viime vuosisadan alussa esim. oli kutomoihin sidottu pääoma puoleksi kiinteää, puoleksi vaihtelevaa. Niiden raaka-aineiden, työvälineiden y. m. *paljous*, joita kutoja tarvitsee nykyään samaa työmäärää varten, on useampia satoja kertoja suurempi kuin silloin, mutta kiinteän ja vaihtelevan pääoman *arvosuhde* on kuitenkin muuttunut paljon vähemmin. Kiinteä ja vaihteleva pääoma suhtautuvat nykyään kutomoissa toisiinsa ehkä niinkuin seitsemän yhteen.

Mutta joka tapauksessa merkitsee työn tuottavaisuuden kasvaminen kapitalistitisen tuotantotavan valitessa vaihtelevan pääoman *suhteellista* vähenemistä.

Työn tuottavaisuus ja pääoman akkumulatsioni ovat kuitenkin mitä läheisimmässä vuorovaikutuksessa keskenään.

Tavarantuotannon ehtona on, että tuotantovälineet ovat yksityisten yksityisomaisuutta. Työn yhteiskunnallisen tuottavaisuuden kehittyminen edellyttää kuitenkin laajaa yhteistoimintaa, suuria työhuoneita, suuret määrät raaka-aineita, työvälineitä j. n. e. Niin jättiläismäisten tuotantovälineiden kokoaminen yksityisten käsiin on tavarantuotannon aikakaudella mahdollista ainoastaan siten, että mieskohtaisia pääomia akkumulataan riittävästi. „Tavarantuotannon perusta voi kantaa laajaperäistä tuotantoa ainoastaan kapitalistisessa muodossa“. Pääoman akkumulatsionin määrätty suuruus on siis perusedellytyksenä työn tuottavaisuuden määrätylle korkeudelle. Jokainen menetelmä työn tuotantovoiman kohottamiseksi tulee kuitenkin kapitalistisen tuotantotavan vallitessa apukeinoksi suurennettua lisäarvon tuottamista varten ja tekee siten suuremman akkumulatsiooninkin mahdolliseksi. Tämä itse vaikuttaa osaltaan tuotannon alueen laajentamiseen, mikä taasen on mahtavin kannustin uuteen työn tuottavaisuuden lisäämiseen. Pääoman akkumulatsioni ja työn tuotantovoima kehittävät siis toisiaan molemmin puolin yhä enemmän.

Yksityisten pääomien akkumulatsionin avulla tapahtuvan kasvamisen vaikutusta vastaan vaikuttaa samanaikaisesti vanhojen pääomien hajoaminen, esim. perintöjakojen ja uusien, itsenäisten pääomien erottamisen kautta. Tämän vastavaikutuksen akkumulatsionia vastaan tekee kuitenkin kokonaan olemattomaksi *jo muodostettujen pääomien yhdistäminen, keskittäminen*, niinkuin tapahtuu etenkin suurten pääomien imiessä itseensä pieniä pääomia. Tämä keskittämi-

nen kohottaa myöskin akkumulatsionin tavalla tuottavaisuutta ja aikaansaa muutoksen pääoman teknillisessä kokoonpanossa. Toiselta puolen edistää akkumulatsioni keskittämistä ja päinvastoin. Mitä suuremman pääoman olen akkumulerannut, sitä helpommaksi käy minulle kilpailutaistelun alkaessa voittaa ja imeä itseeni pienet pääomat. Ja mitä enemmän pieniä pääomia minun pääomani on imenyt itseensä, sitä suurempi on sen käyntiin paneman työn tuottavaisuus ja sitä laajempi on akkumulatsioni.

Jättiläismäisten pääomien kasaantuminen harvoihin käsiin ei kuitenkaan kehitä tuottavaisuutta ainoastaan jo kapitalistisen tuotantotavan alaisiksi joutuneissa työhaaroissa. Joukko pieniä, suurista teollisuudenhaaroista karkotettuja pääomia tulee tungetuksi työhaaroihin, joissa kapitalistinen liiketapa ei ole vielä saanut kiinteätä jalansijaa ja jossa pienikin pääoma on vielä kilpailukykyinen. Siten ne valmistavat maaperää myöskin näiden ammatinhaarojen liittämiseksi kapitalismin piiriin.

Siten näemme kapitalistisen tuotantotavan olevan alituisen teknillisen vallankumouksen alaisena, jonka seurauksena on alituisesti jatkuva kiinteän pääoman suurentaminen ja vaihtelevan pääoman suhteellinen pienentäminen.

Ja vaihtelevan pääoman suhteellinen väheneminen tapahtuu paljon nopeammin kuin akkumulatsioni. Akkumulatsionin edistyessä uudestaan muodostunut pääoma antaa suhteellisesti suuruuteensa nähden työtä yhä harvemmille lisätyömiehille. Samanaikaisesti akkumulatsionin kanssa tapahtuu kuitenkin myöskin vallankumous *vanhojen* pääomien

suhteen. Kun jokin kone on kulutettu, ei sitä korvata samanlaisella koneella, vaan jos sillä aikaa on tapahtunut teknillinen edistys, parannetulla koneella, jonka avulla työmies voi valmistaa enemmän tuotetta kuin ennen. Vanha pääoma muutetaan yhä enemmän tuottavaan muotoon. Tästä on seurauksena, että se tekee tarpeettomaksi yhä useampia niistä työmiehistä, joille se ennen antoi työtä.

Keskittäminen on tämän vanhan pääoman muuttumisen mahtavimpia vipuja.

Mitä nopeammin keskittäminen ja vallankumous vanhan pääoman suhteen edistyy, sitä nopeammin täytyy uuden pääoman akkumulatsioonin tapahtua, ellei työssä olevien työmiesten lukumäärä saa pienentyä. Mutta mitä nopeammin akkumulatsioni tapahtuu, sitä nopeammin edistetään keskittämistä ja teknillistä vallankumousta.

Malthusianit kertovat meille, „liikakansotuksen“ riippuvan siitä, että elintarpeet (eli tarkemmin puhuen vaihteleva pääoma) kasvavat *aritmetisessa sarjassa* 1 : 2 : 3 : 4 : 5 : j. n. e., kun taas väestö pyrkii kasvamaan *geometrisessa sarjassa* 1 : 2 : 4 : 8 : 16 j. n. e. Väestön lisääntyminen kiirehtisi siten aina elintarpeiden lisääntymisen edelle. Luonnollisina seurauksina tästä ovat paheet ja kurjuus.

Mutta mikä todellisuudessa edistyy nopeasti, on vaihtelevan pääoman *vähentäminen* yhdessä kokonaispääoman *kasvamisen* kanssa. Jos vaihteleva pääoma on alkuaan ollut  $\frac{1}{2}$  kokonaispääomasta, tulee se nopeasti olemaan  $\frac{1}{3}$ ,  $\frac{1}{4}$ ,  $\frac{1}{5}$ ,  $\frac{1}{6}$  j. n. e. kokonaispääomasta.

„Tämä kokonaispääoman kasvamisen kanssa joudutettu ja sen omaakin kasvamista nopeammin joudutettu suhteellinen aleneminen sen vaihtelevassa osassa saa vastakohtakseen yhä nopeamman todellisen kasvamisen työväenluokassa, joka siten lisääntyy nopeammin kuin vaihteleva pääoma tai sen tarjoomat työskentelymahdollisuudet. Suhteellisesti voimakkuuteensa ja laajuuteensa nähden tuottaa kapitalistinen akkumulatsioni *pääoman arvonlisäystarpeita varten liiallisen* ja senvuoksi tarpeettoman työläisväestön“.

Vaihtelu yhteiskunnallisen kokonaispääoman kokoonpanossa ei tapahdu samalla tavalla kaikissa sen osissa. Täällä kasvaa pääoma akkumulatsionin kautta, ilman että se ensi aluksi muuttaa entisen teknillisen perustan, ja se ottaa senvuoksi suhteellisesti kasvamisensa kanssa lisätyövoimia työhön. Tuolla muuttuu pääoman kokoonpano, ilman että se todellisudessa kasvaa, ainoastaan vaihtamalla vanhaa pääomaa tuottavampaan muotoon, jolloin käytettyjen työmiesten luku vähenee suhteellisesti ja todellisesti. Näiden molempien äärimmäisten tapausten välillä on olemassa lukuisia mahdollisuuksia, jotka aiheutuvat akkumulatsionin, keskittämisen ja vanhan pääoman muuttamisen kautta tuottavampaan muotoon. Kaikista näistä on seurauksena joko työmiesten suoranainen työstä erottaminen „tai vähemmin näkyvä, mutta ei silti vähemmin vaikuttava lisätyöväestön totuttuihin uomiinsa siirtymisen vaikeuttaminen“. Työläisväestöä pidetään siten alituisessa liikkeessä, vedetään tänne ja työnnetään tuonne. Tämä liike tulee sitä kiivaammaksi, mitä nopeampi vaihtelu on



pääoman kokoonpanossa, mitä suurempi työn tuot-  
tavaisuus ja mitä mahtavampi pääoman akkumulat-  
sioni.

*Marx* mainitsee useita englantilaisiin oloihin  
perustuvia todistuksia työmiesten suhteellisesta ja  
usein myöskin todellisesta vähenemisestä lukuisissa  
teollisuushaaroissa. Myöhäisemmistä tilastoista otam-  
me seuraavat kaksi esimerkkiä työssä olevien työ-  
miesten lukumäärän todellisesta vähenemisestä sa-  
maan aikaan tapahtuvasta tuotannon laajentamisesta  
huolimatta.

Toinen esimerkki osoittaa meille *Suurbritan-  
nian puuvillateollisuuden* kehittymisen vuosina 1861  
—1871. Siinä oli

	1861	1871
Tehtaita . . . . .	2,887	2,483
Kehräpäitä . . . . .	30,387,467	34,695,221
Konekangastuolia	399,992	440,676
Työmiehiä . . . . .	456,646	450,087

Näemme työmiesten lukumäärän vähentyessä  
samanlaisen ilmiön tapahtuvan myöskin tehtaiden  
suhteen, kun taas kehräpäiden ja konekangaspuiden  
lukumäärä suurenee. Nämä ovat merkkiä pääoman  
keskittämistä ja akkumulatsioonista.

Samanlaisen kuvan tarjoaa *saksalainen* puuvilla-  
kehruteollisuus, mikäli tosin aivan riittämättömät  
ammattitilastolliset tiedot vuosilta 1875 ja 1882 sal-  
livat kurkistaa sen oloihin. Raa'an puuvillan kulu-  
tus oli Saksassa aikakautena 1871—75 vuosittain  
keskimäärin 116,390 tonnia ja vuosina 1881—85

152,329 tonnia. Puuvillakehrutehtaissa käytettyjen henkilöiden lukumäärä *väheni* sen sijaan vuosina 1875—1882 66,769:stä 61,140:een.

Puuvillalangan käyttö nousi samassa ajassa 109,645 tonnista vuodessa 134,630 tonniin. Puuvillakankurien lukumäärä laski kuitenkin 201,781:stä 125,591:een. Tosin lisääntyi samanaikaisesti sekalaisten tuotteiden kutojain lukumäärä 6,558:sta 73,750:een. Mutta sittekin, vaikka nämä laskettaiisiin kokonaan puuvillakankureihin, jää kuitenkin kankurien luvussa 7 vuoden kuluessa lähes 9,000 hengen vähennys, huolimatta siitä, että tuotanto on laajennut tuntuvasti.

Olemme tähän saakka otaksuneet, että vaihtelevan pääoman lisääntyminen tai vähentyminen vastaa tarkalleen lisääntymistä ja vähentymistä työssä olevien työmiesten lukumäärässä. Niin ei kuitenkaan aina ole laita. Jos tehtailija *pidentää työaikaa* tehtaassaan, työnhinnan jäädessä ennalleen, tulee hän maksamaan enemmän työpalkkaa kuin ennen. Silloin kasvaa vaihteleva pääoma, ilman että työssä pidetään enemmän työmiehiä — niiden lukumäärä voi päinvastoin aletakin.

Otaksukaamme työnantajan pitävän työssään 1,000 työmiestä, työpäivän olevan 10 tuntisen ja päivapalkan olevan 2 markkaa. Hän tahtoo sijoittaa lisäpääomaa liikkeeseensä. Hän voi tehdä tämän laajentamalla liikehuoneustoa, hankkimalla uusia koneita ja ottamalla lisää työväkeä. Hän voi kuitenkin käyttää lisäpääoman, mikäli sitä ei välttämättä tarvita lisäraaka-aineen hankkimiseksi, myös sillä tavoin, että hän pidentää jo työssä olevien työ-

miesten työaikaa. Otaksukaamme hänen pidentävän sitä 5 tunnilla. Jos työnhinta jää ennalleen, tekee päiväpalkka 3 markkaa ja vaihteleva pääoma on — muuten samanlaisten olosuhteiden vallitessa — kohonnut 50 prosentilla, ilman että työmiesten lukumäärä on kohonnut. Jokaiselle kapitalistille on kuitenkin mieluisampaa lisätä työtä työaikaa pidentämällä tai lisäämällä työn voimaperäisyyttä, kuin lisäämällä työmiesten lukumäärää, sillä kiinteä pääoma, joka hänen on sidottava, kasvaa ensimmäisessä tapauksessa paljon hitaammin kuin jälkimäisessä. Tämä harrastus on sitä voimakkaampi, mitä laajempaa tuotanto on. Sen voima kasvaa siis pääoman akkumulatsioonin kanssa.

Jos työmiehen työvälineenä on esim. lapio, joka maksaa 2 markkaa, tulee työntekijä tuskin ensinkään ponnistelemaan sitä vastaan, että työn lisääntyminen saavutetaan työmiesten lukumäärää lisäämällä. Toisin on sitävastoin laita, jos työmiehen käyttää 100,000 markan hintaista koneistoa.

Pääoman akkumulatsioonista ei kuitenkaan ole ainoana seurauksena se, että silloin kasvaa kapitalistin pyrkimys saavuttaa työn lisääntymistä ilman vastaavaa työmiesten lukumäärän kohoomista, vaan samalla vähenee myöskin työväenluokan voima tämän pyrkimyksen vastustamiseksi. Pääoman akkumulatsioonin kautta tarpeettomiksi joutuneet työläisjoukot vähentävät kilpailullaan työssä olevien työmiesten vastustuskykyä. Nämä joutuvat täten pakotetuiksi suostumaan ylityöhön ja ylityö laajentaa taasen työtömien rivejä. Toisten työttömyys vaatii toisten ylityötä ja päinvastoin.

Näemme, että pääoman akkumulatsioonilla kaikine jälki-ilmiöineen ja seurauksineen, kuten pääoman keskittämisen, vanhan pääoman teknillisellä mullistamisella, ylityöllä j. n. e. on pyrkimyksenä vähentää työssä olevien työmiesten lukumäärää suhteellisesti käytettyyn kokonaispääomaan verraten, jopa joskus todellisestikin.

Se lisää kuitenkin samanaikaisesti tarjoutuvien ja pääoman käytettävissä olevien työmiesten lukumäärää niin suuresti, että se nousee paljon yli väestön lisääntymismäärän.

Olemme toisessa osassa nähneet, miten käsiteollisuus ja vielä enemmän suurteollisuus tekevät kehityksensä jatkuessa oppimattomia työvoimia käyttökelpoisiksi oppineiden sijaan. Työmiehen oppiaika kuivuu vähimpään mahdolliseen määrään ja häntä voi pääoma silloin käyttää aikaisemmin. Samanaikaisesti korvataan täysikasvuisten miesten työtä useissa teollisuudenhaaroissa naisten ja lasten työllä. Senkautta ei ainoastaan lisätä suunnattomasti työläisarmeijaa, vaan tyttöjen ja nuorten miesten taloudellinen itsenäisyys, heidän yhdessä työskentelynsä sekä mahdollisuus antaa lasten ansaita mukana varhaisimmasta nuoruudestaan saakka, edistävät aikaisia avioliittoja ja lyhentävät siten työläisluokan ikää.

Uusi mahtava syy työläisarmeijan kasvamiseen astuu vaikuttamaan, niinpian kuin kapitalistinen tuotantotapa on vallannut maanviljelyksen. Tällä alalla vaikuttaa tuottavaisuuden lisääntyminen alunpitäen ei ainoastaan suhteellista, vaan myös todellista vähenemistä työssä olevien työmiesten lukumäärässä. Suur-Britanniassa oli maanviljelyksen alalla työsken-

televien lukumäärä v. 1861 2,210,449 ja v. 1871 ainoastaan 1,514,601, joten niiden lukumäärä oli vähentynyt lähes 700,000. Täten „tarpeettomiksi“ joutuneet muuttavat teollisuuspiireihin, elleivät kokonaan siirry pois maasta, ja lisäävät siellä työläisjoukkoa, joka tarjoutuu pääoman käytettäväksi.

Älkäämme lopuksi unohtako rautateiden ja höyrylaivojen vaikutusta. Ne tekevät pääomalle mahdolliseksi hankkia uusia työläisjoukkoja teollisessa suhteessa takapajulla olevista maista, kuten irlantilaisia, puolalaisia, slovakkeja, italialaisia, kiinalaisia j. n. e.

Siten lisääntyy työläisjoukko nopeasti, nopeammin kuin pääoma tarvitsee käytettäviä työvoimia. Seurauksena on suhteellinen *liikakansotus*, jonka, kuten olemme huomanneet, pääoman akkumulatiosi on aikaan. Se ei siis johdu työn tuottavuuden *vähennemisestä*, kuten taloustieteilijät väittävät, vaan sen *kasvamisesta*.

Niin kutsutun liikakansotuksen eli *teollisen varajoukon* olemassaolo ei kuitenkaan estä pääoman kehitystä, vaan muodostaa määrätystä kohdasta alkaen, yhden sen edellytyksistä.

Pääoma on, kuten tiedämme, joustava suuruus. Mitä enemmän kapitalistinen tuotantotapa kehittyy, sitä ankarammiksi ja suuremmalle alalle vaikuttaviksi tulevat sen aikakautiset laajennukset ja kokoonpuristumiset. Nykyaikainen suurteollisuus liikkuu, kuten jo toisessa osassa viitattiin, sille ominaisessa kiertokulussa, joka vuoteen 1873 saakka uudistui noin kymmenvuotisissa ajanjaksoissa. Se alkaa liikelämän keskinkertaisella vilkkauksella. Tämä kohoo

nopeasti, taloudellinen nousu tulee näkyviin, se synnyttää tuotannon suunnattoman äkillisen laajentamisen, tuotantokuumeen — silloin tapahtuu romahdus, liike-elämä pysähtyy, kunnes markkinat ovat vastavassa määrässä laajentuneet ja imeneet liiat tuotteet. Silloin alkaa lepoaika ja vanha leikki uudistuu yhä suuremmassa mittakaavassa.

Siten oli laita silloin kuin *Marx* kirjoitti „*Kapital*“ teoksensa, joka ensi kerran ilmestyi v. 1867. Siten oli laita myös silloin kun hän kirjoitti esipuheen saman teoksen toiseen painokseen (24 p. tammikuuta 1873, jolloin hän selitti yleisen pulan olevan tulossa<sup>1)</sup>).

Me tiedämme kaikki, miten pian ja miten tarkkaan tämä ennustus toteutui.

Vuonna 1873 alkaneen pulan jälkeen näyttää kapitalistinen tuotantotapa kuitenkin astuneen uuteen kehityskauteen. Sensijaan, että suurteollisuuden tuottavaisuus kehittyi siihen saakka niin nopeasti, että se kasvoi ajottain nopeammin kuin maailmanmarkkinoiden laajentuminen, näyttää nyt teknikan ääret-

---

<sup>1)</sup> Jo toisessa osassa mainitsemamme tri *Stegemann* huomauttaa kauhistuksella tämän lauseen johdosta: „*Marx ei epäille (!) julistaessaan yleisen pulan olevan tulossa*“. (*Preussische Jahrbücher*, LVII, s. 227). *Marx* puhuu kysymyksessä olevassa paikassa *jaksottaisen kiertokulun* eri vaihteluista, joita *nykyaikainen teollisuus* saa kokea, ja niiden *huippu*-kohdasta — yleisestä pulasta“. Selvemmin ei kai voine puhua. Se ei kuitenkaan estä oppinutta herra tohtoria pitämästä pulaa, josta on kysymys, — *vallankumouksena*. Tämäntapaisia „*erehdyksiä*“, puhuaksemme parlamentarisesti, tietysti aina vanhoillisimman miellipiteen hyväksi, on sattunut liiankin monelle „*oppi-neelle*“, jotka ovat *Marx*'ia lukeneet — tai eivät ole edes luke-neetkaan — ja ovat häneltä lainailleet.

tömän edistymisen ja kapitalistisen tuotannon valta-alueen suunnattoman laajentumisen seurauksena — Venäjälle, Amerikkaan, Itä-Indiaan ja Australiaan saakka — tulleen aika, jolloin maailmanmarkkinat vaan ohimenevästi ja poikkeustapauksissa kykenevät imemään maailman teollisuuden tuotteet. Kymmenen vuoden sijasta, joiden kuluessa taloudellisen elämän keskinkertainen vilkkaus, kuumeenomainen tuotanto-keinottelu, pula, pysähtyminen ja uudelleen elpyminen vaihtelivat keskenään, on meillä vuoden 1873 jälkeen *jatkuva liikeseisuus, kestävä pysähdys* taloudellisella alalla. Se murrettiin vasta v. 1889 tapahtuneen liike-elämän parantumisen kautta, joka kuitenkin oli vaan keinotteluhengen lyhyt lehdähdys, joka pian sammui ja teki tilaa vieläkin pahemmalle pysähtymiselle taloudellisessa elämässä. Näyttää siltä, kuin ei mikään suurempi taloudellinen nousu-aika enää voisi tulla kysymykseenkään.

Taloustieteilijämme etsivät taloudellisen elämän kiinteitä, muuttumattomia „luonnonlakeja“. Todellisuudessa tapahtuu kuitenkin taloudellinen kehitys niin nopeasti, että itse „*Kapital*“ teoksen — tämän uudenaikaisimman kaikista taloudellisista teoksista — esitykset liikepulista käsittelevät osaksi ilmiöitä, joita nykyään kouluissa kasvava sukupolvi ei enää tunne.

Tässä yhteydessä tulee kuitenkin vaan kysymykseen pääoman ajottaiset laajennukset ja supistumiset ja semmoisia tapahtuu yhtä hyvin kestävä liike-seisauksen aikana kuin ennen pulan ja taloudellisen kukoistuksen kymmenvuotisen kiertokulun aikana. Suotuista „suunta“ ei kuitenkaan nykyään kestä yhtä kauan kuin ennen, eikä ole yhtä yleinen, mutta sitä

välttämättömämpää on pääomalle, että se nopeasti voi käyttää niitä hyväkseen.

Tämmöinen suotuisa suunta synnyttää suuremman työvoimien tarpeen. Miten se tyydytetään? Työpalkka nousee ja siitä on taloustieteilijäin teorian mukaan seurauksena väestön lisääntyminen — ja kahdenkymmenen vuoden kuluttua tulee työläisluokka olemaan tarpeeksi runsaslukuinen tehdäkseen pääomalle mahdolliseksi käyttää hyväkseen suotuisaa suuntaa. Tämä kestää kuitenkin vaan 2—3 vuotta, nykyään ehkä samanverran kuukausia! Pääoman onneksi on asia kuitenkin toisin kuin „rautaisen palkkalain“ mukaan. Kapitalistinen tuotantotapa synnyttää, kuten olemme nähneet, keinotekoisesti liiallisen työläisväestön. Tämä on se *varajoukko*, josta pääoma joka hetki voi ottaa niin paljo lisätyöväkeä kuin se kulloinkin tarvitsee. Ilman sitä olisi kapitalistisen suurteollisuuden omituinen, harppauksittain tapahtuva kehitys mahdoton. Mikä olisi saksalaisen teollisuuden kohtalo ollut, ellei se olisi 70 luvun alussa löytänyt niin paljon „vapaita“ käsiä, jotka olivat sen käytettävänä, kokonaisia työläisarmeijoita, joita se voi heittää rautatierakennuksiin, hiilikaivoksiin, raudan sulattimoihin j. n. e. Tämä varajoukko ei kuitenkaan ainoastaan tee mahdolliseksi pääoman äkillistä laajentumista, vaan se painaa myös palkkaa. Ja kun se kokonaisuudessaan tuskin saa työtä vilkkaimmankaan liikekukoistuksen aikana, vaikuttaa se, ettei palkka edes suurimman tuotantomelun aikana voi kohota määrättyä astetta korkeammalle.

Se mikä näyttää olevan väestölukumäärän ylös- ja alaspäin vaihtelua, onkin todellisuudessa peilikuva



pääoman ajottaisesta laajentumisesta ja supistumisesta. Kun malthusianit vaativat työmiehiltä, että näiden tulee sovittaa lisääntymisensä heitä varten löytyvän työmäärän mukaan, on tämä samaa, kuin käskeä heitä sovittaman lukumääränsä pääoman kulloinkin olevien tarpeiden mukaan.

*Malthus'*en oppi johtuu siitä, että on sekoitettu keskenään pääoman vaihtelevat tuotantotarpeet ja olemassaolevien tuotantovälineiden tuotantovoima. Jos tämä sekottaminen on aina ollut typerä, muuttuu se siksi selvimmin sen pulan tultua pysyväksi, jonka kestäessä liikakansotus johtuu elintarpeiden liiallisuudesta ja amerikalaisen, intialaisen ja australialaisen liha- sekä leipäkilpailun vaikutuksesta!

Niin typerältä kuin tämä kuulostaakin, ovat *Malthus'*en opin vaatimukset vaan suoranainen, vastaava ilmaisu siitä asemasta, jossa työmies on nykyään suhteessaan pääomaan. Hän on vaan pääoman tarvekalu. Tuotantoprosessin kuluessa käyttää tuotantoväline häntä, eikä hän tuotantovälinettä, mutta hän kuuluu myöskin työn ulkopuolella pääomalle, kuten olemme nähneet. Kun hän kuluttaa, säilyttää itseään ja jatkaa sukuaan, on hänen tehtävä se tavalla, joka paraiten vastaa pääoman etua. Työmiehen oma tuote asettaa ikeen hänen niskaansa ja se ei ainoastaan anasta hänen työvoimaansa, vaan käyttää hyväkseen myöskin koko hänen inhimillisen olentonsa toimintaa.

## KUUEDES LUKU.

### KAPITALISTISEN TUOTANTOTAVAN AAMUSARASTUS.

Viimeisissä edelläolevista luvuista olemme nähneet, miten pääoma yhä uudelleen luo omat perusehtonsa. Mutta on selvää, ettei pääomaa klassillisessa muodossaan voinut muodostua, niinkauan kuin nämä perusehdot eivät olleet kehittyneet määrättyyn asteeseen saakka. Mitkä olosuhteet ovat ne luoneet on kysymys, johon emme vielä ole vastanneet. Tarkastaessamme rahan muuttumista pääomaksi, läksimme siitä edellytyksestä, että toisella puolen oli yksityishenkilöiden hallussa suurempia rahasummia ja toisella puolen tarjottiin markkinoilla työvoimaa tavarana. Miten työvoima oli tullut tavaraksi ja mikä oli yhdistänyt nämä rahasummat, sen jätimme tutkimatta.

Tästä on meidän mainittava vielä oleellisin.

Pääoman akkumulatsioni merkitsee pääoman perusehtojen uudistamista. Alkuperäistä pääoman perusehtojen syntymistä, joka on käynyt sen kehi-

tyksen edellä, kutsuu *Marx alkuperäiseksi akkumulaationiksi*.

Kun kysymme pääoman alkuperää, antavat taloustieteilijät meille vastauksen, joka heillä aina on valmiina, milloin he eivät tunne tai eivät halua tuntea todellisia oloja, nimittäin jonkinlaisen Robinson-tarinan. Tämmöisellä on se kaksinkertainen etu, että sen keksimiseen ei tarvita mitään esitietoja ja että sen voi aina laatia siten, että se sanoo juuri sen, mitä sillä tahdotaan todistaa.

Ja ne Robinson-tarinat, jotka selittävät pääoman syntyä ja koettavat saattaa sitä sopusointuun maassa vallalla olevan oikeuskäsitteen kanssa, kuuluvat tyyrimpiin kertomuksiin laatuaan. Lastensaduistamme eroittaa niitä vaan niiden suurempi ikävyys.<sup>1)</sup>

Niissä uudistuu aina vanha kertomus kunnollisesta, ahkerasta ja säästäväisestä työmiehestä, josta tuli kapitalisti, ja hyödyttömistä laiskureista, jotka ovat kaikkensa iloissa menettäneet ja joiden siitä rangaistukseksi täytyy ikuisesti lapsineen ja lastenlapsineen ahertaa otsansa hiessä kunnollisten ja heidän jälkeentulevaistensa hyväksi.

<sup>1)</sup> Kuulkaamme esim. *Roscheria*: „Ajatelkaamme kalastajakansaa ilman yksityisomaisuutta ja pääomaa, joka asuu alastomana luolissaan ja elättää itseään pakoveden aikana merenrannikolle jääneistä kaloista, joita pyydetään paljain käsin. Otaksutaan kaikkien työmiesten olevan samanlaisia ja jokaisen saatavan niin hyvin pyydystä kuin syödä kolme kalaa. Nyt rajoittaa joku viisas mies 100 päivän aikana kalansyöntinsä 2 kalaan päivittäin ja käyttää sillä tavoin keräämänsä 100 kalan varaston siten, että hän kohdistaa 50 päivän kuluessa koko työvoimansa veneen ja verkon tekoon. Tämän pääoman avulla pyydystä hän heti 30 kalaa päivässä. („*Grundzüge der Nationalökonomie*“. Stuttgart 1874, I, o. 423). Tämantapaisista mädistä kaloista kokoonpantuja ovat kaikki nämä sadut pääoman synnystä.

Toiselta näyttää alkuperäinen akkumulatsioni, jos tutkimme Europan historiaa 14 vuosisadalta lähtien. Se tarjoo kaksi puolta, mutta ainoastaan toinen on tullut kansan keskuudessa, vapaamielisen historiankirjoituksen kautta tunnetuksi.

Teollinen pääoma ei voinut syntyä ilman vapaita työmiehiä, jotka eivät olleet missään maa-orjuuden tai ammattikuntapakon alaisuudessa. Se tarvitsi tuotannon vapautta läänityslaitoksen kahleiden sijaan ja sen täytyi vapautua läänitysherrain holhuunalaisuudesta. Tältä näkökannalta katsottuna näyttää ylöspäin pyrkivän kapitalismin taistelu taistelulta pakkoa ja etuoikeuksia vastaan, taistelulta vapauden ja tasa-arvoisuuden puolesta.

Tätä puolta esittävät porvariston kirjailija-asianajat yhä uudelleen kansalle. Meidän tarkotuksemme ei ole alentaa tämän taistelun merkitystä, kaikkein vähimmin nyt, jolloin porvaristo itse näyttää unohtavan menneisyytensä. Mutta tämän ylpeän ja loisteliaan puolen vuoksi historiassa ei saa unohtaa sen toista puolta: köyhälistön ja itse pääoman luomista. Tämä puoli ei ole tullut vielä tarpeeksi valaistuksi. *Marx* on „*Kapital*“ teoksessaan pitänyt tästä huolta *yhden* ainoan maan, *Englannin*, suhteen, joka on kapitalistisen tuotantotavan emämaa ja ainoa maa, jossa alkuperäinen akkumulatsioni esiintyy klassillisessa muodossaan. Muutamia viittauksia mainituista olosuhteista on myöskin teoksessa „*Elend der Philosophie*“, 2 luku, 2 §, s. 121.

Vastaava kehitys Saksassa on valitettavasti ainoastaan epätäydellisenä todistettavissa, sitä kun esti ja surkastutti itämaille johtavien kauppateiden siirtymi-

nen Välimeren suistomaista Atlantin meren joensuihin, sekä senjälkeen 30 vuotinen sota ja Saksan vuosisatoja kestänyt poistunkeminen maailmanmarkkinoilta.

Suurin este, mikä kohtasi kasvavaa pääomaa, oli kaupunkien ammattikuntajärjestöjen rinnalla kyläkuntien sekä joskus suurempien osuuskuntien yhteinen omistusoikeus maahan ja kontuun. Niinkauvan kuin se oli olemassa, ei ollut köyhälistöjoukkoja. Pääoman onneksi pitivät läänitysherrat sen asioista huolta. Ristiretkien jälkeen kehittyivät kauppa ja tavarantuotanto yhä enemmän. Syntyi uusia *tavara*-tarpeita, joita kaupunkien teollisuus tai kaupunkien kauppiat *rahasta* tyydyttivät. Läänitysaatelin rikkaus johtui siitä riippuvaisten talonpoikien aineellisista tai mieskohtaisista suorituksista. *Se ryösti*, mitä se ei voinut *ostaa*. Kuitenkin kehittyi valtiomahti yhä voimakkaammaksi. Alemman aatelin läänitysjoukkojen vastapainoksi tulivat rikkaiden kaupunkien ja ruhtinaiden soturit. Maantierosvovus tuli mahdottomaksi. Läänitysherrat koettivat nylkeä talonpojilta rahan ja tavaran; he ajoivat senkautta talonpojan epätoivon partaalle — siitä talonpoikaissodat — ilman että he itse siitä mitään voittivat. Silloin päättivät aateliset herrat vihdoinkin, voidakseen ottaa osaa uusiin nautintoihin, vähitellen ruveta puolestaan tavarantuottajiksi kuten kaupungit, ja saada rahaa senkautta, että he tuottivat maataloustuotteita, kuten villaa, viljaa y. m. *myyntiä* varten eikä ainoastaan *omaa tarvetta* varten kuten siihen saakka.

Tämä teki välttämättömäksi laajentaa heidän maataloushoitoaan, jonka johto siirtyi pehtoreille,

tarkastajille tai vuokraajille. Tämä laajennus oli mahdollinen ainoastaan *talonpoikaisväestön* kustannukselle. Maaorjiksi muuttuneet talonpojat voitiin nyt *siirtää*, se on, ajaa pois kotikonnuiltaan, jotka yhdistettiin aatelisherran hoitamaan maa-alueeseen. Yhteisomaisuus kylissä, joiden suhteen aatelisherroilla oli yliherruus, muutettiin näiden yksityisomaisuudeksi, ja talonpoika joutui senkautta taloudelliseen häviöön.

Erittäin haluttu maatalouden tuote oli *villa*, jota kaupunkien kutomateollisuus tarvitsi. Villatuotannon laajentuminen merkitsi kuitenkin peltomaiden muuttamista lampaiden syöttömaiksi ja lukemattomien talonpoikain karkottamista tiloiltaan joko laillisten tai laittomien keinojen avulla, taloudellisen tai suoras-taan ruumiillisen pakon kautta.

Samassa suhteessa kuin kaupunkien kutomateollisuus kasvoi, kasvoi myöskin tiloiltaan karkotettujen ja köyhdytettyjen talonpoikain lukumäärä.

Lisäksi hajottivat aateliset lukuisat aseelliset seurueensa, jotka eivät olleet heille enää uusien olosuhteiden vallitessa vallan välikappaleina, vaan ainoastaan rahallisen heikkouden aiheena. Vihdoin vaikuttii pääoman eduksi myöskin uskonpuhdistus, joka ei ainoastaan heittänyt luostarin asukkaita köyhälistön joukkoon, vaan myöskin saattoi kirkon tilukset keinottelijain käsiin, jotka karkottivat niiden vanhat, perinnölliset eläjät.

Tämmöisten keinojen avulla erotettiin suuri osa maalaisväestöä maasta ja konnusta sekä tuotantovälineistään ja siten luotiin keinotekoinen „liikakanso-tus“, irtaimen köyhälistön joukko, joka on päivittäin

pakotettu myymään työvoimansa, jota pääoma tarvitsee.

*Lädnitysherrat* siis tasottivat tällä tavoin tien pääomaa varten. He hankkivat maa- ja kaupunkipääomalle köyhälistöä ja tekivät samalla kaikki valmiiksi maalaistavaran tuotantoa varten suuressa mitassa, eli kapitalistista maanviljelystä varten. Maatalouden suurtiloilla sittemmin ottamaa kapitalistista luonnetta ei sen yhteydessä oleva maaorjuus voinut poistaa, vaan ainoastaan *rumentaa*.

Sitä hullunkurisemmalta kuulostaa, kun suurtilalliset nykyään pitävät itseään sinä luokkana, joka *luonnostaan* on kutsuttu suojelemaan työmiestä pääomaa vastaan ja palauttamaan sopusoinnun kummankin välille.

Yleinen maankiertäminen oli Länsi-Europassa 15 ja 16 vuosisadalla seurauksena talonpoikain lukuisista karkottamisista. Se uhkasi kasvaa yhteiskuntaa voimakkaammaksi ja suojellakseen itseään siltä, rankaisi yhteiskunta siihen syyäitä mitä julmimmin piiskalla, poltinmerkeillä, korvienleikkaamisella, jopa kuolemallakin.

Mutta samalla kun vapaaksi tuli enemmän työmiehiä kuin mitä pääoma voi käyttää, jäi kuitenkin usein käyttökelpoisten työmiesten lisääntyminen pääoman tarvetta pienemmäksi. Niinkauan kuin kapitalistinen tuotantotapa vielä oli *käsieteollisuus*-aikakaudessaan, oli se riippuvainen työmiehistä, jotka olivat saavuttaneet määrätyn kätevyuden osatöissään. Vaa-dittiin usein vuosikausia, ennenkuin työmiehet saavutti tarpeellisen kätevyuden. Pääoman vaihteleva osa painoikin silloin paljon enemmän vaa'assa kuin sen

kiinteä osa. Palkkatyön kysyntä kasvoi senvuoksi nopeasti jokaisen pääoman akkumulatsionin jälkeen, kun sensijaan käyttökelpoisen palkkatyön lisääntyminen seurasi kovin hitaasti jälessä. Taitavat työmiehet eivät olleet yksistään suhteellisen harvinaisia ja haluttuja, vaan heidän muistissaan oli sitäpaitsi elävänä käsityön aikakausi, jolloin mestari oli yhteiskunnallisesti sälliään lähellä ja tämä voi toivoa itse keran tulevansa mestariksi. Palkkatyömiehillä oli itsetietoisuutta ja ne olivat uhkamielisiä ja vastahakoisia; ne eivät voineet eivätkä tahtoneet mukautua kapitalistisen teollisuuden kurinpitoon ja ikuiseen yksitoikkoisuuteen. „Korkeamman voiman“ täytyi silloin käydä käsiksi, hankkiakseen pääomalle tottelevaisia työmiehiä.

Samoin kuin omaisuuden suojaksi maankiertäjiä vastaan ja edistämään yhteisomaisuuden muuttumista yksityisomaisuudeksi (tämän tapahtumisen Englannissa kuvaa *Marx* seikkaperäisesti), astui *valtiomahti* silloinkin avuksi, kun oli kysymyksessä työmiesten tottuminen kapitalistiseen kurinpitoon. Ankarat säädökset määräisivät korkeimman työpalkan, pidensivät työpäivän ja kielsivät työväestön liittoutumiset.

Miten tarkoin tämä vastasi „vapauden“ puolesta taistelevan porvariston mielipidettä, osotti tämä itse saatuaan Ranskan vallankumouksessa valtiollisen vallan käsiinsä. Se kävi silloin katkeraa sotaa niitä yhteisen maanomistuksen jäännöksiä vastaan, joita Ranskassa vielä oli säilynyt, ja julkasi ankaran kiellon työväenyhdistyksiä vastaan.

Köyhälistön kanssa kasvoi pääomalle myöskin sisäinen tuotteiden myyntimahdollisuus. Ennen tuotti



jokainen talonpoikaisperhe itse kaiken mitä se tarvitsi: elintarpeet ja kotiteollisuuden tuotteet. Nyt tässä tapahtuu muutos. Elintarpeita tuotetaan nyt *tavarana* suurilla tiloilla, jotka ovat kootut yksityisomaisuudesta ja yksityisistä talonpoikaistaloista, ja ne saavat menekin teollisissa piireissä. Kapitalistisen teollisuuden — tällä aikakaudella käsiteollisuuden — tuotteet saavat menekin teollisuuden ja suurten tilain palkkatyöväen keskuudessa ja itse talonpoikienkin luona. Usein on näiden viimeksimainittujen maatullut liian pieneksi heidän elättämisekseen. Maanviljelys muuttuu heille vaan sivutyöksi, kotiteollisuus omaa tarvetta varten hyljätään, ja se tekee tilaa kotiteollisuudelle, joka valmistaa tavaroita kapitalistille ja kauppiaille — inhottavimpia, mutta samalla tuottavimpia kapitalistisen nylkemisen muotoja.

Olemme nähneet, miten köyhälistö ja keinotekoinen liikaväestö luotiin, jotka tekivät kapitalistisen tuotantotavan kehityksen mahdolliseksi. Tämä taas tuottaa puolestaan yhä kohoavassa määrässä köyhälistöä ja liikaväestöä.

Mutta mistä tulivat muutamiin käsiin nuo rikkaudet, jotka ovat lisäehtona kapitalistiselle tuotantotavalle?

Kahdenlaista pääomaa oli siirtynyt vanhalta ajalta keski-ajalle: koronkiskurin pääomaa ja kauppiaan pääomaa. Ristiretkien jälkeen oli kauppayhteys Itämaiden kanssa suunnattomasti kasvanut ja sen kanssa myöskin kauppiaan pääoma ja tämän keskittäminen muutamiin käsiin — muisteltakoon vaan *Fugger*-sukua Augsburgissa, näitä saksalaisia *Rotschildeja* 15 ja 16 sataluvulla.

Koronkiskominen ja kauppa eivät kuitenkaan olleet ainoat lähteet, joista ne rahasummat virtasivat, jotka 15 vuosisadan jälkeen yhä enemmän muuttuvat teolliseksi pääomaksi. *Marx* on käsitellyt sen muitakin lähteitä „*Kapital*“ teoksessaan. Yksityiskohtien suhteen viittaamme tähän esitykseen, joka muodostaa loistavan arvokkaan lopun loistavalle historialliselle tutkimukselle „alkuperäisestä akkumulatsioonista“. Toistettakoon tässä ainoastaan *Marx*'in sattuvat sanat yhteenvetona tämän akkumulatsioonin eri menetelmistä:

„Kulta- ja hopeamaiden löytäminen *Amerikassa*, maan alkuasukkaiden hävittäminen, orjuuttaminen ja sulkeminen vuorikaivoksiin, *Itä-Indian* alkava valloitus ja ryöstäminen sekä *Afrikan* muuttaminen mustanahkain kauppametsästysalueeksi, osottavat kapitalistisen tuotanto-ajanjakson aamunsarastusta. Nämä ihanteelliset tapahtumat ovat alkuperäisen akkumulatsioonin päävaikuttimia. Heti niiden kintereillä seuraava europalaisten kansain *kauppasota*, jonka näyttämönä on koko maapallon alue. Sen avaa Alankomaiden luopuminen Espanjasta, se saa jättiläislaajuuden Englannin Jaakkoja vastaan käymässä sodasta ja sitä jatkuu Kiinan opiumisodan j. n. e. muodossa.“

„Alkuperäisen akkumulatsioonin eri osat jakaantuvat nyt enemmän tai vähemmän, aikajärjestyksessä, erittäinkin Espanjan, Portugalin, Hollannin, Ranskan ja Englannin osalle. Englannissa kootaan ne 17 vuosisadan lopulla järjestelmällisesti siirtomaa-järjestelmään, valtiovelkajärjestelmään ja suojelustullijärjestelmään. Nämä menetelmät nojautuvat suurimmaksi osaksi mitä raaimpaan väkivaltaan, kuten esim.

siirtomaajärjestelmä. Kaikki ne kuitenkin käyttävät hyväkseen *valtiomahtia, yhteiskunnan keskitettyä ja järjestettyä voimaa*, edistääkseen nopeasti muutosprosessia läänityslaitoksen tuotantotavasta kapitalistiseen ja lyhentääkseen siirtymistä. *Valta avustaa synnytyksessä jokaista vanhaa yhteiskuntaa, joka on raskaana ja synnyttää uuden.* Se on itsekin taloudellinen mahti.“

Viimeisen edellinen lause lainatusta kohdasta tulee usein mainituksi, kuitenkin useimmiten yhteydestään reväistynä. Joka sitä ajattelee yhteydessä edellisen kanssa, tietää, miten hän sen käsittää. Niihin valtoihin, jotka ovat palvelleet kapitalistisen tuotantotavan synnytyksen auttajina, kuuluu myöskin „valtiomahti, yhteiskunnan keskitetty ja järjestetty voima“, ei kuitenkaan „valtionmahti semmoisenaan“, joka kohoaa ylös pilviin, korkealle luokkavastakohtain yläpuolelle, vaan valtiomahti voimakkaasti ylöspyrkivän luokan välikappaleena. —

Väestön, erittäinkin talonpoikaisen, kasvava köyhtyminen ja sisäisten markkinain syntyminen toiselta puolen ja toiselta puolen suurten rikkauksien kasaantuminen ja keskittyminen, sekä samanaikaisesti, erittäinkin kauppasotien ja siirtomaapolitikan seurauksena, ulkomaamarkkinoiden syntyminen, olivat ne ehdot, jotka Länsi-Europassa yhdistyivät 15 vuosisadalta alkaen, muuttaen kokonaistuotannon yhä enemmän tavarantuotannoksi ja yksinkertaisen tavarantuotannon kapitalistiseksi. Talonpoikien ja käsityöläisten pirstotettuja pienoisliikkeitä ahdistettiin ja hävitettiin siitä alkaen yhtämittaa, jotta kapitalistiset suurliikkeet saisivat tilaa.

## SEITSEMÄS LUKU

### KAPITALISTISEN TUOTANTOTAVAN LOPPU.

Olemme saapuneet kapitalistista tuotantoprosessia kuvaavan esityksemme loppuun, jonka olemme koettaneet *Marx*'in johdolla antaa.

Olemme nähneet, että *alkuperäinen tuotantotapa* lepää yhteiskunnallisen, suunnitelmallisesti järjestetyn työn pohjalla ja edellyttää, että tuotantovälineet ja tuotteet ovat *yhteistä omaisuutta*. Tuotteet tosin jaetaan ja tulevat senkautta yksityiseksi omaisuudeksi, mutta ainoastaan sikäli kun ne ovat *käyttöarvoja* yksityisille. Yhteiskunnallisen työn välittöminä tuloksina lankeevat tuotteet aluksi yhteiskunnalle.

Tämän tuotantotavan syrjäyttää *yksinkertainen tavarantuotanto*, jota toisistaan riippumattomat yksityishenkilöt suorittavat, kukin omilla tuotantovälineillään luoden tuotteita, jotka sitten luonnollisesti myös ovat kunkin yksityisomaisuutta.

Yksinkertaisesta tavarantuotannosta kehitty

*kapitalistinen tavarantuotanto.* Toisistaan riippumatta tuottavien yksityistyömiesten sijaan astuvat suuret keskitetyt liikkeet, joista jokainen on riippumaton toisestaan ja tuottaa tavaraa, mutta on myös sisäisesti järjestetty suunnitelmanmukaista yhteistä tuotantoa varten. Kun nämä suuret kapitalistiset liikkeet ovat toisiaan vastassa tavarantuottajina, niin jää niiden välisessä liikkeessä tavaravaihto ja sen kanssa myöskin yksinkertaisen tavarantuotannon omistusoikeus voimaan, siten nimittäin, että tuotantovälineet ja tuotteet ovat yksityisomaisuutta.

Mutta senkautta on yksityisomaisuus myöskin käännetty vastakohdakseen.

Yksinkertaisen tavarantuotannon vallitessa oli yksityisomaisuus työn seuraus ja hedelmä. Työmies oli tuotantovälineidensä ja tuotteittensa omistaja. Kapitalistinen tuotantotapa repäisee rikki yhteyden työn ja omaisuuden välillä. Työmiehellä ei ole enää omistusoikeutta tuotteeseensa. Tuotantovälineet ja tuotteet kuuluvat päinvastoin sille, joka ei tee työtä. Tuotannon muuttuminen yhteiskunnalliseksi ja kapitalistiselle pohjalle, täydentää yhä enemmän sitä muutosta, jonka kautta työtä tekemättömät tulevat kaiken rikkauden omistajiksi ja työmiehet jäävät ilman mitään omaisuutta.

Tällä ei ole vielä tyhjentävästi esitetty vallitsevan tuotantotavan ja vallitsevan anastustavan välillä olevaa ristiriitaa.

Olemme nähneet, miten yksinkertainen ja selvä tuotantotapa oli alkuperäisen kommunismin vallitessa ja miten yhteiskunta johti sitä tahtonsa ja tarpeittensa mukaan.

Tavarantuotannon järjestelmän vallitessa muuttuvat yhteiskunnalliset tuotanto-ehdot mahdiksi, joka tulee yksityistä tuottajaa voimakkaammaksi. Hänestä tulee tahdoton orja ja hänen asemansa on vieläkin surkeampi, kun hänen uudet herransa eivät määrää hänen tehtäviään eivätkä ilmota tarpeitaan, vaan jättävät ne hänen itsensä arvattaviksi. Tuotanto on nyt lakien alainen, jotka luonnonlakien tavoin vaikuttavat riippumatta tuottajista ja usein myös vastoin näiden tahtoa. Nämä lait pakottavat seuraamaan itseään ajanjaksottain sattuvien poikkeusolojen, kuten hinnanlaskun, kallistumisen y. m. kautta. Kuitenkin jäävät nämä poikkeustapaukset, mikäli ne johtuvat yhteiskunnallisista syistä, yksinkertaisen tuotantotavan vallitessa vähäpätöisiksi ja ahtaalle alalle rajoitetuiksi, vastaten yksityistyömiesten pirstoutuneiden liikkeiden alemmaa tuottavaisuutta.

Silloin kohottaa kapitalistinen tuotantotapa suunnattomasti työn tuottavaisuutta. Se päästää siteistään ja antaa suunnattomasti kasvaa kaikkien niiden tuotantovoimien, jotka soveltuvat yhteiseen, suunnitelmanmukaisesti järjestettyyn työhön. Tämä työ ottaa palvelukseensa tieteen valtaansa alistamat luonnonvoimat. Seurauksena on, että ajanjaksottain esiintyvät poikkeuslait, joiden avulla tavarantuotannonlait pakottavat itseään seuraamaan ja joista ennen aiheutui vaan ohimeneviä, paikallisia epämukavuuksia, joita helposti voi kärsiä ja usein poistaakin, muodostuvat nyt ajottaisiksi onnettomuuksiksi. Ne kestävät nyt vuosikausia ja rasittavat kokonaisia valtioita ja maanosia sekä saavat aikaan mitä kauheinta hävitystä. Ne kasvavat laajuudessa ja voimakkuu-

dessa kapitalistisen tuotantotavan kanssa ja näyttävät nykyään muuttuvan pysyväiseksi voimaksi.

Ja vieläkin: Alkuperäisen kommunismin aikana, jolloin yhteisen työn tuote kuuluu yhteiskunnalle ja jossa vasta tämä jakaa siitä yksilöille niiden yhteiskunnallisten tarpeiden mukaisesti, kasvaa kunkin osuus työn tuottavaisuuden kasvaessa.

Tavarantuotannon vallitessa kasvaa määrättyä arvosuuruutta vastaava käyttöarvojen paljous työn tuottavaisuuden kanssa. Työmiehelle kuuluu tavallisesti yksinkertaisen tavarantuotannon vallitessa hänen työnsä tuote. Hän voi kuluttaa sen joko kokonaan tai osaksi ja tässä tapauksessa kasvaa silminnähtävästi hänen käytettäväänään olevien käyttöesineiden paljous samassa määrässä kuin hänen työnsä tuottavaisuus. Hän voi myöskin vaihtaa työnsä tuotteen joko kokonaan tai osaksi — ainoastaan pieni osa tuotteesta muuttuu yksinkertaisen tavarantuotannon aikana tavaraksi.

Määrätyn työn tuotteesta, jonka hän vaihtaa, tulee hän saamaan sitä enemmän käyttöarvoja, mitä suurempi työn tuottavaisuus on yleensä. Tässäkin tulee työn tuottavaisuuden kvsvaminen lyhentämättä työmiehen hyväksi.

Kapitalistisen tavarantuotannon vallitessa on työvoima itse tavaraa, jonka arvo, kuten jokaisen tavarän, laskee samassa määrässä kuin työn tuottavaisuus nousee. Mitä suurempi siis työn tuottavaisuus on, sitä pienemmän suhteellisen osan saa siitä työmies työvoimansa palkaksi. Ja mitä enemmän kapitalistinen tuotantotapa pääsee vallitsevaksi, sitä suurempi osa kansaa kuuluu palkkatyöväkeen ja sitä enem-

män jää kansa siis osattomaksi työnsä kohoavasta tuottavaisuudesta.

Kaikki nämä vastakohtaisuudet synnyttävät luonnollisesti itsestään ristiriitaa kapitalistiluokan ja työläisluokan välillä. Tämä ristiriita herättää viime mainitut luokkatietoisuuteen, pakottaa ne valtiolliseen toimintaan ja synnyttää kaikissa maissa työväenpuolueita. Juuri mainitut olosuhteet tuottavat kuitenkin myöskin mitä moninaisimpia kärsimyksiä, eikä ainoastaan semmoisia, jotka rajottuvat yksinomaan työväenluokkaan, vaan kärsimyksiä, jotka saattavat nykyiset olot näyttämään sietämättömiltä yhä laajemmissa piireissä myöskin ulkopuolella palkkatyömiesten luokkaa.

Siten pakottaa kaikki ratkasemaan ristiriitaisuutta, joka on olennoituna kapitalistisessa tuotantotavassa, ristiriitaisuutta työn yhteiskunnallisen luonteen ja perityn tuotantovälineiden ja tuotteiden anastusmuodon välillä.

Ainoastaan kaksi tietä näyttää tämän ratkaisemiseksi mahdolliselta ja molemmat koettavat saattaa tuotantotapaa ja anastustapaa sopusointuun toistensa kanssa. Toinen tie johtaa työn yhteiskunnallisen luonteen poistamiseen, yksinkertaiseen tavarantuotantoon palaamiseen ja suurliikkeiden korvaamiseen käsityön ja pientilallisten maanviljelyksen kautta. Toinen tie ei koita sovelluttaa tuotantoa anastustapaan, vaan anastustapaa tuotantoon ja se johtaa tuotantovälineiden ja tuotteiden ottamiseen yhteiskunnalliseksi omaisuudeksi.

Monet koettavat nykyään pakottaa kehityksen kulkua ensinmainitulle tielle. Nämä lähtevät siitä



pystyttänyt sen taakse toista suurenmoisempaa ja laajempaa.

*Marx* oli ensimmäinen, joka paljasti tavarantavaran fetišilunonteen ja joka näki pääomassa, ei esinettä, vaan asioiden välittömän suhteen ja historiallisen olo-tilan. Hän oli ensimmäinen, joka tutki pääoman liikunnan ja kehityksen lakeja. Ja hän oli myös ensimmäinen, joka selitti nykyisen sosiaalisen liikkeen päämäärien olevan tähänastisesta historiallisesta kehityksestä välttämättöminä seurauksina, muodostamatta niitä mielensä mukaan päässään jonkin „ikuisen oikeudenmukaisuuden“ vaatimuksina.

Siltä katsantokannalta, jolle *Marx* meidät kohottaa, ei ainoastaan huomaa, että tusinataloustieteilijäin kaikki yritykset valehdella nykyisiä oloja patriarkaalisen yksinkertaisiksi, ovat yhtä turhia, kuin yritykset uudelleen muodostaa ne sellaisiksi.

Siitä huomaa myös ainoan tien, joka on mahdollinen yhteiskunnan edelleen kehittymiselle. Se on anastusmuodon sovittaminen tuotantotapaan, tuotantovälineiden joutuminen yhteiskunnan haltuun ja täydellinen, loppuunsaoritettava tuotannon muutos yksityistuotannosta yhteiskunnalliseksi, minkä muutoksen pääoma on suorittanut vasta puolittain. Senkautta alkaa ihmiskunnalle kuitenkin uusi ajanjakso.

Anarkisen tavarantuotannon sijaan astuu yhteiskunnallisen tuotannon suunnitelmanmukainen, itse-tietoinen järjestely. Tuotteen herruudesta tuottajan suhteen tulee silloin loppu. Ihminen, joka yhä suuremmissa määrässä tulee luonnonvoimien herräksi, tulee silloin myöskin yhteiskunnallisen kehityksen

herraksi. „Vasta siitä hetkestä lähtien tulevat ihmiset itse täydellä tietoisuudella tekemään historiaansa“, sanoo *Engels*, „vasta siitä lähtien tulevat heidän liikkeelle panemansa yhteiskunnalliset syyt etupäässä ja yhä kasvavassa määrässä tuottamaan niistä toivottua vaikutusta. *Se on ihmiskunnan hyppäys välttämättömyyden valtakunnasta „vapauden valtakuntaan.“*



